بسم الله الرحمن الرحيم

لِيُحِقَّ ٱلۡحَقَّ وَيُبۡطِلَ ٱلۡبَٰطِلَ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُجۡرِمُونَ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړني

د چاپ ټول حقوق له ټيکوال سره محفوظ دي!

د کتاب متن : زموږ د افغانستان د علماء کرامو عقائد.

د کتاب نوم : مفتاح عقيده

مصنف : مولوي نورالفتاح ((عثماني))

مالي لګښت:عامه مسلمانان

کمپوزر : محمد ايمل وزيري

ډيزاين : زبيراحمد

تصحيح کوونکي: مولوی نورالفتاح (عثمانی) او مولوی محب الله (رحماني)

خپرندويه ټولنه :المکتبة الغفاريه ارګ بازار کندهار

چاپ کال :۱۳۹۴ هـ ل

تيراژ : ۱۰۰۰ ټوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

دا چي دا اوږده شرحه د حاجي اغاصاحب مبارک په هغه رساله ليکل سوې ده چي، په ظاهره وړه او د معنی له مخي کتابونه - کتابونه پرې ليکل کيږي، نو له همدې کبله يې هم ده مبارک ته اوهم دافغانستان هغه شاه ځلموته چي تل ئي په خپله وينه اوقلم داسلام اومذهب دفاع کړي ،اوتل ئي دحق آوازلوړکړي ،نه ددنيا په عشق اوعشرت مصروف سوه اونه ددنياپه پريب دخپل اصلي هدفه نه منحريف سوه ددوي په همدي ميړانه اوغيرت اوشاه کاره کارناموموي تل دمذهب اواولس اوهيوادماته بيړي تل په سيخه لاره تللي نوپه همدي خاطرعثماني خپله دغه تحفه همدوي ته په ټوله معنی ډالۍ کوم.

(مولوي نورالفتاح عثماني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

مخ	مضمون :	ګڼه:
۱	تقریظ:الحاج مولوي عبدالله (رحمة الله علیه) ولایت زابل	۱
۲	تقریظ:الحاج مولوي عبیدالرحمن اخندزاده(رحمة الله علیه)ولایت زابل	۲
۳	تقریظ:الحاج مولوي نظرمحمدعاطف(رحمة الله علیه)ولایت زابل	۳
٤	تقریظ:الحاج مولوي عبیدالله اخندزاده(رحمة الله علیه)ولایت زابل	۴
۵	تقریظ:الحاج مولوي فدامحمداخندزاده(رحمة الله علیه)ولایت زابل	۵
۷	تقریظ:الحاج مولوي ابوالفیض سعیدمحمدذاکري(رحمة الله علیه)ولایت هلمند	۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷تقریظ:الحاج مولوي محمدصادق حقاني(رحمة الله علیه)ولایت قندهار ۹

۸تقریظ: الحاج مولوي عبدالصمدصابرابوالاحسان(رحمة الله علیه) ولایت قندهار..۱۰

۹تقریظ:الحاج مولوي محمدفیض الباري(رحمة الله علیه)في بلدباکستان...........۱۲

۱۰تقریظ:الحاج مولوي حبیب الله الارکاني (رحمة الله علیه)فعلا في ولایت هلند.....۱۴

۱۱تقریظ:الحاج ملاعبدالسلام اخندزاده(رحمة الله علیه)ولایت زابل.................۱۶

۱۲تقریظ:الحاج مولوي محمد(محمدي)(رحمة الله علیه)ولایت قندهار ۱۷

۱۳تقریظ:الحاج مولوي فیض محمد ابوالفیض (رحمة الله علیه)ولایت قندهار.........۱۹

۱۴تقریظ:الحاج مولوي احمدسعیدالمعروف بمولوي گل آغا(رحمة الله علیه)ولایت قندهار...۲۱

۱۵تقریظ:الحاج مولوي عبدالرحیم (رحمة الله علیه)ولایت قندهار.......................۲۳

۱۲ تقریظ:الحاج مولوي محمد عبیدالله ابوالوفا(رحمة الله علیه)ولایت قندهار.........۲۵

۱۷تقریظ:الحاج مولوي سعیداحمدغفوري(رحمة الله علیه)في ولایت قندهار........ ۲۷

۱۸تقریظ:الحاج مولوي محمدلاجور(رحمة الله علیه) فی بلدباکستان ۲۸

۱۹تقریظ:الحاج مولوي نظرمحمدالافغاني (رحمة الله علیه)بلدباکستان............. ۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰تقریظ: الحاج مولوي محمود الحسن حسیني (رحمة الله علیه) ولایت قندهار ۳۰
۲۱تقریظ: دارالعلوم عالي هرات في ولایت هرات افغانستان ۳۱
۲۲تقریظ: الحاج مفتی جان محمد (رحمة الله علیه) ولایت قندهار ۳۲
۲۳تقریظ: الحاج مولوي محمد طاؤس (رحمة الله علیه) ولایت ترین کوت ۳۴
۲۴تقریظ: الحاج مولوي عبد القیوم (رحمة الله علیه) ولایت ترین کوت ۳۵
۲۵تقریظ: الحاج مولوي ملا امام اخند (رحمة الله علیه) ولایت ترین کوت ۳۶
۲۶تقریظ: الحاج مولوي محمد موسی خان غزنوي (رحمة الله علیه) ولایت ترین کوت ۳۷
۲۷متن او صاحب متن ۳۹
۲۸دلیکوال لنډه پېژندنه ۴۱
۲۹یادونه ۴۳
۳۰مقدمه ۴۴
۳۱د دې رسالې نوم دی ۵۶
۳۲قوله: الحمد الله مونږ پرمذهب د اهل سنت والجماعت یو ۶۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳قوله:څلور سره مذهبه حق دي حق يې بولو ۷۰

۳۴تقليد ۷۲

۳۵تقليد په لغت کي ۷۲

۳۶مطلق تقليد د قرآن په رڼا کي ۷۸

۳۷مطلق تقليد د احاديثو په رڼا کي ۸۱

۳۸د تقليد اقسام ۸۵

۳۹شخصي تقليد ته اړتيا ۹۲

۴۰ايا د حديثو مصنفين مقليدنو وو؟ ۱۰۱

۴۱د غېر مقليدينو يو څو سوالات ۱۱۴

۴۲د عوامو لپاره يوه توصيه ۱۳۵

۴۳قوله :مذهب د امام اعظم صاحب مبارک رحمه الله ۱۴۲

۴۴قوله :مذهب د امام مالک رحمه الله ۱۵۲

۴۵قوله :مذهب د امام شافعي رحمه الله: ۱۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۶قوله :امام احمد بن حنبل صاحب رحمه الله: ۱۲۲

۴۷قوله :څلور سره مذهبه حق دي او حق یې بولو: ۱۲۶

۴۸قوله :موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله یو............................ ۱۷۱

۴۹قوله :څلور سره طریقې حقې دي حقې یې بولو.. ۱۷۳

۵۰د تصوف اصطلاح... ۱۷۵

تصوف دقران اوحدیث په رڼا کې... ۱۷۷

۵۱د تصوف حکم.. ۱۷۹

۵۲تصوف د امت د مشاهرو په آند... ۱۸۱

۵۳تصوف څه شی دی.. ۱۸۳

۵۴مرشد ته اړتیا سته.. ۱۸۷

۵۵د اسلامي دورې د مشهورو علماء کرامو د سلوکو استادان.......................... ۱۹۴

۵۶د کامل شیخ علامې.. ۱۹۷

۵۷د سالک لپاره اداب.. ۲۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۸قوله :طریقه نقشبندیه شریفه.. ۲۰۷
۵۹قوله :طریقه قادریه شریفه.. ۲۱۳
۶۰قوله:طریقه چشتیه شریفه.. ۲۱۵
۶۱قوله :طریقه سهر ور دیه شریفه.. ۲۱۷
۶۲قوله :زیارتونه که لیري وي او که نژدې وي ورتګ یې جائز بولو................ ۲۲۲
۶۳د حضرت محمد ﷺ د مقبرې زیارت کول.. ۲۳۸
۶۴د ښځو لپاره د قبرنو زیارت.. ۲۴۴
۶۵د اولیاء الله له قبرو سره لمونځ او دعا کول................................ ۲۵۱
۶۶د اولیاوو کرامو وسیله کول.. ۲۵۸
۶۷توسل په لغت کي.. ۲۶۰
۶۸د توسل اقسام.. ۲۶۲
۶۹التوسل باسماء الله تعالی وصفاته.. ۲۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۰التوسل بعمل صالح قام به الداعي...... ۲۶۸

۷۱التوسل بالانبياء...... ۲۷۱

۷۲التوسل بدعاء الرجل صالح...... ۲۸۱

۷۳التوسل بالانبياء من قبل نبينا...... ۲۸۵

۷۴التوسل بالاولياء كرام...... ۲۸۷

۷۵قوله :خوردې او مالګي له زيارته را اخيستل جائز بولو ۲۹۲

۷۶قوله :خوردې او مالګي له زيارته را اخيستل جائز بولو ۲۹۸

۷۷قوله: دوره د اسقاط جائز بولو...... ۳۰۰

حيله الاسقاط...... ۳۰۱

۷۸اثبات د نفسي حيلې...... ۳۰۳

۷۹د غير مقليدينو سوالونه...... ۳۱۱

۸۰د اسقاط د دورې شرطونه...... ۳۱۶

۸۱د اسقاط د دورې كيفيت او تركيب...... ۳۲۲

۸۲دورة الاسقاط اړوند مسائل...... ۳۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸۳قوله :مولد شریف ۳۲۷

۸۴میلاد نبوي ﷺ ۳۲۷

۸۵بدعت ۳۳۲

۸۶د بدعت شرعي تحقیق ۳۳۵

۸۷د بدعت اقسام ۳۳۸

۸۸د میلاد النبي ﷺ په ورځ جلسه جوړول ۳۴۱

۸۹هغه کتابونه چي د مولود په جواز اقرار کوي ۳۴۴

۹۰ولي د نبي علیه السلام وفات نه لمانځو؟ ۳۵۲

۹۱مولود شریف اول چا ولمانځه ۳۵۵

۹۲په مولود شریف کي له لاندي شیانو څخه ځان ساتنه اړینه (ضروري) ده..... ۳۵۷

۹۳مولود شریف او د دیوبند د علماء کرامو عقیده او فتوی ۳۶۱

۹۴د مولود شریف شپه غوره ده او که د قدر شپه؟ ۳۶۵

۹۵قوله :او نور د ښو شیو خیراتونه جائز او روا بولو ۳۶۸

۹۶قوله : دمونه، تعویذونه او څاښتونه جایز او روا بولو ۳۷۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۷د دم د جواز دلائل ۳۷۶

۹۸د تعویذ او د ځاښت د جواز دلائل ۳۷۸

۹۹قوله :ښه کاربه ښه بولو او بد کاربه بد بولو، ۳۸۵

۱۰۰قوله :دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په هیت اجتماعي سره مستحب. ۳۸۷

۱۰۱قوله :زموږ د افغانستان علماء او مشائخ او ټول عام خلک............ ۳۹۱

۱۰۲فریقه وهابیه یا وهابیت ۳۹۳

۱۰۳غېر مقلیدین په هندوستان کي ۳۹۸

۱۰۴د غېر مقلیدینو عقائد ۴۰۴

۱۰۵د وهابیانو نومان او ډلي ۴۰۷

۱۰۶د امت مسلمه فتوی د وهابیانو په حق کي ۴۱۰

۱۰۷د غېر مقلیدینو په اړند د دارالعلوم دیوبند نظر ۴۲۰

۱۰۸سلفیان ۴۲۴

۱۰۹پنج پیریان ۴۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۰بریلویان.. ٤۲۸
۱۱۱د احمد رضاخان بریلوي لنډه پېژندنه.................................... ٤۳۱
۱۱۲د بریلویانو عقائد.. ۴۳۲
۱۱۳ماخذونه.. ۴۳۳

صاحب التقریظ

حضرت مولنافقه العصر حافظ الحق والملة والدین شمس الاسلام والمسلمین

الحاج مولوي عبدالله (رحمة الله علیه)

من سکان ولایت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله حمداً موافیاً لنعمه وموکافیه لمزیده والصلوة والسلام ع لی رسوله محمد وأله واصحابه اجمعین

وبعد

هغه متن المتین في عقائد اهل سنت والجماعته چي آغاصاحب تالیف
کړي ؤ هغه تالیف کافي وشافي لعقائد اهل سنت والجماعت لر ه
ؤمګر ډیرمختصراوکوتاوه .وشرحیته ئي زیات ضرورت ؤاوکله چه مولوي
نورالفتاح عثماني داشرح پروکړه نودعامواوخاصوخلکولپاره فائدمنده سوه
اوهرکله چه مادخپل قدرت په اندازه مطالعه کړه ډیره صحح اوبااعتماداوبادلائله
شرحه وه الله تعالی دي ددواړو سعي قبول اومقبول کړي

حاجي ملا عبدالله نقشبندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولناشيخ الحديث و التفسير منبع العلم و الهدى صاحب البلاغة و الفصاحة مبين الكنايات و الاشارات

الحاج مولوي عبيدالرحمن اخندزاده (رحمة الله عليه)

خطيب جامعه حاجي سيدهاشم الواقع في ولايت زابل قرية سنك افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله وكفى وسلام على عباده الذين صطفى

وروسته له دي جناب محترم الحاج اغاصاحب كله چه دامت مسلمه دصحح افكاروخلاصه په ډيره كوتاه اولړوالفاظوكي په دي وجه ليكي وه چه په اذهانوكي راتلل اوجمع كيدل ئي اسانه سي چي هغه موږ په ډيرواره ترخپل نظرتيره كړي وه البته دمولوي نورالفتاح (عثماني) صاحب دشرحي چه موږ په ډيركوتاه وخت كي دتقليددبحث اوبيايه پاي كي دفرقوباطلو په ډيرسرعت څه مطالعه وكړه صحح په نظرراغله

الفقيرعبيدالرحمن

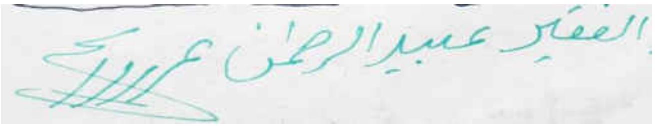

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

جناب حضرت شيخ الاسلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي نظرمحمد عاطف (رحمة الله عليه)

خطيب جامعه حاجي محمد اصغر الواقع في ولايت الزابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله وكفى والصلوة والسلام على سيدالوري

وبعد

څرنګه چه زموږدمرشد الحاج اغاصاحب رساله(زموږدعلماء عقيدة)اودمولوي نورالفتاح(عثماني) صاحب شرحه ده مقليدنولپاره لاربنوداورهنماء ده هغه دلا ئل چه دقران اوحديث اوهم دفقهاؤداقوالوڅخه راجمعه سويدي كافي اوشافي دي اوله الله تعالي څخه پردغه عقيده په دنياكي ژونداوپه آخرت كښي په دغه جماعت كي راپاڅيدل غواړم

والسلام

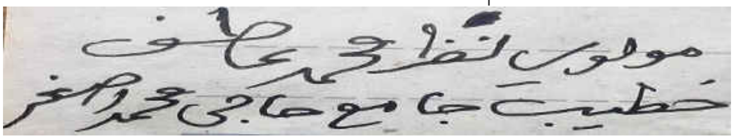

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولنا شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب البلاغة و الفصاحة

الحاج مولوي عبيدالله اخندزاده (رحمة الله عليه)

ملا امام قرية خوازي فعلاً و شيخ الحديث في المدرسة رحمانية عرفانيه ولد اخندزاده صاحب زيارت في ولايت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله وكفى والصلوة والسلام على سيدالوري

دغه رساله چه الحاج اغاصاحب مبارک جوړه کړیده ډیردوخت تقاضا اودضرورت په لحاظ مهتمه ده اوما خوخپله رساله مذكوره كتلي ده اوهغه شرحه ئي چي په نامه د (مفتاح عقيده) سره مسمى سويده هغه مي هم تقريبا ټوله كتلي ده اودامي دوخت دعلماء يوعظيم خدمت وباله ومذهب حنيفي ته بلكي وشريعت الغراء ته.دغه رساله اوشرحه په غورسره مطالعه كړي اوبيائي وعاموسلمانانوته په مساجدوكي اوهديروكي ښه ښه بيانوي وهذا تائيدي

الحاج مولوي عبيدالله اخندزاده 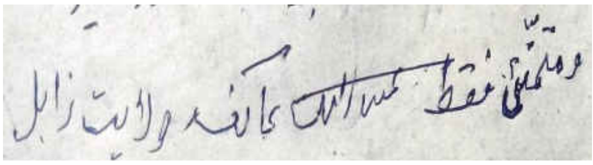

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت شيخ الاسلام والمسلمين صاحب البيان والبنان في التقرير والتحرير منبع العلم والهدى

الحاج مولوي فدامحمداخندزاده (رحمة الله عليه)

خطيب جامعه حاجي باجا الواقع في ولايت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لاهله والصلاة على اهلها

وبعد

دالله تعالى لوي رحمت اواحسان ده چه موږته ئي په دي مهم وخت اودلامذهبوددفلع لپاره دحضرت سيد الحاج حمدالله اغاصاحب رساله چي په نامه (زموږدافغانستان دعلماؤعقيده)ده زموږپه نصيب شوه نووروسته لمطالعي دبحث دتقليده چه هغه ډيرپه دلائلوشرعيه صححه سره ثابت وونوحضرت مولوي نورالفتاح (عثماني) صاحب ته ددعاګانو پورته کړي چه الله تعالى دي دده سعي مقبوله اوداخرت له پاره زخيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګرزه وي چه موږ لپاره غتمه تحفه اوډیره اساني سره راکړه الله تعالی دي سرفرازاو کامیاب په دین اودنیاکي له موږ سره ولري زه ئي په ډیره مینه سره تصدیق کوم والعلم عندالله تعالي. والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

الحاج مولوي فدامحمد اخندزاده

خطیب زړه جامع مرکزقلات

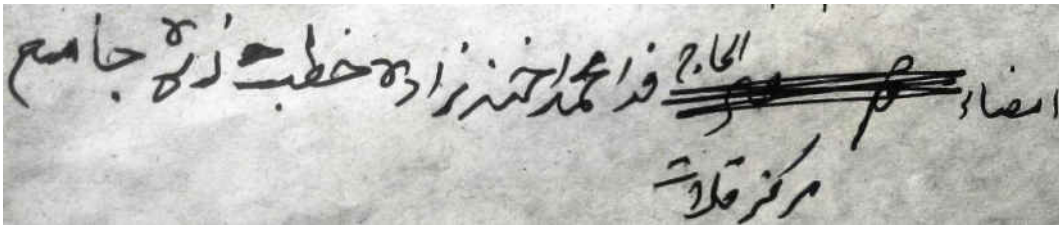

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ السلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب البلاغة و الفصاحة قدوة العلماء الراسخين

الحاج مولوي ابوالفيض سعيدمحمدذاكري (رحمة الله عليه)

استاذ احاديث في مدرسة احسن العلوم اشرفيه الواقع في ولايت هلمند مركز لشكركا افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي قال و قوله الحق يايها الذين امنوا اتقوا الله وكونوا مع الصادقين و الصلوة و السلام على معلم الكتاب و الحكمة و مزكي الامة و على اله و صحبه و من تبعهم الى يوم القيامة بالاخلاص و الصداقة

امابعد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحق لاري لارويانوته زيري دي ،اوخوارجواوروافيضواونوروبدعتيانوته غم اوماتم جوړدي.ولي؟چي دشيخ الطريقة والشريعة الحاج مولنا حمدالله جان آغاصاحب درسالي شرحه دمتدين مذهبي شخصيت عالم عامل مولنا نورالفتاح (عثماني) صاحب په زيار او محنت پداسي ډول جوړه سوه چي الحمدالله اهل الزيع دا عتراض ځاي نسي پيدا کولاي ځکه ډيره واضحه مدللة اومفصلة ده الله عزوجل دي دمولف سعيه مقبوله وګرځوي اوالله جل جلاله دي داخرت توښه ورته وګرځوي هم ده ته هم هغه چاته چي په چاپولوکي کوهمکاري ورسره کوي امين الف امين

انا العبد الاحقر خادم الاحديث في مدرسة احسن العلوم اشرفيه

الواقع في هلمند لشکرکله

الحاج ابوالفيض **سعيد محمد** ذاکري

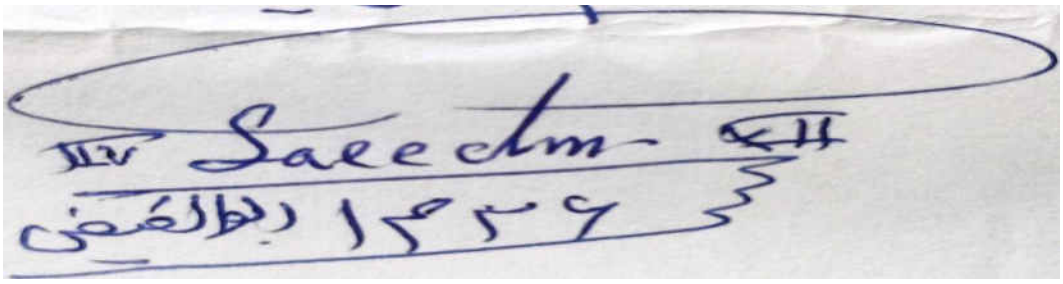

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

مولناشيخ الحديث والقران جامع المنقول والمعقول

الحاج مولوي محمدصادق حقاني (رحمة الله عليه)

مهتمم المدرسة دارالعلوم نورالمدارس الواقع في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلوليه والصلوة والسلام على نبيه محمدواله وصحبه

وبعد

فاني قرائت بعض المباحث المهمه من هذه الرسالة التي الفها اخونافي الله مولنا نورالفتاح عثماني فاعجبت بهاجدااوادعوالله سبحانه وتعالي ان يتقبلها بقبول حسن وينفع بها الطلاب والعلماء وان يجعلها من الباقيات الصالحات للمئولف المحترم حفظه الله تعالى

الحاج مولوي محمد صادق حقاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

حضرت مولناشیخ التفسیر و الحدیث منبع العلم و الهدی صاحب البلاغة و الفصاحة مبین الکنایات و الاشارات صاحب البیان و البنان في التقریر و التحریر

الحاج مولوي عبدالصمدصابرابوالاحسان(رحمة الله علیه)

من سکان و لایت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله الذي جعل العلماءکاالنجوم ،و خصهم بالادراکات و الفهوم، و فضلهم علي عوام الناس بالعلوم ،و الصلوة و السلام علی رسوله المبعوث الي العرب و العجم، و علی اله و اصحابه هم اهل الفضل و الکرم ،و خیر القرون و الامم،

امابعد

فانا العبدالحقیرالحاج المولوي عبدالصمد ، المفتقرالی الله القدیرالاحد ،لقد طالعت شرح الرسالة المسمی بالمفتاح عقیده الذي الفه العالم العامل الصاحب للشریعة والطریقة السالک علی طریقة اهل السنة والجماعة

(c) ketabton.com: The Digital Library

الثابت علي الحق الحنفية المضي كالمصباح اعني المولوي نورالفتاح عثماني جعل الله له الفوزوالفلاح فهوعندي مقبول ومنظوروالمرجومن الاخوان ان يقبلوه في كل زمان، ويعملوبه في كل حين وان، ونشروه في كل وطن ومكان، ولاينظرون الى توهمات الوهابية والسلفيان ،ولايلتفتون الي خرافات اهل الضلالة والطغيان، الذين هم يظنون انهم اهل الحديث والقران، والحال انهم اطباع النفس والشيطان، لايفرقون بين الحق والبطلان، وليس في قلوبهم مايقولون باللسان، نعوذبالله من عقيدة حديث الاسنان ،والله المستعان ،وعليه التكلان، ونسئله الاستقامة على مذهب النعمان، والتمسک باالحجة والتبيان ،والفوزفي الميزان ،والسدادفي كل بيان، والاستقامة على حكم الحديث والقران، وان يجعلنامن العلماء الربانين، والراسخين امين ثم امين يارب العالمين

الراقم الحاج المولوي عبدالصمدصابر ابولاحسان

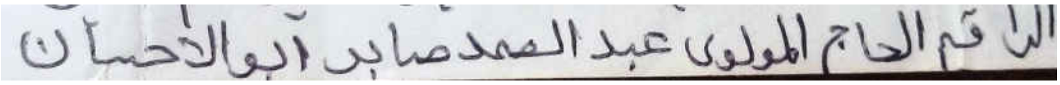

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ المشايخ المحديث الكبير الناقد البصير قدوة العلماء الراسخين شيخ الاسلام و المسلمين
فقه العصر و الزمان صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي محمد فيض الباري (رحمة الله عليه)

استاذ الحديث في مدرسة دار العلوم الربانية في بلد باكستان شمن كلداره باغشه

بسم الله الرحمن الرحيم

وبعد

الحمد لله الذي من علينا برسوله وهدانا به الى سواء السبيله وامرنا بتعظمه وتكريمه وبتجيله وفرض على كل مومن ان يكون احب اليه من نفسه وابويه وخليله صاحب لواء الحمد والمقام المحمود ابي القاسم محمد بن عبد الله بن عبد المطلب صلي الله عليه وعلى اله وصحبه اجمعين واخوانه من النبين والمرسلين وسائر عباد الله الصالحين صلوة دائمة غير زائلة وباقية غير فانية ومتصلة غير منقطعة امابعد فقد سرحت النظر في هذه الرسالة ففيها مباحث لطيفة ومسائل شريفة تدور حول العقائد اهل السنة والجماعة نسئال الله سبحانه وتعالي ان يتقبل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذلک من المولف وان یجعله خالصاً لوجه الکریم انه سمیع قدیر وبالاجابة جدیر
والحمدلله رب العلمین   کتبه العبددني محمدفیض الباري غفرله الباري خادم
الحدیث نبویة بمدرسة دارالعلوم الربانیة

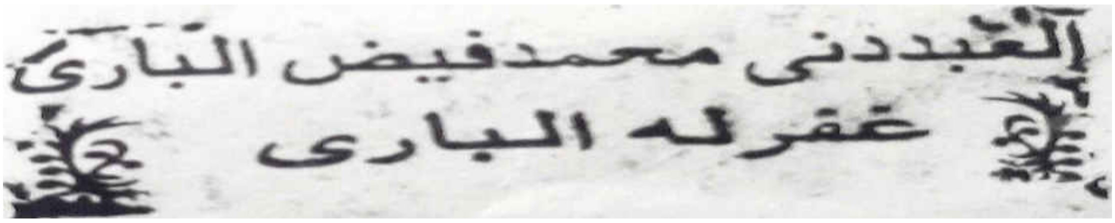

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

شیخ الاسلام و المسلمین شیخ الحدیث و التفسیر جامع المنقول و المعقول

الحاج مولوي حبیب الله الارکاني

ثم الهلمندي (رحمة الله علیه) فعلا في ولایت هلمند افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله وکفی والصلوة علی عباده الذي المصطفی

وبعد

ځرنګه چه مشروحه رساله دډ یرولامذهبوپرسروپه مثل دیوتندراسماني په ځیروه داځکه چي صاحب دهغه صاحب شریعت اوطریقت وو اوپه هغه کي بې شمیره اشاري پربدي دوهابیانواوسلفیانووي نوکله چه ددغه صاحب الرتبه شیخ صاحب ددغه بهترینې رسالي شرح دیومتدین اوپرمذهب ولاړشخص دخوا کیږي نوبه ولي دلامذهبواوغیرمقلیدینوپر سروتندري اسماني نه وي نوکله چي موږدخپل کمزوري علم په اندازه اجمالاځیرنه وکړه نووددي شرحي دلوړي مرتبي په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوصيف کولونه عاجزه سوم نولهذا دالله تعالی څخه داغوښتونکي يم چه همداسي شارحان اوعلماء دي الله تعالی تل ژوندي لري امين ثم امين

ستاسوورور:

شيخ مولوي حبيب الله الارګاني ثم الهلمندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

المحدیث کبیر فقه العصر جامع المنقول و المعقول

الحاج ملاعبدالسلام اخندزاده (رحمة الله علیه)

المشهور بملاصاحب خواخي في ولایت زابل مرکز قلات افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب العلمین و الصلوة علی سید المرسلین و علی اله و اصحابه اجمعین

امابعد

دالحاج مولوي سیدحمدالله جان اغاصاحب رساله چي په نامه ده (زموږ دافغانستان دعلماؤعقیده) اوددي رسالي شرحه چي په نامه د (مفتاح عقیده) ده تائدکوم ځکه زموږدمذهب اوعقیدي پرډیروښودلائلواوشواهدوبناده یوواربیاوایم چي زي تائدکوم اوماته مقبوله ده اودادعاکوم چي دالله تعالی په لوي دربارکي دي قبوله سي امین

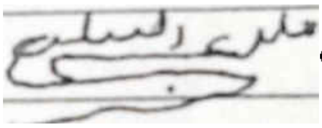
دخواځي ملاعبدالسلام اخندصاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول شيخ الاسلام و المسلمين

الحاج مولوي محمد (محمدي) (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة دارالعلوم اسلامية خضرية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله حمداً كثيراً طيباًمباركاًفيه و صلى الله و سلم على محمد عبدالله و رسوله ارسله بين يدي الساعة بشيراً و نذيراًو على اله و صحبه و التابعين لهم باحسان الي يوم الدين

امابعد

دشريعت اوطريقت شيخ مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب چي كومه رساله (زموږدافغانستان دعلماؤعقيده)په نوم ليكلي ده داپه واقع كښي دټوله اهل السنة والجماعة عقائددي، الامن شذونذر.هيڅ يوداسي څوک چي دالله تعالي ښخه ويريږي په دغوعقائدوكښي اختلاف نه لري خوكله چي دحاجي آغاصاحب په رساله كښي دلا ئل تفصيلي نه وه ذكرسوي نوداحتمال موجودووچي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني هغه کسان چي دلا   ئل غواړي اودلويوعلماؤ پرخبرويي باورنه راځي ددلا
ئلوغوښتنه وکړي نوداچي مخلص اوجيدعالم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب
دحاجي اغاصاحب درسالي شرحه کړي ده اوپه رساله کښي دذکرسووعقائدوسره
يي دلا ئل راوړي دي دايقينا دوخت ضرورت وو خوزماډيرومصرفيتونودومره وخت
رانه کړي چي ټوله شرحه وګورم صرف يوه حصه يي زما ترنظرتيره سوه خودغه
حصي له کتلوڅخه داسي ښکاري چي په دي شرحه کښي هراړخيزمعلومات سته
الله تعالی دي ددغي شرحي فائده عامه وګرځوي

مولوي محمد (محمدي) حفظه الله

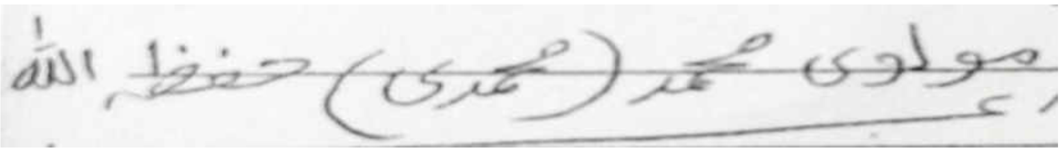

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول شيخ الاسلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب البلاغة و الفصاحة صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير مناظر اهل السنة و الجماعة

الحاج مولوي فيض محمد ابوالفيض (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة دارالعلوم اسلامية خضرية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لاهله و الصلوة على اهلها

وبعد

کومه رساله چې شیخ الشریعت والطریقت حضرت مولوي سید الحاج حمدالله اغاصاحب(رحمة الله علیه)په نامه د(زموږ دافغانستان دعلماؤعقیده)جوړه کړي وه دایوبهترینه رساله وه په باب کي دعقائدوداهل السنة والجماعة اوددي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسالي په باب بائدووايم (صغرحجمه وكبرعلمه)اوزموږپه فكرددي رساله سره دغه نوم ښه مناسب دي(سيف الحنفية على اعناق الوهابية والسلفية)اوهغه ځوك چي ځان ته مقلدوايي ددي رسالي څخه انكارنكوي(ولاينكرها الاالوهابية والسلفية) خوكله چي دارساله مجمله وه په غاية اجمال سره نودشرحي ضرورت پيدا سوداچي حضرت مولوي نورالفتاح عثماني صاحب ددي رسالي مفصله شرحه جوړه كړه نوموږدزياتومصرو فيتوپه خاطردټولي شرحي دمطالعي وخت نسوپيدا نولهذا اددي شرحي يومبحث چه هغه مبحث دتوسل دي موږمطالعه كي فوجدته مشحونا بمطالب لطيفة ومقاصدنفيسة معجبة للنواظرومطربة للخواطرتميل اليها الطباع وتلذذبها الاسماع

(والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته)

الحاج مولوي فيض محمدابوالفيض

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ القران و التفسير صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي احمد سعيد المعروف بمولوي گل آغا (رحمة الله عليه)

خطيب جامع انصاري نرزو شابرج في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

وبعد

الحمد لمن هواهله كماهواهله بماهواهله على ماهواهله عمن جعله اهله
والصلوة والسلام على من ارسله هدي وبشري لمن ارسله اليه من الجن والانس
ليخرجهم من ظلمات الكفروالنفاق والمعاصي الي فيضان القران والاحديث النبوي
وعلى اله وصحبه وعترته امابعد فقدعرضت علي رسالة مؤلفة في تصحيح
العقائدلاسيمافي عقائدعلماءافغانستان اللتي الفهاالشيخ الاجل العالم التقي
والمرشد النقي حضرت مولينا حمد الله جان اغافطالعتهافوجدتهاكافيةشافية في
بابهاومدللة في مسئلة العقائدنافعة للخواص والعوام ومغنية للعلماء والمبلغين

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن تعب تحقيق هذا مسئلة واوصي لكل عبد مسلم ان يشيعوهذا الرسالة
ليستفيد منها المسلمون وادعوالله الكبيران ينفع بها الامة
ويجعلها ذخرالمؤلفها ولمن سعي فيها وصلي الله علي سيدنا محمد واله وصحبه
اجمعين

احمد سعيد المعروف بمولوي كل آغا

خطيب جامع انصاري نرزوشابرج

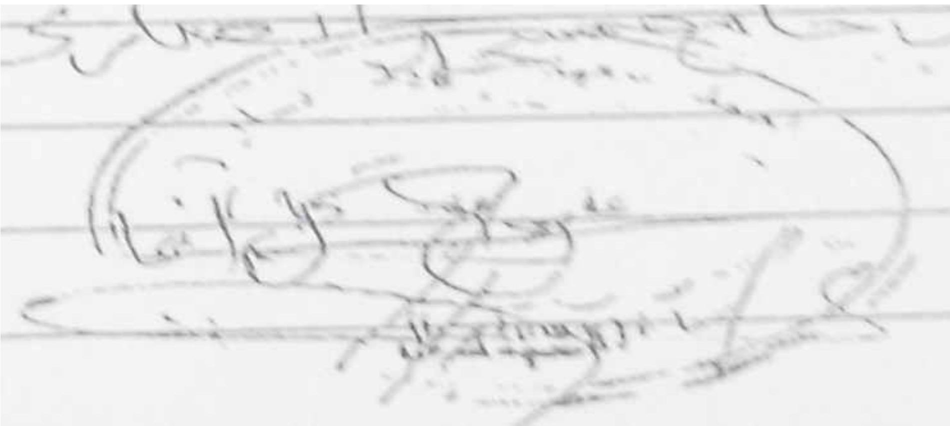

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب تحقيق و تدقيق شيخ السلام والمسلمين

الحاج مولوي عبدالرحيم (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في مدرسة جامعة اسلامية اشرفية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العلمين و الصلوة علي سيد المرسلين و على اله و صحبه اجمعين

امابعد

دطريقت شيخ محترم مولوي حمدالله جان اغاصاحب چي دجلدک په اغاصاحب سره هم شهرت لري يوه مختصره رساله دبعضي مسائلو په اړه ليکي وه لکن دارساله ډيره مختصره وه تفصيل ته يي ضرورت يقيني وه داچي محترم مولوي صاحب نورالفتاح عثماني دا ضرورت پوره کړي الله تعالي دي اجرخيرورکړي البته دزياتومصروفياتوله کبله مي ونکړل سول چي درسالي ټوله شرحه مطالعه کړم په يوعاجل نظرمي داهل السنت والجماعت تشريح وکتله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشاءالله كافي وضاحت يې کړې اميد ستـه چې نور مسائل به يې هم په همدې ډول تشريح کړې وي، ومن الله التوفيق

شيخ الحديث مولوي عبدالرحيم مدظله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

جامع المنقول و المعقول صاحب البلاغة و الفصاحة صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمد عبيدالله ابوالوفا (رحمة الله عليه)

المدرس في مدرسة الحنفية للعلوم الاسلامية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل علماء الامة المرحومة امناء الدين و الصلوة و السلام علي اعلم العلماء وافقه الشيوخ و الصوفية معلم للدين المتين و على اله و اصحابه الناشرين الدين

امابعد

فقدطالعت اكثرمواضع من هذاالكتاب المبين لرسالة اللتي الفها شيخ الطريقت والشريعت شيخنا ومرشدنا الشيخ السيدمولنامولوي حمدالله جان اغاصاحب دامت بركاته العاليه فوجدت هذا الشرح مطابقالكتب الاحديث وكتب الفقهاءالكرام وكتب التصوف فالله درالمصنف اعني مولوي نورالفتاح عثماني العالم والعامل الصوفي دام ظله العالي حيث بذل سعيه في تتبع الكتب واستقرائها جعل سعيه مشكورا وجعله مقبولابين العلماء والطلباءونافعالهم في

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدارين امين ثم امين لاارضي بواحدة اضم اليها الف امين وصلي الله تعالي علي خير خلقه محمد وعلي اله وصحبه اجمعينو انا العبد الافقر الي رحمة الله الأكبر محمد عبيد الله ابوالوفا

المدرس في مدرسة الحنفية للعلوم الاسلامية

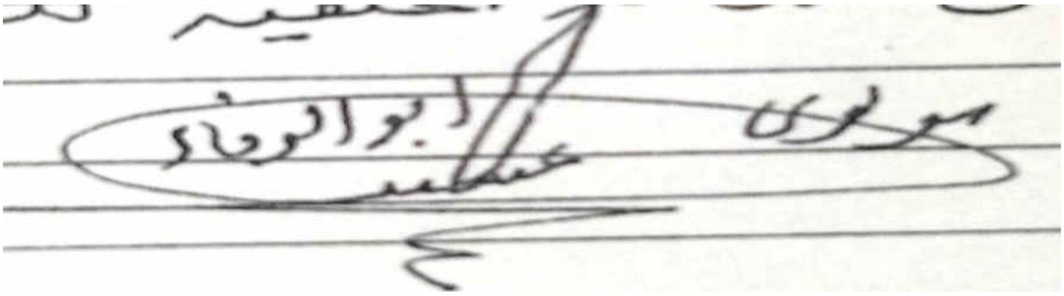

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الاسلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب التدقيق و التحقيق

الحاج مولوي سعيد احمد غفوري (رحمة الله عليه)

رئيس دارالافتاء في جامعة الاسلامية اشرفية في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله وكفي و سلام على عباده الذين اصطفى

مادغه شرحه ټوله وکتل شارح جناب محترم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب پوره زحمت کښلي دي موضع ئي لکه څنګه چي شیخ الطریقت والشریعت جناب محترم حاجي اغاصاحب دجلدک متن لیکلي وو هم هغسي یي کټ مټ شرحه کړیده دلانورپرمختلګ اوخدمت په هیله ئي یم

والسلام

الحاج مولوي سعيد احمد غفوري

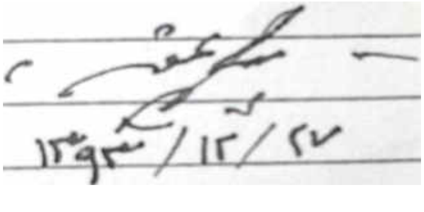

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمدلاجور (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة جوهر العلوم في بلدباكستان شمن كلداره باغيشه

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلي علي رسوله الكريم

امابعد

مادغه رساله في الجمله درنظروايستله ډيره ښه رساله ده دعقيدي داصلاح لپاره اومفيده اوګټوره ده ځکه چي حوالي يه دمعتبروكتابوڅخه دي اودغه مولوي نورالفتاح عثماني صاحب چي شارح ددغه متن دي زما دتلامذوڅخه دي ښه قابليت اوصلاحيت يه درلودي اوددي رسالي نوم چي دعلماء حنفيه عقيده واي ښه به وايي اويا عقيدة العلماء الحنفية اللهم اجعل سعيهم مشكورا ومقبولاواجعله هذارسالة سبباالرضائک ياارحم الرحمين مولوي محمدلاجور

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ المشايخ المحديث الكبير الناقد البصير قدوة العلماء الراسخين شيخ الاسلام و المسلمين

فقه العصر و الزمان صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي نظرمحمد الافغاني (رحمة الله عليه)

استاذ الحديث في مدرسة العربية تدريس القران في بلد باكستان شمن كلداره باغشه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وكفي وسلام علي عباده الذين اصطفي امابعد فقد طالعت ماتيسرلي حسب الظروف من هذا الرسالة المؤلفة في اصلاح العقيدة الفها العامل الشيخ الشريف العلامة حمد الله جان وشرحها العالم المحقق لمولي نورالفتاح عثماني فاذاهي منتخبة من القران والحديث وان احسن الحديث كتاب الله واحسن الهدى هدي محمد صلي الله عليه وسلم ومشحونة باقوال اولياء الله عزوجل وفقهاء هذه الامة الذين هم فرسان هذه الميدان جزالله عزوجل مؤلفه خيرالجزاء وجعل سعيه مشكورا وعمله مبرورا، من ناحية اخرى رئيت توقيعات المشائخ الكرام والعلماء العظام عليها فهاانا ادعوكل اخ في الله اليهااذلايسع الجهل عنها طرفة عين

وانا عبد الفقير نظر محمد الافغاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب الفصاحت و البلاغة و استاذي

الحاج مولوي محمودالحسن حسيني (رحمة الله عليه)

من سكان قرية سنجري ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي علمناطريقه اهل السنة والجماعة وجعلنا من اهلها والصلوة والسلام من جرهذه الرسوم الى يوم الدين حبيبنا ومولانامحمدسيدالاولين والاخرين وعلي اله واصحابه الذين شيدو هذه الطريقة بايدي المتين امابعدفلماكان الرسالة التي الفهاشيح الشريعت والطريقت الحاج مولاناسيدحمدالله دامت بركاته رسالة وجيزه متينة لكن جمعها جميع عقائداهل السنة والجماعة

فشمرلتفصيلهااخوناثاقب الزهن مولوي نورالفتاح عثماني سنجري الكندهاري دام فيضه اللهم احفضه من شركل غبي وغوي ومن شرجبارعنيد فنظرت في بعض مضامينها كان صوابا وموافقا للشريعت المحمدي والطريقة الاحمدي واسئل الله ان يتقبل منه سعيه وجعل زخرا له في الدارين آمين.انا العبد العاصي مولوي محمود الحسن حسيني غفرله الباري

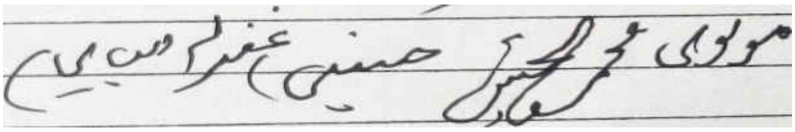

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب تقريظ

(دارالعلوم عالي هرات)

في ولايت هرات افغانستان

الحمد لله وحده والصلوة على من لانبى بعده ولامعصوم بعده ولاامة بعدامته ولاكتاب بعدكتابه اما بعد په مختصروخت كښي مو دمولانا نورالفتاح عثماني صاحب په پښتو ژبه كښي ليكل سوي اوترتيب سوي تاليف چه دحاجي آغاصاحب پررساله چه زموږدافغانستان دعلماؤدعقيدي په نامه يادېږي شرح كړي ده مختلف مقامات اوابحاث مو وكتل ماشاءالله ډيره په زړه پوري اوبين الافراط والتفريط مطالب اودلائل پكښي راټول كړي چه اكثره دلائل ئي داهل سنت والجماعت مركزدارالعلوم ديوبنددكتابونه رانقل كړي الله تعالى دي دنوم وړي داخدمت قبول كړي اودمزيد تصنيفاتواوتاليفاتو توفيق دي وركړي

دارالعلوم عالي هرات

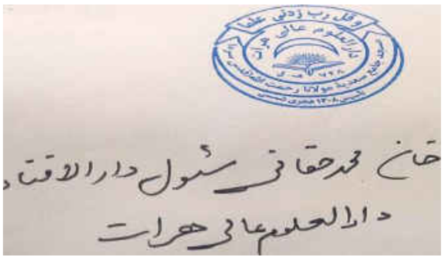

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

جامع المنقول و المعقول صاحب فصاحت و البلاغة صاحب البیان و البنان فی التقریر و التحریر فقه العصر

الحاج مفتی جان محمد (رحمة الله علیه)

رئس المدرسة النعمانیة الاسلامیة فی ولایت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب العالمین و العاقبة للمتقین ولاعدوان الاعلی الظالمین و اشهدان لااله الاالله وحده لاشریک له رب العالمین و اله المرسلین و قیوم السموات و الارضین و اشهدان محمدا عبده و رسوله المبعوث بالکتاب المبین الفارق بین الهدی و الضلال و الغی و الرشادو الشک و الیقین

امابعد

زموږ مرشد فضیلة الشیخ الحاج العالم صاحب الورع والتقوی وصاحب الشریعة والطریقة السید حمدالله جان آغاصاحب (دامت برکاته العالیه) چې مشهوره دجلدک په آغاصاحب سره دي یوه جامع رساله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

«زموږ دافغانستان دعلماؤعقیده»په نامه ده و لیکل، اوزموږ دافغانستان علماؤخوښه کړه، نوبیا ځینوعلماؤکرامو«مولوي محمدحسن صاحب، مفتي سیداحمدصاحب، اومولوي نورالفتاح صاحب»پرمذکوره رساله شرحي ولیکلي، نوماهم الحمد لله متن مطالعه کړ ، ماشاءالله په زړه پوري، دډیرومهمومسائلوحامل، پرډیروباریکیواولطائفومشتمل ووچي انشاءالله دهرډول فتنومخه به ونیسي اوپه عقیده ورته لرلوکي به په ټولنه کي پوره وحدت راسي چي دصحیح سالم ذوق خاوندان ډیرڅه ځني ازده کولای سي وربسي مي ټولي شرحي وکتلي چي هره یوه مستنده اومدللة ده اوسلیم الطبع خلک ډیرښه ورڅخه مستفید کیدلای سي، اخیراً: دالله رب العزة څخه امیدلروچي دغه متن اوشرحي خپلي رضاسبب وګرځوي اوپه خپل عالی دربارکي یي قبولي کړي، زموږ اودټولومؤمنانوددنیااوآخرت دکامیابۍ ذریعه وګرځوي،

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و اله و اصحابه اجمعین

مفتي جان محمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

شیخ الحدیث و التفسیر صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البیان و البنان في التحریر و التقریر

الحاج مولوي محمد طاؤس(رحمة الله علیه)

من سکان و لایت ترین کوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله الذي جعل العلماء ورثة الانبیاء و الصلوة و السلام علی اشرف الانبیاء و علی اله و اصحابه الاتقیاء

امابعد

فقد طالعت هذه الرسالة بمطالعت السریعة لکثرت الشواغل فوجدتهامفیدة لدفع عقائدالفرق باطلة فیجزی الله لمصنفهاجزاءالخیرفی الدنیاوالاخرة

انا الداعی الحاج مولوي طاؤس

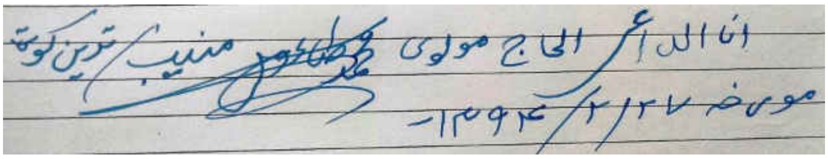

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شیخ الحدیث و التفسیر صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البیان و البنان في

التحریر و التقریر

الحاج مولوي عبدالقیوم (رحمة الله علیه)

من سکان و لایت ترین کوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلی علی رسوله الکریم

امابعد

فهذاکتاب جید علی مذهب امام ابی حنیفه رحمةالله تعالی فعقیدة الاحناف ومصنفه خادم لمذهبه الحنفیة

والسلام

الحاج مولوي عبدالقیوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب تحقيق و تدقيق شيخ السلام و المسلمين

الحاج مولوي ملاامام اخند (رحمة الله عليه)

من سكان و لايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي هدى للاسلام و الصلوة و السلام على رسوله خير الانام

امابعد

فقدطالعت هذه الكتاب فوجدته موافقا لعقيدة اهل السنة والجماعة ومذهب امام ابوحنيفة شكراً لمصنفه

الحاج مولوي ملاامام اخند

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

حضرت مولناشیخ الحدیث و التفسیر منبع العلم و الهدی صاحب البلاغة و الفصاحة مبین الکنایات و الاشارات صاحب الطریقت و الشریعت

الحاج مولوي محمد موسی خان غزنوي (رحمة الله علیه)

مهتمم و شیخ الحدیث فی مدرسة مدینةالعلوم عزیزیة فی ولایت ترین کوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

نحمده و نصلی علی رسوله الکریم و علی اله و صحبه اجمعین

امابعد

قدرمندولیدونکومادغه رساله چه د جلدک وآغاصاحب ته منسوب ده ،دتصوف په ځني مسائلوکي وکتله ډیرښه تحقیقي بیان مشتمله وه، الله دي وکړي چه رائجه اومفیده شي الله دي شیخ طریقت وشریعت سیدحمدالله جان آغاصاحب ته اودرسالي شارح مولوي نورالفتاح صاحب ته اجرخیرنصیب کړي

شیخ الحدیث والقران خادم طریقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدموسی خان غزنوي واغظي ،مهتمم وشيخ مدرسة

(مدينةالعلوم عزيزيه)

ترين كوت

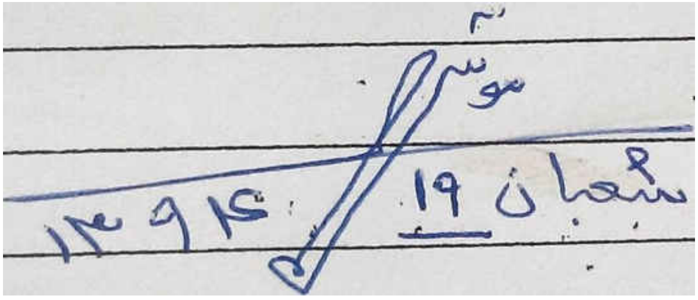

(c) ketabton.com: The Digital Library

متن او صاحب متن

حمداًلله علي النعمة الظاهرة كمايليق بجلاله وجنابه وصلاة وسلام علي رسوله خيرالنبيين واشرف المرسلين ومن تبع عليها بالنواجذواهتدي بهديه من اصحاب من اصحابه واهل بيته واتباعه الي يوم الدين ،وبعد الحمدلله الذي وهب لشيخناالعقل والذهن ومنحه فصاحة اللسان والهمة التبيان وحضه علي التحلي بالحلي الادبية والتخلق بالمكارم العلية ورعبة في الاقتداء بالسنن السنية بالاقوال المرضية الزكية وامرناشيخنا بالاحسان والافعال الحسني ونهانا عن الاخلاق الدنيئة اللئيمة والافعال الرديئة الذميمة

زموږشيخ اوستاذ صاحب شريعت اوطريقت دخپل وخت صاحب دعلوموباطني اوظاهري دفيض منبع دنبوي احاديثوبرلاسي شخصيت محترم مکرم معزم اصلي نوم الحاج مولوي سيدحمد الله آغاصاحب دالحاج مولوي سيدمحمدغوث آغاصاحب ځوي دي،اومشهوره دجلدک په آغاصاحب سره دي په نسب سيد دي اودافغانستان دزابل ولايت دقرية خلاڅي اوسيدونکي دي اوس مهال دجلدک دحاجيانوپه کلي کي استوګن دي

محترم حاجي آغاصاحب دمدرسة نورالمدارس فاروقي څخه فارغه سوي دي نوم وړي مدرسة دحضرت نورالمشايخ اوحضرت ضياء المشايخ قدس الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرهمادسرپرستي لاندي وه همدامدرسة دافغانستان دغزني ولايت په علاقه دشلګري کي موقعيت درلودي

محترم حاجي آغاصاحب تل دامت محمدي داصلاح لپاره کوشش کړي پدي لړکي نه ستړي کيدونکي قدمونه پورته کړي په شپه اوورځ کي دامت محمدي خدمت په ورين تندي کړي تل ئي دعامومسلمانانواوخاصواشخاصوپه وړاندي خپل دسخادرپرانځي وي ترڅوهغه مسائل چي دوخت په تيردو سره رامخ ته کيږي ورته حل اوفصل کړي په همدي لړکي دحاجي آغاصاحب څخه ځني مخلصنواوعامو مسلمانانودوخت دضرورت په خاطرديوڅوپيچده مسائلوپه اړوند دوضاحت کولوغوښتنه ځني وکړه خوحاجي آغاصاحب دخپلومصرفيتوسربيره ددي ودغي غوښتني ته لبيک ووايه همدغه مسائل ئي دقولي وضاحت سربيره ديورسالي په بڼه هم ورته ورکړه ،دارساله دوندي ښائسته وه چي دمذهب حنفي پرلوي لوي اساساتو ولاړه وه لکه څنګه چي معلومه ده دافغانستان ۹۹فيصده وګړي حنفي مذهبه دي په همدي خاطر ئي نوم هم داسي ورته غوره کړي چي هغه ورسره مناسب وه(دافغانستان دعلماؤعقيده)اوداسي هم نه وه چي داعقائديوازي دحاجي آغاصاحب اودهغه دمخلصونودي بلکي که موږ وګورودافغانستان دټولواشخاصوهم دغه عقيده ده په همدي خاطرئي نوم داسي عام ورته غوره کړي اوکه يوڅونفره بل رنګه عقيده ولره هغه حنفي اومقليد کيداي نسي

اللهم انفعنابمحبته و الاقتداء بسيرته امين يارب العالمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

دليکوال لنډه پيژندنه

مولوي نورالفتاح عثماني دالحاج ملانوراحمداخندزاده ځوي دالحاج خطيب ملامحمدعثمان اخندزاده لمسي،په قوم عليزائي،خلوزائي دکندهارولايت دژړي ولسوالي دسنځري دکلي اوسيدونکي دي،کله چي دشوروي سرولښکروپرافغانستان يرغل وکړددوي کورني هم دنوروهيوادوالوپه څيرپاکستان ته هجرت وکړي دهجرت په وخت کي محترم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب دالحاج ملانوراحمداخندزاده په کورکي دي نړي ته سترګي رڼي کړي په کوم وخت کي چي په افغانستان کي دطالبانواسلامي تحريک مينځ ته راغلي ددوي کورني هم دنورو هيوادوالوپه څيرخپل هيوادته راستانه سول،په دغه موده کي اسلام تعليم لپاره ښه زمينه برابره وه،نوده هم دوخت څخه په استفاده پرخپل استاذالحاج مولوي محمودالحسن(حسيني)صاحب سبق ويل شروع کړل،په لږوخت کي دپرمختلګ وروسته په اسلامي تعليم اوزده کړي لپاره دپاکستان دکوئټي ښارته ولاړي هلته ئي دمختلفواستادانوڅخه سبقان وويل دهغه وروسته پيښورته ولاړي،په پيښورکي اول پرشيخ الحديث والتفسيرالحاج مولنانجم الدين صاحب وړه دوره وکړه ترهغه وروسته ئي په جامعة النوارمحمدية کي پرشيخ الحديث والتفسيرالحاج مولنامحمداسرائيل صاحب باندي لويه دحديثودوره وکړه،اوپه ســـ١٤٢٧ـــــنه ه ق کي د(٢٤)کالوپه عمرکي دخپل شيخ لخوادحديثودفراغت سندورکړل سو،کله چي وخپل وطن ته راستون سوددرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوتدريس سربيره ئي تصنيف اوتاليف ته هم مخه کړه دهغوله جملي څخه يوهم
دمحترم الحاج مولوي سيدحمدالله آغا صاحب درسالي شرحه ده چي په نامه
دمفتاح عقيد ده کوم چي ستاسوپه لاس کيده اوچاپ سوي اثار ئي نورهم دي لکه(
شرعي واده)(امام صاحب تقوااوذکاوت)(دنړي په زړه پوري اول) دغه دری واړه
کتابونه دسنځرخپرندوبه ټولنې لخواچاپ سوی دي الله تعالي دي دنومړي مولوي
صاحب کوشش قبول کړي اوموږده ته دلاړياتوخدمتونوتوفيق دالله تعالي څخه
ورته غواړو

امين

پدرنښت ::احمدنور(منتظر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه

الحمدلله زه دالله تعالي ډیرشکرګزاریم چي الله تعالي خپل دغه حقیربنده ته ددغي شرحي د لیکلوتوفیق ورکړي ،اودخپلومحترمواستادانوډیرممنندویه یم چي ددشرحي دلیکلوپه وخت کي تشویق کړم ،اوبیائي په خپلومبارکولاسودهم دي شرحي پاڼي یوه یوه وکتل ترڅوهغه غلطي اصلاح کړي کوم چي له ماحقیرنه سوي وي ،کوم مسلمان ورورچي دغه شرحه ګوري په دعاکي دي محترم حاجي اغاصاحب اوزما استادان اوهغه مسلمانان نه حیره وي چي پدي کتاب کي مالي اوبدني کومک کړي دي.یوه خبره دیادوني وړبولم که بالفرض په دې شرحه کي کومه غلطي ووینئ هغه خپله اصلاح کړئ اویا دچاپ مطبعي ته ئي خبر ورکړي ځکه داشرحه دمذهب کتاب دي پرهرمذهبي شخص دالازمه ده چي ترخپله وسه ئي دفاع وکړي

الله تعالي دي دغه شرحه په خپل دربارکي قبوله کړي امین ثم امین

اللهُمَّ انّي اَسْاَلُکَ الثَّبَاتَ فِي الاَمْرِ وَاَسْاَلُکَ عَزِيمَةَ الرُّشْدِ وَاَسْاَلُکَ شُکْرَ نِعْمَتِکَ وَحُسْنَ عِبَادَتِکَ وَاَسْاَلُکَ لِسَانًا صَادِقًا وَقَلْبًا سَلِيمًا وَاَعُوذُ بِکَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ وَاَسْاَلُکَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ وَاَسْتَغْفِرُکَ مِمَّا تَعْلَمُ اِنَّکَ اَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ

برحمتک یاذوالجودوالکرم والاحسان

امین

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدمه

الحمد لله رب العالمين، والعاقبة للمتقين، ولا عدوان الا على الظالمين. و اشهد ان محمدا عبده ورسوله خاتم النبيين و امام المتقين و اله و اصحابه، و من تبعهم باحسان الى يوم الدين.

امابعد:

حمد او ثنا دي وي هغه ذات لره چي ټول كائينات يې په واک كي دي، د ټولو عالمونو رب او پالونكى دى، داسي رب چي ژونديو ته سا وركوونكى دى او د سا اخيستلو واک يې هم له ده سره دى، داسي رب چي حي القيوم دى او په كائيناتو كي يو حركت او سكون هم د ده ﷻ له ارادې پرته نه تر سره كيږي او نه په كارونو او واک كي كوم سيال او شريک لري، داسي رب چي پر ټولو عالمونو ورحمېده او د دوى په منځ كي يې انسان پيدا كړ او د انسان د هدايت (لارښودني) لپاره يې د عالمونو شهكار او د مخلوقاتو بې مثاله هستي او خپل خوږ استاذى سرور كائينات، فخرالموجودات حضرت محمد ﷺ راولېږه او د ده په نور يې ټوله كائينات منور كړل او د ده ﷺ په راتګ يې د ځمكي مخ جنت وګرځاوه. داسي رب چي وېويل: كه چا د ده ﷺ لاره وينول د جنت پريشتې به يې مخونه شكل كړي او د جنت اوبه يې په نصيب سوې او كه چا د ده ﷺ لاره پرېښوده د قهرجنو لمبو خوراک سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له چا سره چي په سرونو کي عقل او پوهه وي، انسانيت او سړيتوب ور سره ملګري وي هغوی تل همدا خبره کوي او وايي: د همدې ستر شخصيت (رسول کريم ﷺ) راتګ و دې نړۍ ته د انسانانو لپاره يو الهي نعمت و او دی.کله چي انسانانو د هدايت لاره ورکه کړه او د ګمراهۍ په تياړو کي ورک او سرګردانه سول، الله ﷻ د دوی د لارښووني او هدايت لپاره همدغه ستر انسان او د انبياوو سالار مبعوث کړ او د همدې امت لپاره يې يو ستر لارښود او د اخلاقو نمونه وګرځاوه.همدغه بعثت د الله ﷻ له لوري پر خپلو بندګانو د ترحم او مهرباني يو ستر دليل دی چي، الله ﷻ نه غواړي چي، انسانان دي د جهالت او ګمراهۍ ښکار سي او له دې امله دي د جهنم د لمبو خوراک سي.

د همده مبارک ﷺ راتګ هم د دې ستر هدف لپاره و چي، د الله ﷻ د سترو مخلوقاتو په منځ کي همدغه ستره هستي انسان چي، پر نورو مخلوقاتو يې د ښو او صالحو اعمالو له امله غوره ګرځولی دی د هدايت لاره پيدا کړي او پر هغه نيغه لاره روان سي چي الله ﷻ ور ته ټاکلې ده ترڅو د الله ﷻ د وحدانيت (يوالي) عقيده په ځان کي وروزي او د الله ﷻ عبادت په داسي ډول سره وکړي چي د شرک بوي همنه وي په کښي، او د همدې لاري په برکت د الله ﷻ د رضا او رحمت وړ وګرځي،همدارنګهد عباداتو په وسيله له هغه نعمتونو څخه برخمن سي چي الله ﷻ د خپلو خاصو بندګانو لپاره اراسته کړي دي او د همدغه عباداتو د کولو په واسطه يې ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږ نبي ﷺ خپله ورسپارل سوې دنده په پوره امانت دارۍ سره تر سره کړه او ورسپارل سوې مسؤلیت یې په داسې ډول سره ادا کړ چې، د بشریت په تاریخ کې یې ساری نه دی لیدل سوی. په لږ وخت کې یې د الله ﷻ د وحدانیت (یوالي) ږغ تر ډیرو لیرو ځایونو پورې ورساوه او د ډیرو سترو ګمراهانو سخت زړونه یې په همدغه ږغ ولړزول، ډیرو لارو ورکو ته یې لار و ښودل، ډیر تاریک زړونه یې د ایمان په نور روښانه کړل. ده ﷺ د خپل نبوت دنده یوازې دا نه چې عباداتو ته یې ځانګړې کړې وه بلکې د الله ﷻ د عبادت ولورته د خلکو د بلنې تر څنګ یې د یوه بشپړ تمدون ځانګو هم وځنګلوله یعنې یو پراخه او په هره معنی یو بشپړ تمدون یې را منځ ته کړ او ټول انسانان یې د وحشت، بربریت او ځان غوښتنې له تاریکیو څخه د علم، پوهې، او ښېګڼو و لورې ته راوبلل. د شرک، کفر او ظالمانه عقایدو څخه یې د وحدانیت، الهي دین او ورولۍ و لورته دعوت کړل. د هر چا تر غوږونو یې د حق دعوت ورساوه. د حق لور ته په بلنه او خلکو ته په ښغه لار ښوونه کې یې له هیچا څخه وس و نه سپماوه. د چا حق یې پر ځان پرې نه ښوده، څه چې یې د ځان لپاره غوره بلل هغه یې د نورو لپاره هم خوښ او خپر و بلل.

د حضرت محمد ﷺ له رحلت وروسته د ده مبارک، سپېڅلې دنده د ده زړورو او په دین مینو اصحابو کرامو ته پاته سوه چې، دوی هم په خپل وار سره د اسلام د دین په خپراوي کې له هیڅ ډول سترپاوو او سربښندنو څخه ځان شاته نه کړ، د سر او مال په ورکړه یې د اسلام دین د نړۍ تر لیرې لیرې ګوټونو ورساوه. د اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمنانو ته يې تاريخي او شرموونکي ماتي ورکړې چي تر اوسه هم د کفارو يا د اسلام د دښمنانو په زړونو کي د هم هغو جنګيالو صحابه کرامو د توري او نېزو او د دوی د ټينګو ايمانونو وېره سته او وي به.

د همدې مېړنيو (صحابه) کرامو له مهالونو وروسته همدغه د دين دعوت، د دين په ساتنه کي د جهاد له لاري قرباني او سر ښندني، تابعينو کرامو، تبعي تابعينو او نورو مسلمانانو ته پاته سوې چي له هغه وختونو بيا تر ننه، مسلمانانو د دين په ساتنه کي له هيڅ ډول سرښندنو څخه ځان نه دی سپمولی. په هر وخت کي ډيرو مسلمانانو د خپل مال او سر په ښندلو د اسلام له دين څخه په کلکه دفاع کړې او هر وخت د اسلام د دين وينبو جنګياليو قومانداناتو او مسلمانو افرادو هڅه کړې ده چي، د کفارو هغه يرغلونه چي، د اسلام او مسلمانانو په وړاندي خنډ ګرځي، له منځه يوسي او وړي يې هم دي او د اسلام د دين علماء د حق لورته د امت مسلمه د رابللو، انسانانو ته د حق د لاري ځرګندولو لپاره تر وسه زيات کړاونه ګاللي دي او مسلمانان يې له دې ټکي سره په بشپړ ډول بلد کړي دي چي، کومي لاري د الله ﷻ د رضا او خوښۍ لامل ګرځي او کومي لاري د شيطان او د هغه د ملګرو دي چي، د الله ﷻد سخت قهر او نيوونې لامل ګرځي.

د اسلام د دين د خپربدا سير (پرمختګ) چي کله په اسلامي تاريخونو کي ګورو نو پوهيږو چي، د اسلام دين په لومړيو کلنو کي، ورو ورو خپربده خو بيا هم په عين ورو ورو والي کي په ځومره چټکۍ سره د عربي جنګيالو په مټ د عربو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جزيرې له مرکز (مدينې منورې) څخه بيا د نړۍ تر ليرې ليرې هيوادونو پورې په څومره سر ښندنو او قربيانيو ورسېده چې،ښه مثالونه يې د نړۍ په هر ګوټ کې د اسلام د هغو لومړنيو زړورو مجاهدينو زيارتونه دي چې،د صحابه کرامو په نومونو ثبت او پېژندل سوي دي.

زموږ ګران هيواد افغانستان هم يو له هغو اسلامي هيوادنو څخه دی چې، د اسلام لومړني جنګيالي ورته راغلي دي او د اسلام دين يې ورته راوړی او د دې هيواد خلک يې له دغه ستر نعمت څخه د الله ﷻ په خاصه مرسته او پېرزوينه برخمن کړي دي. د افغانستان اوسېدونکو له اسلام راوړولو څخه وروسته هروخت او په ټينګه له اسلام څخه دفاع کړېده او ځانونه يې له دې لارې سره په محبت لرلو کې قرباني کړي دي. زموږ د هيواد اوسېدونکي له اسلام سره ټينګ اساس او مينه لري او د دې ادعا د ثبوت لپاره يې هم دغه يوه خبره بس ده چې په سل کې نه نوي (۹۹)سلنه يې مسلمانان دي او د هيواد په ټولو برخو کې د اسلام دښمنو کفارو کومې نښې نه تر سترګو کيږي چې يو کلي دي د کفارو په نامه دلته ثبت وي.که وي هم هغه په نه کې حساب دي.

په نړۍ کې ډېر لږ هيوادنه سته چې له داسي امتياز څخه دي برخمن وي چې، نه نوي (۹۹) سلنه خلک دي يې مسلمانان وي. د نړۍ پر مخ ډېر داسي مسلمان هيوادونه سته چې د مسلمانانو تر څنګ کافران هم په زياته پېمانه په کې اوسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه بله د الله ﷻ د زیات حمد او شکر او د افغانانو لپاره د ویاړ خبره داده چي ټول افغانان یوازي او یوازي د یوه واحد خدای ﷻ پر وجود اقرار کوونکي دي او له جلي شرک نه په مطلق ډول لیري او بېزاره دي خو کله نا کله په ځینو مسائلو او عباداتو کي له ځینو هغو افغانانو څخه چي په دیني مسائلو کي ناپوه وي شرک خفي څرګندسي چي کله افغانان پوهـ کړل سي دا عمل به خپله بد او ناخوښه بولي. په داسي وخت کي ځینو کسانو ته چي له عامو مسلمانانوسره د عقائیدو او عباداتو په ځینوبرخو کي اختلاف لري موقع غنیمت ښکاره سي او د ځان ښوونې او یا په دین کي د پوره علم نه لرلو له امله پر عامه مسلمانانو د مشرک الزام یا ټاپه ولګوي. په عقائدو یا عباداتو کي که څه هم د شرکي خفي عمل له عوامو خلکو څخه چي په دین باندي ناپو دي ښکاره سي دوی یې نسبت د دې امت و اکثر برخه علماء کرامو ته کوي چي، اخیر خبره د مسلمانانو تر منځ و ژورو اختلافاتو ته ورسیږي تر څو دا عمل د مسلمان امت لپاره تر مرګوني ګذار هم بد تمام سي ځکه چي، د مسلمانانو تر منځ د نفاق او د مسلمانانو د کمزورتیا لامل هم داسي اختلافات وي چي، تل کفارو د مسلمانانو تر منځ له داسي اختلافاتو څخه ډېره ګټه اخیستې ده او مسلمانان یې کمزوري کړي دي.

زما په فکر ښه خبره خو داده چي لومړی علماء کرام تر خپل منځ داسي اختلافات حل کړي چي، د ټول امت لپاره به ستر خېر سي او عوامو ته په دین کي پوهاوی ورکړل سي او که بیا هم د ځینو علماء کرامو د اعتقاداتو په اړه پوښتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسي چي دا فلانی عالم څنګه عقیده لري؟ او دا اختلاف پاته وي او حل نه سي، په هغه وخت کي باید اختلافاتو ته پاملرنه وسي چي، ایا دغه اختلافات د عقیدې پر بیناد دي او که د نظریې؟ دغه اختلافات چي د دې کتاب د لیکلو لامل سول نظري اختلافات خو نه دي ځکه چي، نظري اختلافات خو د ژوند په مسائیلو کي د انسانانو ترمنځ طبعي دي او که دا اختلافات عقیدوي وي، هم باید په ښه اصلاحي طریقه او قناعت ورکونکي د لا ئیلو سره حل کړل سي او که خدای ﷻ مه کړه دا اختلافات همداسي ناحله پاته سي نتیجه یې ورو ورو د مسلمانانو تر منځ د نفاق، بدبختی، بې باورۍ، یو بل ته په سپکه کتل، یو بل ته سپک ویل، د مسلمانانو د کمزورۍ او داسي نورو زیانونو لامل ګرځي لکه اوس هم چي مسلمانان له دې امله کړیږي. راځئ په ټولو ووایو چي:

یا الله! زموږ پر حال رحم وکړې، زموږ له منځه هم دغه د اختلافاتو بل اور لیري کړه چي، ستا دښمنان پر موږ حاکمان نه سي.

که موږ مسلمانان ځیر سو، زموږ په وخت کي اختلافات دومره ډېر دي چي عوام انسانان پرخواصو بد وايي. دا بد ویل په سبب د علماء کرامو د اختلاف دي. په ټولنه کي د عقیدې اختلافات رامنځ ته کول اکثر د علماء کرامو له لوري وي. د ژوند په دغه اساسو شرائطو کي چي موږ اوسو د علماء کرامو تر منځ اختلافات د عوامو لپاره بلکي د ټول امت مسلمه لپاره سخته ضربه ده. که موږ لږ او ډېر لیر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګورو دابه ومنو چي نن ورځ د مسلمانانو تر منځ يو کوچنی اختلاف هم تر اټم بم ستر ناورين رامنځ ته کوي او د مسلمانانو اتحاد او قوت له منځه وړي.

داچي زه هم د دې ټولني غړی يم، د يوه مسلمان په صفت له ټول امت مسلمه او بيا په خاص ډول له علماء کرامو څخه دا هيله لرم چي د الله ﷻ په خاطر له روانو اختلافاتو ځانونه وساتيږ، د اسلام دښمنانو ته په لوی لاس نور وخت مه ورکوئ چي زموږ له اختلافاتو د اسلام په زيان او ځانونو لپاره ګټه واخلي.

د مسلمانو علماء کرامو تر منځ اختلافات ټول امت په فکر او تشويش کي اچوي او له عوامو څخه د دين اصلي لار ورکوي او پر علماؤ باندي لرلی باور يې له زړونو څخه وړي چي بيا به يې پر يوه عالم هم باور نه راځي. د علماء کرامو لپاره ښه خبره داده چي دوی تر خپل منځ کوم اختلافات لري، هغه په ارامه (سړنه سينه) او مسؤلانه ډول سره، د خبرو او د لا ئيلو له لاري حل کړي چي، هم دغه د قرآن کريم او سنتي محمدي طريقه ده. د علماؤ کرامو له خوا دي زيار و ګالل سي چي دا اختلافات عوامو ته پري نږدي او عوام په دې مسائلو ورلېږ نه کړي ځکه چي، عوام د دين د مسائلو په صحت او نه صحت نه پوهيږي او نه يې د حل لاري او طريقې ورته معلوميږي بېله دې چي، د دين او د دين د علماؤ کرامو سپکاوی ځني رامنځ ته سي.

دا هرچا ته ښکاره ده چي په دين کي احساسات او نظريات ځای نه لري، ځکه چي، قرآن کريم او نبوي احاديث زموږ تر منځ وجود لري چي په کي هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واضح او ښکاره بیان سوي دي، صرف د نظریاتو او احساساتو ور ګډول په کار نه دي. د علماء کرامو تر منځ دي پر اختلافي مسائلو بحث وسي کوم لوری چي پر حق ود هغوی حقانیت دي ومنل سي او هغه بل لوری که رښتیا هم د دین غم او د مسلمانانو پر دین باندي د روانولو نیت ور سره وي له اختلافاتو دي لاس واخلي، تر څو د امت محمدي ﷺ تر منځ د اختلافاتو مخه ونیول سي او که د دې اختلافاتو اور ته نوره هم لمن ووهل سي دا به د امت محمدي ﷺ د نور زلت او بدبختۍ لامل وګرځي چي تر منځ به یې د بې اتفاقۍ او بې باورۍ فضا رامنځ ته کړي. د دې اختلافاتو وروستۍ نتیجه به دا وي چي هر بې دینه به پر دیندارو، علماء کرامو او نورو پرهېزګارو انسانانو تهمت وایي او عوام به پر علماء کرامو بې باوره سي.

د عوامو او علماء کرامو تر منځ فاصله راوستل راته سخته لویه ګناه ښکاري. د دې ګنا هره نتیجه به د هغه چا پر غاړه وي کوم څوک چي، د خپل شهرت او شخصي ګټو په خاطر د امت محمدي ﷺ بې اتفاقي غواړي. په دا اوسني څو کلنو کي د مسلمانانو تر منځ د روانو دیني او سیاسي اختلافاتو له امله بې باوري دومري ډېره سول چي، د مسلمانانو په یوه ستره ټولنه کي د مثال لپاره د اعتماد وړ کس نه پیدا کیږي. هغه که په دیني اړخ کي وي او که د ژوند په یوه بل اړخ کي وي.

په داسي کړکېچونو حالا تو کي چي ورځ تر بلي له مسلمانانو څخه د مسلمانانو تر خپل منځي اختلافاتو له امله د اسلام مستقیمه لار ورکیږي، دا مي د ځان مسؤلیت و باله او په خپله ټولنه کي مي د دین په اعتبار د یوه مسؤل کس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښېر دا پرېکړه وکړه چي، د خپل هيواد د مسلمان اولس لپاره ځومره چي زه پوهېږم دا ځرګنده کړم چي، په داسي حالاً تو کي چي فتنې د باران په ښېر وريږي او د مسلمان امت تر منځ په پراخه پېمانه د اختلافاتو د راولاړه ولو لپاره د اسلام د دښمنانو له لوري په زياته کچه پانګونه (سرمايه ګذاري) کيږي، سپين مو په تور او تور مو په سپين بدليږي، خپله عقيده او ايمان ځنګه وساتو او يا زموږ عقيده څه ده.

دا يوه ښکاره خبره ده که موږ خپله عقيده و نه پېژنو او له خپلو علماء کرامو څخه يې زده نه کړو ډېر ژر به د هغو خلکو د عقائدو ښکار سو چي، د دائمي هلاکت لوري ته مو بيايي او دوی به زموږ د ضعف له امله د ور سپارل سوو دندو نتيجو ته چي منفي اړخ لري رسېدلي وي

د دې لپاره چي د دوی دغه شوم اهداف چي لري يې خونښا سوي وي او يا يې په خپل ټول وس د خپلو نورو ټولو هم نظرو سره په يوالي کي خونښا کړم په هره لوړه او ژوره وختم، له ډېرو سره مي وليدل، د کتابونو ډيري پاڼي مي واړولې داسي نخسه په لاس رانغله چي د ناروغ لپاره دارو وګرځي.

ځيني يې داسي نُخسې وې چي په خپل ځان بسيا وې او ځيني بيا داسي وې چي، د عوامو د رنځ لپاره ګټوري نه وې. زه په دې وخت کي د فکرونو په درياب کي لاهووم نه پوهېدم چي څه وکړم او له کوم ځای څخه يې راپيل کړم. په دې حساس وخت کي مي نظر د جلدک اغا صاحب و لور ته چي، اصلي نوم يې الحاج مولوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیدحمد الله اغاصاحب رحمه الله دی نظر واوښت او د ده یوه وینا چي ځو لنډي برخي یې لرلې تر غوږونو را ورسېده.لږ وخت وروسته د ده د هغې اوږېدل سوي وینا مطابق یوه وړه رساله تر ګوتو را ورسېده.

په دې وړه رساله کي زموږ د افغانستان د علماء کرامو د عقائدو بیان په ډېر ښه ډول سره سوی و خو یوه څه اجمال یې درلود. دا رساله د اهلي سنت او جماعت یا زموږ د مذهب په داسي اساساتو ولاړه وه چي هر اساس یې د سوریا ستورو په څېر ځلېده مګر د ځینو عوامو لپاره دا خبره هم ګرانه وه چي، د دې لنډي او اسانه رسالې په مطلب دي و پوهیږي.

د دې رسالې د غوره نقاطو د اهدافو د ښکاره او څرګندولو په خاطر دې ټکي ته اړ سوم چي، د دې رسالې تحلیل او تجزیه وکړم او ارزښت یې و هر امتي ته واضح او دا ورته په ګوته کړم چي،زموږ د عقیدې هر اساس چي په دې رساله کي ذکر سوی دی، هغه د سمي لارې د برابرۍ لپاره ښه ذریعه ده او له کوم چا څخه چي خپله عقیده ورکه وي، د هغه لپاره ښه څراغ دی.

په هر صورت زه د دې رسالې په ښه وضاحت او اساني کي تر خپله وسه زیار باسم چي، هر مسلمان ورور په هغه څه چي په دې رساله کي دي په اسانۍ په و پوهیږي او هر لیدونکی یې په لیدلو خوښ او د هر تږي لپاره ښه اوبه کونکې و ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب په ترتیب کې زه اول د حاجي اغاصاحب مبارک رحمه الله رساله په بشپړ ډول راوړم او بیا د تحلیل او تجزیې لپاره د همده مبارک له رسالې څخه یوه یوه برخه یا متن را اخلم د قران کریم، احادیثي نبوي او د اهل سنت والجماعت د علماء کرامو د علماو پوهې د تجربیو په اساس یې په داسې ترتیب شرحه کوم.

کوم عبارت چې لوړ ذکر وي او له هغه سره (قوله) راغلی وي هغه متن یا عبارت د حاجي اغاصاحب رحمه الله دی او کومې خبرې چې وروسته راغلې وي هغه د همدې رسالې د شارح یعني زما حقیر بنده خبرې به وي او د دې شرحې ماخذونه لکه مخکې چې وویل سول د مذهب د علماء کرامو معتبر کتابونه او د هغوی اقوال وي. انشاء الله دا شرحه به د الله جل جلاله په خاصه مرسته او رحمت قدم په قدم د حنیفي دیوبندي عقیدې پر اساس او نقش قدم وي او له بشپړتیا وروسته به د علماء کرامو په وړاندې کېښودل سي تر څو د هغوی تر نظر تېره سي. کېدای سي له ما څخه ځیني تېروتني سوي وي دوی مبارکان به هغه نیمګړې ځایونه راته په ګوته کړي. په اخرې کې زه له الله جل جلاله څخه دا غوښتنه کوم چې له ما عاجز سره ملګری سي او د دې رسالې په بشپړتیا کې له سر نه تر پایه پوري توان راکړي ځکه چې، الله جل جلاله تر ټول ښه کومک کوونکی دی.

مولي نورالفتاح ((عثماني)) عفرله الباری

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د دې رسالې نوم دی:

(زموږ د افغانستان د علماء کرامو عقیده)

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی اما بعد: فاقول الحمد لله:

موږ په مذهب د اهل سنت و الجماعت یو. څلور سره مذهبه حق دي. حق يې بولو.

۱ - مذهب د امامام اعظم صاحب مبارک رحمه الله.

۲ - مذهب امام مالک صاحب مبارک رحمه الله.

۳ - مذهب د امام شافعي صاحب مبارک رحمه الله.

۴ - مذهب د امام احمد بن حنبل صاحب مبارک رحمه الله.

دا څلور سره مذهبه حق دي. موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابو حنیفه مبارک رحمه الله باندي یو.

همدارنګه څلور سره طریقې حقي دي او حقي يې بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - طریقه نقشبندیه شریفه.

۲ - طریقه قادریه شریفه .

۳ - طریقه چشتیه شریفه .

۴ - طریقه سهر ور دیه شریفه .

زیارتونه که لیري وي او که نژدې وي، ورتلل یې جائز بولو. خور دې او مالګي له زیارته را اخیستل جائز بولو.

د خوردې د جواز په هکله، ردمختار د حج په بحث کي تر دغه عنوان لاندي (مطلب في کراهیت الاستنجا بماء زمزم) داسي وایي:

خاوره، یعني خورده د بیت الله شریفي څخه را اخیستل په نیت د تبرک سره جائز ده او ملا علي قاري صاحب د مرقات په (۱- جلد – ۱۵ مخ) کي زما مرقات (۵) جلده دي. د امام بخاري رحمه الله د احوالو په هکله داسي وایي: کله چي امام بخاري رحمه الله دفن سو، له قبر څخه یې د مشکو خوشبویي را پورته سوه، نو خلکو د ده له مقبرې څخه خاوره یعني خورده د تبرک لپاره وړله.

تیسیرالقاري چي د بخاري شریف شرح ده هم (۱ – جلد- په ۹ مخ) کي د امام بخاري رحمه الله د احوالو په اړه هم دغه بیان راوړي او شیخ الاسلام پرهام ش د تیسیرالقاري په (۲ جلد- ۹ مخ) کي هم دغسي وایي: رحمت بیان وایي تبرکاً دحرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف څخه خاوري یعني خورده، شګې وچ لرګي و غېره تبرکاً کورته وړل جائزدي. په دې شرط چې حرم شریف ته نقصان نه وي او له بیت الله شریفې څخه لږ خاوري یعني خوردې تبرکاً اخیستل روادي په دې شرط چې بیت الله شریفې ته نقصان نه وي (د رحمت بیان ۱- جلد، ۲۷۷ مخ).

له زیارته څخه مالګي، شګې او خاوري یعني خوردې را اخیستل جائز دي او د دې خاوري یعني خوردې د کارولو طریقه دا ډول ده چې، خاوره یعني خورده په اوبوکې واچوي، هرکله چې اوبه صافې سوې بیا دې غوړپ کې.

د اسقاط دوره یا دوري اسقاط جائز بولو. مولُد شریف او نور د ښو شپو خیراتونه جائز او روا بولو ځکه، (والوقت اذاکان افضل کان العمل الصالح فیه افضل). مرقات په (۱۲) باب کې د ضحې فصل اول لاندې تر اخیري حدیث شریف دا وايي:

ژباړه: کوم وخت چې زیات فضلت ولري په هغه وخت کې نېک عمل هم زیات فضلت لري.

دمونه، تعویضونه او څاښتونه جائز او روا بولو. اوس هم په یوه نه یوه طریقه کې ځان داخیلول ښه بولو.

الحمدلله د افغانستان نژدې ټول خلک په طریقت کې داخل دي او بعضې مبارکان که نه وي داخل سوي ښه عقیده ورته لري او حق یې بولي، ښايي وخت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې نه وي پيدا کړي او دا خبره دي هم هر چاته معلومه وي چي منکر او بد کار چي له هر نېک او ښه کار سره ملګرى سي هغه ښه نه دى نه موږ ورته ښه وايو او نه بل مسلمان ورته ښه ويلاى سي. کوم کار چي ښه وي هغه ته ښه وايو او کوم کار چي بد وي هغه به بد يادوو. ښه کار به کوو او له بد کاره به مخ اړوو.

محمد بن عبدالوهان (نجدي) او د ده اتباع چي وهابيان يې بولي، موږ د دوى په اړه داسي وايو: لکه څرنګه چي (ردمختار د البغات په باب کي وايي) او يا لکه څرنګه چي تفسير صاوي تر دې ايات شريف لاندي وايي: (**ان الشيطان لكم عدو فاتخذوه عدوا انمايدعوا حزبه ليكونو امن اصحاب السعير**) (۱- جلد- ۱۷۰ مخ) او په (۱۷۱ مخ) يعني دا کتابونه يې ښه نه بولي، موږ يې هم ښه نه بولو.

دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په جمع واري سره مستحب عمل دى نه بدعت. د (نورالايضاح) (مراقي الفلاح) (طحطاوي) (فيض الباري) په ۲ جلد- ۱۲۷ مخ او ۴۳۱ مخونه چي په دې مخونو او جلدونو کي خاص د دعا په اړه بيان راغلى دى او دا لاندي کتابونه بيا د ټولو ذکر سوو مسائلو په اړه دي لکه:

اول: (البصائر) چي د مولوي حمدالله جان صاحب د ډاګۍ تصنيف دى.

دوهم: (سيف القندهاري) چي د مولوي عبيدالله صاحب ايوبي تصنيف دى.

دريم: (اثبات الاغراض) چي د مولوي ښايسته ګل صاحب تصنيف دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم : (نورالصراط) چي د مولوي نورالدين صاحب د چمن تصنيف دی.

پنځم : (جرئت الائمه) چي د مولوي عبدالقيوم اخندزاده تصنيف دی.

په دې اړه نور کتابونه هم سته چي د دغه اختلافي مسائل يې ښه څېړلي دي. که هر مسلمان ورور دغه پورته ياد کتابونه ښه په غور وګوري، په پورته مسائلو به يې ښه سر خلاص سي او سره له دلائلو به يې ولولي.

هر څوک چي پر هغه مخکنۍ بيان سوې عقيده باندي وي، هغه کس هر وخت د رحمانيه عرفانيه جامعې په مدرسه کي تعليم او تعلوم يعني استادي او شاګردي کولای سي او که پر هغه لوړه عقيده نه وي په هغه صورت کي بيا استادي او شاګردي نه سي کولای.

زموږ د افغانستان علماء، مشائخ او عام خلک ټول نه وهابيان دي، نه سلفيان او نه اهل حديث او نه پنج پيريان دي او نه بريلويان دي بلکي ټول اهل سنت ولجماعت دي. پرمذهب د حضرت امام اعظم مبارک رحمت الله عليه باندي دي. که چيري يو څوکسان پر بله لاره روان سوي وي هغوی ته اعتبار نسته.

(لاحول ولاقوته الا باالله العلي العظيم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسالې ليکونکی:

(فقير مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب. فايز مدرسه نورالمدارس فاروقي الحنفي مذهباً النقشبندي مشرباً افغانستان ولايت زابل قريه خالا مولداً علاقه جلدک مسکناً).

فقير مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب: د نورالمدارس فاروقيه مدرسې فارغ چي، د حنفي مذهب او د نقشبنديه طريقې پيرو او د افغانستان د زابل ولايت د جلدک د سيمي د خالاد کلي اوسېدونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ الحمد لله موږ پرمذهب د اهل سنت والجماعت يو...

اهل سنت والجماعت، يا ناجيه، يا د حق ډله هغه ده کوم چي د نبي کريم ﷺ او د صحابه کرامو خصوصاً د خلفاء راشدينو پر طريقه يا نقش قدم تلګ کوي او کومه لاره چي هغوی د ژوند کولو په خاطر د ځانونو لپاره ټاکلې وه روان وي، لکه څرنګه چي د الله ﷻ پيغمبر ﷺ فرمايلي دي.

(و تفرق امتي علي ثلاث و سبعين ملة، كلهم في النار، الا ملة واحدة. قالو، و ماهي يارسول الله، قال: ما انا عليه و اصحابي).[1]

ژباړه: زما امت به په ۷۳ ډلو وويشل سي، ما سیوا له هغه يوې ډلي څخه، نور به ټول دوږخ ته ځي.صحابه کرام پوښتنه وکړه، يا رسول الله! هغه ډله کومه يوه ده ؟ نبي ﷺ ورته وفرمايل: هغه ډله ده، په کومه طريق چي زه او زما صحابه کرام دي. له پورته حديث شريف څخه دا مطلب په لاس راځي، کوم څوک چي د الله تعالی ﷻ په کتاب او زما د سنتو اتباع کوي هغه به د دوږخ په اور نه سوځل کيږي او له دوږخ څخه به نجات پيدا کړي.

کومي ډلي ته چي په حديث شريف کي اشاره سوې ده چي، له دوږخ څخه به نجات پيدا کړي هغه (اهل سنت و الجماعت) ده. بل د پورته حديث شريف له دغه کلماتو چي (کلهم في نار) څخه هغه کسان يا ډلي مراد دي چي غلطي او ګډي وډي

[1]- ترمذي : ۲ جلد ۱۸۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقيدې پالي. له صحيح عقيدې څخه په بل لوري كاږه سوي وي. همدغه د غلطي عقيدې درلودنكي به د خپلو غلطو عقائدو له امله دوږخ ته لويږي. كه د چا عقيده دومره خرابه نه وه چي سبب د كفر او شرک وګرځي په هغه صورت كي به د غلطي عقيدې كس د ګناه سزا مومي. د الله ﷻ له لوري د ورته تياكل سوي سزا ورسته به له دوږخه وځي او جنت ته به ځي. ([2])په تلويح او توضيح نومي كتاب كي د اهل سنت والجماعت لپاره داسي تعريف سوى دى.

(السواد الاعظم عام ة المسلمين طريقهم طريق الرسول ﷺ و اصحابه دون اهل البدع) [3]

ژباړه: يعني د سواد اعظم څخه مراد اهل سنت والجاعت دى. دا هغه ډله ده چي د نبي عليه السلام او د هغه د صحابه كرامو په لاره روان وي. اهل بدعت له دې قانون څخه وتلي دي.

شيخ احمد رومي رحمه الله ويلي دي:

(لان المراد بالامة المطلقة اهل السنة و الجماعة و هم الذين طريقهم، طريق النبي ﷺ و اصحابه. دون اهل البدع والضلال كما قال النبي ﷺ امتي من استن بسنتي. [4]

[2] - مكتوبات: امام رباني مكتوب نمبر (۳۸)
[3] - توضيح و تلويح: (۳۵۰) مخ.
[4] - مجالس الابرار: (۱۰ او ۱۳۱) مخونه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:د امت مطلقه څخه مراد اهل سنت والجاعت دي. دا هغه خلک دي چي د نبي عليه‌السلام په حديث شريف کي غوره خلک بلل سوي دي. په دين کي پر هغه لاره روان دي، کومه چي د نبي عليه‌السلام او د هغه د ملګرو يعني اصحابو کرامو لاره وه، اهل بدعت او ضلال څني مراد نه دي. لکه څرنګه چي په دې اړه نبي عليه‌السلام فرمايلي دي:

ژباړه: زما امت هغه دی کوم چاچي زما لاره غوره کړه.

حضرت امام رباني، مجدد الف ثاني رحمه‌الله وايي:

(وشک نيست که فرقه ملتزم اتباع اصحاب ان سرور اند عليه و علهيم الصلوات والتسليمات اهل سنت و جماعت اند. شکر الله سعيهم)[5]

ژباړه: په دې خبره کي هيڅ شک او شهبه نسته، هغه ډله چي د نبي عليه‌السلام او د هغه د ملګرو صحابه کرامو اتباع ضروري بولي او عملي کوي يې. هغه اهل سنت والجماعت دي. الله جل جلاله دي پردوی ورحميږي او د دوی سعي او په دين کي کوښښونه دي مشکور وګرځوي.

حضرت غوث الاعظم شاه عبد القادر جيلاني رحمه‌الله وايي:

[5] - مکتوبات امام رباني: مکتوب نمبر (۸۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعلي المؤمن اتباع السنة والجماعة فالسنة ماسنه رسول الله ﷺ والجماعة مااتفق عليه اصحاب رسول الله ﷺ في خلافة الائمه الاربعه الخلفاء الراشدين المهديين عليهم اجمعين.[6]

پر مومن بنده لازمه ده چي د اهل سنت والجماعت اتباع وکړي. سنت طريقه هغه ده په کومه چي نبي عليه السلام عمل کاوه او جماعت هغه لاره ده پر کومه چي خلفاء راشدينو د خپلو خلافتونو په زمانه کي اتفاق په کړی و. هغه برابره لاره چي دوی ته ور ښودل سوي وه او هم دوی نور خلکو ته ورښودله چي، نن د نړۍ مسلمانان د هم دغو صحابه کرامو د قربانيو په نتيجه کي د دين ثمره خوري. الله جل جلاله دي پر ورحميږي.

په تکمله د بحرالرائق کي د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه يو حديث شريف روايت سوی دی. په دې حديث شريف کي د (اهل سنت والجماعت لس (۱۰) نښي ذکر سوي دي.

۱ - ان يصلي الصلوات الخمس بالجماعة.[7]

ژباړه: پنځه وخته (فرضي) لمونځ په جماعت سره ادا کوي.

۲ - ولا يذكر احداً من الصحابة بالسوء و لا ينقصه.[8]

---

[6] - غنية الطالبين: (١٤٢) مخ
[7] - تکملة بحرائق: ٢ جلد (١٨٢) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په صاحبه کرامو کي د هیچا ذکر په بدو سره نه کوي او نه پر هیڅ یو صحابي عیب لګوي، بلکي د ټولو صحابه کرامو درنښت او عزت لري.

۳ - ولا یخرج علی السطان بالسیف.[9]

ژباړه: او د مسلمان عادل پادشاه په مقابل کي توره نه پورته کوي، یعني له مسلمان پاچا څخه بغاوت نه کوي او د هغه اتباع کوي.

۴- و لا یشک في ایمانه[10]

ژباړه: په خپلا یمان کي شک نه کوي (خپل ځان په پوره باور سره مسلمان او مؤمن بولي.

۵ - و یؤمن بالقدر خیره و شره من الله تعالی.[11]

ژباړه: پر قدر ایمان (باور) لري. خیر او شر د الله تعالی له لوري بولي.

۶ - و لایجادل في دین الله تعالی. [12]

ژباړه: د الله تعالی په دین کي کوږ والی نه کوي.

---

[8] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[9] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[10] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[11] - تکمله بحرائق : ۲جلد (۱۸۲) مخ
[12] - تکمله بحرائق :۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ - ولا یکفر احداً من اهل التوحید بذنب.[13]

ژباړه: د یوې ګناه کولو په وجهه اهل توحید ته کافر نه وایي. یعني که له یوه بنده څخه یوه ګناه وسوه او دغه ګناه کار بنده د ګناه کولو تر څنګ د الله تعالی ﷻ پر وحدانیت ایمان او باور درلود. اهل سنت والجماعت ډله دغه بنده ته کافر نه وایي تر څو یو بنده د الله تعالی ﷻ له وحدانیت څخه نه وي منکر سوی او یا کوم حلال، حرام او حرام، حلال و نه بولي.

اهل سنت والجماعت ډله تر خپله وسه دا کوښښ کوي چي پر یوه بنده د کفر اطلاق و نه سي. په همدې خاطر په شرح فقه اکبر ابوالمنتهي کي وایي:

و قد ذکروا ان المسئلة المتعلقة بالکفر اذا کان لها تسع و تسعون احتمالاً لکفر و احتمال واحد في نفیه، ولا ولي للمفتي والقاضي ان یعمل بالاحتمال الثاني.[14]

ژباړه: یعني که په یوه بنده کي نه نوي (۹۹) احتمالات د کفر وي او یو احتمال په نه کفر کي وي، مفتي او قاضي لره په کار ده چي دغه یوه احتمال ته ترجیح ورکړي.

۸ - ولایدع الصلواة علی من مات من اهل القبله. [15]

ژباړه: که د اهل قبله وو څخه څوک وفات سي، د هغه جنازه او لمونځ نه پرېږدي. هغه مړي ته د لمانځه اداینه کوي.

[13] - تکمله بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[14] - ابوالمنتهي : (۱۹۹) مخ
[15] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- ویری المسح علی الخفین جائزاً في السفر والحضر. [16]

ژباړه: په سفر او په کور دواړو کي د موزو مسحه جائز بولي.

۱۰- و یصلي خلف کل امام بر و فاجر. [17]

ژباړه:د هر نېک او بد شخص تر شاه لمونځ کول جائز بولي، یعني په جماعت کي که هر څوک مخته سي دوی لمونځ پسي کوي.

په هر صورت اهل سنت والجماعت هغه ډله ده چي، د نبي علیه السلام پر نقش قدم او د صحابه کرامو په لاره روان وي. ټولو صحابه کرامو ته درناوی ولري. څلور مذهبه او څلور سره طریقې حق و بولي. همدا ډله اهل سنت ولجماعت ده. الحمد الله موږ دغه پورته یاد سوي شیان ټول منو او همدارنګه په فرعي مسائلو کي د امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله پر مذهب یو او په اصولو کي، یعني په اعتقادي مسائلو کي د ابو منصور ماتردي رحمه الله په طریقه روان یو.

د دارالعلوم دیو بند باني حضرت مولانا محمد قاسم ناتوی رحمه الله، حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله او همدارنګه نور مشائخ کرام رحمه الله د دارالعلوم

16 - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
17 - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوبند ، په هم دغه مسلک دي.دې خبري ته د (دارلعلوم دیوبند په دستور اساسي مع ائین) کي هم اشاره سوې ده.[18]

کوم څوک چي له همدغي پورتنۍ عقیدې څخه خلاف عقیده ولري هغه اهل سنت والجماعت د ډلي څخه نه دي. الحمد الله زموږ د افغانستان علماء کرام ټول په همدغه پورتنۍ عقیده دي. دا هغه عقیده ده چي نبي علیه السلام ناجیه ورته ویلې ده. د دوږخ له اور څخه د نجات زېرى ورکړی دی.

که چیري یو چا ته په دې خبره کي شک وي هغه دي دغه پورتنۍ لسو علامو یا نښو ته نظر وکړي چي، ایا! دغه علامې زموږ په علماء کرامو کي سته او که یا؟ له سمي عادلانه پلټني وروسته به دا خاماخا ورته څرګنده سي چي دغه لس نښې نښانې زموږ په علماء کرامو کي سته. په همدې خاطر موږ دا دعوه کوو چي موږ اهل سنت والجماعت یو.

---

[18] - دستور اساسي مع آيين دارالعلوم ديوبند: (۵) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ څلور سره مذهبه حق دي حق يې بولو...

محترم حضرت مولوي حاجي سيد حمدالله جان اغا صاحب. وايي : څلور سره مذهبه حق دي، حق يې بولو.

زموږ اهل سنت والجماعت داعقيده ده کوم څوک چي غېر مجتهد وي په ديني مسائلو، تفسيرالقرآن، حديث نبوي همداسي د دين په نورو مسائلو کي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی، پر دغسي غير مجتهد شخص باندي د څلورو امامانو له جملې څخه د يوه امام لکه:

اول : امام اوبو حنيفه رحمه الله.

دوهم : امام مالک رحمه الله.

دريم : امام شافعي رحمه الله .

څلورم: امام احمد بن حنبل رحمه الله.

د لاري يا مذهب تقليد يعني پيروي واجب ده. په دې خبره باندي دليل د امت محمدي ﷺ د جمهورو علماء کرامو اجماع ده.کوم څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی هغه کس دا توان نه لري چي کامل ايمان او سالم عمل څښتن سي. څوک چي په دين کي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی د هغوی سلامتيا په ايمان او عمل کي د دين په امورو کي د پورته يادو امامانو په تقليد يا پيروي کي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مسلمانان وروڼه چي په دين كي د اجتهاد له شرائطو سره سم چي د دين امامانو ورته ځانګړي دي د اجتهاد درجې ته نه وي رسېدلي، هغه که څه هم په دين کي ستر علماوي بيا هم د دوی لپاره د خبر لازه د پورته امامانو په پيروي کي ده.[19]

د ښه پوهاوي لپاره دا ښه ګڼم چي يو بېل بحث د تقليد په موضوع کي د تقليد اثبات او اړتيا لپاره ولرم او د تقليد موضوع نوره هم ښه روښانه کړم، تر څو د تقليد تعريف، د مجتهد تعريف، د تقليد حکم، د تقليد ثبوب او د تقليد داسي نور مسائل چي ښه نه وي ښکاره سوي هغه ښکاره سي ځکه چي، دا مسائل ښه واضح سوي نه وي تر هغو څوک حقيقت ته نه سي رسېدلای. کېدای سي دغه بحث يو څه اوږد وي خو انشاء الله ستړی کېدونکی به نه وي.

---

[19] - فتاوای رحيميه: ١ جلد ٢٣٤ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقلید

د تقلید لفظ د قلد یقلیدو د باب مصدر دی. د تقلید د لفظ ماده د قلا دي
څخه اخیستل سوې ده. د قلادي کلمه چي کله د انسان لپاره وکارول سي غاړه ګۍ
ورته ویل کیږي او که د حیوان لپاره وکارول سي په هغه صورت کي پړۍ یا (
وړغندی) ورته ویل کیږي. موږ الحمد الله انسانان یو، نو له همدې کبله زموږ لپاره
تقلید غاړه ګۍ ده چي موږ هم همدغه د انسانانو لپاره معنی څني اخلو.

تقلید په لغت کي:

تقلید په لغت کي یو شی په غاړه کولو ته وایي.

د فقهاوو په اصطلاح کي:

تقلید د دین په امورو کي د یوه دیني عالم یا پېشوا د ښه نیت له مخي د
هغه د یوه (قول یا فعل) منل او قبلول دي او دا ویل دي چي، ده دغه قول یا فعل د
قرآن او حدیث سره سم کړی دی. بل د دغي مسئلې لپاره دلیل نه موندل دي او نه تر
دلیل پوري ځنډول دي. که چیري وروسته او یا په دغه وخت کي مقلید ته دلیل
ښکاره سي دا خبره د تقلید سره منافي نه ده. مقصد دا دی چي په تقلید کي د دلیل
غوښتنه نسته او پر دلیل باندي علم ضد رد ی له تقلید سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامة ابن مالک رحمه الله په شرح منار کي داسي وايي:

(وهو ای التقليد عبارة عن اتباعه في قوله او فعله متعقداً حقيقه من غير تامل في الدليل)[20]

په نامي شرح حسامي کي بيا داسي وايي:

(التقليد اتباع الغير على ظن انه محق بلانظر في الدليل) [21]

سيد محمد موسى رحمه الله د تقليد تعريف داسي کوي.

(التقليد يعتمد الانسان في فهم الحکم من الدليل على غيره لاعلى نفسه)[22]

د دې ټولو تعريفاتو حاصل زما په فکر يو شی دي هغه دا چي، د مجتهد قول او فعل (وينا او کار) معلومول يوازي او يوازي د ښه نيت او عقيدې له مخي وي او پر دې خبره عمل کول دي او د عمل او تسليمېدو په وخت کي د مجتهد څخه د دليل نه غوښتل دي او که وروسته بيا مقليد ته دليل معلوم سي. هغه د تقليد سره منافي (ضد) خبره نه ده.

له همدغه مخکني عباراتو څخه دا خبره هم ښکاره کېږي چي، د تقليد او اتباع په معنى کي هم توپير نسته. کومو خلکو چي د تقليد او اتباع په منځ کي فرق

---

[20] - شرح منار : (۲۵۲) مخ طبع مصري
[21] - نامي شرح حسامي : (۱۹۰) مخ
[22] - الاجتهاد : (۵٦۷) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دی، دا د دوی خپل نظر او فکر دی. د دوی دغه نظر او فکر پر موږ نه سي تپل کېدای او نه پر موږ حجت کېدای سي.

د غېر مقلدېنو مشهور عالم علامه ثناء الله امر تسري په خپله رساله کي داسي وايي: د تقليد او اتباع په مابين کي کوم فرق نسته.[23]

حافظ ابن قيوم رحمه الله وايي:

تقليد محض قول بلا معرفته و (اتباع) على وجه البصيرت).[24]

تقليد خالص وينا ده بيله پېژندګلوي د دليل او اتباع د دليل پېژندلو نوم دی. د ده دغه وينا د تقليد او اتباع فرق کوي مګر دا فرق اعتباري دی پرموږ دليل نه سي کېدای.

حکيم الامت مولانا محمد اشرف علي تهانوي رحمه الله د تقليد تعريف داسي کوي.

تقليد: د يوچا قول په ښه نيت سره په داسي ډول منلو ته وايي چي، هغه دا خبره يا مسئله له دليل سره سمه بيانوي يا بيان کړې ده او د مقلد له مجتهدنه د دليل نه غوښتنه ده. ځني کسان له تقليد څخه تښتنه کوي. د تقليد لپاره هغه تعريف کوي چي ده دوی له مقصد سره سم وي.[25]

---

[23] - حديث او تقليد شخصي ۱۵ او ۱٦ مخونه.
[24] - اعلام الموقعين- ۱ جلد (۲۵۸) مخ
[25] - الاقتصاد (۵) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني کسان له تقليد څخه تښتنه کوي. د تقليد لپاره هغه تعريف کوي چې د دوی له اهدافو سره يو رنګ وي. هر کله چې يو شی يوازې په هغه تله و تلل سي چې يو چا يوازې د خپل ځان لپاره جوړه کړی وي او يوازې د خپلې خوښې شيان په کې تلې په هغه صورت کې تول سم نه راځي او نه هم د نورو د قناعت وړ ګرځي. خبر هغه د هغه کس يا کسانو کار دی چې اشياوو او مفاهموته له کوم نظره ګوري او د تقليد مخالفين په څومره ځان خوښې او ځان غوښتني سره چې په دين کې تر بل هر چا ځان ښه پوهان او هوښيار بولي خو موږ د ځان لپاره د تقليد په اړه يو ښه او پراخ علمي نظر لرو او ځانونو او هغه نالوستو يا په دين کې د ناپوهو کسانو لپاره يې نعمت او خبر بولو ځکه، ټول کسان مؤمنان لکه څرنګه چې ښايي او يا پر فرض ده چې په دين کې د اړتيا په کچه (چې روا او ناروا، حلال او حرام) په کې وپېژني پوه تر لاسه کړي تر څو د دنيا او اخيرت خبر يې په برخه سي. دا چې زموږ مسلمانان اوس په داسي موقف يا حال کې دي چې د دنيا په اړه هرڅومره پوهه تر لاسه کوي او د دين په اړه که څه هم اخيرت يې خرابيږي د يوې مسئلې زده کړه هم نه کوي، چې تر ډېره خو اوس د مسلمانانو دا ناورين په برخه سوی دی چې دا خو پرېږده چې قرآن کريم په معنی زده کړي په لفظ يې لاهم نه زده کوي، احاديث خو بيخي پېژني هم نه، نو د داسي کسانو لپاره چې د ړندو مثال لري دومره خو د هغه کسانو لپاره په کار ده څوک چې سترګې لري چې، دغه ړانده تر لاس ونسي او له کندو يې وساتي او يا يوه نابلده سړي ته يو بلد کس لاره وښيي او همدا رنګه پر هغه ړوندو هم لا زمه ده چې يا ځانونه خپله بنا کړي او يا هم د هغو کسانو لار ښودنه و مني چې ورته لاره ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید موضوع هم داسي ده چي ټول مسلمانان نسي کولای او یا وړتیا د دې نه لري چي دومره پوهه دي په دین کي تر لاسه کړي چي هغوي دي له قرآن کریم او یا احادیث نبوي څخه د ټول ژوند په چارو کي د ټولو مسائلو هغسي سم او کره استنبات وکړي لکه د دین مجتهدین چي یې کوي او یا هغوی کړی دی. کله چي خبره داسي سوه چي د قرآن کریم او احادیثو په توري ترجمه پوهېدنه، نه،بلکي له قرآن کریم څخه د مسائلو استخراج د هر چا د وس خبره نه سوه نو په داسي صورت کي د تقلید اثبات یا د تقلید اړتیا په خپله منځ ته راځي.

بل هغه کسان چي په تقلید اعتراض کوي او ځانونه غېر مقلیدین یا له تقلید څخه ازاد بولي، دغه کسان هم ازاد نه دي ځکه، دغه د غېر تقلید یا د غېر مقلیدونو تګلاره یا نظر یه یا مذهب هم د یوچا یا یوه عالم لاره یا مذهب دی چي هغه په دین کي دغه لاره غوره بولي او تقلید ورته یو خطا عمل ښکاري. د غېر مقلدینو د ډلي له هغه لومړي کس څخه (چي هرچا ته ښکاره ده چي لږ وخت یې کیږي را منځ ته سوی دی) وروسته نور ټول پیروان یا غېرې مقلدین د هم هغه لومړي کس پیروان یا مقلدین دي.

که لږ او ډېر رشتیا ته غاړه سره کښېږدو دا به هر څوک ومني چي یو هم له تقلیده ازاد نه دی. د تقلید رسۍ د هرچا غاړي ته لوېدلې ده.

بل: تقلید دا معنی نه ده چي یوازي په څلورو مذاهبو کي حصر یا خاص دی. بلکي تقلید د علومو او د ژوند په نورو یا ټولو اړخونو کي راځي. لکه په دې اړه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانا محمد امین صفدر رحمه الله وایي: (د تقلید د تعریف له مخې، (د راوي روایت منل تقلید في الروایت دی). د مجتهد د رایت منل تقلید في الدرایت دی. د یو محدث په رایه یو حدیث ضعیف یا صحیح منل هم تقلید دی د یوه امتي له لوري جوړ سوي اصول حدیث، اصول تفسیر، اصول فقه منل هم تقلید دی.[26]

[26] - مجموع الرسائل : اول، جلد. مولانان محمد امین صفدر صاحب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلق تقليد د قران په رڼا کي.

د مطلق تقليد جواز او وجوب د قرآن کريم له ډيرو اياتونو څخه معلوميږي. که څه هم دغه اياتونه يو خاص (ځانګړی) شانزول لري مګر حکم يې د هر وخت لپاره دی. که چيري موږ دغه اياتونه ښيله کوم ځان غوښتني (خود نظری) څخه مطالعه کړو خامخا به د تقليد د جواز او وجوب اړوند دليل راته ښکاره سي. د پورته ادعا لپاره زه دلته يو څو اياتونه د اجمال په ډول راوړم.

۱ - فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (٧) [27]

ژباړه: که چيري تاسونه پوهيږئ، د علم او پوهي له کسانو څخه پوښتنه وکړی.

۲ أُوْلَئِكَ الَّذِيْنَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ[28]

ژباړه: دغه حضرات داسي وو کوم ته چي الله تعالی هدايت کړی دی. تاسو هم د دوی په لاره ولاړ سئ. په دغه ايات شريف کي الله تعالی د مخکنيو انبياوو عليه سلام د اتباع حکم کړی دی.

۳ - (أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا) [29]

ژباړه: د ملت ابراهيمي اتباع وکړئ، په کوم کښي چي هيڅ کجي نسته.

---

[27] - سورة الانبياء: ايات ٦
[28] - سورة الانعام ايات ٨٩
[29] - سورة الاعمران ايات ٩٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ(33) ..﴾[30]

ژباړه: اې د ايمان والاوو! د الله تعالى او د هغه د رسول ﷺ اطاعت وکړی او د اولی لامر اطاعت وکړی. په اولی لامر کي ائمة مجتهدين، بلکي څلور واړه امامان هم داخل دي.

۵ - ﴿ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ(83) ... ﴾[31]

ژباړه: او که دغه خلک دغه امر و رسول ﷺ ته او اولی لامر ته حواله کړي نو کوم اهل فقه او اهل استنبا ط دی او دوی په پوهه کړي چي، کوم عمل جائز او کوم نا جائز دی. له دغه ايت نه صراحتاً د آئمة اربعة اتباع او تقليد معلوميږي.

۶ - ﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ(122)...﴾[32]

ژباړه: يعني ولي نه وځي د هري ډلي نه يو جماعت د دې لپاره چي فقه او پوهه په دين کي حاصله کړي او چي کله دوی را وګرځي خپل ټبر ته هغوی ته پوه ورکړي د دې لپاره چي، د الله تعالى په احکامو پوه سي تر څو د نافرمانۍ نه وژغورل سي.

۷ - ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ(24) ... ﴾[33]

---

[30] - سورة محمد ايات ٣٢
[31] - سورة النساء ايات ٨٢
[32] - سورة توبه ايات ١٢١

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: او ما په دوی کې مخکښان یعني پېشوایان پیدا کړي دي. هغه خلک چې زما په لاره وي چې، کله دوی صبر وکړي او زما په ایاتونو یې یقین وي.

۸ - وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ...) [34]

ژباړه: د هغه چا اتباع وکړئ چې زما و لوري ته یې میل (رجوع) کړې وي.

۹ - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ(119)) [35]

ژباړه: اې د ایمان والاوو! له الله تعالی څخه وویرېږئ او د صادقو خلکو سره و اوسئ.

دغه پورته ایاتونه د تقلید د حقیقت یا اثبات لپاره ډېر ښه واضح او ښکاره دلائل دي. که چیري په دغه ایاتونو کې فکر وکړل سي او په معنی او مفاهمو یې سرې ځان په ښه ډول و پوهوي، د مقلدینو لپاره ښه دلائل دي.

دغه خبري ته چې په دغه ایاتونو کې د تقلید ښکاره دلا ئل سته، علامه حضرت مولانا حافظ عبدالرحیم لاجپوري رحمه الله هم اشاره کړې ده. دی مبارک وایي: له دغو ایاتونو څخه اتباع او تقلید په ښکاره توګه معلومېږي او د مطلق اتباع او تقلید د اثبات لپاره ښکاره دلائل دي.

---

33 - سورة سجده : ۲۳ ایات.
34 - سورة لقمان : ایات ۱۵
35 - سورة توبه : ایات ۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلق تقلید د احادیثو په رڼا کي

مطلق تقلید په حدیثو سره هم ثابت دی. د دې لپاره چي د تقلید اثبات له ایاتونو وروسته په احادیثي نبوي سره هم ثابت سوی وی څو احادیثونه راوړو.

۱ - عن حذیفه رضي الله عنه، قال- قال: رسول الله ﷺ، اني لا ادري ما بقائي فیکم فاقتدوا باللذین من بعدی ابي بکر و عمر.[36]

ژباړه: له حذیفه رضي الله عنه عنه څخه روایت دی، دی فرمایي: نبي علیه السلام وفرمایل: ماته معلومه نه ده چي زه به تر کوم وخته پوري ستاسو په منځ کي ژوندی یم. نو له هم دې خاطره له ما وروسته د ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه اتباع وکړئ.

۲ - علیکم بسنتي، و سنة الخلفاء الراشدین المهدین: الحدیث.[37]

ژباړه: تاسو زما او زما د صالحو خلفاء راشدینو لاره په ټینګه سره ونسئ.

۳ - عن معاذ بن جبل رضي الله عنه. ان رسول الله ﷺ لما بعثه الی الیمن. قال کیف تقضی اذا عرض لک قضاء قال: اقضی بکتاب الله قال: فان لم تجد في کتاب الله. قال: بسنة رسول الله ﷺ . قال: فان لم تجد في سنة رسول الله. قال: اجتهد رایي

[36] - مشکوة : ٥٦٠ مخ
[37] - مشکوة :٣٠ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاالو قال: فضرب رسول الله ﷺ على صدره و قال: الحمد الله الذي وفق رسول. رسول الله ﷺلما يرضى به رسول الله. [38]

ژباړه: له معاذ بن جبل ﷺ څخه روایت دی. دی وایي: کله چي زه حضرت محمد ﷺ په یمن کي د قاضي په صفت مقرر کړم د تلګ په وخت کي یې راته وویل: اې معاذ! که چیري تا ته یوه مسئله راسي ته به په هغه وخت کي په څه شي پرې کړه کوې. ماوویل: د الله ﷻ په کتاب سره. بیا نبي علیه السلام وویل: که دي د الله ﷻ په کتاب کي پیدا نه کړه. ما وویل: د نبي علیه السلام په سنتو سره. بیا نبي علیه السلام وویل: که دي په هغه کي هم نه کړه پیدا. ما وویل: په خپله رایه به پرېکړه کوم، یعني اجتهاد او استنباط به کوم. معاذ بن جبل ﷺ وایي: کله چي نبي علیه السلام دغه ځواب واورېده، ډېر خوشاله سو.

دی وایي: بیا نبي علیه السلام خپل مبارک لاس زما پر سینه کښېښود او وېویل: الله تعالی لره دي حمد وي چي، د خپل رسول و قاصد ته یې د دې خبري توفیق ورکړ په کومه خبره چي الله تعالی خوښ او راضي دی.د حضرت معاذ بن جبل ﷺ له دغه حدیث شریف څخه څو خبري څرګندیږي.

۱ - ډیري داسي مسائلي سته چي په قرآن کریم او احادیثي نبوي کي یې ښکاره حکم نه معلومیږي، په داسي حال کي اجتهاد ، تقلید او اتباع ته اړتیا پیدا کیږي، نو

[38] - مشکوة : ۳۲۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرور یا اړینه ده چي د قرآن کریم او احادیثي نبوي په رڼا کي، د دین علماء کرام اجتهاد، تقلید او اتباع وکړي.

۲ - هغه مسائل چي منصوصي نه وي. یعني صراحتاً د یوې مسئلې حکم په ایات او حدیث شریف سره نه وي ثابت سوی، په دغه وخت کي په اجتهاد او رایي سره حکم کول ښه کار دی. ځکه، په دې خبري سره نبي علیه السلام خوښي ښکاره کړې ده.

۳ - رایه او اجتهاد د الله تعالی نعمت دی ځکه، نبي علیه السلام په دې کار حمد او ثنا ویلې ده.

۴ - د نبي علیه السلام لاس د معاذ بن جبل رضی الله عنه پر سینه ایښودل، دې خبري ته اشاره ده چي، د علوم نبوي فیوضات او برکات د فقهي د مجتهد سره دي. د مجتهد سینه د نبوي فیوضاتو څخه برخمنه ده.

۵ - که د معاذ بن جبل و دغه حدیث شریف ته وکتل سي د تقلید، اتباع او اجتهاد ښکاره ثبوت په کښي سته.

۶- (کانت بنو اسرائیل تسوسهم الانبیاء کلهم هلک نبي خلفه نبي و انه لا نبي بعدي و سیکون خلفاء فیکثرون.[39]

[39] - مسلم : ۲ جلد ۱۲٦ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:د بني اسرائيلو سياست او حکومت د انبياوو کرامو سره و. کله چي به يو نبي وفات سو، بل نبي به يې پر ځای راتی. خبرداره اوسئ له ما وروسته بل نبي نه راځي مګر له ما وروسته به زما خليفه ګان وي او ډېر به وي. يعني زما په ژوند کي زما اتباع پر تاسو لازمي ده او له ما وروسته زما د خليفه ګانو اتباع پر تاسو لازمي ده.لکه څرنګه چي له مخکني اياتونو څخه مطلق تقليد ثابت سو همدارنګه له دغو پورته احاديثو څخه هم د مطلق تقليد ثبوت و سو او مطلق تقليد ترې ثابتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید اقسام.

تقلید پر دوه ډوله دی.

۱ - مطلق تقلید.

۲ - شخصي تقلید.

مطلق تقلید: هغه تقلید ته ویل کیږي چي، مقلید د تقلید لپاره د یو معلوم مجتهد او امام تقلید نه کوي. کله د یوه امام مسلک اختیار کړي او کله د بل امام پر قول عمل کوي. دغه سي تقلید ته تقلید مطلق ویل کیږي.

شخصي تقلید: هغه تقلید ته ویل کیږي چي مقلید د یوه معلوم مجتهد تقلید اختیار کړي. د همدغه مجتهد پر قول او مسلک باندي عمل کوي. دې تقلید ته شخصي تقلید ویل کیږي.

د صحابه کرامو او تابعینو په زمانه کي دغه دواړه ډوله، مطلق او شخصي تقلید شتون در لود. په دواړه ډوله تقلید عمل کېده. د دې خبري د ثبوت لپاره ډېر د لائل په لاس کي لرو خو له موږ څخه لږ سترېا غواړي. د اصحابو کرامو او تابعینو په زمانه کي دغه خبره ډېره عامه وه چي چا به د فقهي په مسائلو کي پوهه نه درلوده هغوی به د فقهي په مسائلو کي له هغو کسانو څخه پوښتني کولې چابه چي په فقهي مسائلو کي پوه درلوده او په پوهېدل به.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي به يوه پوښتونکي له يوه فقهي عالم څخه د يوې مسئلې اړوند پوښتنه وکړه او عالم به د ده د سوال سره سم ځواب ورکړ. سوال کوونکي به د ځواب سره سم عمل کاوه او بيا به په دلائلو پسې نه ګرځېده. ځکه چي دلته به يو خواته هغه چاته چي پوښتنه کوي په دين کي دومره پوهه نه وه چي په خپلهله قرآن کريم او احاديثو نبوي څخه مسئله د اجتهاد د اصولو سره سمه استخراج کړي او بل لوري ته يې د دين پر هغو عالمانو چي يا د اجتهاد درجې ته رسېدلي وو او يا يې د مجتهدينو نه اورېدلي مسائلي ښه زده کړي وې د نورو باور و چي عامو مسلمانانو په دين کي پر خپلو اکابرو علماء در لود.

حضرت مولانا شاولي الله (دهلوي) رحمه الله وايي:

د صحابه کرامو د وخت نه بيا تر څلورګونو مذاهبو د ظهور تر وخته دا قانون و چي، کله به د مسلمانانو ترمنځ يو مجتهد عالم پيدا سو د دين په مسائلو کي به د هغه تقليد کېده او په دې کار باندي زموږ د دين په اکابرو کي يوه عالم او باوري کس منع نه د کړې.[40] که چيري تقليد باطل واى، خامخا به په هغه لومړيو کي ځينو علماء وو چي د مسلمانانو ترمنځ يې ښه اعتبار درلود منع کړې واى. ځکه چي په هغه وخت کي علماء کرام د دين په روح تر اوس ښه پوهېدل. که څه هم اوس دين د هغه وخت په لحاظ ډېر پراخه او سانه سوى هم دى خو دا يوه خبره د اوسنيو او لومړنيو علماء تر منځ ستنه چي هغوى يعني مخکني علماء کرام د دين په روح او

40 - عقدالجيد : ۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل هدف ښه پوهېدل ځکه چي، هغه وختونه تر اوس وخت د وحيو د نزول او د محمدي رسالت وختونو ته نژدې وو . په هغه وختونو کي، درايت او پوهېدنه د دين په مسائلو کي ډېره ښه کېده. که موږ وګورو په اوس وخت کي ساينسي پرمختګونه چي له ماديت سره تړلي دي ډېر دي چي، په هغه وختونو کي يې هيڅ فکر هم نه کېده او په هغه وخت کي د دين په مسائلو کي ننوتل او په هغوی کي فهم او درک کول او له قرآن او احاديثو څخه د مسائلو استنباتت تر اوس يو په سله ښه کېده ځکه چي د دين امور معنوي اړخ لري چي، تر اوس وخت په هغه وخت کي خلک يو په سله معنوي وو او د ماديت له تارکيو ليري وو.

د حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله له دې وينا څخه چي پورته ياده سوه، مطلق تقليد ثابتيږي. هغه:يعني مطلق تقليد که په زمانه د صحابه کرامو کي و او که په زمانه د تابعيونو کي و. په دغه زمانو کي لکه څرنګه چي تقليد مطلق وجود درلود، همدارنګه تقليد شخصي هم رواج و. ځکه، ځينو صحابه کرامو به د يوه صحابي قول ته ترجيې ور کوله او ځينو به د بل صحابه قول ښه باله. مثلاً:

د مکې مکرمې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کي د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه په قول عمل کاوه.

د مدينې منورې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کي د حضرت زيد بن ثابت رضي الله عنه په قول عمل کاوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوفې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کې د حضرت عبدالله ابن مسعود ﷺ په قول عمل کاوه.

دې پورته دلا ئلو ته چې ګورو دا راته ښکاره کوي چې د صحابه کرامو په زمانه کې هم په پیراخه پېمانه تقلید وجود درلود.

همدارنګه، امام بخاري رحمه الله او امام مسلم رحمه الله فرمايي: له ابو موسی اشعري ﷺ څخه د یوې مسئلې پوښتنه وسوه. که یو څوک وفات سي او ورثه یې لور، لمسۍ او یوه خور پاته سي، په داسي صورت کې میراث څنګه تقسم کړو. ابو موسی اشعري ﷺ ورته وویل:

لورته نیمه برخه، خورته نیمه برخه او لمسۍ محرومه ده. سوال کوونکي همدا مسئله عبدالله ابن مسعود ﷺ ته وړاندې کړه. عبدالله ابن مسعود ﷺ ورته وویل:

زه هغه حکم درته بیانه وم کوم چې الله تعالی او د هغه رسول ﷺ بیان کړی دی. د لور لپاره نیمه برخه ده. د لمسۍ لپاره شپږمه برخه ده او پاته ټوله یې د خور په حق کې ده. سوال کوونکي دا خبره بیرته ابو موسی اشعري ﷺ ته یووړه. ابو موسی اشعري ﷺ و وویل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(لا تسئلوني مادام هذا الحبر فيكم)[41]

ژباړه: تاسو تر هغه وخته پورې چې دغه متبحير عالم (عبد الله ابن مسعود ﷺ) په تاسو کې ژوندی وي له ما څخه پوښتنه مه کوی، له هغه څخه يې کوئ.

ايا دا تقليد شخصي نه دی؟ او ايا د پورته روايت د تقليد شخصي د ثبوت لپاره يو ښه ثبوت يا دليل نه دی؟ايا دا تقليد شخصي د صحابه کرامو په زمانه کې نه و؟

همدارنګه امام بخاري رحمه الله له حضرت عکرمة ﷺ څخه روايت کوي.

(ان اهل المدينه سئالو ابن عباس عن امراة طافت ثم حاضت، قال لهم تنفر، قالوا لاناخذ بقولک و ندع قول زيد)[42]

د مدينې منورې خلکو د حضرت عبد الله ابن عباس ﷺ څخه د هغې ښځې په اړه پوښتنه وکړه چيله طواف فرضي وروسته حائضه سي. ده ﷺ ورته وويل: (دا ښځه دا اوس بېله طواف رخصت تللای سي که يا) حضرت ابن عباس ﷺ عنه ورته وويل: (دا بېله طوافه تللای سي) د مدينې خلکو ورته وويل: ايا موږ ستاسو په قول عمل وکړو او که د زيد. سره له دې چې موږ د زيد قول هم نسو پرېښودلای.

---

[41] - مشکوة : ٢٦٤ مخ

[42] - بخاري : کتاب الحج ٢جلد ٢٣٧ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پورته روایت څخه دا خبره ښه ښکاره سوه چي، د مديني خلکو د دين په مسائلو کي د زيد بن ثابت ﷺ تقليد کاوه چي همدغه د زيد ﷺ تقليد هم شخصي تقليد و.

د پورته روایت و دې جملې ته که وکتل سي (**لاناخذ بقولک و ندع قول زيد**) او ښه فکر په کښي وسي. تقليد شخصي څني له ورايه ثابتيږي.

اوس راځو د هغه کسانو خبرو ته چي وايي : شخصي تقليد بدعت يا حرام دی. که چيري شخصي تقليد حرام يا شرک وای او يا حرام او بدعت وای نو ولي عبدالله ابن عباس ﷺ د مديني خلک د زيد ﷺ له تقليد کولو څخه نه منع کول چي ورته ويلي يې وای چي شخصي تقليد حرام دی. د هغو کسانو له دې خبري څخه چي وايي (شخصي تقليد حرام، شرک يا بدعت دی) دا خبره څرګنديږي چي ګواکي ابن عباس ﷺ دومره پوهه نه درلوده چي حلال او حرام يا روا او ناروا يو له بله سره و پېژني سره له دې چي حضرت ابن عباس ﷺ د ټول صحابه کرامو پر وړاندي د ډېر درنښت او عزت کس و. ټولو صحابه کرامو د ده ﷺ علميت مانه :

حضرت عبدالله ابن عباس ﷺ د خپل وخت مجتهد او ستر عالم و. ده به ويل: تر کوم وخته چي حضرت علي ﷺ وي او د هغه فتوی موجوده وي د بل چا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتوی ورکولو اړتیا نسته. [43] او تر کومه وخته چي مسلم بن عبدالله ﷺ ژوندی وو امام نافع فتوی نه ورکول. [44]

له پورته مطلب څخه دا څرګنده سوه چي، د امام نافع ﷺ په زمانه کي خلکو د سالم بن عبدالله ﷺشخصي تقلید کاوه.

د حضرت معاذ بن جبل ﷺ هغه حدیث شریف کوم چي مخکي ذکر سو، که ځوک په غور ورته وګوري د شخصي تقلید د ثبوت لپاره قوي دلیل دی. هغه دا چي حضرت محمد ﷺ و غوښتل چي خپل یو فقهي صحابي یمن ته واستوي د دې لپاره چي د یمن پر خلکو قاضي او حاکم سي او د یمن پر خلکو دا لازمه وه چي د معاذ ﷺ حکم او خبري ومني.

همدارنګه حضرت محمد ﷺ و حضرت معاذ ﷺ ته یوازي د قرآن او سنت حکم نه کوي بلکي د اړتیا پر وخت یې د اجتهاد او قیاس سره سم د فتوی ورکولو اجازه هم ورکړې وه.

ایا! د پورته حدیث شریف له بیان څخه، دشخصي تقلید او اجتهاد پرته بل څه معلومېدای سي؟ نه هیڅ کله نه ، په دې حدیث شریف کي د شخصي تقلید او اجتهاد څخه پرته بل څه نه ښکاري.

43 - كلمة الفصل (١٩) مخ
44 - تذكره الحفاظ : ١ جلد، ٩٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي تقليد ته اړتيا.

دا يو ښکاره حقيقت دی چي د تابعينو په دو ر کي د فقهاوو سبعه يعني (اووه فقها) پر فتوی عمل کېده. سر بېره پر دې د صحابه کرامو او تابعينو په زمانه کي مطلق تقليد او شخصي تقليد دواړو وجود درلود ، لکه څرنګه چي دا خبره په مخکنيو عباراتو کي هم ښه ښکاره او واضح سوه.

د صحابه کرامو او تابعينو زمانه او وخت د خېر القرون، يعني د حضرت محمد ﷺ د ژوند وخت ته نژدې زمانه وه چي په خپله سرور کائينات حضرت محمد ﷺ ورته خېر القرون ويلي وه.په دې وخت او زمانه کي د انسانانو په زړونو کي قوي ايمان ځای درلود ، د خلکو اعمال صالح او د دين له اصولو سره سم وو. د الله ﷻ بندګي او د دين پيروي ورته له هر څه څخه ښه وه. د اخيرت په ورځ يې تر هرڅه ټينګ ايمان او باور و او د الله ﷻ د نه عباداتو او امورو د پرځای کولو په صورت کي يې ځانونه پړه او ګناه کاره بلل. د دنيا تر چارو يې د دين لوری غالب او قوي و. هر چابه (هغه که به عالم و او که به امي) و د يوې مسئلې حقيقت به يې د کتاب الله او يا د سنت نبوي په رڼا کي پيدا کاوه.

که به کومه يوه مسئله پېښه سوه په هغه وخت کي به، و ډېرو علماء کرامو ته وړاندي کېده او د علماء کرامو په وړانديد يوې مسئلې وړاندي کېدل هم د دوو مخو يعني هدفونو لپاره و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - کله نا کله به یوه مسئله اتفاقاً و ډیرو علماء کرامو ته وړاندي سوه او له هغوی څخه به یې فتوای و غوښتل سوه.

۲ - یا به سائل کوښښ کاوه چي، د خپلي مسئلې لپاره هغه قول پیدا کړي چي په هغه کي ډېر احتیاط سوی وي.

د همدې اړتیا وو له مخي په هغه وخت کي هم مطلق تقلید او هم شخصي تقلید وجود درلود.

څرنګه چي وخت ورو ورو تېرېده او د نبي ﷺ زمانه لیري کېده، د انسانانو له سینو او زړونو څخه هغه فیضات او برکات چي د نبي علیه‌السلام سره د نژدې کېدو او د وحیو د پرلپسې نزول په سبب راغلي وو، همداسي ورو ورو د خلکو له سینو او زړونو څخه کمېدل. په انسانانو کي ورځ تربلي سستي راتلل. په انسانانو کي د الله تعالی څخه بېره او د احکامو شرعیه و سره محبت هم په کمېدو سو.

په دې وخت کي ډېر انسانان د شیطان او خپلو نفسونو د غوښتنو ښکار سول مګر نه هغه کسان چي د الله تعالی د خاص فضل او کرم څخه برخمن وو یا دي.

د وخت له شرائطو او غوښتنو سره د علماء کرامو، د امت د اصلاح او په دین کي د پاته کېدو په خاطر یې تقلید، یوازي په شخصي تقلید کي منحصر کړ. پر دې خبره د امت تر اکثر علماء کرامو هم زیاتو اتفاق و کړ او د تقلید شخصي د وجوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم يې وکړ، يعني که يو څوک په مسلمانانو کې د اجتهاد مرحلې ته نوي رسېدلی پر هغوی د شخصي تقليد پيروي واجب ده.

که چيري په هغه وخت کې د نننۍ اړتيا وو سره سم د دين علماء کرامو د شخصي تقليد د وجوب حکم کړی نه وای، اوس به د مسلمانانو تر منځ له دين څخه د لوبو اله جوړه سوې وای.هر چابه د خپل طبعيت او نفسي غوښتونو سره سم حکم را اخيستی او د خپل عمل او کردار لپاره به يې هغه څه غوښتلای کوم چې دوی به يې له اصلي هدف څخه بل لوري ته بېول او په خطاوو لارو به يې روانه ول.

حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(وبعد المأتين ظهر فيهم التمذهب للمجتهدين اعيانهم و قل من كان لا يعتمد على مذهب مجتهد بعينه وكان هوالواجب في ذالك الزمان .[45]

يعني تر دوهمي هجري پېړۍ وروسته په خلکو کې د يوه معلوم مجتهد اتباع او تقليد رواج سو. ډېر لږ خلک داسي وو چې د يوه خاص مجتهد په قول يې باور نه کاوه. همدغه شخصي تقليد په هم هغه مهالونو کي واجب و. په نننۍ زمانه کي خو بيا بيخي واجب دی. ځکه چې اوس خلک د اسلام تر لومړيو پېړيو ډېر له خپل دين څخه ليري او ناخبره سوي دي او يا د يوه ضرورت په سترګه نه ورته ګوري.

[45] - انصاف : ٤٤ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مولانا حکیم الامت اشرف علي تهانوي رحمه الله د شخصي تقلید د اړتیا په هکله داسي وایي:

في نفسیه: دا خبره روا یا جائز ده چي د مختلفو مجتهدینو اتباع او تقلید وسي. مثلاً: که یوه مسئله د یوه عالم څخه و پوښتل سي او بله مسئله له بل عالم څخه وپوښتل سي دا روا کار دی. همداسي د ډیرو مجتهدینو اتباع کول هم روا کار دی.د سلف صالحینو هم دا عادت وو، یو وخت به یې یوه مسئله د امام ابوحنیفه رحمه الله څخه وپوښتل او په هغه به یې عمل کاوه او کله به یې د امام اوزاعي رحمه الله نه یوه مسئله و پوښتل او د هغه په قول به یې عمل کاوه.

دا سي کار کول (چي کله د یوه مجتهد او کله د بل مجتهد په رایه یا نظر عمل کول) په خپل ځان کي جائز هم دی خو دا کار د یوه عارض یا یوه سبب له مخي منع سو.په یوه وخت کي د څو مجتهیدینو په رایو د عمل کولو د منعي د دلیل تر مخه یوه مقدمه راوړو چي ولي په یوه وخت کي د څو مجتهدینو په قولونو باندي عمل کول منع سو.

۱ - موږ لومړی غالب حالت لره ګورو او اعتبار یې کوو. په هغه وخت کي په خلکو کي تقوی غالبه وه. دوی به چي کومه مسئله مختلفو مجتهدینو ته وړاندي کول.دا یا یوه اتفاقي خبره وه او یا به له دې خاطره وه چي سائل (غوښتونکی) هغه قول یا خبره پیدا کړي چي هغه پر احتیاط بنا وي او پوښتنونکی وروسته تر پوره باور پر هغه مسئله عمل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که اوس هم په خلکو کي هغسي ديناري غالبه وي نو بيا د يوه خاص مجتهد تقليد کولو ته کومه اړتيا نسته خو اوس چي ګورو او په دې خبره هر څوک ښه پوهيږي چي هغه پخوانۍ تقوا او دينداري په خلکو کي نه ده پاته، مسلمانانو د دين په وړاندي ډېر تغير کړی دی. په مسلمانه ټولنه کي د خدای ﷻ او د هغه له دين سره د محبت پر ځای ځان غوښتنه غالبه سوې ده چي په دې اړه نبي عليه‌السلام هم داسي فرمايي:

(**ثم يفشو الکذب**)

يعني د خيرالقرون وروسته به دروا غ عام سي او د خلکو حالت به بدل سي. هر څومره چي مسلمانان له خيرالقرون څخه ليري کيږي په هم هغه کچه به د مسلمانانو حالت خرابيږي او له دين څخه به فاصله نيسي. اوس چي ګورو په عام ډول د مسلمانانو حالت د دين د منلو پرځای د ځان غوښتني تقاضا غالبه ده.

په اوس وخت کي که چيري تقليد شخصي معتبر نه سي بيا خلک په معملاتو کي هغه صورتونه غوره کوي په کوم کي چي د دوی دنيوي ګټي نغښتي وي. د دين د اصولو او د اخيرت پروا به ور سره نه وي لکه اوس چي هم د خلکو په زړونو کي همدغه رنځ سته. مثلاً: د امام ابوحنيفه په مذهب په وينه اودس ماتيږي او د امام شافعي په مذهب په وينه اودس نه ماتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امام ابوحنيفه رحمه الله په مذهب ښځي ته په لاس ور ورلو اودس نه ماتيږي او په مذهب د امام شافعي رحمه الله ماتيږي.

همداسي دي ته ورته نور مسائل هم ډېر سته چي په يوه مذهب کي روا وي او په بل مذهب کي ناروا وي. نو که شخصي تقليد معتبر نه سي بيا به ډېر دغه سي کسان چي له تقوی څخه ليري وي او د دين د غوښتنو خاص مراعت ور سره نه وي، د خپلو نفسي غوښتونو او د خپل طبعيت پر اساس به د دين د مسائلو لپاره حکم لټوي.

دوی به د خپل نفس غوښتنو ته د دين تر غوښتونو ترجح ورکوي او په دا ډول به د دين له احکامو سره بې پروا سي. د يوې مسئلې لپاره به کله د يوه او کله د بل امام يا مذهب هغه مسائلي را اخلي چي د دوی په کي ګټه وي. په داسي حالاتو کي به بيا دين په خلکو کي نه وي پاته، خلک به يوازي په دين د خپلو رايو سره سم عمل کوي چي په داسي کولو سره به دوی د دين طابع نه بلکي دوی به دين خپل طابع وګرځوي.[46]

علامه ابن تيميه رحمه الله د شخصي تقليد په اړه وايي:

[46] - اشرف جواب ۲جلد ۸۹- ۹۶ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(في وقت يقليدون من يفسدالنكاح و في وقت يقليدون من يصحح ه بحسب الغرض و الهوى و مثل هذا لا يجوز)[47]

ژباړه: يعني دغه خلک کله د يوه امام تقليد کوي کوم چي نکاح فاسده بولي او کله بيا د بل امام تقليد کوي کوم چي نکاح صحيح بولي. دوی د خپل نفس او خپلو غوښتنو سره سم عمل کوي. نه د دين له حقيقت سره. سره له دې چي داسي عمل په اتفاق سره ناجائز دی.

په نن وخت کي غېر مقلدين د شخصي تقليد اړوند ناويل سوي وينا وي کوي. هغه کسان چي د شخصي تقليدپيروان وي هغوی ته د مشرک او بدعتي خطاب کوي.

شخصي تقليد حرام او ناروا بولي. دغه د نن وخت غېر مقلدين تر خپلومشرانو يو ځو قدمه مختنه تللي دي. د دوی مخ کښن محمد بن عبدالوهاب نجدي دی چي، د غېر مقلدينو د عقيدې اساس اينښوونکی بلل کيږي. هغه هم د شخصي تقليد په وجود قائل دی او د خپل ځان اړوند دا اقرار کوي وايي:

ژباړه: زه الحمد لله حنبلي مذهبه يم. زه نه پوهېږم چي د نن وخت غېرمقلدينو ته کوم الهام وسو چي د محمد بن عبدالوهاب نجدي هر عقيده او خبري مني او د شخصي تقليد خبره يې نه مني. عبدالوهاب نجدي وايي:

[47] - فتاوای ابن تیمه: ۲ جلد ۲٤٠مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فنحن ولله الحمدمتبعون لامبتدعون على مذهب الامام احمد بن حنبل. [48]

ژباړه: موږ الحمد لله د ائمة اربعة پر اتباع یون کوو. نوې لار او بدعت مو نه دی ایجاد کړی او موږ د مذهب په لحاظ د امام احمد بن حنبل رحمه الله پر مذهب یو.

(**ولله الحمد متبع ولست بمبتدع عقيدتي و ديني الذي ادين الله به الخ**) [49]

محمد، د عبدالوهاب نجدي زوی په خپله یوه رساله کي د ځان او خپلي کورنۍ په اړه لیکي:

د دین په اصولو، ایمانیاتو او اعتقادیاتو کی زموږ مسلک د اهل سنت والجماعت مسلک دی او زموږ لاره یا طریقه د آئمه سلف صالحینو لاره ده. په فروعاتو یعني فقهي مسائلو کي موږ د امام احمد بن حنبل پر مذهب یو. هر څوک چي په څلورو امامانو کي د یوه امام تقلید کوي، زموږ پر هغه چا کومه نیوکه نه لرو. [50] په هر صورت چي وي، له پورته عباراتو څخه چي د شخصي تقلید په اړه مو ولوستل د نوموړي تقلید اړتیا ښه معلومه سوه.

موږ د افغانستان خلک یوازي نه بلکي ټول اهل سنت والجماعت په ډاګه دا وینا کوو چي، په نن وخت کي تر هر وخت و شخصي تقلید ته اړتیا ډېره سته. دغه د

[48] - محمد بن عبدالوهاب : ۱۷٤ مخ
[49] - محمد بن عبدالوهات : ۱۷٤ مخ
[50] - الهدية السنية : ۳۸ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتنو په دور کي که موږ شخصي تقليد اړين و نه بولو، نو هرڅوک به له دين څخه هغه حکمونه را اخلي کوم چي د ده د طبعيت او نفسي غوښتنو سره سم وي.

کله چي مسلمان د دين په امورو کي دومري خپل سري سي او د دين امور هم لکه د نور ژوند په خپله خوښه کوي، په داسي حال کي به دين په هغه خپل اصلي شکل هيڅ کله په ټولنه کي پاته نه سي، يعني داسي به نه وي چي خلک د دين تابع وي بلکي دين به د خلکو د غوښتنو ښکار سي او خلک به د دين هغه برخي را اخلي چي د دوی په ګټه وي او هغه برخي به يې پرېږدي چي د دوی د نفس له غوښتنو سره په ټکر کي وي.موږ په دې وياړو چي موږ د امام ابوحنيفه رحمه الله په مذهب يو. دا د الله تعالی جل جلاله له لوري يو ستر نعمت بولو چي موږ ته راکول سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا د حدیثو مصنفین مقلدین وو؟

غیر مقلدین خپلي موخي یا هدف ته د رسېدو لپاره ډول ډول وینا وي کوي. له هیڅ ډول وینا څخه چي دوی په نظر سمه ورسي او دوی خپل مخالف لوری په وهلای سي مخ نه اړوي. هغه د رحمان بابا خبره ده چي وایي:

مدعي چي په خوله ورسي هغه وایي

ګوش وهوش د محبانو په ګفتار کړه

د دوی رویه د مقلدینو سره په خبرو کي داسي وي لکه کوم مدعي چي له مدعي سره مخ وي او هغه یو ډېر ستر جنایت کړی وي. د نورو جنایتونه به د خپلو مقابلو کسانو لپاره د کړو وړو وي خو د دوی په ذهن کي مقلدین د اعتقادي جنایاتو چي شرک او بدعت دی مرتکب دي. که څه هم یوه خبره به د اعمالو وي چي سړی په ګناه کاره کیږي خو هغه عمل به د اعتقاداتو برخه نه وي چي سړی په مشرک سي مګر دوی هغه عمل هم د شرک تر درجې رسوي.

که څه هم دوی ته دا څرګند ده چي د دوی دا ډول عقیده چي دوی یې د احنافو او نورو مقلیدو مسلمانو ورونو په اړه لري له دوی پرته نور هیڅ یو عالم یې ور سره نه مني. مګر نه هغه عالمان چي یا د دوی له ډلي وي او یا یې په دې لاره کي اخروي ګټه په نظر کي نه وي نیولې بلکي دنیوي ګټه یې په نظر کي نیولې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو وګورئ، هر ځای چې غیرمقلیدین وینئ هغوی به د نالوستو انسانانو پر غوړونو پراته وي او د هغوی له بې علمۍ څخه په ګټه اخیستلو به هغوی د ځان ملګري کوي او کومه عقیده چې له دوی سره ده هغه عقیده د هغوی په غوړونو کې هم ور د ننه کوي.

پاته سوه علماء کرام: غیر مقلیدین د علماء کرامو څخه نا امیده سوي دي. ځکه؛ دوی پوهیږي چې علماء کرام له دوی سره هغه اعتقادات نه مني چې دوی یې لري او بل د احنافو یا د اهل سنت والجماعت د نورو مذاهبو د علماء کرامو پوه په دین کې د دوی تر پوهې زیاته ده.

بل غیر مقلیدین یوازې هغه څه مني چې دوی یې مني. د نورو مسلمانانو خبره که څه له ایات او احادیث شریف څخه وي دوی باور نه په کوي مګر احناف او د نورو مذاهبو مسلمانان بیا داسې نه دي. هغوی خپله خبره خو مني چې مني یې. د نورو مؤمنانو خبرې هم چې له قرآن او احادیثو سره سمې وي مني او په هغوی کوم اعتراض نه کوي او نه یې د شرک یا کفر په القابو یادوي.

غیرمقلیدین په ټولنه کې عجیبه عجیبه پوښتنې را مخ ته کوي. دوی چې کله له عوامو یا نیمه په دین پوهو مؤمنانو سره مخ سي نو ورته وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایاته امام بخاري رحمه الله پېژنې؟ هغه چې ورته ووايي هو ولي يې نه پېژنم. امام بخاري رحمه الله خو هر مسلمان پېژني.په دې وخت کې غېر مقلدين خپل سوالونه ورته را وړاندې کړي او ورته ووايي:

لکه امام بخاري رحمه الله چې په مسلمانانو کې په علم، تقوی او پرهېزګاري کې يوه مشهوره څېره وه او ده، د احاديثو نور مصنفين هم د مسلمانانو په منځ کې د همدومرې لوړې مرتبې څښتنان دي. د علماء کرامو په منځ کې دغه د احاديثو مصنفين ډېر مبارک خلک وو.

د دوی د تقوا او پرهېزګارۍ لپاره په نن وخت کې مثال نه پيدا کېږي. که موږ د دوی په اړه معلومات را لاسته کړو دا به راته ښکاره سي چې دوی مبارکان څومره له شرک او بدعاتو څخه پاک او ليري خلک وو او له دې جملې څخه داسي نوري خبري ورته وکړي. په دې خبرو هغه کس يا کسان چې دوی ورته ګډ وي تر تاثري لاندي راولي څکه چې، هغوی خو نالوستي او له دين څخه ناخبره کسان وي. په داسي ځانګړي ډول چې دوی ورسره خبري کوي ژر اغېز باندي وسي. کله چې ورته ناست کس د دوی د خبرو تر تاثير لاندي راسي په دغه وخت کې دوی ورو ورو خپله عقيده يعني هغه خبري چې د غېر مقليدينو او نورو مسلمانانو تر منځ يې اختلاف رامنځته کړی دی او هغه اعتراضات چې دوی يې د نورو مسلمانانو پر عقائدو لري، ورته ښکاره او را مخته کړي او ورته وايي چې، الحمد لله موږ هم د يادو مبارکانو پر نقش قدم روان يو. دوی د هيڅ يوه امام پر مذهب نه وه روان او نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د کوم مذهب پيروي کړېده، موږ هم پر هيڅ يوه مذهب نه يو او نه مو د کوم امام تقليد کړی دی او نه يې کوو.

لکه دوی مبارکانو چې يوازې په قرآن او احاديثو عمل کاوه او د کوم يوه مذهب پيروي يې نه کول، موږ هم يوازې په قرآن او احاديثو عمل کوو او يوازې په قرآن او احديثو عمل کول لا زمي ګڼو.دا چې د نبي عليه السلام په وخت کې مذاهب نه وو نو اوس هم له قرآن او احادثو پرته مذاهب رامنځ ته کول دا يو نوی يعنې بدعت عمل دی. غېرمقليدين داسې وينااوې خورا ډېرې لري او په دين نا خبره مقلدين ډېر ژر تر تاثير لاندې راولي او په بله روځ همدغه حنفي يا د بل مذهب کسان چې په دين او خپل مذهب باندې ناخبره وي پر اما مينو، پر مذاهبو او د مذاهبو پر پيروانو نيوکې پيل کړي کله يې بدعتيان او کله يې مشرکين او کله يې نور څه يادي.

دوی چې هر څه کوي، کوي به يې خو موږ به خپل کار کوو او د دين اصول او فرعات به (داچې موږ په دين کې بشپړه پوه نه لرو او يوه مسئله په اصلي ډول له قرآن او احاديثو څخه نسو را ايستلای نوموږ ته دا اړينه ده چې په دين کې د ناخبرۍ له امله د امامانو لاره غوره کړو او د دين اصول او فروعي مسائلي د دوی د پوهې په رڼا کې تعقيب کړو

موږ وويل:هغه کسان يا ډله چې تقليد ناروا يا بدعت ګڼي هغوی پوسول او خپل يې کار، موږ به خپل کار کوو. دلته دا خبره په کار ده چې موږ خپل کار و پېژنو هغه داچې، لومړی موږ بايد په قرآن، احاديثي نبوي ځانونه پوه کړو او زده يې کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ژوند چاري د دين پر اصولو رواني کړو او بل دا زده کړو چي موږ له څلور څخه پر کوم مذهب يو او د هغه مذهب اوصول او مسائلې څه دي خو موږ به خپل کار کوو هغه داچي، امام بخاري رحمه الله او امام نسائي رحمه الله همداسي نور د احاديثو مصنفين اول دوی مقليدين وو او که يا ؟ که وي، بيا د کوم امام په لاره روان وو او د کوم امام د مذهب مقلدين وو.

کله چي موږ ځانونو ته دغه مسائل ښه واضح کړل په هغه صورت کي به هرچاته حقيقت ښکاره سي چي، د مذاهبو پيروي يا د دين په مسائلو کي شخصي تقليد خو يوازي د عوامو کار نه دی. په تقليد شخصي خو دا سي سترو علماء کرامو هم اعتراض نه دی کړی او هغوی هم خپله د شخصي تقليد په چوکاټ کي داخل دي او دا خبره به په دغه وخت کي هرو مرو که څه عدل او انصاف ور سره وي وکړي، داچي داسي ستر علماء کرام په شخصي تقليد باندي رد نه کوي نو زه بيا څوک يم چي، ببله کوم علم او پوهي اعتراض کوم او ببله د اجتهادي شرائطو چي علماء کرامو د يوه مجتهد لپاره ټاکلي دي زه په مسائلو کي اجتهاد کوم او ځان مجتهد بولم.

امام بخاري رحمه الله يو اړخ ته مجتهد و او پر اجتهاد سربيره مقلد هم و. دی مبارک د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و. دغه خبره د غير مقلدينو مخکښ او پيشوا جناب نواب صديق حسن خان بهو پالي په خپل کتاب (الحطه في ذکر صحاح الستة) کي کړې ده. دی وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: امام بخاري رحمه الله د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و او ابو عاصم رحمه الله، شافعي مذهبه بللی دی.

(**و قد ذکره ابوعاصم في طبقات اصحابناالشافعية نقلاً عن السکبي**) همدارنګه دی جناب د دغه کتاب په (۱۲۷ مخ ، ۲ فصل) کي د امام نسائي رحمه الله په اړه وايي:

(**کان احد اعلام الدين وارکان الحديث امام اهل عصره و مقدمهم بين اصحاب الحديث و جرحه و تعديله معتبر بين العلماء و کان شافعي المذهب**)[51]

ژباړه: يعني امام نسايي رحمه الله د دين په غرونو کي يو غر و. د حديثو په ارکانو کي يو رکن و. د خپل وخت او دور په محدثينو کي مخکښ و. د ده مبارک جرح او تعديل، د علماء کرامو په وړاندي معتبر دي او همدارنګه دی مبارک د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و.محترم: نواب صديق حسن صاحب هم داسي د امام ابوداؤد رحمه الله په اړه ليکي:

(**فقيل حنبلي و قيل شافعي**) يعني امام اوبوداؤد رحمه الله د حديث او علل حديث او د علل حديث حافظ و. په تقوی، علم، فقه، اصلاح او اتقان کي يې لوړ مقام درلود. يوازي اختلاف په دې ټکي کي و چي، په مذهب حنبلي و او که شافعي. ځيني کسانو حنبلي مذهبه بللی دی او ځينو بيا شافعي مذهبه بللی دی.[52]

---

[51] - حطة في ذکر صحاح الستة ۱۳۵ مخ.
[52] - حطة في ذکر صحاح السة : ۱۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې س ربېره، امام مسلم رحمه الله، امام ترمذي رحمه الله، امام بهيقي رحمه الله، امام دارقطني رحمه الله، امام ابن ماجه رحمه الله، ټول مقلدين وو او د يوه صحيح قول سره سم دوی ټول پر مذهب د امام شافعي رحمه الله باندې وو.

همدارنګه دغه لاندې امامان مبارکان چې هر يو د اسلام د دين ستر ستر عالمان او په قرآن کريم او احاديثي نبوي باندې هم په پوره ډول پوهېدل لکه: امام يحيی بن معين رحمه الله، محديث يحيی بن سعيد القطان رحمه الله، محديث يحيی بن ابي زائده رحمه الله، محديث وقيعبن بن جراح رحمه الله، امام طحاوي رحمه الله، امام زيلعي رحمه الله، داټول مبارکان د امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله پر مذهب باندې وو.

همدارنګه، يوه بله ډله د اسلام د دين د سترو علماء څخه چې په سر کې يې، علامه ذهبي رحمه الله، ابن تيمه رحمه الله، حافظ ابن قيوم جوزي رحمه الله، شيخ عبدالقادر جيلاني رحمه الله، دا ټول د امام احمد بن حنبل رحمه الله پر مذهب وو.

همدارنګه: د اسلام د دين نور ستر علماء کرام چې په دا نورو دوو مذاهبو کې دي، هم د يادولو دي چې، بايد نومان يې دلته ياد سوي وای خو د بحث د اوږدېدو له امله مې و نسوای کړای چې يادونه يې وکړم.

د پورته يادو علماء کرامو د نومونو له يادولو او د دوی په مذاهبو کې د دخل لرلو څخه خو د تقليد خبره ښه روښانه سوه خو د غېر مقليدينو څخه دا پوښتنه کيږي چې ايا تاسو تر دغو علماء کرامو څخه په قرآن کريم او احاديثو کې ښه پوهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرئ او که دغو علماء کرامو ته دا نه معلومېده چي تقلید شرک یا بد عت دی او یا که د دغو علماء کرامو په وختونو کي تقلید یا شخصي تقلید نه و؟. او یا به غېر مقلیدین دا خبره کوي چي، موږ د دغو مبارکانو له مذاهبو او ژوند سره نابلده یو. که دوی دا خبره کوي دا هم د دوی لپاره بل څه نه دي بېله ښکاره ناپوهۍ او تاوانه.

پر دې سربېره هغه مصنیفین او اولیاء کرام چي په نن عصر او زمانه کي ژوندي دي، یا یې کتابونه موجود پاته دی او یا یې همدارنګه اکثر مسلمان له نومونو، تاریخ او کورنیو سره بلد دي او په ټولنه کي د لمر غوندي ښکاره دي دا علماء کرام هم ټول مقلدین دي. په امامانو کي د یوه نه یوه پر مذهب روان دي.

پر دې خبره د ښه باور لپاره غواړم چي د څو هغو وتلو علماء کرامو نومونه د لیست په څېر راوړم چي هم خپله نوابغ دي، هم مصنفین دي، هم د مسلمانانو ژوندي مخکښان یا رهبران دي چي، اکثر یې هم د امام اوبوحنیفه رحمه الله پر مذهب روان دي.د پورته یادو مشائخو نومان په لاندي ډول دي.

۱ - شیخ علي متقي رحمه الله، د کنزالعمال مصنیف. په **۹۷۵** هـ کي وفات سوی دی.

۲ - شیخ محمد طاهر پلټني ګجراتي رحمه الله، د مجمع بحار مصنیف. په **۹۸۷** هـ وفات سوی دی.

۳ - شیخ ملا جیون رحمه الله، د نورالانوار او تفسیرات احمدي، مصنیف. په **۱۱۳۰** هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - شیخ عبدالحق محدث دهلوي صاحب رحمه الله، د اشعة اللمعات مصنیف. په ۱۰۵۲ هـ کي وفات سوی دی.

۵ - شیخ سلام الله رحمه الله، د موطا شارح چي په محلي سره مشهور و. په ۱۲۲۹ هـ کي وفات سوی دی.

۶ - شیخ نورالحق صاحب رحمه الله، د بخاري شریف د تیسرالقاري شارح چي، فارسي شرحه ده بخاري. په ۱۰۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۷ - شیخ مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله، چي مشهور په محدث دهلوي سره دی، په ۱۱۷۶ هـ کي وفات سوی دی.

۸ - شیخ شاه عبدالعزیز رحمه الله، په ۱۲۳۹ هـ کي وفات سوی دی.

۹ - شیخ شاه عبدالقادر رحمه الله محدیث و مفسر القرآن دهلوي رحمه الله. په ۱۲۳۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۰ - شیخ شاه عبدالغني رحمه الله محدیث دهلوي. په ۱۲۹۶ هـ کي وفات سوی دی.

۱۱ - شیخ شاه اسحاق رحمه الله محدیث دهلوي. په ۱۲۶۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۲ - شیخ شاه اسماعیل شهیدي رحمه الله. په ۱۲۴۶ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ - شیخ شاه قطب الدین رحمه الله، د مظاهر حق مصنیف. په **۱۲۸۹** هـ کي وفات سوی دی.

۱۴ - شیخ شاه رفیع الدین رحمه الله، محدیث دهلوي. په **۱۲۳۳** هـ کي وفات سوی دی.

۱۵ - شیخ شاه محمد یعقوب محدیث دهلوي رحمه الله. په **۱۲۸۲** هـ کي وفات سوی دی.

۱۶ - شیخ قاضي محب الله بهاري رحمه الله، د مسلم الثبوت مصنیف. په **۱۱۱۹** هـ کي وفات سوی دی.

۱۷ - شیخ ثناء الله پاني پتي رحمه الله . په **۱۲۲۵** هـ کي وفات سوی دی.

۱۸- شیخ نورالدین احمد ابادي صاحب رحمه الله، د نورالقاري د بخاري شریف د شرحي مصنیف. په **۱۱۵۵** هـ کي وفات سوی دی.

۱۹ - شیخ مفتي عبدالکریم نهرواني رحمه الله، د بخاري شریف د شرحي، نحرالجاري مصنیف. په ۱۰۱۴ هـ کي وفات سوی دی.

۲۰ - علامه عبدالحی لکنهوي رحمه الله. په ۱۳۰۴هـ کي وفات سوی دی.

۲۱ - مولانا محمد قاسم نانوتوي رحمه الله، باني دارالعلوم دیوبند. په **۱۱۹۸** هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲ - مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله. په **۱۳۲۳** هـ کي وفات سوی دی.

۲۳ - امام العصر علامه انور شاه کشمیري رحمه الله . په **۱۳۵۲** هـ کي وفات سوی دی.

۲۴ - مولانا خلیل احمد رحمه الله. د بذل المجهود شرح ابو داؤد د شرحي مصنیف. په **۱۳۴۲** هـ کي وفات سوی دی.

۲۵ - مولانا شبیر احمد عثماني رحمه الله، د فتح الملهم مصنیف. په **۱۳۶۹** هـ کي وفات سوی دی.

۲۶ - امام رباني، سید احمد، مجدد الف ثاني رحمه الله. په **۹۷۱** هـ کي وفات سوی دی.

۲۷ - شیخ عارف بالله. مرزا مظهري جان جانان رحمه الله. په **۱۱۹۵** هـ کي وفات سوی دی.

۲۸ - شیخ عارف بالله خواجه معین الدین چشتي رحمه الله. په **۶۳۲** هـ کي وفات سوی دی.

۲۹ - شیخ خواجه قطب الدین بختیار کالي رحمه الله. په **۶۳۳** هـ کي وفات سوی دی.

۳۰ - شیخ خواجه فرید الدین ګنج شکر رحمه الله. په **۶۶۴** هـ کي وفا سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ - شیخ خواجه نظام الدین اولیاء رحمه الله. په **۷۳۵ هـ** کې وفات سوی دی.

له پورته یادو مشائخو، محدیثینو، مفسرینو او علماء کرامو پرته چې موږ یې نومونه په ترتیب ذکر کړل، نور هم په زرګونو د دین علماء کرام، مشائخ، محدیثین او مفسیرین سته چې نومونه یې موږ دلته د دې وړې رسالې د اوږدوالي په خاطر نه راوړل، چې هغوی ټول سره له خپلو پراخو پوهو چې په دین کې یې لرلې او د غټو- غټو تصنیفونو خاوندان دي، د دین په ټولو امورو او مسائلو کې خپل سري نه دي پاته سوي او نه یې ټولي مسائلي په خپله پوهه چې په دین کې یې درلوده حل کړې دي، هغوي هم چې په خوا تېري سوي دي مقلدین پاته سوي دي او هم اوس چې ژوندي دي مقلدین دي. کوم غېر مقلد کسان چې ځانونه غېرمقلد یادوي، په مقلدینو نیوکې کوي او ځانونه تر مقلدینو په دین باندي پوهان، راسخ او په دین مین بولي دا به ښایي د دوی یو ډول غلط باور وي چې ځانونه د مسلمانانو تر دې دومره ستري اجتماع ښه مسلمانان بولي او یا نور مسلمانان ګمراهان یا مشرکین بولي.

د دې موضوع د ښه سپیناوي لپاره دغه لاندي لیکل سوي کتابونه مطالعه او وګورئ تر څو په دې اړه ښه ډول و پوهېږئ چې خبره څه او څرنګه ده.

۱ - (نزهة الخواطر).

۲ - (حدائق حنیفه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - (انوارالباري مقدمة).

۴ - (تذکرة محدثين).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو یو څو سوالات.

اوله پوښتنه:

غیر مقلدین حضرات وایي: مسائل فقهیه او اسلامي احکام د حضرت محمد ﷺ په زمانه کي نه وو راټول سوي. دا د نبي علیه السلام له زماني څخه په را وروسته کي جمع سوي دي. کوم کار چي د رسول ﷺ په زمانه کي نه وي سوی او یا یې هغه ﷺ امر نه وي کړی، هغه بدعت دی، یعني په دین کي نوی کار دی. او په دې خاطر بدعاتو کي سیئة یعني بد بدعت دی.

ځواب:

که یو انسان چي لږ او ډېره پوهه ولري او د دین په مسائلو کي څه ناڅه پوهه ولري هغه به خامخا ووایي چي، د دوی دغه سوال سر تر نوکه غلط دی. دغه سي سوال کول د دوی پر جهالت او ناپوهۍ دلالت کوي، ځکه؛ قرآن کریم هم د نبي علیه السلام په زمانه کي نه و جمع سوی. بلکي د حضرت محمد ﷺ تر وفات وروسته لومړی وار د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د خلافت په دور کي د حضرت عمر رضی الله عنه په مشوره سره جمع کړل سو او دوهم وار د حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه د خلافت په زمانه کي جمع کړل سو چي د قرآن کریم دا اوسنی ترتیب هم هغه د حضرت عثمان رضی الله عنه ترتیب دی.

همدا ډول د احادیثو ټول کتابونه د حضرت محمد ﷺ تر وفات وروسته جمع سوي دي لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - بخاري شريف:

۲ - ترمذي شريف:

۳ - ابوداؤد شريف:

۴ - موطا د امام محمد صاحب:

۵ - نسائي شريف:

۶ - ابن ماجه شريف:

او داسي نور د احاديثو کتابونه چي دي ټول د نبي عليه السلام تر زمانې وروسته جمع سوي دي.پورته مثالونه چي تاسو واوريدل، ايا دغه ټولو ته بدعت سيئة ويل کيږي.؟ايا دغه ټولي جمعي بدعت سيئة کارونه دي. ؟دغه ټول موږ پريږدو؟ ايا د دغه ټولو نه موږ استفاده و نه کړو.؟

د غير مقليدينو له داسي پوښتنو څخه دا ښکاره کيږي چي دوی په حقيقت په دين سم پوهيدلي نه دي او د دين په امورو کي سمه پوهه نه لري. که دی د اسلام دين سم زده کړي او يا د اسلام تاريخ په سم ډول مطالعه کړي، کيداسي دوی په هغه صورت کي بيا داسي شکونه او شبهې پيدا نه سي او نه به داسي سوالونه را مخته کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقیقت کې نه د قرآن کریم جمع کېدل، نه د احادیثو نبوي جمع کېدل او د فقهي تدوین بدعت دي. ځکه چې، دا په دین کې یو اضافه توب نه دی چې د دین د عباداتو یا اوامرو په برخه کې یو نوی اضافتوب راغلی وي. دا په حقیقت کې د دین یو تدویني شکل دی چې، که دا جمع د قرآن کریم او احادیثو نه وای سوې، کېدای سوای چې اوس د قرآن کریم یا احادیثي نبوي کومې برخې له موږ سره نه وای پاته او بل د فقهي تدوین هم کومه نوې زیاتونه په دین کې نه ده او نه کوم نوی عمل دین ته ور اضافه سوی دی.

د قرآن کریم هغه مسائلي او امور چې په ایاتونو کې دي او موږ د الله ﷻ له لوري په امر سوي یو او هغه سنتونه چې د حضرت محمد ﷺ په احادیثو کې دي او یا د قرآن کریم د ایاتونو تشریح چې په احادیثو کې سوې ده او په هغه باندي پوهېدل او له قرآن کریم او احادیثو څخه د هغه مسائلو او امرو را ایستل او د هغوی په تشریح او تطبیق باندي پوهېدل د هر چا کار نه دی بېله هغو علماء کرامو چې په دین کې د اجتهاد درجې ته رسېدلي وي او د اجتهاد شرائط یې پرځای کړي وي. نو همدا خبره ده چې زموږ ډېر، له ډېر نه هم ډېر نژدې ټول عام مسلمانان او د مسلمانانو د ټولی نژدې ټول علماء کرام، مشائخ، محدثین، او مفسیرین د دین په مسائلو کې د هغه چا په پله پل ایښی دی چې تر دوی یې په دین کې او د دین په بېلا بیلو اړخونو کې پوهه او ځراکت ډېر و.

دوهم سوال:

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهدين خو ډېر دي، ولې د تقليد لپاره دغه څلور مجتهدين غوره سول؟ او تقليد ولې په دې څلورو امامانو کې انحصار سو؟ ايا د دوی په حق کې د قرآن کريم يو ايت شريف راغلی دی او که يو حديث شريف سته؟.

ځواب:

دا خبره چې، تقليد ولې په دې څلورو امامانو کې حصر سو؟، د دې خبرې حقيقت الله ﷻ ته ښکاره دی.

بله خبره دا ده که موږ نن ورځ د ورځني ژوند په ټولو اړخونو کې يوه مسئله غواړو او په اوس وخت کې په هغه مسئله پسې د څلور ګونو مذاهبو فقهې کتابونه و پلټو، لومړی خو به له دې څلورو فقهو څخه په هره يوه کې هر مسئله په لړ لړ توپير سره د قرآن کريم او احاديثي نبوي په رڼا کې پيدا کړو او بل اړخ ته د فقهي په کتابونو کې له کتاب الطهارت څخه نيولې تر کتاب الفرائضو پوري د دين په ټولو مسائلو کې به د نورو امامانو په پرتله د دغو څلورو امامانو او يا د دوی د شاګردانو اقوال په هر مسئله کې وينو او د دوی په پرتله د نورو امامانو اقوال به خال خال وي. په داسي صورت کې چې د ژوند په هر اړخ کې له دغو څلورو امامانو مبارکانو څخه اقوال رانقل سوي وي او د فقهې کتابونه ټول د دوی څلورو له اقوالو ډک وي، تاسو ووايا ست چې په داسي وخت کې موږ د چا تقليد وکړو؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تعصب، بغض، نفرت، او د یوه بل له لوري مغرضانه تنبه نه وي نو دا به هرو مرو وویاست چي، د هغه چا تقلید باید وکړئ چي د هري مسئلې اړوند اقوال ولري.که موږ د تقلید لپاره درې، دوه یا یو امام غوره کړی وای په هغه صورت کي به هم تاسو د ولي اعتراض کولای.

دا چي دغو څلورو امامانو ته الله ﷻ بېل ځراکت، د قرآن کریم په تفسیر او تشریح کي بېله پوهه او د احادیثي نبوي په روح باندي پوره پوهه وریه برخه کړې وه او د ټولني په عرف او عاداتو باندي پوهېدل، نو له همدې امله تقلید د دغو څلورو امامانو په تلې لوري کي حصر سو او د ټول امت اتفاق په دوی وسو.

دلته د تقلید په موضوع کي یوازي دا خبره هم نه ده چي دغو څلورو امامانو یا د دوی شاګردانو هرڅه وویل: نورو مسلمانانو په پټو سترګو ور سره ومنل. د دوی د ژوند په ورځو شپو کي او ددوی له دورې نه وروسته هم ډېر علماء کرامو وو چي، په قرآن کریم او احادیثي نبوي پوره پوهېدل، هغو علماء وخت په وخت د قرآني ایاتونو، احادیثو او فقهي مسائلو په تطبیق کي زیار ایستلی دی. دغه درې سره یې تطبیق کړي دي کومه فقهي مسئله یې د قرآن کریم او احادیثي نبوي خلاف نه ده بللې. له څلورو ګونو امامانو وروسته په لکونو علماء کرامو د قرآن کریم، احادیثي نبوي او فقهي مسائلو ترمنځ د تطبیق په چارو کي ماغزه خراب کړي دي. شپې یې تر سهاره روڼې کړي دي خو بیا یې هم د دغو څلورو امامان واو مبارکانو اقوال د ځانونو لپاره ډېرې ګرځولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا څه ساده خبره نه ده او نه هم داسي سوي دي چي، د څلورو امامانو پيروي يا تقلد په پټو سترګو سوی دی او يا فقهي مسائلي په ناپوهی کي منل سوي يا پر خلکو تپل سوي دي.

دا خبره عقلاً د منلو نه ده چي په کروړونو کسان دي چي، په هغوی کي، نوابغ،علماء کرام، پوهان او حاکمان وي او هغوی دي د يو څو کسانو يا يوې ډلي له لوري (چي، هغوی دي هم په علم او پوه کي او يا د دين په چارو کي تر دوی ډېره پوهه و نه لري) مطلق ناپوهان و شمېرل سي، بېله دې چي همدا خبره بېرته د دوی پر مخ ور ووهل سي.

شيخ احمد چي مشهور په ملاجيون رحمه الله سره دی وايي:

(والانصاف ان انحصار المذاهب في لاربعة و اتباعهم فضل الهي و قبولية من عندالله لامجال فيه للتوجيهات والا دلة) [53]

ژباړه: يعني د انصاف خبره داده چي مذهب په څلورو کي حصر کول او د دغه څلور مذاهبو اتباع کول فضل الهي دی او د الله تعالی له لوري قبوليت دی. په دې کي دلا ئلو او توجيهاتو ته کومه اړتيا نسته.

---

[53] - تفسيرات احمدية ٣٤٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره باید سترګې پټې نه سي چې، و دغو څلورو امامانو ته الله تعالی ﷻ د قرآن کریم او احادیثو په تفصیلي علم ، درایت او استنباط کې بشپړ مهارت ور کړی و.

په دې اړه مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(**بالجملة این چار امام اند که عالم را علم ایشان احاطه کرده است. امام ابوحنیفه رحمه الله، امام شافعي رحمه الله، امام مالک رحمه الله، امام احمد بن حنبل رحمه الله**)[54]

ژباړه: بالجمله دغه څلور امامان دي چې په ټوله نړۍ باندي د دوی علم احاطه کړې ده. ۱- امام ابوحنیفه رحمه الله. ۲- امام شافعي رحمه الله. ۳- امام مالک رحمه الله. ۴- امام احمد بن حنبل رحمه الله.

الله تعالی ﷻ په دې مصلحت خبر دی چې، ولي الله تعالی د څلورو په عدد کې داسې خصوصیت ایښی دی چې، الله تعالی ډېر شیان په څلورو کې حصر کړي دي. مثلاً: انبیا کرام او رسولان ډېر دي مګر جلیل القدر انبیاء څلور دي چې نومونه یې په لاندې ډول دي.

۱ - حضرت محمد ﷺ.

۲ - حضرت ابراهیم علیه السلام.

[54] - شرح موطا: ٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - حضرت موسی علیه‌السلام.

۴ - حضرت عیسی علیه‌السلام.

همدارنګه اسماني کتابونه ډېر دي مګر په دې ټولو کي څلور کتابونه مشهور دي.

اول: قرآن کریم.

دوهم: تورات شریف.

دریم: انجیل شریف.

څلورم: زبور شریف.

همدا ډول د الله تعالی ملائکي ډېري دي مګر مقربي ملا ئیکي څلور دي چي، نومونه یې په لاندي ډول دي.

۱ - حضرت جبرائیل علیه‌السلام.

۲ - حضرت مکائیل علیه‌السلام.

۳ - حضرت اسرافیل علیه‌السلام.

۴ - حضرت عزرائیل علیه‌السلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول د حضرت محمد ﷺ، صحابه کرام ډیر دي مګر په دوی کي څلور کسان د ډیرو سترو ځانګړنو څښتنان دي چي، نومونه په لاندي ډول دي.

اول: حضرت ابوبکر صدیق ﷺ.

دوهم : حضرت عمر فاروق ﷺ.

دریم : حضرت عثمان زینورین ﷺ.

څلورم : حضرت علي کرم الله وجههُ.

همدا ډول د صوفیه کرامو یا د سلوکو طریقې ډیري دي خو په دې ټولو کي مشهوري یې څلور دي.

۱ - چشتیه طریقه.

۲ - نقشبندیه طریقه.

۳ - قادریه طریقه.

۴ - سهر ور دیه طریقه.

همدا ډول د الله ﷻ د قدرت علامې ډیري دي چي یو انسان یې په خپل ټول عمر هم نه سي شمیرلای او نه یې درک لګولای سي. الله ﷻ د خپل قدرت د اثبات لپاره په قرآن کریم کي ډیري علامې یادي کړي، خو په سورة غاشیه کي یې هم څلور غټې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامې را وړي دي لکه: ۱ - اوبښ، ۲ - اسمان، ۳ - غر، ۴- مځکه. همداسي نور ډېر شيان سته چي الله تعالی ﷻ په څلورو کي حصر کړي دي. دا هم د الله ﷻ د قدرت له ځانګړو نښو څخه دي چي د مجتهيدينو د ستري ټولی، څخه يې همدا څلور مجتهيدين داسي مشهور کړي دي چي نور اکثر مسلمان امت يې په فقهي مسائلو کي پيروي کوي. په داسي يوه حالت کي چي په هغه کي بېله دې چي سړی ووايي چي، دا د الله ﷻ د قدرت له علامو څخه يوه علامه ده نور د اعتراض کولو ځای يا پر بل مسلمان ورور باندي د يوه داسي عمل الزام لګلولو کي (چي هغه د هغه مسلمان ورور له وسه وتلې خبره وي) هيڅ ځای د الزام نه پاته کيږي.

که يو څوک د څلورو مذاهبو په رامنځ ته کېدو او يا د څلورو امامانو په پيروي چي ولي مذاهب څلور دي او يا ولي د دې څلورو امامانو پيروي کيږي کومه نيوکه کوي، نو بايد پر دغه ټولو څلورګنو اعتراض وکړي چي، داولي څولور دي او که دغه څلور مني نو بايد دغه څلور امامانو کي حصر هم ومني.

بله خبره داده چي مجتهدين حضرات خو ډېر دي مګر د دوی له جملې څخه د دغه څلورو مجتهدينو مذاهب وټاکل سول او د نورو مجتهدينو مذاهب که مدون سوي هم وو پاته سول چي اوس له منځ تللي دي ځکه چي هغو نورو ټولو مجتهدينو او د هغوی پيروانو د همدې څلورو امامانو پيروي په فقهي مسائلو کي غوره کړه نو په داسي وخت کي په يادو څلورو مذاهبو کي د يوه پيروي پر ټول امت مسلمه باندي لازمي او ضروري ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اړه حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(ولما اندرست المذاهب الحقة الاهذه الاربعة كان اتباعها اتباعاً للسواد الاعظم والخروج عنها خروجاً عن السواد الاعظم) [55]

دريم سوال:

غیر مقلدين وايي: قرآن کريم يو دی، رسول ﷺ يو دی نو بيا ولي د مجتهدينو تر منځ اختلاف سته او سره له دې چي ټول مقلدين داهم وايي چي، څلور سره مذهبه حق دی.

ځواب:

غیر مقلدين عجيبه سوالونه کوي چي اکثر بېله دې چي د مسلمانانو په اذهانو کي ګډوډی رامنځ ته کړي بله کومه ګټه باندي مرطب نه وي. دوی يو خواته غواړي چي په داسي سوالونو خپل حقانيت ثابت کړي بل لوري ته غواړي چي د عامو مسلمانانو او د هغوی د مشرانو او د دين د امامانو ترمنځ بې باوري، اختلاف رامنځ ته کړي. دوی وايي:

قرآن کريم او رسول ﷺ يو دي نو بيا ولي د مجتهدينو يا څلورو مذاهبو په منځ کي د مسائل پر سر اختلافات سته او سره له اختلافاتو بيا هم تاسو مقلدين حضرات وايا ست چي دا څلور سره مذاهب پر حق دي.

[55] - عقدالجيد ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی د دې خبري ځواب ډېر ښکاره دی. تاسو راسئ چي اول د اسلام اول حالت ته وګورو او یوځه د صحابه کرامو ژوند مطالعه کړو چي، په هغه وخت کي اختلافات وو او که نه؟ او که وو ایا دغه سي اختلافات بد دي او که نه.

که موږ وګورو د قرآن کریم او حدیث نبوي اول مخاطبین صحابه کرام وو او صحابه کرام مخامخ د نبي علیه السلام له فیض او برکت څخه برخمن وو، په همدې خاطر دوی مبارکان د قرآن کریم او احدیثو په مفهوم او هدف ډېر ښه پوهېدل. کوم مراد یا هدف چي د قرآن کریم او احادیثو کي وو په هغو دوی ډېر ښه پوهه و او هغه ورته حاصل و. همدغه صحابه کرام زموږ لپاره لار د هدایت دي.

صحابه کرامو د حضور ﷺ په حضور او وجود کي هم تر خپل منځ په ډېرو مسائلو کي اختلاف درلود.

مجتهدین مبارکان چي د صحابه کرامو او تابعینو پر نقش قدم روان دي او د هغوی پر اقوالو یې باور کړی دی او هم یې د دوی پر اقوالو اتباع کړې ده ځکه یې تر منځ اختلاف په مسائلو کي تر سترګو کیږي.

د صحابه کرامو د اختلافاتو په اړه په احادیثو کي راځي:

(**سئالت ربي عن اختلاف اصحابي ... الحدیث**) نبي علیه السلام فرمايي:

ژباړه: ما د خپل رب ﷻ څخه د خپلو صحابه کرامو د اختلاف اړوند پوښتنه وکړه. الله تعالی ﷻ د وحیو په زریعه راته وویل: اې محمده! ستا صحابه زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور کي داسي دي لکه د اسمان ستوري. د اسمان په ستورو کي د ځينو رڼا ډېره وي او د ځينو دا لږ وي(مګر روښنايي په ټولو کي وي).کوم څوک چي ستا د صحابه کرامو مسلک سره د صحابه کرامو د اختلاف اختيار کړي، هغه زما په حضور کي پر هدايت دی.[56]

داسي نه وه چي د صحابه کرامو اختلاف په ځاني اغراضو بنا و. د هغوی اختلاف پر اخلاص بنا و. په همدې خاطر دا د صحابه کرامو اختلاف بد نه و او نه دی بلکي ورته يو ښه اختلاف ويل سوی دی ځکه چي، همدا اختلاف سبب د دين د مسائلو د حل و ګرځېده او له دې امله د الله ﷻ د رحمت او د الله ﷻ د برکاتو د نزول لامل هم ګرځېدلی دی. ځکه نبي عليه السلام فرمايلي دي:

(**اختلاف امت رحمة**) ژباړه: زما د امت اختلاف رحمت دی. په پورته حديث شريف کي چي کوم اختلاف ته اشاره سوې ده، هغه دغه د صحابه کرامو او د آئمة اربعه وو اختلاف دی.

که چيري موږ داحاديثو د کتابونو مطالعه وکړو، د صحابه کرامو د اختلاف ډېر مثالونه به په لاس راسي مثلاً:

[56] - مشكوة شريف: ٥٥٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - شرمګاه ته لاس ور وړل يعني مسح کول د حضرت عمر رضي الله عنه په نېز اودس ماتوي او د حضرت علي رضي الله عنه او د حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه په نېز اودس نه ماته وي.

۲ - د جمهورو صحابه کرامو په نېز د درياب په اوبو اودس روادی او د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه په نېز مکروه دی.

۳ - د جمهورو صحابه کرامو په نېز د جمعې په ورځ عطر يعني خوښبويي وهل مستحب کار دی او د ابو هريرة رضي الله عنه په نېز يو واجب عمل دی.

۴ - د حضرت عمر رضي الله عنه او د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه په نېز پر مړو ژړاکول سبب د مړي د ازيت يعني په تکليف کېدو ګرځي او بي بي عائيشة صديقة رضي الله عنها بيا دا خبره په کلکه ردوي.[57]

د صحابه کرامو د اختلاف دا ډول ډېر مثالونه د احاديثو په کتابونو کي سته خو دلته دومره بس دي چي ذکر سول. د تعجُب او حيران تيا خبره خو داده چي، غېر مقلدين پر مقلدينو حضراتو دا اعتراض کوي چي قرآن کريم يو دی او رسول ﷺ هم يو دی نو بيا ولي د امامانو يعني د مذاهبو تر منځ اختلافات سته. موږ مقلدينو خو دا خبره ثابته کړه چي موږ څلور ګوني مذاهب اختلاف لرو خو د دې اختلافاتو لامل مو ذکر کړ او دا هم ثابته خبره ده او موږ ثابته کړې هم ده چي، زموږ د څلورو

---

[57] - الاعتدال في مراتب الرجال: ۲۰۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذاهبو اختلاف د شر، فساد او د خلکو په زړونو کې د وسوسو اچولو لپاره نه دی او نه هم یو پر بل باندې د بدعتیانو او یا د شرک د تاپې لګولو لپاره دی. موږ اختلاف لرو خو سالم اختلاف.

خو که موږ له تاسو غیر مقلدینو څخه پوښتنه وکړو چې ستاسو په منځ کې ولې اختلاف د مسائلو سته. سره له دې چې ستاسو نیوکه هم د څلورو مذاهبو پر امامانو او پیروانو هم دا ده چې، تاسو په دین کې لارې جوړې کړې دي او اوس چې موږ وینو ستاسو د امامانو تر منځ هم د دین په مسائلو کې یو لړ اختلافات سته.که تاسو د دې سوال په مقابل کې د نور وخت په څېر وواياست چې یا موږ تر خپل منځ کوم مخالفت په مسائلو کې نه لرو، دا خبره به تر ډېره ناسمه نه وي؟ ځکه چې، هغه مسائلې چې ستاسو د امامانو تر منځ په کې اختلاف دی ډېر دي چې موږ يې دلته يو څو بېلګې د مثال په ډول راوړو.

١ - غیر مقلد ید علامه شوکاني او نواب صدیق حسن خان غیر مقلد ید وایي: د عورت پټول په لمانځه کې شرط نه دی او مولوي و حید الزمان صاحب چې غیر مقلدید دی بیا وایي چې، په لمانځه کې د عورت پټول شرط دی.[58]

٢ - نواب صدیق حسن خان صاحب وایي: مؤذن ته پر اذان کولو اجرت (مزدوري) روا نه ده [59] او مولوي و حید الزمان صاحب وایي: مؤذن ته پر اذان، مزدوري ور کول روا دي.[60]

[58] - هدية الهدى: ٨٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - نواب صدیق حسن صاحب وایي: د اذان لپاره نارینه والی شرط نه دی، بلکې ښځه هم اذان کولای سي او نور غیر مقلدین بیا د اذان د کولو لپاره نارینه واالی شرط بولي.[61]

۴ - نواب صدیق حسن خان صاحب غیر مقلد وایي: اذان کول واجب دي[62] او مولوي وحیدالزمان صاحب بیا وایي: اذان کول سنت دی.[63]

۵ - مولوي وحیدالزمان صاحب غیر مقلد وایي: د قرآن کریم او حدیث نبوي څخه په مریض باندي دم کول جائز دی او نور غیر مقلدین حضرات بیا وایي: په مریض باندي دم کول د قرآن او حدیث څخه نه دی جائز.[64]

۶ - نورالحسن غیر مقلد وایي : مشت زني جائز ده[65] او مولوي عبدالجلیل صاحب غیر مقلد بیا وایي: نه ده جائز.[66]

همدا ډول د غیر مقلدینو تر خپل منځ (۲۴) اختلافي مثالونه، حضرت، مولانا، حافظ، قاري، مفتي، سید عبدالرحیم رحمه الله په خپله فتاوا رحیمیه کي هم را وړي

[59] - بدورالاهلة: ٤٦ مخ.
[60] - هدیة الهدی ۸۷ مخ.
[61] - بدور الاهلة : ٤٦ مخ .
[62] - بدور الاهلة : ٤٦ مخ.
[63] - هدیة الهدیة : ٤٦ مخ.
[64] - اسرار اللغه پاره دهم : ۱۱۸ مخ.
[65] - عرف البحار : ۲۱٤ مخ.
[66] - العزاب المهین : ٥۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، کولای سي چي د ښه ځان خبرولو لپاره فتاوایي رحیمیې. (۱- جلد، ۱۱۸ مخ) وګورئ.

څلورم سوال:

غېر مقلیدین وایي: دا څلور سره مذهبه چي اوس دي، څرنګه حق سي؟. سره له دې چي په دې څلورو کي به یو د دلائلو له مخي حق ته رسیږي ولي چي، دېر یا متعدد نه سي کېدالای چي حق دي سي. داچي هر وخت حق یو وي دېر نه وي نو باید لومړی د قرآن کریم او احدیثو پر اقوالو عمل وکړو او د تقلید کړی له غاړي وباسو.

ځواب:

موږ مقلدین منو چي حق یو دي. ستاسو تر سترګو یو حق دوه معلومیږي ځکه؛ د څلورو سره مذاهبو ماخذ یو دی چي، هغه قرآن کریم او د حضرت محمد ﷺ احادیث دي مثلاً:

د مکې مکرمې څلور طرفه دي (لمر لوېده، لمر خاته، شمال او جنوب) د دغو څلورو سره خواوو څخه مکې مکرمې ته لمونځ کیږي. د هر طرف خلک د مکې مکرمې هغه لوري ته مخ کوي چي کوم طرف یې دوی ته مخامخ وي. مثلاً:

د لمرخاته د لوري خلک د مکې مکرمې د لمرخاته لوري ته مخامخ وي او لمونځ ورته کوي. د لمر لوېده د لوري خلک، د مکې مکرمې د لمر لوېده و لوري ته د لمانځه پر وخت مخ کوي. همداسي د شمال او جنوب د اړخونو خلک هم کوي. یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لورى هم داسي نه کوي او نه مکلف دي چي، ټول دي د مکې مکرمې یوه لوري ته ولاړ سي او ټول دي د لمانځه پر وخت پر هغه یوه لوري و دریږي.

دلته که څه هم موږ ګورو چي، هر طرف ځان ته دی او له هغه بل لوري څخه بېل دی خو دلته اصلي مرکز یو دی چي هغه مکه مکرمه ده او ټول د الله ﷻ په امر و دې یوه لوري ته په عبادت کولو امر سوي دي.دلته د غېر مقلدینو وروڼو په وړاندي دا پوښتنه پیدا کیږي چي ایا دغه مسلمانان چي بیت الله شریفي ته له هر لوري لمونځ کوي،تر خپل منځ مختلف دي او که د ټولو د عقیدې او عبادت ځای یو دی چي، هغه مکه مکرمه ده.

د دې پوښتني په ځواب کي به خامخا غېر مقلدین دا ووایي چي، د ټولو مخ یوه مرکز ته دی چي هغه مکه مکرمه ده. نو موږ د غېر مقلدینو په وړاندي وایو چي، همداسي مسئله د څلورو مذاهبو یا د څلورو مجتهدو امامانو د اجتهاد هم ده. هغه داچي، د څلورو سره مذاهبو د مسائلو د استنباد او توجه مرکز یو دی چي هغه قرآن کریم او احادیث نبوي دي او په همدغه قرآن کریم او احادیثو عمل کوي او له دغو دوو دیني اصلونو ور ها خوا په بل څه باور او عقیده ساتل او عمل ور باندي کول کفر او بد بولي.

کوم اختلاف چي د دغو څلورو مذاهبو د امامانو تر منځ د دین په مسائلو کي سته، د هغو لامل دادی چي، هر امام د دین په فروعي مسائلو کي خپلو اصولو او قواعدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته کتلي دي چي همدغه اصول او قواعد يې هم په قرآن کريم او احاديثو بنادي نه په خپله رايه، نو په همدې خاطر په مسائلو کي کله کله اختلاف راغلی دی مثلاً:

په بخاري شريف کي له عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی، حضرت محمد ﷺ چي، د بني قريظه وو په واقعه کي صحابه کرامو ته وفرمايل:

(لا يصلين احد کم، الا بني قريظه)

ژباړ: ستاسو څخه هر يو دي لمونځ نه کوي مګر په بني قريظه کي، په لاره کي د لمانځه وخت سو. د صحابه کرامو په منځ کي درايي اختلاف پېښ سو. يوې ډلي صحابه کرامو د نبي عليه السلام د وينا په ظاهري الفاظو عمل وکړ او ويل يې: موږ په لاره کي د ماځيګر لمونځ نه کوو او د صحابه کرامو بلي ټولۍ ويل: موږ په لاره کي لمونځ ادا کوو ځکه؛ د نبي عليه السلام موخه او مقصد دا وچي تاسو بنو قريظه ته ژر ولاړ سئ.

دلته موږ وينو چي د صحابه کرامو هري ټولۍ د خپلي رايي سره سم لمونځ ادا کړ. اوس چي کله دا پېښه و حضرت محمد ﷺ ته وړاندي سوه، هغه ﷺ يوې ډلي ته هم منع و نه ويل او نه يې يوه ډله صحابه کرام په خپل عمل ګرم و بلل.[67]

[67] - بخاري شريف : ۵۹۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې جملې څخه نور هم ډېر احاديث سته او هم د قرآن کريم ډېر اياتونه سته چې مجمل وي،ځيني علماء کرام، مجتهدين او مفسرين يې د الفاظو و ظاهر ته ګوري او ځيني نور يې بيا د الفاظو و باطن يعني معنى ته ګوري.

موږ و غېر مقلدينو حضراتو ته وايو: که دوی په رښتيني ډول د څلورو مذاهبو د څلورو امامانو په ديني مسائلوکي دخيل، اوصول او قواعدو ته په ښه او غېر تعصوبي او مغريضانه ډول ونه ګوري او د څلورو سره مذاهبو فقهي کتابونه و ګوري او مسائلي يې له قرآن کريم او احايثي نبوي ﷺ سره پرتله کړي دابه هرو مرو ورته ښکاره سي چې، رشتياهم د مقلدينو ټولي فقهي مسائلي له قرآن کريم او احاديثو څخه استنبات سوي دي. يوه هم دوی له ځانه، نه ده جوړه کړې او دابه هم ورته معلومه سي چې، د څلورو مذاهبو دا امامانو اجتهاد بل غرض نه و، يوازي د ځينو اياتونو او احاديثو (لکه مخکي چې مو اشاره ورته وکړه) د اجمال په صورت کي دی چې، يوه مجتهد له يوه ايات يا يوه حديث شريف په مفهوم يو رنګ پوهېدلی دی او بل مجتهد بيا بل رنګ پوهېدلی دی.

پنځم سوال:

دا چې تاسو مقلدين وايا ست چې څلور سره مذهبه حق دي، بيا ولي تاسو د يوه امام تقليد کوئ؟

ځواب:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې سوال ځواب د شخصي تقليد په بيان کې مخکې په ښه ډول او وضاحت سره ذکر سو. دلته مې دا سوال له دې امله را وړ چې، ستاسو ور پام کړم چې، غېر مقلدين دا سوال هم کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عوامو لپاره يوه توصيه

(و انماحق العوام ان يومنوا ويسلموا و يشتغلو بعبادتهم و معايشهم و يتركوا العلم للعلماء فالعامي لويزني و يسرق كان خيراً له من ان يتكلم في العلم فانه من تعلم في الله و في دينه من غير اتقان العلم و قع في الكفر من حيث لايدري. [68])

ژباړه: د عوامو لپاره دا لازمه ده چې، ايمان او اسلام قبول کړي په خپل عبادت او د ژوند تېرولو په چارو کې مشغول سي. د علم (او عقائدو) په خبرو کې دې مداخله نه کوي. عقائد او نور فقهي مسائل دې علماء کرامو ته وسپاري. د عوامو لپاره په علمي مسائلو کې مداخله کول تر غلا او زنا کولو ډېر بده او خطرناکه ده. ځکه؛ کوم څوک چې په علمي مسائلو کې پوهه او مهارت نه لري او هغه کس د الله تعالی په دين او د دين په مسائلو کې بحث او خبرې کړي يا يې کوي، امکان لري په داسې لاره روان سي چې هغه به کفر او گمراهي وي او دی به په دين کې د خپلې ناپوهۍ له امله نه وي خبر، نفس او شيطان به يې د ناپوهۍ له امله د کفر او گمراهۍ کندې ته ور وغورځوي.

د عوامو ورونو لپاره دا په کار ده چې د يوې مسئلې د حل لپاره د دين علماء کرامو ته ورسي او د يوې مسئلې حکم (پر ځای د دې چې خپله يې حل کړي) له علماء کرامو څخه يې معلوم کړي او عوامو ورونو ته دا هم نه ښايي او نه ورته جائز ده چې

[68] - احياالعلوم : ۳ جلد، ۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عقائدو او فقهي په هغه باريکو مسائلو کي بحث وکړي چي له کتابه يې زده کړي نه وي ځکه چي، ډېر ځله عوام په هغو مسائلو کي چي له يوه او بل عالم او يا يوه او بل چا څخه اوري، د وخت په تېرېدو سره ترې هېرېږي او په هغو کي غلطي کوي.

په يوه حديث شريف کي راځي: ژباړه، يو شخص حضرت محمد ﷺ ته راغی او ورته ويې ويل: اې د الله تعالی رسوله! ماته د علم بارکي را وښيه. نبي عليه السلام له دغه کس څخه پوښتني وکړې او ورته ويې ويل:

۱ - تا د الله تعالی ﷻ معرفت حاصل کړی دی؟.

۲ - تا د الله تعالی ﷻ حقوق ادا کړي دي؟.

۳ - تاته د مرګ د راتلو وخت معلوم دی؟.

۴ - تا مرګ ته تياری نيولی دی؟.

په اخر کي نبي عليه السلام ورته وويل: ته اول ولاړ سه بنياد مظبوط کړه او بيا راسه چي زه و تاته د علم بارکي در وښيم.[69]

درنو لوستونکو! او مسلمانانو وروڼو دا هر مسلمان ته ښکاره ده چي د حضرت محمد ﷺ ژونداو راتلو دې نړۍ ته لکه د نورو انبياء کرامو د دې هدف لپاره وو چي، د الله تعالی ستر مخلوق انسان څرنګه د ذلت او ګمراهۍ له لاري چي نفس او

[69] - جامع بيان العلم : ۱۳۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیطان ورته غوره کړې ده را و ګرځوي او د خپل خالق الله تعالی ﷻ و لوري ته يې مخ واړوي. د بتانو له عبادته يې را وګرځوي، له شرک او بد بختی ځخه يې را بهل کړي او د الله تعالی ﷻ د عباداتو ډول او د واحد خدای ﷻ د وحداینت مفکوره يې و مغزو ته ور د ننه کړي او له هغي لاري ځخه يې منع کړي چي د الله تعالی ﷻ د قهر او غضب سره مخامخ کيږي او هغه لاره ورته وښيي چي د الله تعالی ﷻ رضا او خوښي په کښي وي خو بيا هم چي کله له ده مبارک ځخه يو صحابي د علم د بارکی پوښتنه کوي چي ځان د هدايت و لوري ته نژدې کړي. هم دی مبارک ځواب نه ور کوي او ورته وايي:چي تا د الله ﷻ معرفت حاصل کړی؟تا د الله ﷻ حقوق ادا کړي دی، تا ته د مرګ د راتګ وخت معلوم دی، تا مرګ ته تياری نیولی دی؟.هغسي ځواب لکه سائل چي يې غواړي نه يې ورکوي. ځکه چي، دلته دوې خبري دي، يو خوا ته حضرت محمد ﷺ غوښتل چي سائل لومړی د هغه ځه زده کړي ته و هڅوي چي د دين په زده کړه کي لومړی خبري دي ځکه چي تر دې وخته د سائل پوهه او استعداد هم دومره و او بل حضرت محمد ﷺ ته معلومه سوه چي سائل د دې وړتيا نه لري چي د دغسي علمي مسئلو ادراک دي وکړي. نو زه هم د پورته حديث شريف له فهم ځخه دا مطلب افاده کوم چي دغسي بحثونه د عوامو لپاره هيڅ معنی نه لري چي خپل وخت په مشغوله کړي.

عوامو ته په کار ده چي، د دين په مسائلو کي د علماء سره بحث ونه کړي. يوازي له علماء ځخه د دين د مسائلو په اړه چي دوی ور سره مخ کيږي پوښتني وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وربانديي باور وکړي. که عوام داسي و نه کړي تل به د نفس او شيطان په لومو کي بند وي او د الله ﷻ له قهر او غضب سره به ځکه مخامخ وي چي نه يې خپله د دين مسائلي زده کړي وي او نه د علماء کرامو خبرو ته غوږ ږدي.

موږ ډېر عاجزه يو، الله تعالى دي موږ له داسي يو او بل ډول عقائدو څخه وساتي لکه څرنګه چي نن ورځ ځينو مسلمانانو خپلي کړي دي. دغه د ګډو وډو عقائدو کسان بل هدف او مقصد نه لري.يوازي او يوازي په دې فکر کي دي چي څرنګه د عامو او په دين او خپل مذهب باندي د ناخبرو خلکو په زړونو کي وسواسه ورپيدا کړي او فکرونه يې وګډ وډ کړي او خپلو اسلافو، علماء کرامو او خپلو مشرانو لکه پلار او نورو سره يې په اختلاف کي واچوي او د يو او بل ډول پوښتنو او په خپلو علماء کرامو باندي د پوښتنو، بې باوريو پيدا کولو او له هغوی سره په اختلافاتو پيدا کولو کي يې د ځان په لور ور وبولي او دغه وسواسه اچوونکي له نالوستو کسانو څخه د خپلي لاري حقاينت ورک او د خپلي لاري حقانيت ورته ثابت کړي.

دا کسان چي غېر مقليدين دي، ددوی دا عقيده ده چي، څلور سره مذهبه (هغه که حنيفي مذهب دی، که شافعي مذهب دي، که مالکي مذهب دی، که حنبلي مذهب دی) باطل دي.

غېر مقلد او په ناپوهۍ کي لامذهبه ځان جوړول د دوی شعار دی، د خپل نفس د غوښتونو پيروي کول، د مجتهيدينو تقليد کول باطل او شرک بلل دا د دوی کارونه او عقائد دي. موږ وايو: داسي کار کول يو حرام کار دی. دغسي عقيده درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب د گمراهۍ ګرځي. ځکه د غېر مقليدينو پېشوا مولانا محمد حسين بټالوی وايي:

د غېر مجتهد لپاره دا جائزه نه ده چي د مجتهدينو څخه تېښته وکړي [70] يعني د عوامو لپاره دا ضروري ده چي د يوه مجتهد تقليد وکړي او د خپل مجتهد په اقوالو با ور وکړي.له دې خبري وروسته مولانا محمد حسين بټالوي د دې خبري ښه وضاحت کوي دی وايي:

زما د **۲۵** کالو تجربه ده. او دارا ته معلومه سوېده، هغه کسان چي علم نه لري او ځان ته د مجتهد منسب ور کوي او د حقيقي مجتهدينو تقليد پرېږدي، داسي کسان په اخر کي د اسلام مبارک دين سره خدای په اماني وکړي او يا ځيني يې عيسايان سي او ځيني يې بيا لامذهبه سي. [71]

هم دغسي د غېر مقليدينو مشر نواب صديق حسن خان د خپلو غېر مقليدينو په اړوند وايي:

(فقد نبت في هذه الزمان فرقة ذات سمعة ورياء تدعي انفسها علم الحديث والقران و العمل و العرفان) [72]

[70] - اشاعت السنة : ۱۱ جلد ۲۱۱ مخ.
[71] - اشاعت السنة : ۱۱ جلد، ۵۳ مخ.
[72] - الحطه في ذكر صحاح الستۀ : ٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په دغه زمانه کي يوه ډله پيدا سوېده چي شهرت خوښوونکي دي او ريا کاره دي. د علم د نه شتون سره ځان د علم او عمل عاملين بولي. سره له دې چي په دوی کي د علم، عمل او عرفان بوی هم نسته.محترم حسن خان صاحب په پورته خبرو پسي زياتوي.

(**فيالعجب اين يسمون انفسهم الموحدين المخلصين و غير هم بالمشركين و هم اشد الناس تعصباً و غلواً في الدين**)

ژباړه: ډېره د تعجب خبره ده. غېر مقليدين خپل ځانونه خالص موحدين بولي او مقليدين مشرک بولي. سره له دې چي غېر مقليدين خپله په ټولو خلکو کي متعصب او غالي دي. حسن خان صاحب خپل دغه مضمون په دغه جمله پای ته رسوي.

(**فما هذا دين الافتنة في لارض و فساد کبير**)

ژباړه: دغه لاره کومه چي غېر مقليدينو غوره کړې ده چي په دين کي د ناخبرۍ يا په دين کي د خپلي بې علمۍ سره سره ځانونه مجتهدين بولي) کوم دين نه دی، بلکي دا په مځکه کي فتنه او لوی فساد دی.

د غېر مقليدنو د مشرانو له عباراتو څخه دا ښکاره سوه چي هر هغه څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نوي رسېدلی بايد دغه کس ضرور د يوه امام تقليد وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورو امامانو تقليد او په څلورو امامانو کې د تقليد حصر کېدل د جمهورو علماء کرامو په قول دا د الله تعالی ﷻ له لوري موږ ته يو لوی نعمت را کړل سوی دی. په هر وخت کې محدثين، مفسيرن او علماء کرام دا وضاحت کوي، کوم څوک چې له تقليد څخه منکر او له ځان څخه غير مقليد جوړ وي، دا داسي مثال لري لکه: اوښ چې بېله مهاره وي.ځکه؛ دی د خپل نفس په غوښتونو عمل کوي او د اهل بدعت له ډلي څخه شمېرل کيږي. داسي کسان په هيڅ صورت کې د اهل سنت والجماعت څخه نه دي.

د عوامو لپاره ښه خبره هغه ده کومه چې د امام غزالي رحمه الله له ويناوو معلوميږي چې وايي: عوام خلک دي د دين په مسائلو کې اختلاف نه کوي. ځکه چې، له دوی سره په دين کې پوهه نه وي. د خپلي ناپوهۍ له امله ځانونه د ګمراهۍ او بې ايمانۍ کندي ته ټېل وهي. د دين مسائلي دي و علماء کرامو ته پريږدي او دوی دي پر هغه مسائلو باور وکړي چې د علماء کرامو له لوري ورته ويل کيږي تر څو د علماء کرامو په اتباع سره هغه څه لاس ته راوړي په کومو سره چې د الله تعالی ﷻ راضا حاصليږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله مذهب د امام اعظم صاحب مبارك رحمه الله.....

امام اعظم ابو حنيفه، يعني نعمان بن ثابت كوفي رحمه الله.

امام اعظم رحمه الله چي اصلي نوم يې نعمان رحمه الله دی، كنيت يې ابو حنيفه دی او لقب يې امام اعظم دی. د هجرت په اتيايم (۸۰) هـ كال په كوفه كي د ثابت رحمه الله په كور كي يې و دې نړۍ ته سترګي پرانستلې. د تاريخ په پاڼو كي د كابل بلل سوی دی چي د اسلام په اوايلو كي يې د كورنۍ مشران كوفې ته تللي وو.

امام اعظم رحمه الله عرب نه بلكي عجمي و. ده مبارک د عمر په شل كلنۍ كي په تعليم (زده كړه) پيل وكړ. د خدای وركړي استعداد او ښې حافظې له مخي يې ډېر ژر د قرآن كريم او احاديثو په زده كړه كي يې ډېر پر مختګ وكړ او ډېر ژر يې د اجتهاد درجې ته ځان ورساوه تر څو په فقهي مسائلو كي يې د نبوغ درجه تر لاسه كړه.

د علم ادب، علم النساب او د علم كلام تر زده كړي وروسته يې د فقهي د علمي زده كړي لپاره د وخت د مشهوره عالم امام حماد صاحب رحمه الله په درس كي برخه واخيسته.

د امام اعظم رحمه الله د استاذانو شمېر نژدې څلور زرو (۴۰۰۰) ته رسيږي مګر پر امام اعظم رحمه الله باندي، د ډېر شفقت او مهربانۍ له كبله چي پر ده مبارک يې لرله، د حماد رحمه الله نوم ډېر د ياد ولو وړ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام اعظم رحمه الله چي کله د درس او تدريس سلسله پيل کړه.له لير ځايونو څخه د دين د زده کړې لپاره د دين طالبان د پتنګان په څېر پر رامات سول او د امام صاحب په درسونو به يې خپله علمي تنده ماتوله.

علامه کردري رحمه الله وايي: اته سوه (۸۰۰) فقها ، محدثين، صوفيا کرام او مشائخ د امام اعظم رحمه الله په شاګردانو کې راځي.

امام اعظم رحمه الله په خپل وخت کې د فقهي علم د اسلامي قانون د جوړولو لپاره د څلوېښتو (۴۰) جيدو (سترو) علماء کرامو يو مجلس جوړ کړ چې له ډېر جر او بحث وروسته د دغه مجلس له خوا څخه د حنيفي فقهي په نامه يو داسي تل پاته او ژوندی اسلامي قانون جوړ کړل سو چې دغه فقهي قانون پر خپل جامعيت په خپله شاهدي ورکوي.

د همدغه مجلس له خوا چې کومې مسائلې له قرآن کريم او احاديثي نبوي څخه استنبات سوې د هغو مسائلو شمېر له (۱۲۷۰۰۰۰) دوولس لکه اويا زرو څخه هم زيات و. له دې امله حنيفي فقهي ته فقه شورايي هم ويل کيږي.

که څوک دا ووايي چې، ولې امام صاحب دا قانون جوړ کړ چې بايد ووايم:د صحابه کرامو په وخت او زمانه کې. د صحابه کرامو هغه ډلې چې په اسلامي فقه او اجتهاد کې يې لاس درلود ، دهغه وخت د اسلامي حکومت (اسلامي خلافت) په هر ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دې علماء کرامو شتون درلود. کوم مسائل چې به دوی ته وړاندې کېدل هغه به يې د قرآن کريم، احاديثي نبوي او اجتهاد په رڼا کې حل کول.

کله چې د صحابه کرامو د ټولې وروستی صحابي حضرت ابوالطفيل رضي الله عنه په (۱۱۰ ه) کي وفات سو، دغه ستر مسؤليت د صحابه کرامو د شاګردانو يعني، تابعينو ته ور د غاړي سو.

د تابعينو په زمانه کي اووه (۷) داسي ستر ځايونه وو چي، د احاديثو او نبوي علومو مراکز بلل کېدل. په دې مراکزو کي د فتواګانو اړوند مسائل د هغه وخت د جيدو علماء کرامو له خوا حل کېدل.

د هغو اوو (۷) مراکزو نومونه په لاندي ډول دي.

۱ - مدينه منوره. ۲ - مکه مکرمه. ۳ - بصره. ۴ - د مشق. ۵ - مصر. ۶ - کوفه. ۷ - يمن.

په دې مراکزو کي د علميت له پلوه د پام وړ مقام کوفې درلود ځکه؛ په کوفه کي په زرګونو صحابه کرامو ژوند کړی و او د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه او ابو هريرة رضي الله عنه په شان صحابه کرامو په کوفه کي په زرګونه شاګردان پريښي وو. په هم دې خاطر کوفه د علم الحديث او فقهي علومو له کبله د خلکو د رجوع يوه ښه مرجع بلل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۱۲۰)هـ له مخه د کوفې د امام،د حديثو د حافظ او د هغه وخت د فقهي د ستر استاد، حماد صاحب رحمه الله په درس او د هغه په درس ګاه کې، د ده د شاګردانو په ډله کې تر ټولو ممتاز او ذهين طالب علم امام اعظم رحمه الله و.

د ستر استاد حماد رحمه الله له وفات وروسته، د ده د درسګاه مدرس امام اعظم رحمه الله سو. کله چې امام اعظم صاحب رحمه الله په دې منصب کښېنوست، د خپلې زيرکتيا له مخې يې په هر لوري د خپل فکر سپرلی. ځغلول. ده ته دا ښرګنده سوه چې، په نن وخت کې کوم علماء کرام موجود دي. سبا به نه وي. که نن ورځ د دوی له وجود څخه ګټه وا نه خستل سي، کېدای سي سبا دغه د علم ستر دريابونه زموږ له لاسه وتلي وي او بيا به وچې شونډې ګرځو او داهم يوه ښرګنده خبره ده چې په هروخت کې نوي نوي مسائل رامنځ ته کيږي.

نو دا يوه اړينه خبره ده چې، نن ورځ يو داسي قانون جوړ کړل سي چې د راتلونکونسلونو د ژوند لپاره ښراغ و ګرځي او دا قانون بايد داسي ترتيب سي چې د انساني ژوندانه و هر اړخ ته په کې ځای ور کړل سوی وي.دغو اړتيا وو ته په کتو سره امام اعظم رحمه الله په خپلو زرګونو شاګردانو کې وکتل، د هغوی له نهلی. څخه يې څو کسه د هغوی د لوړو استعدادونو او زرکتياوو له مخې غوره کړل چې شمېر يې نژدې ښلويښتو ته رسيږي اونومونه يې په لاندي ډول دي:

۱ - امام زفر رحمه الله چې په ۱۵۸هـ کې وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ - امام داؤد طايي رحمه الله چي په ۱۲۰ هـ کي وفات سوی دی.

۳ - امام حبان بن علي رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۴ - امام زهير بن معاويه رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۵ - امام حماد بن امام اعظم رحمه الله چي په ۱۷۶ هـ کي وفات سوی دی.

۶ - امام شريک بن عبدالله رحمه الله چي په ۱۷۸ هـ کي وفات سوی دی.

۷ - امام عبدالله بن مبارک رحمه الله چي په ۱۸۱ هـ کي وفات سوی دی.

۸ - امام محمد بن نوح رحمه الله چي په ۱۸۲ هـ کي وفات سوی دی.

۹ - امام ابوسعيد يحيى بن ذکريا رحمه الله چي په ۱۸۴ هـ کي وفات سوی دی.

۱۰ - امام اسد بن عمرو رحمه الله چي په ۱۸۸ هـ کي وفات سوی دی.

۱۱ امام علي بن مسهر رحمه الله چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۲ امام عبدالله بن ادريس رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۳ امام علي بن طيان رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۴ امام وکيع بن جراح رحمه الله چي په ۱۹۷ هـ کي وفات سوی دی.

۱۵ امام يحيى بن سعيد القطان رحمه الله چي په ۱۹۸ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶ امام ابو حفص بن عبدالرحمنﷺ چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۷ امام خالد بن سليمانﷺ چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۸ امام حسن بن زيادﷺ چي په ۲۰۴ هـ کي وفات سوی دی.

۱۹ امام مکي بن ابراهيمﷺ چي په ۲۱۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۰ امام مالک بن مغولﷺ چي په ۱۵۹ هـ کي وفات سوی دی.

۲۱ امام مندل بن عليﷺ چي په ۱۲۸ هـ کي وفات سوی دی.

۲۲ امام عمرو بن ممونﷺ چي په ۱۷۱ هـ کي وفات سوی دی.

۲۳ امام ابو عصمهﷺ چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۴ امام قاسم بن معينﷺ چي په ۱۷۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۵ امام هياج بن بسطامﷺ چي په ۱۷۷ هـ کي وفات سوی دی.

۲۶ امام ابو يوسفﷺ چي په ۱۸۲ هـ کي وفات سوی دی.

۲۷ امام هشيم بن بشير السلميﷺ چي په ۱۸۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۸ امام فضيل بن عياضﷺ چي په ۱۸۷ هـ کي وفات سوی دی.

۲۹ امام محمد بن الحسنﷺ چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰ امام یوسف بن خالد رحمه الله چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

۳۱ امام فضل بن موسی رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۳۲ امام حفص بن غیاث رحمه الله چي په ۱۹۴ هـ کي وفات سوی دی.

۳۳ امام هشام بن یوسف رحمه الله چي په ۱۹۷ هـ کي وفات سوی دی.

۳۴ امام شعیب بن اسحاق رحمه الله چي په ۱۹۸ هـ کي وفات سوی دی.

۳۵ امام ابو مطیع بلخي رحمه الله چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۳۶ امام عبد الحمید رحمه الله چي ۲۰۳ هـ کي وفات سوی دی.

۳۷ امام ابو عاصم النبیل رحمه الله چي په ۲۱۲ هـ کي وفات سوی دی.

۳۸ امام حماد بن دلیل رحمه الله چي په ۲۱۵ هـ کي وفات سوی دی.

۳۹ امام نضر بن عبد الکریم رحمه الله چي په ۱۲۹ هـ کي وفات سوی دی.

۴۰ امام عافیه بن زید رحمه الله چي په ۱۸۰ هـ کي وفات سوی دی.

دغه علماء کرام چي پورته یې نومونه یاد کړل سول د خپل وخت مجتهدین او جید علماء کرام وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې څلويښتو علماء کرامو له جملې څخه لس (۱۰) يا دوولس (۱۲) يې داسې عالمان وو چې تر خپل منځ يې ځانګړې ناستې يا مجلسونه درلودل. دغو علماء کرامو د خپلې ښې ورتيا له مخې د پورته يادو څلويښتو علماء کرامو پر مجالسو ځانګړې نظارت درلود.

د دغه مخصوص مجلس غړي، امام ابو يوسف رحمه الله، امام زفر رحمه الله، امام داؤد طائي رحمه الله، امام يوسف بن خالد رحمه الله، يحيی بن ذکريا رحمه الله، امام محمد رحمه الله، عبدالله بن مبارک رحمه الله وو. همدا ډول په دغه مجلس کې امام ابو حنيفه رحمه الله هم خپله ګډون درلود.[73]

د هم دغه فقهي مجلس په اړه امام وکيع بن جراح رحمه الله او امام شافعي رحمه الله وايي:

(د امام ابو حنيفه رحمه الله په کار کې به څنګه غلطيا پيداسي) له امام صاحب سره په کارونو کې ابويوسف رحمه الله، حفص بن غياث رحمه الله او د حبان رحمه الله په څېر د حديثو پوهان موجود دي. د عربي لغاتو استاد او ماهر قاسم بن معين رحمه الله ور سره ملګرى و. همدا ډول د نفير طايي رحمه الله، فضيل بن عياض رحمه الله په څېر د تقوى او پرهېزګارۍ څراغان ور سره ملګري وو. په داسې حال کې چې، له چاسره داسې ستر کسان ملګري وي په هغه وخت د غلطۍ امکان تر ډېر حده نه وي او که کله کومه غلط فهمي رامنځ ته هم سي په هم هغه مهال يې د حل لارې چارې لټوي ځکه چې،

---

[73] - الجواهر المضية : ١ جلد، ١٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوم ځای کي چي کوم کارونه د یوه فکر پر ځای د ډیرو فکرونو او پوهو علماء کرامو له خوا حل کیږي تل یې نتیجه ښه وي.[74]

ټول علماء کرام، پر دې خبر یوه خوله دي چي، امام اعظم رحمه الله تابعي دی. د صحابه کرامو څخه یې د حدیثو روایات په ثبوت رسېدلي دي.

امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله د ټولني د اصلاح او سیاست لوړ شخصیت یادیږي او د ټولني د اصلاح او سیاست په رازونو پوهېدل، حق ویل، د باطل مخ نیول، د اسلام او دین پر مخ بېول، حنیفي فقهي ته ترتیب ور کول، دا ټول داسي حیرانوونکي کارونه دي چي، د تاریخ د پام وړ برخه ګرځېدلې ده.

دغسي د علم او د ښه فکر خاوند، زاهد، متقي او مجاهد کس د خپلو پورته یادو، لوړو لوړو کارنامو سره سره له دې بېوفا نړۍ څخه په ۱۵۰ هـ کي سترګي پټي کړې او د ابدي ژوند پر لوري یې سفر وکړ.

انا لله و انا الیه راجعون.

که از آن دم که تو سفر کردي — از حلاوت جدا شدیم چو موم

همه شب چو شمع می سوزیم — ز اتشش جفت وزانگبین محروم

در فراق جمال تو مارا — جسم ویران وجان ازاد چون بوم

[74] - جامع المسانید : ۳۳ مخ.ړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هان عنان را بدین طرف برتاب　　زفت کن پیل عیش را خرطوم

بې حضورت سماع نیست حلال　　همچو شیطان طرب شده مرجوم

یک غزل بې تو هیچ گفته نشد　　تا رسید آن مشرفه مفهوم

پس بزوق سماع نامه تو

غزل پنج و شش بشد منظوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله د انس زوی، انس رحمه الله د مالک زوی او هغه د ابي عامر زوی دی.

د امام مالک رحمه الله اصلي نوم مالک رحمه الله دی. لقب يې امام دار الهجرة دی او کنيت ابو عبدالله دی.

امام مالک رحمه الله د صحيح رواياتو لمخي په (۹۳) هـ سنه کي، د مديني منورې په ستر ښار کي و زېږد.

امام مالک رحمه الله په خپل وخت کي د مديني منورې د احاديثو امام، فقهي، زاهد او د ډيري لوړي هستی شخصيت و.

د موطا په نامه کتاب يې د حديثو په فن کي خورا ډېر مشهور دی. د امت محمدي علماء کرام ورته په ډېره درنه سترگه گوري.

امام مالک رحمه الله لکه څرنگه چي، په مدينه منوره کي زېږېدلی دی، همداسي په مدينه منوره کي د ځلميتوب دورې ته هم رسېدلی دی او په همدغه ښار کي يې و زده کړو ته هم مخه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله د قرآن کریم د قرآئت سند له امام القراء ابو ثالث نافع بن عبدالله څخه تر لاسه کړی دی. همدا ډول د احادیثو له زده کړي سره يې له ماشومتوب څخه مینه درلوده.

د امام مالک رحمه الله د احادیثو لومړی استاد حضرت نافع رحمه الله دی، حضرت نافع رحمه الله هغه لوی شخصیت و چي، د خپل ژوندانه لویه برخه یعني (۳۰) کاله يې د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه په خدمت کي تېره کړېده.

امام مالک رحمه الله د حضرت نافع رحمه الله سره سره د نورو ګڼو استاذانو څخه هم زده کړي، کړي دي.

د امام مالک رحمه الله د استاذانو شمېر تقریباً (۹۳) کسانو ته رسیږي. په هغه وخت کي د علم د تحصیل دائره دومره پراخه نه بلکي په فنونو کي زده کړه او مهارت ضروري بلل کېده. ډېره پاملرنه. تفسیر القرآن، حدیث پوهنه، فقه، علم ادب او لغت ته کېدله.

امام مالک رحمه الله چي کله په مروجه علومو کي پوهه او مهارت حاصل کړ، په لږ وخت کي يې د خپل ښه ذهن او ښه استعداد له مخي د استادی مقام ته ورسېد. په دي دپاسه امام مالک رحمه الله په فتوی ور کولو او اجتهاد کي ځانګړی استعداد درلود.

امام مالک رحمه الله چي کله د امت مسلمه یا امت محمدي د خدمت لپاره ملا و تړله، په دي وخت کي د امام مالک رحمه الله عمر (۲۴) کاله و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله په دې لږ عمر کې د خپل وخت پیاوړی مفتي، لاربنود او مدریس یاد ولاړی سو.

امام مالک رحمه الله په خپل وخت کې د یوې ښې درسگاه او تدریس مدریس یادیږي. ده محترم په درس کي له نورو څخه بېله لاره درلوده.مثلاً: د ده د درس یوه تګلاره دا وه چي، ده محترم به د درس په وخت کي په خپله د کتاب متن او عبارت نه وایه بلکي د کتاب عبارت به یې په شاګردانو وایه.

امام مالک رحمه الله به یې سماع کول یعني درس به یې اوربده. د محدیثینو په اصطلاح و دې طریقې ته (**قرائت علی الشیخ**) ویل کیږي. له دې طریقې څخه د امام مالک رحمه الله موخه دا وه چي، د حدیثو کره کتنه هم وسي او شاګرد هم د عبارت له ویلو سره بلد سي.

د امام مالک رحمه الله د درسگاه ځانګړتیاوي:

د ده مبارک درسگاه به ډېره ارامه وه. امام شافعي رحمه الله وایي:

ژباړه: موږ به د امام مالک رحمه الله په تدریسي ساعت کي د کتاب پاڼې هم په ډېر احتیاط سره اړوې تر څو اواز و نه کړي.

امام مالک رحمه الله د خپل وخت ستر عالم او ستر شخصیت و. د علمیت اواز یې تر لیري لیري ځایونو پوري تللی و. د هرچا په زړه کي د امام مالک رحمه الله سره محبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه وه. که به څوک ور سره مخالف و، هغه به هم د ده په علمیت او تقوی اقرار کاوه.

په هغه وخت کي به چي کوم حجاج د حج د فریضې د ادا کولو لپاره بیت الله شریفي ته راتلل: د حکومت له خوا به په دې موسم کي یو مفتي ټاکل کېده تر څو د حجاجو شرعي مسئلې حل کړي.د امام مالک رحمه الله په وخت کي دغه منصب و ده ته ور کول سوی و. د امام مالک رحمه الله سره په دې خدمت کولو او فتوی ورکولو کي امام ابن ذئب رحمه الله هم ملګری و.

امام مالک رحمه الله د فتوی په ور کولو کي ډېر د احتیاط څخه کار اخیسته . که د کومي مسئلې په هکله به یې معلومات نه درلود ، نو و خلکو ته به یې په ښکاره ویل چي، زه په دې مسئله کي معلومات نه لرم.

یوه ورځ یو کس امام مالک رحمه الله ته راغلی، د یوې مسئلې اړوند یې پوښتنه ځیني وکړه. امام مالک رحمه الله ورته وویل: زه په دې مسئله نه پوهېږم.هغه کس ورته وویل: اې امامه! زه له ډېر لیري ځای څخه تاسو ته راغلی یم او غواړم چي د دې مسئلې ځواب له تاسو څخه واورم او ته راته وایې چي زه د دې مسئلې په اړه معلومات نه لرم. کله چي بېله کوم ځوابه خپل کلي یا وطن ته ولاړسم، زه به د خپل وطن خلکو ته د دې مسئلې په اړه څه ځواب وایم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله ورته وویل: ته چي کله خپل وطنوالو ته ورسېدې. هغوی ته ووایه چي، امام مالک رحمه الله ویل چي، زه په دې مسئله نه پوهېږم. سبحان الله. د وخت پېړندل سوې څېره، ښه عالم او زاهد په فتوی کي څونه احتیاط کوي او زموږ په وخت کي موږ بیا د فتوی په ورکولو کي له یو لږ بې علمی سره څومره بیړه کوو.

څرنګه چي هر ساکښونکی اخر په مرګ محکوم دی او دا د قرآن فیصله ده چي، یو ساکښ به هم ژوندی نه پاته کېږي بېله یوه الله جل جلاله، نو امام مالک رحمه الله هم د الله جل جلاله د مخلوقاتو له جملې و چي، تل پاته ژوند یې نه درلود.

دی مبارک د عمر په وروستیو کي درې (۳) ونۍ سخت ناروغه سو. د ناروغۍ په مده کي ورته ډېر مخلصین د پوښتني لپاره راتلل.په ۱۷۹ ه.کي. د الهي قضا سره یې د (۸۶) کلونو په عمر د مرګ فرشتوته لبیک ووایه.

انا لله و انا الیه راجعون.

ایها النور في الفواد تعالی

غایة الوجه والمراد تعالی

ایها السابق الذي سبقت

منک مصدوقة الوداد تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چون بیائي زهي کشاد ومراد

چون نیائي زهي کساد تعالی

انت کشمس ازدت ونات

یاقریب علی البعاد تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله مذهب د امام شافعي رحمه الله:

محمد د ادریس، هغه د عباس، هغه د عثمان، هغه د شافع، هغه د سائب، هغه د عبید، هغه د عبد، هغه د هاشم، هغه د عبدالمطلب، هغه د عبد مناف القریشي الهاشمي زوی دی.

د امام شافعي رحمه الله اصلي نوم محمد دی، کنیت یې ابو عبدالله دی او لقب یې ناصر السنة دی.

امام شافعي رحمه الله په (۱۵۰) هـ سنه کې د فلسطین په مشهور ښار عسقلان کې دې نړۍ ته سترګې روښې کړې.

امام شافعي رحمه الله د عسقلان د مشهوره علماء کرامو او پوهانو له جملې څخه و. په حدیثو او فقه کې یې د پام وړ خدمتونه کړي دي او د ده دا خدمتونه له هیچا څخه پټ نه دي.

امام شافعي رحمه الله په ماشومتوب کې د خپل پلار له مهربان سیوري څخه بې برخې سوی دی او په کوچني والي کې یې د یتیم والي ستړیاوي وګاللې.

مور مبارکي یې دا خپل یتیم او نازولی زوی مکې مکرمې ته ولېږه او هلته یې د زده کړي زمینه ورته مساعده کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام شافعي رحمه الله په مکه مکرمه کي د ماما په کور کي اوسېده. ماما يې هم په ډېر غربت کي ژوند کاوه. په هم دې خاطر يې ماما هم د ده رحمه الله د زده کړو پوره مصارف نه سواى ورکولاى.

امام شافعي رحمه الله چي کله مکې مکرمې ته راغی په دې وخت کي د امام شافعي رحمه الله عمر تقريباً لس (۱۰) کاله و.

امام شافعي رحمه الله د شعر، ادب او لغت سره ډېر مينه لرله. په هم دې خاطر امام شافعي رحمه الله يو څه موده له هذيل قبيلې سره تېره کړه. په دې مهال کي امام شافعي رحمه الله په عربيت، شعر، او لغت کي ډېر څه تر لاسه کړل.

امام شافعي رحمه الله د خپل خداى ورکړي ښه ذهن او استعداد له امله په لږ وخت کي مروجه فنون ولوستل. له دې وروسته امام شافعي رحمه الله په مکه مکرمه کي د امام مسلم بن خالد رحمه الله سره درې کاله تېر کړل. وروسته امام شافعي رحمه الله مدينې منورې ته ولاړ او هلته يې د امام مالک رحمه الله په درسګاه کي شريک سو او له امام مالک رحمه الله نه يې ښه زده کړه وکړه. په دې دپاسه امام شافعي رحمه الله د مدينې منورې له نورو جيدو علماء کرامو څخه هم زده کړي وکړې او د هغوى له فيوضاتو څخه برخمن سو.

امام شافعي رحمه الله په لږ وخت کي د حديثو د فن په کره کتنه کي لوى لاس پيدا کړ. دى جناب لا په دې وخت کي ځوان و چي د حديث په تفسير، فقه، نبوي سيرت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغت، تاریخ، طب او په ادب کي يې پوره ورتیا وموندل او وروسته د هم دې علومو د استاد په حیث و منل سو.

امام شافعي رحمه الله د علم د حاصلولو لپاره ډېرو سیموته سفرونه وکړل لکه: مکه مکرمه، مدینه منوره، عراق، حجاز او هم داسي نورو سیمو ته تللی دی.

د امام شافعي رحمه الله ځیني استاذان د ډېر شهرت خاوندان دي لکه: امام مسلم بن خالد رحمه الله، امام مالک بن انس رحمه الله، امام محمدبن حسن رحمه الله، محمد بن اسماعیل رحمه الله او عبدالله بن نافع رحمه الله چي تر ډېره لیري پوري يې د علم او پوهي اوازې رسېدلي وې.

امام شافعي رحمه الله د مروجه علومو د فراغت وروسته په مکه مکرمه کي په درس بوخت سو. له دې امله د امام شافعي رحمه الله د درس او علمیت اوازه په لږ وخت کي تر لیري لیري ځایونو پوري ورسېده. طالب علمان به د زده کړي لپاره د پتنګانو په څېر ور ته راتلل.

امام شافعي رحمه الله د خپل علمي ژوند په وختونو کي د امت محمدي لپاره داسي علماء کرام وروزل چي هر شاګرد يې د اسلامي تاریخ ځلانده ستوری بلل کیږي لکه: امام احمد بن حنبل رحمه الله او نور.

امام شافعي رحمه الله د درس او تدریس برسېره ځیني کتابونه هم لیکلي دي. ترټولو لوی تصنیف يې مسند امام شافعي دی چي، د حدیثو په برخه کي يې لیکلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې پرته يې نور تصنيفات هم سته لکه: (کتاب الام) (الرسالة) (کتاب اجماع العلم) (اختلاف الحديث) (خلاف مالک) او هم داسې نور، د امت محمدي دغه ستر عالم په (۲۰۴) هـ کې د رجب المرجب په مياشت کې د ورپيښې سوي ناروغۍ له امله په (۵۴) کلنۍ کې وفات سو او د تل لپاره يې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې.

انا لله و انا اليه راجعون.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: امام احمد بن حنبل صاحب رحمه الله: ....

امام احمد د محمد، هغه د حنبل شیباني المروزي رحمه الله زوی دی.

نوم یې احمد دی، کنیت یې ابو عبدالله او لقب یې امام الحافظ دی.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ربیع الاول په میاشت کې په ۱۶۴ هـ کې د بغداد په ښار کې دې نړۍ ته سترګې روښې کړې.

امام احمد بن حنبل رحمه الله دوخت له وتلو علماء کرامو، فقهاؤ او محدثینو څخه ګڼل کیږي. د اسلامي نړۍ ټول علماء کرام د امام احمد بن حنبل رحمه الله علمي مقام، پوهې او د دین په لاره کې نه هېرېدونکي هڅو او سترپاو ته د قدر په سترګه ګوري.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله مور مبارکې خپل د سترګو تور زوی د دیني علم د زده کړې لپاره په ماشومتوب کې لادوخت د ښو علماء کرامو تر درسګاو پورې د علم د زده کړې په موخه ورساوه. د ده مبارک د مبارکې مور د هڅو نتیجه دا سوه چې ده مبارک په ماشومتوب کې قرآن کریم حفظ کړ.

د قرآن کریم تر حفظ وروسته یې د علم لغت او د وخت د نورو مروجه علومو په لور مخه کړه. تر لومړنۍ زده کړو وروسته یې خپله ټوله پاملرنه د تفسیر او حدیثو په لور واړوله. ده مبارک اووه کاله (۷) کاله پر له پسې د بغداد له سترو علماء کرامو او حدیث پوهانو څخه زده کړه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې وروسته بصرې ته ولاړ او بيا حجاز ته ولاړ. په حجاز کې د امام شافعي رحمه الله سره يې ملاقات وسو. په امام شافعي رحمه الله باندې يې اصول الفقه، ناسخ او منسوخ او د امام مالک رحمه الله موطا وويل.

په (۱۹۸) هـ کې يې د حج د فرضيې د ادا کولواراده وکړه او د حج سفر يې په خېر سو او د حج تر ادايينې وروسته د يمن پلازمېنې (پايتخت) صنعا ته ولاړ. د ده اراده وه چې پر مشهور محدث امام عبدالرزاق رحمه الله باندې د احاديثو نورې زده کړې هم وکړي. په دې سفر کې له امام احمد بن حنبل رحمه الله سره امام يحيى بن معين رحمه الله هم ملګری و.

کله چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په مروجه علومو کې مهارت حاصل کړ او د ده د علميت شهرت د اسلامي نړۍ تر ليرې کونجونو ورسېد، نو په درس او فتوی ورکولو يې پيل وکړ.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د احاديثو په روايت کې ډېر احتياط کا وه. هيڅ وخت يې د خپلې حافظې په زور کوم حديث نه روايت کاوه. بلکې له خپلو ليکنو يې شاګردانو ته حديث اورول. همدارنګه يې د فتوی په ورکولو کې هم له حده زيات احتياط کاوه. په ناخبرۍ کې يې چا ته فتوی نه ورکول.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د اسلامي نړۍ په نوموتو علماء کرامو زده کړې و کړې. د ټولو استاذانو شمېر يې ډېر دی مګر په هغوی کې يې د ځينو استاذانو نومان راوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه: امام شافعي رحمه الله، امام عبدالرزاق رحمه الله، هشيم بن بشير رحمه الله، عمير بن عبدالله رحمه الله، عبدالرحمن بن مهدي رحمه الله، ابوبکر بن عياش رحمه الله او همداسي نور.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د خپل ژوند د تېر ولو پر مهال له ډېرو سترو کړاونو سره مخ سوی دی. د امام احمد بن حنبل رحمه الله په وخت کي د عباسي خلفاوو خلافت و. په دې وخت کي د عباسي خلفاو په ملاتړ او د معتزله و په لمسون د قرآن کريم د مخلوقيت مسئلې خورا زور اخيستی و او حکومت رسماً دا اعلان کړی و چي که څوک دا عقيده و نه مني هغه به زندان ته ځي او شکنجې به ور کول کيږي.

په دې لړۍ کي د اسلامي نړۍ ګڼ ديني پوهان او علماء کرام له ننګونو، ستونزو او کړاونو سره مخ سول. ځينو علماء کرامو سمدستي د قرآن په مخلوقيت اعتراف وکړ او ځينو بيا تر لږ وهلو ټکولو وروسته خپل دريځ پرېښود مګر امام احمد بن حنبل رحمه الله د هغو علماء کرامو له جملې څخه و چي له هر ډول ځورولو او سختيو سربېره پر خپله عقيده پاته سو.

ده دا عقيده هيڅ کله و نه منل. هغه عقيده چي په قرآن او سنت کي د هغه دليل نه وي او بنسټ يې يوازي د فلسفې پر اندونو او اصولو بنودل سوی و. درسمي تحقيقاتو پر مهال چي به هر وار د دې عقيدې خپلو لو ته اړ ايستل سو نو د امام ځواب به دا وو چي ماته له قرآن او حديثو څخه دليل راوړئ تر څو امام احمد بن حنبل رحمه الله ته تر سختو ازموينو وروسته بريالېتوب ور په برخه سو او مخالفين يې له پوره ملي او رسمي طاقت سربېره د ماتي سره مخامخ سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام احمد بن حنبل رحمه الله په یوازي سر د دغه فتنو سره په مقابله کي ولاړ و. په هم دې خاطر د امام په دغه کارنامه ټوله امت محمدي ویاړي. په ټولو مجتهدینو کي و نوموړي امام ته د مجاهد لقب ورکړ سوی دی.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ستونځو او لانجو په دې بهیر کي د امت لپاره د تالیف په ډګر کي لوی خدمتونه وکړل. تر ټولو ستر خدمت یې هغه کتاب دی چي د کتابونو مصنفین او د مسائلو استنبات کوونکي او د نړۍ نژدې ډېر مسلمان ترې ګټه پورته کوي.

هغه د نبوي سنتو په میدان کي هغه ټولګه ده چي زیات شمېر صحیح احادیث یې په کي راټول کړیدي او د مسند احمد بن حنبل رحمه الله په نامه مشهور دی. امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل دې کتاب کي د حدیثو د پوهانو په وینا (۲۵) زره څخه ډېر احادیث راټول کړي دي.

دغه ستر امام، مبارز او مجتهد هم په دې بې وفا نړۍ کي دائمي ژوند و نه کړ. آخر د الله جل جلاله په امر له دې دنیا څخه په ۲۴۱ هـ کي د ربیع الاول د میاشتي په ۱۲ نېټه د جمعې په ورځ یې له دې دونیا رخصت واخیست.

انا لله و انا الیه راجعون

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ څلور سره مذهبه حق دي او حق يې بولو:...............

څلور سره مذهبه حق دي. هغه که مذهب د امام ابوحنيفة رحمه الله وي، که مذهب د امام مالک رحمه الله وي، که مذهب د امام شافعي رحمه الله وي او که مذهب د امام احمد بن حنبل رحمه الله وي.

د دې موضوع اړوند مفصل بيان د تقليد په بحث کې تېر سو، هلته يې ښه مفصله يادونه وسوه خو بيا هم د متن په موافقت بايد يو څه وليکم څکه چې، زموږ لپاره مقصود دادی چې هرځای يا هرڅو ځايه چې حق واضح سي يا واضح کيږي ښه خبره ده.

د څلورو مذاهبو د حقانيت اړوند حضرت شا ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(و هذه المذاهب الابعة المدونة المحراة قد اجتمعت الامة او من يعتدبها منها على جواز تقليدهاالى يو منا هذا) [75]

دغه څلور مذهبه (مذهب د امام اعظم رحمه الله، مذهب د امام مالک رحمه الله، مذهب د امام شافعي رحمه الله او مذهب د امام احمد بن حنبل رحمه الله) مدون او مرتب سوه. ټول امت يا د امت معتمدو علماء کرامو ددغه څلور مشهورو مذاهبو پر تقليد کولو په جواز باندي اجماع کړې ده او دا اجماع تر نن ورځې پوري باقي ده. (د دې مخالفت کول نه دی جائز بلکي مخالفت يې سبب د ګمراهۍ دی.

75 - حجة الله بالغة : ١ جلد ، ٣٦١ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله د هلوي رحمه الله بل ځای واي:

(**بالجملة فالتمذهب للمجتهدين سراً الهمه الله تعالى العلماء جمعهم عليه من حيث يشعرون اولا يشعرون.**)[76]

خلاصه د خبرو داده چي، دغه مجتهدين (څلور مذاهبه) او د مذاهبو پابندي (يعني شخصي تقليد) يو راز او سر دی کوم چي الله ﷻ د علماء کرامو په زړونو کي اچولی دی او پر دغه يې ټوله متفق کړي دي هغه که د تقليد کولو په مصلحت او راز پوهيږي او که نه.

موږ اهل سنت والجماعت تل دا وايو چي، څلور سره مذاهب حق دي. که چيري موږ د مذاهبو له حقانيت څخه لاس واخلو العياذ بالله. دا زموږ لپاره په دنيا او اخرت کي د ناکامۍ سبب ګرځي. داسي هم نه ده چي موږ وايو، تقليد يا د مذاهبو پيروي پر هر چا واجب ده. هغه که هر څوک وي بلکي موږ تقليد او د مذاهبو پيروي د هغه چالپاره واجب بولو کوم څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی. کوم څوک چي خپله مجتهد نه وي. د هغه لپاره دا اړينه ده چي تقليد وکړي. ځکه غېر مجتهد شخص د دين و حقانيت او شرعي مسائلو ته بېله د مجتهد د تقليد لاس رسی نه سي پيدا کولای.

---

[76] - انصاف عربي : ٤٧ مخ انصاب مع كشاف ٦٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل دا خبره هم له هيچا ځخه پته نه ده، کوم کسان چي له تقليد ځخه تېښتته کوي هغه ډېر وخت د نفس د غوښتنو ښکار سوي دي. د وخت په تېرېدو سره په يوه داسي نا معلوم لوري روان سي چي په اسلامي ټولنه کي يو منفور شخص ځني جوړ سي. له همدې خاطره موږ اهل سنت والجماعت تل په دې خبره اقرار کوو چي، هم نفسي تقليد ستره او شخصي تقليد ته اړتيا ستره او کوم کسان چي تل د تقليد په رد يعني نه منلو کي ولاړ وي او مقليدين وروڼه بدعتيان او مشرکين بولي او د ځان لپاره بيا د موحدينو او اهل حديث خطاب کوي، دا کسان اکثره وخت بېلاري سوي دي. راځئ چي د دوی د بېلاري کېدو خبره د دوی له يوه مشره واورو.

د غېر مقليدينو مشر يا پېشوا، مولانا محمد حسين بټالوي وايي: (هغه کسان چي مجتهدين نه وي او له اجتهاد څه تېښتته کوي، دا دوی لپاره جائز نه ده).

[77]همدارنګه مولانا محمد حسين صاحب په يوه بل ځای کي وايي: (زما د ۲۵ کالو تجربه ده. دا خبره ښه راته معلومه سوې ده. کوم کسان چي د بې علمۍ سر بېره د مجتهد مطلق د تقليد پرېښنو دونکی دی، هغوی په اخر کي د اسلام له مبارک دين سره خدای په امان کړېده او کښېښستلی دي.

په دې ډله کي ځيني عيسايان سوي دي، ځيني يې لامذهبه پاته سوي دي او ځيني يې بيا د جماعت لمانځه، د جمعې د لمانځه او روژې نيولو ځخه هم سر په لاس سوي دي. تر داسي وخته لا د دې ډلي ځيني کسان رسېدلي دي چي د شرابو له

[77] - اشاعت السنة : ۱۱ جلد، ۲۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنبلو او د سود له خوړلو څخه هم پرهېز نه کوي... د دغو ټولو بد بختيو لامل دادی چي دوی د خپلي بې علمۍ د پاسه تقليد پرې يښی دی).[78]

هم دا ډول د څلورو مذاهبو په حقانيت باندي او د هغو کسانو په باره کي چي، د تقليد له حقانيت څخه منکر دي، د هغوی په اړه د غېر مقليدينو مجدد نواب صديق حسن خان بهوپالي وايي:

(فقد نبت في هذه الزمان فرقة ذات سمعة ورياء تدعی انفسها علم الحديث والقران والعمل و العرفان)[79]

ژباړه: يعني په نن وخت کي يوه فرقه پيدا سوې ده چي، د شهرت او ريا کارۍ ځبنتنه ده. د خپلي بې علمۍ سره سره د خپل ځان لپاره د قرآن او حديث او عمل مدعي ثابته وي. سره له دې چي، د قرآن او حديث د عمل بوی هم له دوی سره نسته. بل ځای بيا نواب حسن خان صاحب زياته وي:

(فياللعجب اين يسمون انفسهم الموحدين المخلصين و غېر هم بالمشركين وهم اشدالناس تعصباً و غلواً في الدين)[80]

ژباړه: ډېره د تعجب خبره ده چي غېر مقليدين خپل ځانونه محدين بولي او مقليدين يعني د څلورو مذاهبو پيروان بيا مشرکين بولي. سره له دې چي، غېر

[78] - سبيل الرشاد : ۱۱۰ مخ. كلمة الفصل : ۱۱۰ مخ. تقليد ائمة : ۱٦مخ.
[79] - الحطه في ذكر صحاح الستهٔ : ٦٧ مخ.
[80] - تقليد ائمه : ۱۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقلیدین خپله په ټولو خلکو کي ډېر متعصب خلک دي. دی له دې خبرو وروسته بیا وایي:

(فما هذا دین الافتنته في الارض و فساد کبیر) [81]

ژباړه: یعني دا دین نه دی لکه څنګه چي غېر مقلیدین ځانونه موحدین بولي او مقلیدین بیا مشرکین بولي مګر یوه فتنه ده پر مځکه او دا یو غټ فساد دی. بیا هم زموږ وروستۍ خبره هم دا ده چي مخکي مو وویل او اوس هم وایو چي،

څلور سره مذهبه حق دي او حق یې بولو.

[81] - تقلید ائمه : ۱۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله يو..........

زموږ د افغانستان خلک ټول اهل سنت والجماعت دي. اکثره خلک يې په مذهب د امام ابوحنيفه رحمه الله دي.

هم داسي د هندوستان، پاکستان، ترکيې او همداسي چي هغه مسلمانان چي په ايران، ترکمنستان، ازبکستان، تاجکستان او همداسي نورو هيوادونو کي اوسي. اکثره يې اهل سنت والجماعت دي او پر مذهب د امام اعظم رحمه الله دي. داچي ولي په دغو هيوادونو کي حنيفي مذهبه خلک ډير دي؟ يا نژدې ټول يې حنيفي مذهبه دي؟.د دې خبري لپاره ښه ځواب د مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله دا وينا ده چي وايي:

(انسان جاهل فی بلاد الهند وبلاد ماوراء النهر وليس هناک عالم شافعي ولا مالکي، ولا حنبلي، ولا کتاب من کتب هذه المذاهب وجب عليه ايقلد لمذهب ابي حنيفه رحمه الله و يحرم عليه ان يخرج من مذهبه لانه حينئذ يخلع من عنقه ربقةالشريعة و يبقي سدي مهملاً.[82]

ژباړه: يعني، کوم جاهل يعني په دين کي ناپوه انسانان چي په هندوستان او د ماوراء النهر په ښارونو کي اوسېدل، دلته نه شافعي، مالکي او نه حنبلي عالم و او نه د دغو مذاهبو کتابونه وو. نو په همدې وخت کي پر دوی يعني، د دې هيوادو پر

[82] - انصاف : ۵۳ مخ. انصاف مع ترجمة کساف : ۷۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسېدونکو دا واجبه وه چي د امام ابوحنيفه رحمه الله د مذهب تقليد وکړي او پر دوی حرامه ده چي حنيفي مذهب پرېږدي. په داسي وخت کي چي، حنيفي مذهب پرېږدي، دوی به د شريعت رسۍ له غاړي ايستلې وي.

که موږ د افغانستان د علماء کرامو درسي نساب وګورو، دابه راته څرګنده سي چي، دوی اکثر د هندوستان د علماء کرامو پر نقش او قدم دي او بل که موږ د افغانستان د علماء کرامو اسنادو ته وګورو، د دوی اسناد اکثر د هند د علماء کرامو ته رسيږي او د هند علماء کرام ټول حنيفي مذهبه دي. د دې خبري لپاره د شاه صاحب وينا د شاهد په توګه ده چي مخکي ياد سوه. په همدې خاطر زموږ دا خبره به بېځايه نه وي چي موږ وايو: د افغانستان خلک ټوله حنيفي مذهبه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله ځلور سره طريقې حقې دي حقې يې بولو.

زما په اند ښه خبره دا راته ښکاره کيږي چي، تر دې متن لاندي يوڅه د طريقت اړوند بحث وکړل سي. که څه هم د طريقت، عرفان لپاره بېشمېره کتابونه، رسالې ليکل سوي دي خو دا ليکنه يوازي د متن په موافقت کووم او بل هر علم او فن ځانګړي آداب او اصطلاحات لري.

صوفيان هم د تدريس او تبليغ په وخت کي د خپلو مخصوصو اصطلاحاتو او طريقو څخه ګټه اخلي چي د دې طريقو تعقيب او تطبيق سالکان او پيروان د مقصود منزل ته رسوي.

په تصوف او عرفان کي ځيني اصطلاحات سته چي مبتدي سالک يې ژر په معنی او تفسير نسي پوهېدلای، همداسي صوفيان هم د خپلي سليقې له مخي د خپل سِر، راز او اسرار تر ډېره وخته پوري هر چاته نه وي څرګند يا نه څرګنديږي. مګر هغه سالکانو او صوفيانو ته چي الله تعالی يې په زړه کي دغه سترامانت ايښی وي، د خپل زړه ټولي غوټي ورته خلاص وي او د خپل طريقت د راز شريک يې ګڼي. صوفيان له خپلي طريقې څخه د باندي کسان د خپلي حلقې نامحروم او ليري بولي، نو ځکه هغوی پخپلو ټولو رازونو نسي پوهولای.

له اکثره صوفيانو څخه که څوک د تصوف په اړوند پوښتنه وکړي، نو يو څه معلومات به ورکړي خو په اخر کي ورته ووايي (**بيا که ببيني**) يعني دراز هرڅه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه نسي بيانېدلای تر څو پوري چي ته په تصوف او طريقت کي داخل نه سې. کله چي د تصوف حقيقت داسي وي، نو دا به راته څرګنده سوې وي چي د تصوف هرڅه د قلم په ژبه نه سي ښکاره کېدلای. زه يوازي هغه څه ستاسو مخي ته ږدم چي زما قلم يې طاقت لري او هغه به هم په تفصيل سره نه وي ډېر مختصر بيان به وي.

هرچه ګويم عشق را شرح و بيان

چون به عشق آيم خجل باشم از آن

ګرچه تفسير زبان روشنګرست

نيک عشق بيزبان روشنترست

چون قلم اندر نوشتن ميشتافت

چون بعشق آمد قلم برخوشګافت

چون سخن در وصف اينجا رسد

هم قلم بشکست و هم کاغذ دريد

عقل در شرحش چو خر در ګل بخفت

شرح عشق وی عاشقي هم عشق ګفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تصوف اصطلاح

د تصوف کلمه د هجرت په لومړۍ پېړۍ کي رامنځ ته سوېده.داله دې امله چي د تصوف د يوه لوی شخص حسن بصري رحمه الله څخه روايت سوی دی چي وايي:

د طواف پر مهال مي يو صوفي سړی وليد ، يو څه شی مي ور کړ خو هغه راڅخه وا نه خيست او راته و يې ويل:

(له ما سره څلور دانګ سته همدا زما لپاره بس دي). [83] همداسي د تصوف کلمة د سفيان ثوري رحمه الله څخه روايت سوې ده، دی وايي:

(که چيري ابو هاشم صوفي نه وای،مابه د ريا کارۍ باريکي نه وای پېژندلې. [84] په هر صورت د تصوف کلمه يوه نوې کلمه نه ده. بلکي د لومړۍ هجري پېړۍ نه رانقل سوې ده او په را وروسته کي د تصوف د کلمې لپاره بېشمېره تعريفات سوي دي.

شيخ ابو منصور عبدالقادر بغدادي رحمه الله د صوفي او تصوف لپاره (۱۰۰۰) زر تعريفونه کړي دي.

دغه ټوله تعريفونه د الله تعالی جل جلاله پرپېژندنه، او د مسلمانانو پر تقوی او رياضت اتکاء لري او زيات شمېر اسلامي علماء کرام په دې عقيده دي چي، صوف او تصوف يوه عربي کلمه ده او د ورۍ په معنی کارولکيږي.

---

[83] - اللمع لابي النصر السراج الطوسي : ٤٢ مخ
[84] - حواله سابقه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوفیانو به د ورع او تقوی په وخت کي ځان معمولاً په وړینو کالو کي ښکاره کاوه، نو ځکه صوفیان (وړین پوښان) وبلل سول. ځیني علماء کرامو بیا دغه کلمه د (صفوة المال) په معنی کارولې ده او ځیني نور یې له (صفة) څخه اخلي په معنی د سایه وان یعني (چتری) دا صفه هغه د ناستي او سکون ځای و چي، حضرت محمد مصطفی ﷺ به په نبوي مسجد کي تر لمانځه ادا کولو وروسته دغي صفې ته راته او یو شمېر صحابه کرامو ته به یې چي په (اصحاب صفه) سره مشهور وو د اسلامي ارشاداتو او تبلیغ کاوه..

اصحابي صفه اکثر بې کوره، بې و دوو خلک وو، نو ځکه د غه صحابه کرام به شپه او ورځ په دغه صفه کي د الله تعالی په ذکر او د الله تعالی په عباداتو او د اسلام د دین په ارشاداتو او تبلیغ بوخت وو.

ابوریحان البیروني د صوفي کلمه د (صوفیا) څخه مشتق بولي. په معنی د پوهني او د هجویري رحمه الله بیا دغه کلمه د (صف، صفا، صفوي) څخه بولي، په معنی د رڼا سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف د قران کريم او حديثو په رڼا کي:

الله تعالی ﷻ فرمايي:

(وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ) [85]

ژباړه: په تفسير خازن کي د دغه ايات شريف تفسير داسي کوي.

(المراد بظاهر الاثم افعال الجوارح و باطنه افعال القلوب)

ژباړه: له ظاهري ګناه څخه مطلب دا ندامونو اعمال دي او له باطني ګناه څخه مراد د زړه اعمال دي.

موږ که و ګورو د انسانانو اعمال او عبادت په دوه ډوله دی. يو ظاهري دي او بل باطني دي. کوم عبادات چي له ظاهر سره تعلق لري هغه ته علم فقه ويل کيږي او کوم عبادت چي له باطن سره تعلق لري، هغه ته علم حال (تصوف) ويل کيږي. د دې خبري تصديق د دغه لاندي حديث شريف له مفهوم څخه الهام اخلي. ابوهريرة رضي الله عنه وايي:

(حفظت من رسول الله ﷺ و عائين فامااحدهما فبسطتهاو ما الا خر فلو بسطته قطع هذا البلعوم). [86]

---

[85] - سورة الانعام : ۱۲۰ ايات،

[86] - مشکوة کتاب العلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني ماله نبي علیه السلام نه د علم دوه لوښي یاد کړي دي. یو مي خلکو ته و ښود خو که دا بل ور وښیم دا غاړه به پرې سي.

د ابو هریرة رضي الله عنه له وینا څخه دا معلومه سوه چي، ده مبارک د نبي علیه السلام څخه دوه علمه یاد کړي وو. یو علم قال و او بل علم حال و. کله چي حضرت عمر رضي الله عنه د فن سو. ابن عمر رضي الله عنه د صحابه کرامو په یو مجلس کي وویل:

(نن د علم له لسو (۱۰) برخو څخه نهمه (۹) برخه یې دفن سوه . په دې خبره ځیني صحابه کرامو رضي الله عنهم ناخوښي ښکاره کړه، عبد الله ابن عمر رضي الله عنه وویل: له دغه علمه زما مراد د حیض او نفاس علم نه دی. بلکي علم بالله یعني د الله تعالی معرفت دی. کله چي صحابه کرامو د ابن عمر رضي الله عنه دغه وینا واورېدل ټوله پته خوله سول.

که چیري موږ د دې واقعې اخرینۍ حصې ته وګورو چي صحابه کرام ټوله پته خوله سول دا به دلیل د دې سي چي تصوف په اجماع سکوتي سره هم ثابت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تصوف حکم

عقائد حسنه، اخلاق فاضله، اعمال صالحه، حاصلول پر هر شخص واجب دي. هغه که د کتابو د مطالعې په زريعه وي يا د بزرگانو د مجلس په زريعه وي او يا که د کتابو د ويلو له امله وي. کوم صحابه کرام چي د نبي عليه السلام د مجلس مبارک څخه برخمن وو. دوی ته ددغه مجلس په برکت هغه څه حاصل سول چي، د دوی په باطن کي يو نور پيدا کړي. د دغه نور په زريعه به دوی حق او باطل او د حلال او حرام فرق په ښه اسانه سره کولای سوای.

په دې مجلس سره به صحابه کرام دومره تقويه سول چي په عادي حالاتو کي به يې هم نفس او شيطان قابو کولای سوای.

په وروسته کي د نبي عليه السلام خلفاء کرامو او د نورو صحابه کرامو د مجلس فيض او برکت نورو ته نقل سو. د دوی په وروسته کي چي کله تغيرات رامنځ ته سول، د اصلي مقصد لپاره د مجاهدې او رياضت اړيتا پيدا سوه. په هر صورت په دا وروسته وختونو کي حالاتو ته په کتو سره رياضت او مجاهدې د سنت يت حکم پيدا کړ. دتصوف حکم دسنت دی. د تصوف د سنت د حکم انکار کول بده خبره ده. [87]

---

[87] - فتاواي محموديه : ٤ جلد، ٤١٥ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهي له کتابونو څخه دا معلوميږي چي د تصوف حکم د علم ظاهري په ډول دی. يعني هر حکم چي د علم ظاهري و دی. هغه حکم د علم تصوف هم دی. لکه څنګه چي العلامة ابن عابدين وايي:

(**الطريقة سلوک، طريق الشرعية.**[88]

امام رباني مجدد الف ثاني رحمه الله وايي:

(**ظاهر را بظاهر شريعت و باطن را بباطن شريعت که عبارت از حقيقت است**).[89]

---

[88] - رد المختار المقدمة ۱ جلد: ٦٠ مخ.

[89] - مکتوبات مکتوب ۷۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف د امت د مشاهرو په اند.

شیخ ابو طالب مکي رحمه الله د تصوف اړوند وايي:

(هماعلمان اصليان لاستغنياحدهما عن الاخر بمنزلة الاسلام والا يمان مرتبط كل منما بالاخر كالجسم و القلب لاينفك احدهما من صاحبه)

ژباړه: يعني: دواړه علمونه (علم فقه، علم تصوف) يو له بله مستعني او بې پروا نه دي. د اسلام او ايمان په منزله دي. هر يو له بل سره تړلي دي لکه بدن او زړه په هغوی کي يو له بل څخه نه سي جلا کېدای.

شیخ الاسلام زکریا انصاري رحمه الله د تصوف په اړه وايي:

(الشريعة ظاهري الحقيقة والحقيقة باطن الشريعة و هما متلازمتان لا يتم احدهما الابالاخر)

شریعت د حقیقت ظاهر دی او حقیقت د شریعت باطن دی یو له بله لازم او ملزوم دي له یوه پرته بل تکمیل کېدلای نه سي.

امام مالک بن انس رحمه الله وايي:

(من تفقه ولم يتصوف فقد تفسق و من تصوف ولم يتفقه فقه تزندق ومن جمع بينما فقد تحقق)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: چاکه د فقه علم حاصل کړ، دتصوف علم يې حاصل نه کړ، هغه فسق وکړ. او که چا د تصوف علم تر لاسه کړ مګر فقه علم يې حاصل نه کړ، هغه زندق دی.چاکه دواړه علمه سره يو ځای کړل هغه محقق دی .

علامه شامي رحمه الله بيا په دې اړه وايي:

(**الطريقة و الشريعة متلازمان**)

ژباړه: طريقت او شريعت سره لازم او ملزوم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف څه شی دی .

حضرت جنید بغدادي رحمه الله وايي:

(تصوف دادی چي ته له خلکو مخ واړوې او د الله تعالی سره تعلق و نسې.

حضرت ممنون رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي ته ځان داسي و بولې چي، زه د هیڅ شي خاوند نه يم او نه کوم شی زما مالک دی. یوازي الله تعالی د هرشي مالک دی او هم زما مالک دی.

حضرت ابو محمد جریري رحمه الله وايي:

تصوف ویل کیږي د هر ډول ښو اخلاقو مندلو ته او له هررنګه بدو اخلاقو څخه ځان ساتلو ته.

حضرت عمرو بن عثمان مکي رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي، بنده هره لحظه په داسي کار اخته وي چي له هغی لحظې سره موافق وي.

حضرت محمد بن علي بن الحسین بن علي رحمه الله وايي:

تصوف د ښو اخلاقو دوهم نوم دی، که په تاکي ښه اخلاق ډېر وي، نو پوه سه چي په تاکي تصوف ډېر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مرتعش رحمه الله وايي:

تصوف د غوره اخلاقو مجموعه ده.

حضرت ابو علي قزويني رحمه الله وايي:

تصوف داسي اخلاقو ته ويل كيږي په كمو چي الله تعالی جل جلاله خوښ او راضي كيږي .

حضرت ابوالحسن نوري رحمه الله وايي:

تصوف د يو علم فن نوم نه دی، بلكي د اخلاقو د مجموعې نوم دی.

حضرت احمد خضرويه رحمه الله وايي:

د باطن پاكوالی د كرغېړنو اخلاقو څخه او د باطن په ښه اخلاقو د ښايسته كولو نوم تصوف دی.

حضرت اوبو حفص نشاپوري رحمه الله وايي:

تصوف اداب دي. د هروخت ادب، د هر ځای ادب، د هرحال ادب.

حضرت معروف كرخي رحمه الله وايي:

تصوف د هرڅه د حقيقت پېژندل دي او څه چي د خلكو په لاس كي دي، له هغوی څخه د نا هيلي كېدو نوم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت ابو حمزة بغدادي رحمه الله وايي:

ښو اختيار ول. د ښو اخلاقو او کارو حکم ورکول او له ناپوهانو څخه مخ اړولو ته تصوف ويل کيږي.

حضرت خواجه بهاوالدين نقشبندي رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي اجمالي معامله تفصيلي سي، استدلالي معامله کشفي سي.

حضرت مجد الف ثاني رحمه الله وايي:

په اخلاص سره په شريعت عمل کول تصوف دی.

حکيم امت حضرت اشرف علي تهانوي رحمه الله وايي:

تصوف د محوه کولو نوم دی.

حضرت مولانا زکريا رحمه الله وايي:

د تصوف شروع د (**انماالاعمال بالنيات**) څخه ده او پای يې (**ان تعبد الله کانک تراه**)

ژباړه: د تصوف شروع د دې څخه ده چي اعمال په نيت سره دي. اخر و دې نتيجې ته ورسيږي چي، الله تعالی جل جلاله عبادت په داسي ډول سره وکړي لکه: ته چي الله تعالی وينې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مولانا احمد علي لاهوري رحمه الله وايي:

تصوف دا دی چي د الله تعالی په عبادت او د نبي علیه السلام په اطاعت او د الله جل جلاله د مخلوق په خدمت سره راضي کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرشد ته اړتیا سته:

په هره زمانه او هر وخت کي الله تعالی ﷻ د بشریت دلاز ښوونی لپاره کتاب الله او خپل دوستان چي د کتاب الله د هدایاتو تر نورو رسول کوي را استولي دي.

کله کله خو داسي هم سوي دي چي، الله تعالی ﷻ نوی پیغمبر را استولی دی مګر نوی کتاب یي ورکړی نه وي مګر داسي نه دي سوي چي کتاب یي را استولی وي مګر نبي یي نه وي را استولی.

دا رجال الله، تل دا خبره څرګنده وي چي، الله تعالی ﷻ پر یو قوم عذاب نه دی نازل کړی مګر دا چي د دلیل د پوره کولو لپاره یي نبي رالېږلی دی. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾(15)[90]

ژباړه:(موږ عذاب ورکړی نه دی تر څو مو کوم رسول ور لېږلی نه وي.)

دا ددي لپاره چي هر انسان ته د خپل ځان د تربیي او روزني لپاره روزنکی او تزکیي لپاره مزکی اړین دی.

لاندي په دي اړوند دلائل راوړم چي د هغوی په رڼا کي دا څرګنده سي چي په هر وخت کي مرشد ته اړتیا سته او بېله مرشده د الله تعالی ﷻ رضا او خوښي که څه

[90] - سوره بني اسرائل : ۱۵ آیهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د ځينو کسانو او خواصو لپاره ممکن ده مګر د عامو انسانانو لپاره حتمي خبره ده چي ستونځ منه به وي چي ببله مرشده دي لار پيدا کړي ځکه چي، د دوينا ټول امر په خپله هيڅ څوک نه سي کولای تر څو يو څوک يې ورته وښيي او بيا خپله لاره ووهي. په دې اړه الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾ [91]

په جلالين کي د دغه ايت شريف تفسير داسي کوي.

﴿ **واتبع سبيل** ﴿ **طريق** ﴾ **من اناب** ﴿ **رجع** ﴾ **ای بالطاعة** ﴾ [92]

ژباړه:تاسو تلې وکړی په هغه لاره چي، هغه لاره د عبادت او فرمانبرداری ده.

تفسير عثماني بيا د دغه ايت شريف مطلب داسي بيانوي. د پېغمبرانو او مخلصو بندګانو په لاره ځئ. [93]

په مواهب الرحمن کي بيا داسي وايي:

﴿ ته د داسي چا په لاره ځه چي په ټوله بدن زما لورته متوجه وي. هغه لومړی پېغمبران دي او وروسته د هغه د امت صالح کسان دي.

الله تعالی ﷻ بل ځای فرمايي:

---

[91] - سورة القمان : ١٥ مخ.
[92]- جلالين : ٣٤٧ مخ.
[93]- تفسير عثماني: ٥٤٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (35)﴾ [94]

ژباړه: اې مؤمنانو له الله تعالی ﷻ څخه و بېرېږئ او د هغه په لور وسیله ولټوئ او په لاره کې جهاد وکړئ تر څو ستاسو خلاصون او کامیابي په برخه سي. د دغه ایت په تفسر کې علامه ابن کثیر رحمه الله داسې وايي:

(وابتغو اليهالو سيلة) الوسيلة هي التي يتوصل بهاالي تحصيل المقصود) [95]

ژباړه: یعني وسیله هغه ده چې وصل کېدل او حاصل کېدل د مقصود په راځي.

په جلالین شریف کې بیا داسې وايي:

(ما يقربكم اليه من طاعته) [96]

د تفسیر د پوهانو خبره ده چې، له وسیلې څخه مراد مرشد (لارښود) دی چې، هغه لارښود چې، الله تعالی ﷻ د قرب او انسانانو د اصلاح لپاره یو ښه سبب جوړېږي. اوله جاهدو في سبيله، نه مراد د نفس سره مجاهده کول په (تصوف کې شغل) ته اشاره ده.

په یوه بل حدیث شریف کې راځي:

(المجاهد من جاهد نفسهٔ في طاعة الله)

94- المائده : ٣٥ مخ.
95- تفسير ابن كثير : ٥٤ مخ.
96- جلالين : ٩٩ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني، مجاهد هغه څوک دی چي له خپل نفس سره د الله تعالی په اطاعت سره جهاد وکړي.

حضرت مولانا خواجه غلام حبيب رحمه الله د دغه ايات شريف اړوند وايي:

له اسمانه باران څوک را وروي؟ الله تعالی جل جلاله مګر وريځ يې وسيله ده. اولاد څوک ورکوي؟ الله تعالی جل جلاله مګر مور او پلار يې وسيله ده. د انسانانو په زړو کي انوار څوک اچوي؟ الله تعالی جل جلاله مګر پير، مرشد او لار ښود ورته وسيله ده په هم دې خاطر الله تعالی فرمايي:

د هغه په لور وسيله و غواړئ.

همدارنګه الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ [97]

ژباړه: اې ايمان والاوو، د الله تعالی جل جلاله څخه و ېرېږئ او د صالحينو سره سئ.

علامة ابن کثير رحمه الله د دغه ايات شريف په تفسير کي وايي:

(**قال الضحاک هم ابوبکر، عمر و اصحابهما**) [98]

---

[97]- التوبة : ١١٩ مخ
[98] - ابن کثير مخ ٤٠٣

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني،صادقين نه مراد ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه دي. دا خبر بايد په ياد ولرو چي د څلورو طريقو سلسله د حضرت علي رضي الله عنه او د حضرت ابوبکر رضي الله عنه په واسطه سره يو ځای کيږي او مفتي محمد شفيع رحمه الله په دې اړوند وايي:

دلته په قرآن کريم کي د علماوو او صحابه کرامو په ځای د صادقين لفظ غوره سوی دی. دعالم او صالح پېژندنه يې کړې ده چي، صالح يوازي هغه څوک کېدلای سي چي ظاهر او باطن يې يو ډول وي. نيت او اراده يې سمه وي، عمل يې هم سم وي.[99]

که چيري موږ د مفسرينو ويناوو ته وګورو دا به راته څرګنده سي چي په نن وخت کي مصداق د صادقينو يوازي يوازي هم دغه مشائخ کرام دي.

الله تعالی جل جلاله فرمايي:

﴿أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾

د دغه ايات شريف په تفسير کي علامة امام رازي رحمه الله وايي:

(لم يکتف عليه (اهدنا الصراط المستقيم) بل قال صراط الذين انعمت عليهم و هذا يدل على ان المريد لاسبيل له الى الوصول الى مقامات الهداية المکاشفة الا اذا اقتدي بشيخ يهديه الي سواء السبيل و يجنبه عن مواقع الاغا لط والاضاصيل و ذلک لان النقض غالب عن الخلق و عقولهم غير وافية.

[99] - معارف القرآن :

(c) ketabton.com: The Digital Library

بادراک الحق و تمیز الصواب عن الغلط فلابد من کامل ي قتدي به الناقص حتی يتقوی عقل ذالک الناقص بزور عقل الی مدارج السعادات و معارج الکمالات. [100]

ژباړه: يعني الله تعالی ﷻ يوازي د (اهدنا صراط المستقيم) د جملې په ويلو سره بسنه و نه کړه، بلکې (صراط الذين انعمت عليهم) يې هم وويل:

دا په دې باندې دلالت کوي چې د مريد لپاره د هدايت او مکاشفې مقاماتوته د رسېدلو لپاره له دې څخه بله لاره نسته ښېله دې چې د يو شېخ کامل او لارښود پسې اقتدا و کړي. هغه چې په همدې سمه لاره ځي . او له ګمراهۍ او غلطۍ څخه ځانونه وساتي. دا له دې خاطره اړينه ده چې، په ډېرو خلکو کې نيمګړتيا غالبه وي، د دوی عقلونه او ذهنونه حق ته د رسېدلو په لاره کې د سم او ناسم تو پير نسي کولای. نو د داسې يو کامل کس اقتدا ضروري ده چې د نيمګړي او ناقص لارښوونه وکړي تر څو هم د دوی ناقص عقل د کامل له نور څخه قوت تر لاسه کړي.

په داسې ډول نو ناقص (انسان) د نېک مرغيو درجو او کمالاتو ته د رسېدلو په زينو تېرېدلای سي، نو د مرشد او مربې د ضروت لپاره دا دليل د حجت د پوره والي درجه لري.

که موږ د انسان و ژوند او طبعيت ته و ګورو، دا راته معلومېږي چې، انسان په هروخت کې يو مربي او مرشد ته اړتيا لري ځکه چې، انسان اکثره وخت يو عمل

[100] - تفسير الرازي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي مګر دی په دې نه پوهیږي چې زما اعمال د شریعت موافق دي او کنه؟ دغه هغه وخت څرګندیږي چې کله یې یو څوک ورته په ګوته کړي چې، دا سم او صحیح دي او دا بد دي. مثلاً: یو شاګرد د امتحان پارچه حل کوي، شاګرد د هر سوال جواب لاندې یو څه کاږي، هغه که صحیح وي او که غلط مګر کله چې پارچه د استاذ لاس ته ورسیږي، نو استاذ یې غلطۍ ورته په ګوته کوي چې، دا ځواب صحیح دی او دا غلط دی.

همداسې پیر کامل او لاربنود هم دغسې دی. د ناقص انسان اعمال ورته په ګوته کوي چې داسې کول کبر، ریا، بخل دی او داسې کول بیا اخلاص، عجز او سخاده. په هر صورت مرشد ته ضرورت شته.

سینه خواهم شـــرحه شرحه ازفراق

تا بـــــــګویم شـــرح درد اشتیاق

هرکسي کو دور ماند از اصل خویش

باز جوید روزګـــــار وصل خویش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دورې د مشهورو علماء کرامو د سلوکو استادان:

د حسن بصري رحمه الله د طریقت استاذ حضرت علي کرمه الله وجههُ دی، حسن بصري رحمه الله د اتلس تنو بدري صحابه کرامو څخه علم ظاهر حاصل کړی دی او علم باطني یې له حضرت علي رضي الله عنه څخه حاصل کړی دی.

د سفیان ثوري رحمه الله د طریقت استاذ ابوهاشم الصوفي رحمه الله دی. سفیان ثوري رحمه الله وایي: که چیرې ابوهاشم الصوفي رحمه الله نه وای. نوزه به د ریاکارۍ په باریکو خبرو پوه سوی نه وای.

د امام ابوحنیفه رحمه الله د طریقت استاذ امام جعفر صادق رحمه الله دی.

د امام شافعي رحمه الله د طریقت استاذ امام محمد بن حسن الشیباني رحمه الله نه فیض او برکت حاصل کړی دی. امام شافعي رحمه الله وایي: ماد صوفي کرامو رحمه الله مجلس غوره کړی دی، د هغوی دوو خبرو راته ډېره ګټه وکړه.

۱ - یوه دا چي: وخت یوه توره ده که ته هغه غوڅه نه کړې، هغه به تا غوڅ کړي.

۲ - دوهم دا، که: تا خپل نفس په حق کي مشغول نه کړ، نو هغه به تا په باطل کي اخته کړي.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله د وخت صوفي بشیر حافي رحمه الله وو. امام احمد بن حنبل رحمه الله هم دغه صوفي مجلس ته ورغلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه شاګردانو پوښتنه وکړه. محترم استاذه! تاسو دوخت ښه عالم یاست او تاسو د هغه چا حضورته ورځئ چي، هغه علم نه لري؟

امام احمد بن حنبل رحمه الله په ځواب کي ورته وویل: زه په کتاب الله عالم یم او هغه یعني بشیر حافي رحمه الله عالم باالله دی او عالم باالله ته په عالم باالکتاب فضلیت حاصل وي.

د امام غزالي رحمه الله د طریقت استاذ او د علم ظاهري استاذ، خواجه ابو علي فارمدي رحمه الله دی. ابوعلي فارمدي رحمه الله د نقشبندیه په سلسله کي خورا شهرت لري.

امام رازي رحمه الله له نجم الدین کبدي رحمه الله څخه د سلوک په اړخ کي فیض او برکت حاصل کړی و.

مولانا جلال الدین بلخي رحمه الله د سلوک په برخه کي د شمس تبریزي رحمه الله مخلص او مریدو.

د مولانا عبدالرحمان جامي رحمه الله د طریقت او سلوک استاذ حضرت عبید الله احرار سمر قندي رحمه الله و.

د علامه سید محمد شریف جرجاني رحمه الله د طریقت استاذ خواجه علاوالدین عطار رحمه الله و.جرجاني رحمه الله وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(والله ماعرفت الحق سبحانه و تعالى مالم اصل في خدمة العطار)

د شیخ عبدالحق محدث دهلوي رحمه الله په نقشبندیه طریقه کي تعلق له خواجه باقي باالله رحمه الله سره و.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله د طریقت استاذ شیخ مرزا مظهر جان جانان رحمه الله دی. په هم دې خاطر قاضي صاحب دخپل کتاب نوم تفسیر مظهري ایښی دی.

حضرت مولانا شاه ولي الله محدث دهلوي رحمه الله په ماشومتوب (۱۵) کلنی کي له خپل پلار سره بیعت کړی و.

د مولانا محمد قاسم رحمه الله د طریقت او سلوک استاد حاجي امدادالله مهاجر مکي رحمه الله و.

د مولانا رشید احمد گنگوهي رحمه الله فیض او برکات له حاجي امدادالله مهاجر مکي رحمه الله څخه و.

همداسي ډېر علماء کرام سته چي د یو پیر کامل په سیوري کي یې روحاني ژوند کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کامل شیخ علامې

کامل شیخ په ظاهر کي د عامو انسانانو په څېر وي مګر په باطن کي له عامو انسانانو څخه ډېر توپیر لري لکه: خوږې او تروې اوبه، په ښکاره صورت کي یو ډول دي مګر د ننه یې خوند بېل وي.

نېک او بد یا فاسقان انسانان هم په ښکاره یو ډول وي او کوم توپیر په ظاهر کي نه لري مګر په باطن کي په یوه کي شهوت پیدا کېږي او په بل کي د الله تعالی ﷻ د عبادت کولو قوت.

لکه څرنګه چي په ظاهري ډول مرشد (پیر) د عامو انسانانو څخه توپیر نه لري. په همدې ډول علماء کرامو د ظاهري کامل مرشد د معرفت لپاره دغه لاندي علامې اینبي دي. که چیري په یو شخص کي دغه علامې موجودي وي هغه پیر کامل بللای سو.

په فتاوایې عزیزي کي د مرشد یا کامل پیر لپاره دغه پنځه علامې اینبي دي.

مرید شدن ازان کس درست است که دران پنج شرط متحقق باشد.

شرط اول: علم کتاب او سنت رسول الله داشته باشد. خواه خوانده باشد، خواه از عالم یاد داشته باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرط دوهم: انکه موصوف بعدالت و تقوی باشد و اجتناب از کبائر و عدم اصرار صغائر نماید.

شرط سوم:انکه بې رغبت از دنیا و راغب در آخرت باشد، و برطاعات مؤکده و اذکار منقوله که در حدیث صحیحه آمده اند مداومت نماید.

شرط چارم: امر مروف و نهي از منکر کرده باشد.

شرط پنځم: انکه از مشایخ این امر گرفته باشد و صحبت معتد ب ه ا ایشان نموده باشد، پس هرگاه این شروط درشخص متحقق شوند مرید شدن ازان درست است.[101]

علامه ابن عربي رحمه الله د مرشد کامل لپاره درې صفتونه لیکي.

۱ دین به یې د انبیاو وي.

۲تدبیر به یې د طبیبانو وي.

۳ سیاست به یې د پاچهانو وي.

په فتاوای محمودیه کي د پورته شرطونو سربېره یو بل شرط هم ایږدي، هغه دا چي، په مریدانو (سالکانو) کي به ورځ تر بلي بهتري او اصلاح راځي.[102]

[101]- فتاوای عزیزي : ۱ جلد ، ۱۰٤ مخ.
[102] - فتاوای محمودیه : ٤ جلد، ۳٥۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کوم سالک د دې شروطو او اوصافو لرونکی پیر کامل و مومي نو ښه خبره ورته داده چې هغه دې د ځال لپاره ښه لاړ ښود و بولي. ژر دې لمن ونسي او د هغه صحبت دې د ځان لپاره غمنت وبولي.

هر کرا جامه زعشقي چاک شد

او ز حرص و عیب کلي پاک شد

شاد باش اې عشق خوش سودایي ما

اې طبیب جمله علتها ئي ما

اې دوائي نخوت و ناموس ما

اې افلاطون و جالینوس ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سالک لپاره اداب.

ازخدا جویم توفیق ادب
بي ادب محروم ماند از فضل رب
بي ادب تنها نه خود ارداشت بد
بلکي آتش در همه آفاق زد

ادب، ادب دی. هر انسان په ادب سره تر یوه منزله رسېدلای سي، هغه که د نیاوي وي او که آخر وي وي. د ادب لحاظ او مراعات د هر مسلمان لپاره لازمي خبره ده، په ځانګړي ډول د سالک لپاره خو لا اړینه خبره ده.

ابو حفص نیشاپوري رحمه الله وایي. (**التصوف کله ادب**) تصوف ټوله ادب دی.سالک چي څومره د ادابو خاطر وساتي، هومره ژر ترقي کوي. که سالک د ادابو لحاظ پرېږدي خوا که دی له خپل مرشد سره وي او که له بله چا سره وي، په دې باور سه چي دغه سالک له باطني نعمتونو بې برخي سو.

زه دلته د سالک لپاره یو څو اداب را نقلوم. کوم اداب چي خواجه عبدالمالک صدیقي رحمه الله ویلي دي. د ده پر ادابو به زه یو څه اداب نور هم زیات کړم چي ما د خپلو استاذانو څخه اورېدلي دي.او یامي د تصوفو په کتابونو کي لیدلي دي.

۱ د پیر ظاهري حیثیت، قومیت، هشمت، شوکت، کسب او نور څه ته مه ګوره. هغه حقیر او کم مه ګڼه، بلکي هغه احسان او نعمت ته وګوره چي الله تعالی جل جلاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته ورکړی دی. هغه د الله تعالی ﷻ د معرفت وسیله ګڼه، په صدق او یقین سره یې له صحبت څخه فیض او برکت واخله.

۲ خپل شېخ د خپل ځان لپاره تر ټولو انفع یعني (خېرو روسوونکی) و بوله او دا باور ولره چي، زما د باطن اصلاح او د معرفت د حصول مطلب له دې شېخ څخه په اسان حاصلیږي. که بل لوري ته توجه وکړم نو له فیض او برکت څخه بې برخي کیږم.

۳ هر ډول چي وي سالک به د مرشد مطیع او امر منونکی وي ځکه؛ د مرشد سره له عقیدې او مینې پرته د فیض او برکت دروازه نه پرانستله کیږي. د مینې او محبت غوښتنه اطاعت او خدمت دی.

۴ له خپل وس سره سم په ځان او مال د خپل مرشد خدمت کول او وربانديې احسان نه بلل، بلکي د شېخ احسان دی پرځان بولي چي ده ته یې د خدمت کولو د شرف اجازه ورکړې ده. د خدمت په مقابل کي دی له شېخ څخه هیڅ ډول طمع او غوښتنه نه لري. څومره خدمت چي یې کوي د الله تعالی لپاره او په اخلاص دې یې کوي تر څو د ایمان په کمال ورسیږي او له دې نعمته برخمن سي.

۵ د مرشد امر سم د ستې منل، د هغه د فعل اقتداء دې د هغه له اجازې پرته نه کوي. ځکه؛ هغه کله کله د خپل حال اومقام په غوښتنه یو کار کوي، هغه بیا مرید ته د استعداد نه لرلو له امله زیان من ثابتیږي خو د قول متابعت دې کوي. تر څو یې له مرشد سره مینه او مناسبت پیدا سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ د مرشد په حضور کي په ټول بدن سره هغه ته متوجه کېدل باید وسي تر هغو چي، له فرض او سنت پرته نوافل یا نوري وظیفې د هغه له اجازې و نه سي. باید د هغه صحبت غنیمت و ګڼي تر څو د شېخ د شفقت نظر حاصل کړي. د هغه له باطني فیض څخه برخه حاصله کړي. د نقشبندیه طریقې مشائخ وایي: د شېخ په موجودیت کي د قلبې وقوف پرځای قلبي رابطه ډېره ګټوره ده.

۷ له شېخ سره په ادب، عاجزۍ او ټیټۀ خوله کښېناتل د هغه غوره وېناوي په غور سره اورېدل. د مرشد په مجلس کي باید سالک و دېخوا اې خوا ته و نه ګوري. د هغه له اجازې پرته خبري نه کول، د اړتیا پرمهال لنډي خبري کول او په توجه سره جواب ته انتظار کول، نرمي خبري کول او خپل اواز د مرشد تر اواز نه لوړول، داسي نوري خبر باید د مرشد په مخ کي و نه سي چي، په هغه سره مرشد په خفه کېږي.

۸ د مرشد په مجلس کي خپل ځان ممتاز نه ښوول، ځان حقیر، اړ، تږی او غوښتونکی څرګندول.

۹ د مرشد د ناستي په ځای نه کښېناستل او د هغه پر مصله پښه نه ایښودل.

۱۰ له اجازې پرته د هغه په وړاندي خوراک نه کول او به نه څښل او دداسي کولو لپاره د مرشد لوښی نه کارول، د مرشد د اوداسه پر ځای اودس نه کول. هغه اداب چي د مرشد په وړاندي مراعتیږي، هغه دي په غیاب کي هم مراعات سي ترڅو یې اخلاص په برخه سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ چیري چې مرشد ناست وي، هغه لورته دې پښې نه غځوي. هغه لوري ته دې ناړې نه توکي که څه هم هغه حاضر نه وي.

۱۲ دمرشد په سیوري دې قدم نږدي. که شونې وي داسې ځای دې نه دریږي چې د سالک سیوری د مرشد پر سیوري یاجامو ولویږي.

۱۳ تر مرشد دې وړاندې نه ځي. وروسته تلل دې شرم نه بولي. د ځان لپاره دې نېکمرغي وبولي او که په مخ کې خطره وي. بیا که مرشد وروسته او سالک مخکې روان وي پروا نه لري.

۱۴ که مرشد ولاړ وي، سالک دې هم ولاړ وي او کله چې مرشد کښېني سالک دې هم کښېني.

۱۵ له شېخ سره مخامخ او یا د شېخ په غیاب کې یو ډول اسېدل، ظاهر او باطن یو ډول درلودل، یعنې د ژبې او زړه تر منځ توپیر ،نه وي.

۱۶ د مرشد ټولې وینا وي، کره وړه رښتیني بلل، نیوکه نه کول، شک او شبه نه درلودل، که په کومه خبره ونه پوهیږي نو د موسی علیه‌السلام او خضر علیه‌السلام قیصه دې ور یاد کړي.

۱۷ د شېخ په درد او منت کولو نه خفه کېدل او ورباندې نه بدګمانه کېدل، د شېخ منت د مورید لپاره صیقل کولو کار ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸ که د مورید په زړه کي یوه شبهه وي په ښه ډول دي پوښتنه وکړي. که په ځواب د شېخ د مورید شبهه حل نه سوه، دا د مورید د فکر د کموالي نښه ده نه د مرشد. که مرشد د شبهې ځواب ور نه کړ باید پوښتونکی او نور کسان په دې ټکي پوه سي چي مورید د دغه شبهې د ځواب اورېدلو استعداد نه لري.

۱۹ د شېخ سره د مناظرې صورت مه جوړه وئ. د مرشد خبري مه رده وی. که څه هم حق د مورید په لور وي خو دا باور ولري چي د شېخ خطا زما تر سم کار ښه ده.

۲۰ د شېخ په وړاندي عبث خبري نه کول او د یوه مسلمان ورور له غیبت کولو څخه ځان ساتنه سم کار او عمل دی.

۲۱ د مرشد له خپلوانو او دوستانو سره محبت کول، د هغه د دوستانو خپلوانو او طالبانو مراعات کول، په هغوی پسي له بدو ویلو او مخالفت څخه یې ځان ستاتنه ستر ادب دی او باید دا ادبیات پر ځای کړل سي.

۲۲ خپل باطني حال (که ښه وي او که بد) خپل مرشد ته وایاست ځکه مرشد یو روحاني طبیب دی. تر اطلاع وروسته اصلاح کوي. د مرشد په کشف اعتماد وسي او چوپتیا غوره شې ده.

۲۳ که په خوب کي څه شی ولیدل سي هغه دي مرشد ته وویل سي. که یې کوم تعبیر په ذهن کي راغلی وي هغه دي هم بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴ د کوم ورد او وظیفې چې مرشد تعلیم وکړي، هغه خپل عادت کول له هغه نه پرته نور پرېږدی. که هغه یې له خپل لوري شروع کړی وي یا بل چا ورته ښوولی وی مګر مسنون اعمال له دې څخه مستثنې او وتلی دی.

۲۵ له شېخ سره کښېنستل او بیا په وظیفه مشغولېدل په کارنه دی. که د څه شي د لوستلو ورته لازم و له هغه دي پټ کښیني او ودې لولي.

۲۶ کوم باطني فیض او برکت چې ورته رسیږي، هغه دي د مرشد په طفیل وګڼي. که څه هم په خوب یا مراقبه کي ووینی چې، د بل شېخ ورته فیض رسیږي دا فکر دي وکړي چې، زما د شېخ کومه لطیفه د دی شېخ په صورته ظاهره سوې ده.

۲۷ خپل د مرشد خبري او وینا وي د هغو خلکو سره وکړي چې، هغه په پوهیږي، که په دې پوه سواست چې عام خلک نه په پوهیږي بیا دي یې نه کوي.

۲۸ که کومه مرتبه یا منصب ورته و بخښل سي، د الله تعالی ﷻ د رضالپاره دي و مني. په زړه کي دي کوم د دنیا خیال نه کوي.

۲۹ د خپل مرشد له اجازې پرته بل شېخ ته د بیعت لپاره مراجع نه کول. تر څو د نېکمرغۍ شتمني ترلاسه سي.

۳۰ کله چې مرشد وفات سي، هغه ته د مغفرت دعا کول، تر څو ور سره تعلق پاته سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ په کومه علاقه کي چي مرشد او سېدی د هغه ځای سره محبت ساتل په کار دی چي دا هم يو ډول اثر پيدا کوي.

۳۲ د مرشد د وفات وروسته هم د مرشد د خپلوانو سره پالل،

۳۳ که د مرشد نه داسي عمل وليدل سي چي، هغه د شريعت خلاف وي په هغه کي تامل کول، تر څو عقيده دي پر حال پاته سي.

۳۴ خپل مرشد تر نورو شېخانو غوره بلل. تر څو محبت دي وره سره ډېر سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله طریقه نقشبندیه شریف....................................

دغه متن دوه مقصده لري یا مشتمل په دوو مقصدونو دی.

اول: د نقشبند د کلمې وضاحت.

دوهم: د نقشبندیه د طریقې د موسس احوال.

د لومړي خبري اړوند باید دا ووایو چې، دا کلمه نقشبندي ده او که نقشبند ده. ډیر خلک د دغې کلمې په هکله پوښتنه کوي، دا نوم (نقشبند) دی، نه نقشبندي. دا یوه فارسي کلمه ده چې، معنې یې انځور لیکونکی دی لکه: د انځورګر په شان او په ډبرو کې یو څه نقش جوړ کړي. د نقش کلمه عربي کلمه ده.

(**العلم في الصغر كالنقش في الحجر**)

داسې هم ویل سوي دي چې د شیخ بهاوالدین رحمه الله نیکونه انځورګران وو مګر دا خبره صحیح نه ده . که دا خبره صحیح وای، نو د شیخ بهاوالدین رحمه الله نوم به نقشبندي وای نه نقشبند او خپله شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله په ټوله ژوند کې پرته له صوفیانه ژوند څخه نور سلوک نه درلوی، نو په دې توګه دا نتیجه په لاس راځي چې، د نقشبند کلمه معنوي اړخ لري، یعني شیخ بهاوالدین رحمه الله د زړونو انځورګر و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني کسان وايي: نقشبند په بخارا کي د يوه کلي نوم دی او شيخ بهاوالدين رحمه الله د هغه کلي اوسېدونکي خو دا خبره هم ناسمه ده ځکه؛ په دغه نامه په بخارا کي کوم کلی نسته او د شيخ بهاوالدين رحمه الله د ژوند د اوسېدو ځايونه ټوله روښانه دي.

داسي روايت هم سته چي، شاه نقشبند صاحب رحمه الله د خپل پلار په شان د کېمخا ټوکران اوبدل او پر هغوی باندي د نقشبند (ګل) جوړه ولو په وجه د کسب د نسبت له کبله نقشبند بلل سوی دی او دا چي ده په خپل کسب کي ډېر مهارت درلود، نو په دې خاطر په شاه نقشبند سره مشهور سو.

په اصل کي شاه نقشبند صاحب رحمه الله د زړه نقاش و او کلمه د نقش هم معنوي اړخ لري، هغه دا چي، شاه نقشبند صاحب رحمه الله هم پر خپل زړه او هم د خپلو موريدانو په زړونو باندي د الله جل جلاله نوم مبارک نقش کړی و.

دوهم مقصد:

(د حضرت بهاوالدين شاه نقشبند صاحب رحمه الله ژوند ته لنډه کتنه)

شيخ بهاوالدين محمد، د محمد، هغه د محمد زوی په شاه نقشبند سره مشهور او لقب يې محمد بخاري دی چي په **۷۱۷** هـ کي د محرم الحرام په مياشت کي پيدا سوی دی.

شيخ بهاولدين نقشبند رحمه الله د خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله موريد و. شيخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله د خواجګانو د طريقې شيخ و او بابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

السماسي ﵀ په ۷۵۵ هـ کي وفات سوی دی دا چي د پیدا یښت سنه یې نه ده راته معلومه نو ماهم دلته نه راوړه.

یو وخت خواجه شیخ السماسي بابا ﵀ د شیخ بهاوالدین نقشبندي ﵀ دي کلي ته ولاړ. په دې وخت کي، شیخ بهاوالدین نقشبند ﵀ د (۳) درو ورځو و. د ده نیکه مبارک خپل دغه لمسی د شیخ خواجه محمد السماسي ﵀ و حضورته یووړ. شیخ بابا السماسي ﵀ د شیخ بهاوالدین نقشبند ﵀ په لیدلو ډېر خوشاله سو

شیخ بابا السماسي ﵀ په دې وخت کي دا وویل: دغه ماشوم ما خپل ځوی وبلی او خپلو موریدانو ته یې زېری ورکړ. دغه ماشوم به په راتلونکي کي د خپل وخت لارښود وي.

د شیخ بهاوالدین ﵀ پلار دا غوښتل چي زوی یې صوفیانه روزنه تر لاسه کړي. په هم دې خاطر چي کله شیخ بهاوالدین نقشبند ﵀ د اتلسو کالو سو، واده یې ورته وکړ. په هم دغه کال یې د وخت د لوی عارف شیخ خواجه محمد بابا السماسي ﵀ خدمت او له هغه څخه د طریقت د بیعت په خاطر سماس ته بوتلی او د شیخ السماسي ﵀ تر وفات وروسته په ۷۵۵ هـ کال کي یې نیکه مبارک له ځان سره کړ، تر څو یو داسي صالح لارښود و مومي چي شیخ بها والدین نقشبند ﵀ ښه و روزلای سي. د همدې مقصد لپاره سمر قند ته ولاړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سمر قند کې د شېخ امیر کلال رحمه الله په حضور کې حاضر سو. شېخ امیر کلال رحمه الله د شېخ محمد السماسي رحمه الله خلیفه و. شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د شېخ امیر کلال رحمه الله سره بیعت وکړ.

امیر کلال رحمه الله ورته وویل: ما ته حضرت شېخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله د بهاوالدین رحمه الله په هکله وصیت کړی دی او راته ویلي یې دي چې، زما د زوي بهاوالدین رحمه الله په روزنه او له هغه سره په شفقت او مهربانۍ کې له هیڅ ډول زیار څخه ډډه و نه کړې، نو ځکه یې د شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله. شېخ امیر کلال رحمه الله به وړاندې په صوفیانه ذکر او فکر او سلوک او د زړه په صوفیانه روزنه او د نفس په تزکیه شروع وکړه.

د شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله استعداد ډېر اوچت و. ده به د یو کال مزل په میاشت او د میاشت مزل په هفته او د هفتې مزل په ورځ او د ورځې مزل په ساعت کې کاوه.

یوه ورځ شېخ امیر کلال رحمه الله خپل مریدان راټول کړل. و محمد بهاوالدین نقشبند رحمه الله ته یې د هغو په مخکې وویل. ماستا د روزنې په هکله د خپل مرشد خواجه بابا السماسي رحمه الله وصیت پرځای کړی دی. ستا په روزنه کې مې له هیڅ ډول زیار او تکلیف څخه ډډه نه ده کړې. بیا شېخ امیر کلال رحمه الله خپل لاس مبارک په سینه ور کښېښود او ورته وې ویل. ماټولې هغه شیدې چې زما په سینه کې وې په تا و څښلې او په دې و توانېدم چې تا د بشریت له ډلې را وکاږم او له شیطان او نفس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځځه دي وژغورم اوس ته لوی سرې یې زما مقام ته را رسېدلی یې مګر ستاسو همت ولالوړو مقاماتو ورتیا لري. تر اوسه پوري همدا زما د روزني په حد کي وه.

له دې پورته تاته اجازه سته او کولای سې چي، تر مابل علاوه صالح شخص د ځان لپاره وګورې کېدای سي هغه تا لالوړ مقام ته ورسه وي. کله چي، شېخ امیر کلال رحمه الله و شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله ته اجازه ورکړه، نو شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د مولانا الدیک کرا یي رحمه الله و حضورته ورغلی. مولانا الدک کرایي رحمه الله د شېخ امیر کلال رحمه الله خلیفه او ملګري و.

شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د مولانا الدیک کرا یي رحمه الله سره **۷** کاله تېر کړل او بیا د شېخ ترکي رحمه الله په حضور کي حاضر سو. د شېخ ترکي رحمه الله سره یې **۱۲** کاله تېر کړل. په هم دا ډول یې د خپل ژوند اصلي مقصد و موندا او تر لوړو مقاماتو یې ځان ورساوه.

شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله سربېره پر سلوک د علماء کرامو د درسي حلقو په منځ کي هم شاملېده.

شېخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله دوه ځله د بیت الله شریفي د زیارت لپاره تللی دی او ډېرو مختلفو علاقوته یې سفرونه کړي دي. په یوه سفر کي د افغانستان د هرات ولایت ته هم راغلی دی. په دې وخت کي د هرات ولایت د واکمن ملک معزالدین په لاس کي و. د ده له خوا د شاه نقشبند رحمه الله خورا ډېر درناوی و سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د سفرونو په لړ کي د دغه علاقو څخه لیدنه کړې ده.
سمرقند، سمنان، وایورتون، مرو، طوس، مشهد، افغانستان، هم داسي نور.

شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د (۷۹۱) هـ کال د ربیع الاول د میاشتي په دریمه، د دوشنبې په شپه د (۷۴) کلنۍ په عمر وفات سو. په خپل باغ کي د خپل وصیت له مخي خاورو ته وسپارل سو.

(انا لله و انا الیه راجعون)

وروسته د هغه پیروانو د هغه پر قبر یوه لویه ګنبده جوړه کړه چي تل د خلکو خصوصاً د عارفانو او د حق د لاري تلونکو او د سلوک د مینه والو زیارت سو. په دې کي هیڅ شک نسته چي شاه نقشبند رحمه الله په لس هاوو زره مریدان وروزل چي، ځینو یې مطلقه اجازه تر لاسه کړه او د بقا بعد الفنا درجې یې تر لاسه کړې او د هغه په فیض او برکت یې خلیفه ګانو او نایبانو د خپلو مریدانو قدرت لوړول او هدف ته رسول حاصل کړل چي یو له هغو نایبانو څخه یې خواجه محمد پارسل رحمه الله و چي په بخارا کي په ۷۴۹ هـ کال زېږېدلی دی او په ۸۴۵ هـ کي په بلخ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ طریقه قادریه شریفه...

د دې طریقې باني یا مؤسس شېخ حضرت محي الدین عبدالقادر ګیلان رحمه الله دی چې په ۴۷۰ هـ کې یې دې فاني دنیا ته سترګې روښې کړې دي او په ۵۴۱ هـ کال په بغداد کې وفات سوی دی.

داراشکوه چې د شاه جهان مغول پاچاه زوی و او په (دارا) سره مشهور و، د دغې طریقې مرید او مخلص و. هغه په خپل کتاب (سکینت الاولیا) کې وایي:

(بنای سلسله متبرکه قادریه بر طریقه (صحو) یعني هوشیاري است و کثرت فتوح و عدم تفرس است و صحو عبارت است از حصول مراد و صحبت حال).

د دغې طریقې پیروان په عراق، مراکش، اندلس، افغانستان، پاکستان، هند او منځنۍ اسیا کې خورا ډیر دي.

د قادریه د طریقې سالکان پر ریاضت، خلوت او د مشائخو په مزاراتو باندې دخپل سلوک خاص او غوره اداب چلوی.

شېخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله چې په غوث الاعظم دستګیر سره هم شهرت لري، دی حنفي مذهبه و مګر د فتوا په وخت کې به د امام شافعي رحمه الله او احمد بن حنبل رحمه الله د مذاهبو څخه یې هم ګټه کوله.

د شېخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله مشهور تالیفات دادی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفتح الرباني والفيض الرحماني، فتوح الغيب، ملفوظات، غنية الطالبين ،مكتوبات ،حزف نشا، الخيرات، الوهاب الرحمانيه، و الفتوحات الرحمانيه، جلاداالخاطر، سرالاسرار، ردالرافضه، تفسير القران.

شیخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله دخپل وخت صوفي او عالم و. پر دې سر بېره په شعر او شاعرۍ کې هم برلاسی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ طریقه چشتیه شریفه:

ددې طريقې باني يا موسس خواجه معين الدين حسن سکجزي چشتي رحمه الله دی چې د غياث الدين حسن زوی دی.

چشتي صاحب په ۵۳۷ هـ کې د افغانستان په سکجزي نومي کلي کی زېږېدلی دی او په ۶۳۲ هـ کې د هندو ستان په اجمير کي خاوروته سپارل سوی دی.

چشتي يې ځکه بولي چې، د ده د طريقې او ارادت سلسله په اوم پښت کې و حضرت ابو اسحاق شامي چشتي رحمه الله ته رسيږي او ابو اسحاق شامي چشتي رحمه الله د شيخ علود بنوري رحمه الله مريد و.

چشت د افغانستان د هرات ولايت يوه مشهوره ولسوالي هم ده. په دې ولسوالي کې ډېر صوفيان او بزرگان پيدا سوي دي.

د (فرشتې تاريخ) (اخبارالاخيار) (تاريخ مشائخ) د ده د نسب سلسله په ۱۴ پښت کې حضرت علي رضي الله عنه ته رسولې ده.

حضرت خواجه معين الدين چشتي رحمه الله په افغانستان کې د لوېديځو سيمو د مدرسو تر ليدلو وروسته په شپاړس کلني عمر کې سمرقند او بخارا ته ولاړ او هلته يې د دين علم پوره زده کړ.وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېرته راګرځېدلو په وخت کي يې له خواجه عثمان هاروني رحمه الله سره په نشاپور کي وليدل او د هغه په مريدانو کي شامل سو.

د قطب الدين ايبک په زمانه کي اجمير ته ولاړ او هلته يې د هند د حکومت د استازي له لوري خورا تود هرکلی وسو. ده په دهلي کي د وعظ او ارشاد له لاري ډېر موريدان پيدا کړل. مرحوم غلام سرور رحمه اللهاو هم داسي نورو بزرګانو وينا ده چي په هند کي د اسلام ډېره د چشتي د کورنۍ له خوا بله سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/طریقه سهر ور دیه شریفه...

دغه طریقه شېخ بهاولدین سهروردي رحمه الله څخه را شروع سوېده .

شېخ بهاوالدین سهرور دي رحمه الله د شېخ محمد عمر رحمه الله زوی او په **۵۳۶** هـ کي د زنجان په سهر ورد کي زېږېدلی دی او په **۶۲۲** هـ کي په بغداد کي وفات سوی دی او هلته په بغداد کي خاورته سپارل سوی دی.

شېخ بهاوالدین سهروردي رحمه الله د منبع الاسرار، مطلع الانوار، عالم رباني، او استاد الشیوخ په نومانو سره هم یاد سوی دی.

د دې طریقې په تاسیس کي روایات مختلف دي. ځیني اشخاص د دې طریقې موسس شېخ عبدالقادر چي په (شېخ ابو نجیب عبدالقادر سهروردي) سره مشهور دی بولي.

د شېخ شهاب الدین رحمه الله نوم ځکه زیات دې طریقې ته منصوبیږي چي د ده خلیفه ګانو په هند کي او هم دارنګه د منځنی اسیا په سیمو کي د دې طریقې په رواج کولو کي ډېر کوښښ کړی دی.

پر پورتنیو څلورو مشهورو طریقو سر بېره نوري طریقې هم سته چي هغه طریقې و یو خاص شېخ ته منسوب سوي دي. په دغو طریقو کي ځیني په اوس وخت کي لمنځه تللي دي او یوازي نوم یې پاته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرت مولانا عبدالرحمن جامي رحمه الله د تالیف (نفحات الانس) او د (سکینة الاولیاء) د محمد دارا شکوه د تالیف او د الفاخوري او خلیل صبر تالیف (تاریخ فلسفه عربیه) د روایتاتو له مخي هغه طریقې دادي.

طریقه جنیدیه: د حضرت شیخ جنید بغدادي رحمه الله طریقه ده چي د هجرت په دریمه پیړۍ کي پیدا سوې ده.

طریقه زېدیه: دا د حضرت خواجه عبدالواحد زیدیه رحمه الله طریقه ده . و دې طریقې ته واحدیه هم وایل کیږي.

طریقه نوریة: دا طریقه د حضرت شیخ ابو الحسن نوري رحمه الله نامه ته ځانګړې سوې ده او د ده طریقه یادیږي

طریقه طیفوریة: دا طریقه د حضرت شیخ بایزید بسطامي رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه ادهمیة: دا طریقه د حضرت شیخ ابراهیم بن ادهم رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه محاسبیة: دا طریقه د حضرت شیخ ابو عبدالله حارث بن اسد المحاسبي رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه حکمیة: دا طریقه د حضرت شیخ محمد بن علي حکیم ترمذي رحمه الله په نامه یاده سوې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

طريقه خزارية: دا طريقه د حضرت شیخ ابو سعيد خرازي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه سهيلية: دا طريقه د حضرت شيخ سهيل بن عبد الله تستري رحمه الله په نامه ياد سوې ده.

طريقه خفيفية: دا طريقه د حضرت شيخ ابو عبد الله خفيف رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه سيارية: دا طريقه د حضرت شيخ ابو العباس سيار رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه اويسية: دا طريقه د حضرت شيخ او ويس قرني رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه کبروية: دا طريقه د حضرت شيخ نجم الدين کبرا رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه احمد ية: دا طريقه د حضرت شيخ سيد احمد بدوي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه شاذليه: دا طريقه د حضرت شيخ ابو الحسن شاذلي رحمه الله په نامه ياده سوې ده او دا طريقه د حضرت شيخ ابو مدين تلمساني رحمه الله چي په **۵۹۳** هـ کي وفات سوی دی جوړه کړې ده. دا طريقه په شمالي افريقا خصوصاً په مصر کي ډېر پيروان لري.

طريقه جزولية : دا طريقه د شاذلي رحمه الله د طريقې يوه مشهوره څانګه ده چي په مراکش کي يې رواج پيدا کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طریقه مولویه: دا طریقه د حضرت شیخ مولانا جلال الدین بلخي رحمه الله په نامه یاد سوې ده.

طریقه ملامتیه: دا طریقه د حضرت شیخ حمدون بن احمد قصار رحمه الله طریقه ده چي بل نوم یې قصاریه ده.

طریقه شطاریة: دا طریقه د حضرت شیخ عبدالله حشطار رحمه الله په نامه یاده سوې ده. دا طریقه په اندونزیا او هندوستان کي ډېر پیروان لري.

طریقه سنوسیة: دا طریقه د سید محمد سنوسي ادریس رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه خلوتیه: دا طریقه د سهر وردي او کبریه طریقې د ځانګو څخه یوه ځانګه بلل کیږي.

طریقه غزالیه: دا طریقه د حضرت شیخ امام محمد غزالي رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طریقه رفاعیة: دا طریقه د حضرت شیخ سید احمد بن ابوالحسن رفاعي رحمه الله په نامه یاد سوې ده.

طریقه حلاجیة: دا طریقه د حضرت شیخ حسین بن منصور حلاج رحمه الله په نامه یاد سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طریقه حیدریة: دا طریقه د حضرت شیخ حیدر رحمه الله په نامه یاد سوې ده. له دې امله ورته حیدریه طریقه وویل سوه. دا طریقه د هجرت په اومه (۷) پېړۍ کې په خراسان او شاو خوا سیمو کې زیات پیروان درلودل. د اسلامي نړۍ مشهوره سیاح ابن بصوطه رحمه الله ددې طریقې په اړه وایي: د حیدري طریقې سالکان په زهد کې خوار ډېر مشهور وو او سالکانو یې د ډېر زهد له کبله ودونه نه کول.

طریقه نعمت اللهیة : دا طریقه د حضرت شیخ شاه نعت الله ولي رحمه الله په نامه یاده سوې ده. د دې طریقې اساسات زیاتره د حضرت شیخ ابن العربي رحمه الله د طریقې سره ورته دي.

په اصل کې دغه ټولې طریقې د مخکنیو څلورو مشهورو طریقو څخه الهام اخلي مګر د لاربښودنې ډول یې سره بېل دی. د ټولو طریقو مشایخو شجره او احوال که وکتل سي، دابه څرګنده سي چې د ټولو مصداق او هدف یو دی. څوک پر یوه لاره ورځي او څوک پر بله لاره ورځي. الله تعالی جل جلاله دې مونږ او تاسو ته هغه لاره رانصیب کړي چې حدف ته ژر رسېدونکې وي

آمین ثم آمین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ زيارتونه كه ليري وي او كه نژدې وي ورتګ يې جائز بولو......

د محترم حاجي اغا صاحب مبارک د عبارت نه دلته درې خبرې معلومېږي.

۱ زيارت ته تلګ.

۲ نژدې زيارت.

۳ ليري زيارت.

اول : د قبرونو زيارت کول. د قبرونو زيارت کول د انسان لپاره يو مهم درس دی. د قبرونو زيارت و انسان ته خپل اصل ور معلوموي چي، له کوم لوري څخه را غلی يم، زما ابتدا څه وه او پر کوم ځای زما انتهاده او دا ورته په ګوته کوي چي ای انسانه ستا د ژوندانه په دې سفر کي مقصد څه و او آخرني منزل دي کوم يو دی.

د دغي آرامي بيديا چي، د ټولو شتمنو، زورواکو او کمزورو د ژوندانه ځراغ په کښي مړ کېدونکی دی د قبرونو زيارت انسان ته دا فکر ور پيدا کوي چي، دا هغه د وحشت او خوف او يوازي والي کور دی چي، استوګن يې د ظاهري شتمنۍ نه فقط دوه سفين ټوکران لري او هغه هم د بل د لوري ور کول سوي دي. که انسان د عبرت سترګي ولري، دقبرونو کتنه زړونه لړزوي، تمه او حرص ختمه وي. په لړ فکر سره و انسان ته دا خبره ښه ځرګنديږي چي، دا لاره د عبرت ده. دوخت شتمن او ږيسږتمن شاه او ګدا دلته د دنيا د لړ ژوندون څخه دغه اوږده ژوندون ته راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی و دغه نوي ژوندانه ته په کتو سره د انسان رنډې سترګې بینا کیږي. کانه غوږونه یې بیداروي. د غفلت په خوب بیده په خپل مسؤلیت خبره وي. انسان ودې ته اړباسي چې پر تېر ژوند بیا کتنه وکړي او دآینده ژوند پلان و نسي تر څو د ژوند په مقصد او په خپل مسولیت پوه سي. **رحما بابا** څومره ښه وایي:

هر زنده چې د مرده پر قبر ورسي

بس دی دومره نصحت په دا دنیاد

په هر صورت د قبرو زیارت کول د مسلمان لپاره ښه درس دی. و دغه درس ته ورتلې د اسلام له نظره یو غوره کار دی مګر د بلې خوا ځیني عناصر سته چې، د هر مسلمان په غوږ کې دا ور کوي چې، زیارت ته ورتلې شرک دی مګر ښه خبره داده چې، زیارت ته تلې څه و څېرو چې، د اسلا م له نظره څنګه دی.

ابو هریرة رضي الله عنه فرمايي چې، نبي علیه السلام وویل:

(زوروا القبور فانها تذكر الاخرة) [103]

یعني زیارت د قبرونو کوئ. دا تاسو ته اخیرت دریاد وي او بي بي عائشه رضي الله عنها وایي:

(ان رسول الله ﷺ رخص في زيارة القبور) [104]

---

[103] - ابن ماجة : ١ جلد ، ١١٢ مخ.
[104] - ابن ماجة : ١ جلد ، ١١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني رسول الله ﷺ د زيارت کولو اجازه کړې ده.

عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه وايي:

(ان رسول الله ﷺ قال کنت نهيتکه عن زيارت القبور فزوروهافانها تزهدفي الدينا د تزکرالاخرة)[105]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام وفرمايل: ما تاسو د زيارت د ورتلو څخه منع کړي واست. اوس تاسو د قبرونو زيارت کوی. دا تاسي د دنيا نه بې پروا کوي او آخيرت در ياده وي.

د دغه اخرني حديث شريف څخه په ښکاره او د مخکنيو دوو حديثونو څخه په ضمني ډول او له هغه ټولو احاديثو څخه چي په صحاح سته کي رانقل سوي دي، د دې ټولو څخه دا خبره معلوميږي چي، نبي عليه السلام د څه وخت لپاره صحابه کرام رضي الله عنهم د قبرونو د زيارت کولو څخه منع کړي وو خو څه وخت وروسته يې بيا اجازه ورکړه چي زيارت د قبرونو ته ورځئ.

ښايي نبي عليه السلام د يوې وجهي له امله د زيارتونو له ورتلو څخه منع کړې وي او وروسته يې بيا اجازه ور کړې وي. د نبي عليه السلام د منع وجه ځيني علماء کرام داسي بيانه کړې ده.

[105]- ابن ماجه: ١ جلد، ١١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوله وجه: پخواني مړه اکثره مشرکین او بت پرست وو. اسلام د مشرکینو له نړۍ سره د مسلمانانو د هر راز اړیکو پرېکول غوښتل.

دوهمه وجه: یابه مسلمانانو د قبرونو د زیارت په وخت کي هغه اعمال او اقوال کول کوم چي د اسلام د قانون څخه وتلي وو.

دریمه وجه: کېدای سي، داله دې وجهي وي چي، کفري نړۍ ته دا معلومه سي چي دمسلمان او کافر هیڅ تعلق نسته هغه که په ژوند کي وي او که وروسته تر ژوند وي.

همداسي نوري وجهي هم لري مګر کله چي د مسلمانانو په زړونو کي د ایمان رڼښې محکمه سوې او د اسلامي ادابو اقوالو اعمالو څخه خبر سول، نو بیا نبي علیه السلام د قبرو د زیارت کولو عامه اجازه وکړه چي، تاسو د قبرونو زیارت کوئ. دا تاسي د دنیا څخه بې پروا کوي او اخیرت دریاد وي.

داسي نه ده چي نبي علیه السلام یوازي امت ته دا وینا کړېده چي، تاسو د قبرونو زیارت کوئ بلکي نبي علیه السلام خپله هم د قبرونو زیارت کړی دی. نبي علیه السلام د خپلي مور د قبرو زیارت کړی دی.

په دې اړه ابوهرېرة رضي الله عنه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(زار النبي ﷺ قبر امه فبكي وابكى من حوله فقال استاذنت ربي في ان استغفر لهافلم ياذن لي و استاذنت ربي في ان ازور قبرها فاذن لي فز وروا القبور فانها تذكر كم الموت) [106]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام د خپلي مور د قبر زيارت وکړ او د قبر څنګ ته يې وژړل او ورته را تاو خلک يې هم وژړول او وې ويل: له الله تعالی ﷻ څخه مي اجازه اخيستې ده چي د خپلي مور د قبر زيارت وکړم. تاسي هم د قبرونو زيارت وکړئ، ځکه؛ د قبرونو زيارت د مرګ، آخيرت د يادولو سبب دی.

نبي عليه السلام يواځي هم تللی دی د قبرونو زيارت کولو ته او کله به د صحابه کرامو په ملګرتيا تلی، کله چي به صحابه کرام رضي الله عنهم ور سره ملګري وو، هغوی ته به يې د قبرونو د زيارت کولو اداب ور ښودل لکه څنګه چي دا خبره د مسلم شريف له دغه حديث څخه معلوميږي.

(کان رسول الله يعلمهم اذا خرجو الي المقابر) [107]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام به صحابه کرامو ته د هديرې اداب ور ښودل چي، کله به هديرې ته ولاړل. هم داسي مخکني علماء کرام هم د قبرونو په زيارت کولو قائل دي.

106- ابن ماجة : ١ جلد، ١١٣ مخ.
107- صحيح مسلم : ٦٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام شافعي رحمه الله د امام اعظم صاحب ډېر احترام کاوه. د ردالمختار ملاصاحب په دې هکله داسي وايي:

(**انه قال انی لاتبرک بابي حنيفه و اجئ الی قبره فاذا عرضت لي حاجة صليت رکعتين وساء لت الله تعال عند قبره فتقضی سريعاً**)[108]

ژباړه: وايي امام شافعي رحمه الله به ويل: زه په امام صاحب رحمه الله تبرک حاصلوم کله چي به ماته يوه سخته را پېښه سوه. ما به د امام صاحب دقبر سره دوه رکعته نفل لمونځ وکړ او د الله تعالی جل جلاله څخه به مي د خپل مشکل په اړه سوال وکړ. زما حاجت به ډېر ژر پوره سو.

امام الغزالي رحمه الله وايي:

(**و کل من يتبرک بمشاهدته في حياته يتبرک بزيارته و فاته**)[109]

يعني کوم څوک چي په ژوندونکي د هغه په ليدو سره تبرک حاصله وي. هم دغسي تبرک په زيارت د وفات وروسته هم حاصلولای سي لکه: څنګه چي څوک په ژوند کي چاته د تبرک په خاطر ورځي لکه: ورتګ د اولياووالله، مجلس ته د علماء کرامو، درسي حلقوته، هم داسي و قبرونو ته هم ورتلای سي ترڅو تبرک په حاصل کړي. په

[108]- رد المختار: ۱جلد، ۳۸ مخ. طبع بيروت
[109] - احيا العلوم ۲جلد ۲٤۷ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر صورت که د مذهب کتابو نو او حدیثونو ته ځوک نظر وکړي او بېله تعصبه فکر په کښې وکړي دا خبره ورته ځرګندېږي چي، د قبرونو زیارت ته تګ جائز دی.

که څني کسان د قبرونو د زیارت څخه منکر دي، دا د هغوی سؤء فهامي ده که څه هم دوی و ځان ته اهل حدیث هم وايي او وايي چي، موږ په حدیثو عمل کوو. مګر د دوی دا خبره سراسر غلطه ده چي موږ په احادیثو عمل کوو ځکه د حدیثو کتابونه د زیارت القبور په نامه ځانګړي بابونه ایښي دي.

زه نه پوهېږم، دغه مخکني احادیث چي ما ذکر کړل دوی لیدلي نه دي او که پر دغه ځای يې شخصي ګټه مدي نظر نولې ده چي مازي د عوامو په سترګو کي خاور ي اچوي.

په دا اوس وخت کي چي کوم غېر مقلدین دي، دوی د احادیثو سربېره د خپل پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي خبره هم نه مني. محمد بن عبدالوهاب نجدي هم د مطلق زیارت څخه نه دی منکر دی وایي:

(د پېغمبر ﷺ د قبر زیارت کول مستحب کار دی)[110]

افسوس د دې خلکو پر حال دی چي، کله دوی د حج فرضیي لپاره ولاړسي د نبي علیه‌السلام زیارت مبارک ته نه ځي او حال دا دی چي د دوی مشر په دې اقرار کوي چي د نبي علیه‌السلام زیارت مبارک ته تلل مستحب کار دی.

110- الهداية السنية رسالة : نمبر ۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبي عليه‌السلام د زيارت مبارک پوري يوه قصه را ياد سوه.

زموږ په علاقه کي يو غېر مقل ېږ و. هغه حج ته ولاړی. کله چي راغلی يوه کس پوښتنه ځيني وکړه. حاجي صاحب تاسو د نبي عليه‌السلام زيارت مبارک ته هم ولاړاست. دې غېر مقلږې ور ته وويل: هو زه مديني منورې ته ولاړم مګر د نبي عليه‌السلام د زيارت لپاره نه بلکي د مديني منورې د تعميراتو دليدلو لپاره تر څو د هغو ننداره وکړم.

درنو لوستونکو دغه غېرمقلږې زموږ په وطن کي د غېر مقل ېږينو په مابين کي خورا د شهرت او عزت وړ کس دی

ماته د ده په دې خبره يوه پوښتنه را ياد سوه. هغه داچي تاسو دغه حديث شريف د ځان لپاره قوي دليل بولي.

(لا تشد الرحال الا الى ثلاثه مساجد المسجد الحرام والمسجد الاقصى و مسجدي).

له دې حديث شريف څخه خو دتعميراتو ننداري لپاره هم سفر کول حرام دی. که موږ د غېر مقلدينو عمل او وينا سره وګورو ډېر فرق لري . په هر صورت موږ اهل سنت والجماعت د قبرونو زيارت منو او پر دې خبره وياړ هم کوو.

دوهم : نژدې زيارتونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نژدې زيارتونو اړوند خبره که څه هم د مخکني بحث څخه معلومه سوه بیاهم دې ته اړتیا سته چي په احادیثو راته معلومه سي چي، نبي علیه السلام ایا د هغو صاحبه کرامو او شهیدانو و زیارتونو ته تللی دی کوم چي، په مدینه منوره کي موجود وو.

له بي بي عائشة رضي الله عنها څخه روایت دی.

(قالت کان رسول الله ﷺ کلما کان لیلتها من رسول الله ﷺ یخرج من اخراللیل الی البقیع الحدیث)[111]

ژباړه: یعني کله چي به نبي علیه السلام زما په نوبت کي و. د شپې په اخره حصه کي به بقیع (جنت بقیع) ته تلی. جنت بقعیه هغه هدیره ده چي، په مدینه منوره کي ده. په دې هدیره کي ځیني صحابه کرام او شهیدان ارام کوي. هم داسي د نبي علیه السلام چي به کله دې هدیرې ته ولاړی، د مسلمانانو د مړو لپاره به یې دعا وي کولې او د دوی لپاره به یې د الله تعالی جل جلاله نه مغفرت غوښتنه کول.

بي بي عائشة رضي الله عنها وایي:

(قالت کنت ادخل بیت الذي فیه رسول الله ﷺ و اني واضع ثوبی الحدیث)[112]

ژباړه: یعني زه به داخلېدلم د نبي علیه السلام د زیارت لپاره و خپلي خوني ته، هغه (خونه) چي، نبي علیه السلام مبارک په کښي پروت دی.

---

[111]- مشکوة : ۱جلد، ۱۵٤ مخ.
[112]- مشکواة ۱جلد، ۱۵٤ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې څخه دا ښه معلومه سوه چي هم زيارت ته ورتلګ جائز دي او هم د كور او كلي سره نژدې زيارت ته ورتلګ جائز دي، يوازي دانه چي ورتلګ جائز دى بلكي دا يوه ښه عمل هم دى. له پورته حديث شريف څخه دا خبره هم معلومه سوه چي. زيارت ته ورتلګ وخت هم نه لري چي، هروخت دي فراغت پيدا كړ ورځه. هغه كه د قريبانو زيارت وي او كه د صلحاؤ او شهيدانو او كه دعامو مسلمانانو وي.

دريم: ليري زيارتونه:

موږ اهل سنت والجماعت دا خبره منو كه د يو صالح، ولي، اونبي او همداسي نورو معتبرو كسانو د زيارتونو لپاره څوک سفر وكړي جائز او روا عمل دى او په دې سره به ثواب هم وي.

د بل لوري، زموږ سره غېر مقليدين په دې خبره مخالف دى چي، دوى دا عقيده لري چي، د زيارت لپاره سفر كول حرام دى كه څه هم د نبي عليه السلام د زيارت لپاره وي.

غېر مقليدين د خپلي دعوې لپاره دا حديث شريف دليل ګرځوي.

(عن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال لاتشدالرحال الاالى ثلاثة مساجد المسجد الحرام والمسجد الاقصى و مسجدى)[113]

[113]- بخاري شريف: ١جلد، ١٥٨مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني د سفر تابيا او پېتی نه تړل کيږي بېله دغه درې مساجدو. زما خپل مسجد (مسجد نبوي) مسجد الحرام او مسجد اقصی.

دغه حديث صحاح سته وو رانقل کړی دی. موږ مقليدين د حديث د صحت اړوند خبره نه کوو ځکه زموږ په وړاندي دغه حديث يو معتبر حديث دی.

غېر مقليدين د حديث و ظاهر عبارت او متن ته ګوري مګر موږ مقليدين د حديث د عبارت څېړنه کوو.

که موږ و ګورو د حديث متن ته (**لاتشدالرحال الاالی ثلاثة مساجد** ...) دا معلومه خبره ده چي په حديث شريف کي لفظ د (**الا**) حرف استثناء ده.

(**الی ثلاثة مساجد**) مستثنا ده. د عربي د ګرامر او قانون له مخي بايد په داسي ځای کي درې شيان موجود وي، مستثنی، مستثنی منه او حرف استثناء. په دې حديث شريف کي مستثنی او حرف استثناء سته مګر مستثنی منه نسته په کوم ځای کي چي داسي جمله راسي د عربي د قانون له مخي بايد موږ هلته مستثنی منه مقدره و منو. نو موږ هم دلته مستثنی منه مقدوره ايږدو. کله چي موږ مستثنی منه مق دو ره و منو د حديث عبارت به داسي وويل سي.

اول مثال:

(**لاتشد الی مسجد من المساجد الاالی ثلاثه مساجد**...)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم مثال:

(**لا تشد الی مکان من الامکنة الا الی ثلاثه مساجد**...)

د حدیث د مفهوم درک په دې پورې دی چې، له دې دوو مقدرو مستثنی منه څخه یو مراد کړو.

که د حدیث مفهوم اول فرض کړو، نو د حدیث مفهوم به دا کیږي چې، هیڅ یوه مسجد ته د سفر پېټې نه تړل کیږي. بېله له دې درو مساجدو څخه. په دې صورت کې د حدیث شریف هغه معنا نه کیږي کوم چې غیر مقلدین یې کوي.اوس نو که څوک د پیغمبرانوو امامانو او صالحانو د زیارت لپاره عزم د سفر وکړي، هیڅکله د حدیث په منع کې نه راځي ځکه؛ د حدیث موضوع مساجدو ته د سفر د عزم ده نه د زیارتونو لپاره د سفر کولو.

په دې صورت کې به دا خبره د حدیث شریف څخه مقصد وي چې، د دنیا ټوله مساجد یو شان دي. د نړۍ یو مسجد ته په بل مسجد فضلیت نسته ماسوا د هغه درو مساجدو څخه کوم چې نبي علیه‌السلام ذکر کړي دي. دې خبرې ته په لاندې حدیث شریف کې هم اشاره سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عن شهر بن خوشب قال سمعت اباسعيد رضي الله عنه و ذكرت عنده الصلواة في الطور فقال: قال رسول الله ﷺ لاينبغي للمصلي ان يشد رحاله الى مسجد تبتغي فيه الصلوة غير المسجد الحرام و المسجد الاقصي و مسجدي)[114]

له دې حديث څخه دا خبره ښه معلوميږي چي، د لمانځه لپاره شدرحال منع دی. د زيارت او بل شي لپاره شد رحال کي داخل نه دی او بل چي موږ کومه مستثنی منه منلې وه د دغه حديث شريف چي، موږ کوم مفهوم را ويستی دی دغه مفهوم د ډېرو کتابونو ذکر کړی دی لکه: النوی، عمدة القاري، عيني شرح بخاري و فتح الباري، اعلاالسنن، اشعة اللمعات، مرقات، رد المختار، امدادالفتاوی، احسن فتوی. د دغه ټولو کتابو عبارت رانقل کول راته ګرانه خبره وه يوازي مي نومان ياد کړل.

که د چا د ښه معلوماتو لپاره زړه وي، د دغه حديث شريف اړوند دغه کتابونه دي مطالعه کړي.

دوهم: تقدير چي کله موږ لفظ د مکان و منو چي مستثنی منه ده، په دې صورت کي به له دې درې ځايونو پرته ټول سفرونه ممنوع وي. د جومات د زيارت لپاره سفر وي او بيا که د نورو ځايونو لپاره وي مګر د قطعي او پرېکنده قرائنو له مخي به دا روښانه سي چي د سند د صحت په فرضولو کي د حديث مفهوم هم هغه لومړنی دی.

114- فتح الباري: ۳ جلدو ۵۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: مستثنی درې ګوني مساجد دي. څرنګه چې، استثناء متصل استثناء ده نو ښکاره ده چې مستثنی منه به مساجد کلمه وي نه مکان او ځای.

که څوک ووايي، ماجاء ني الا زيد، بايد وويل سي. مستثنی منه د انسان لفظ او يا هغه ته ورته مشابه لکه: قوم او نور دي. نه سي او موجود انسان وي يا غير انسان په وسيع او جامع معنی.

دوهم: که هدف ټول معنوي سفرونه منع کول وي. نو محدودول به سم نه وي. ځکه؛ حج په مناسکو کښي انسان، عرفات، مشعر، او منی ته شدالرحال کوي او د سفر کولو قصد کوي. که مذهبي سفر له دې درو ځايونو پرته جائز نه واى، نو بيا دې دريوته ولي جائز سوی دی.

دريم: د الله تعالی په لاره کي جهاد کولو ته سفر کول. د علم د زده کړي او د صله رحمي او د مور او پلار د زيارت لپاره سفر له هغه سفرونو څخه دی چې، په آيتونو او حديثونو کي تصريح سوی دی لکه الله تعال ﷻ چې فرمايي:

﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ [115]

ژباړه: ولي له هري قبيلې څخه يوه ډله له کوره نه وځ ئ چي، دين زده کړي او خپلي قبيلې ته تر را ستنېدو وروسته ووېروي دوی، ښايي هغوی ووېرېږي.)

[115] - سورة توبه : ۱۲۲ اية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله سترو څېړنګیو حدیث داسي تفسیر کړی دی لکه چي و مووېل: امام غزالي رحمه الله په خپل کتاب احیاء العلوم کي داسي وايي:

دویم ډول مسافرت دادی چي، د عبادت لپاره وي لکه: جهاد، حج، د پېغمبرانو، صحابه کرامو، تابعانو، او لیاو کرامو، د قبرونو زیارت لپاره مسافرت کولو ته تلل وي.

د چاچي په ژوندون کي زیارتونه معتبر وي، په مړیني یې هم بختور وي او شد الرحال د دغو اهدافو لپاره څه خبره نه ده او له حدیث سره ټکر نه لري چي (شدالرحال) بېله دریو مساجدو جائز نه ګڼي څکه؛ په هغوی کښې موضوع مساجد دي او څرنګه چي، ټول مساجد د فضلیت له پلوه سره یو شان دي، ویل سوي دي چي، مسافرت ورته جائز نه دی او که له مساجدو تېر سو، د اولیاء او انبیاء زیارت فضلیت لري. که څه هم په درجه او مرتبه کښې بېل بېل دي.[116] نو هغه څه چي د نهي وړ دي، له دې درې ګونو مساجدو پرته بل مسجد ته شد الرحال دی نه دزیارت او نورو معنوي چارو لپاره شد الرحال.

دلته دیوه ټکي یادونه ضروري ده چي، که پېغمبر ﷺ فرمايي، بېله دې درو مساجدو نورو ته د سفر پېټی نه تړل ضروریده چي شد الرحال له دریو پرته حرام دی بلکي مقصد دادی چي، هغه نور د دې وړ نه دي چي څوک ورته د سفر قصد شد

[116]- احیاء العلوم: ۷ جلد، ۲٤۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرحال وکړي او کړاو وګالي او ليدو ته يې ولاړسي. ځکه؛ د کلي، ښار، د خپل وطن، د بل وطن، جامع، جوماتونه او مساجدټوله سره يو شان دي.

داسي هم نه ده که څوک د يو مسجد نه بل مسجد ته ولاړ سي، نو حرام کار يې وکړی او سفر يې ګناه ده ځکه د دې خبري شاهدي دا ده

(**ان النبي ﷺ كان ياتي مسجد قبا كل سبت ماشياوراكباً و ابن عمر كان يفعل كذالك**)[117]

ژباړه: يعني نبي عليه‌السلام هره شنبه د مسجد قبا دزيارت لپاره پياده او سپور راته او عبدالله ابن عمر هم داسي کول.

د دغه حديث چي شدِ الرحال دی، د دې په تائيد چي د حديث څخه زيارت د قبرو نه دی مراد، يو بل بحث ايږدم چي، د نبي عليه‌السلام دروضې مبارکي زيارت دی ځکه؛ د نبي عليه‌السلام زيارت مبارک ته سفر کول حتمي دی. خاصبياده حاجي لپاره. دا خبره به معلوه سي چي، زيارتونوته سفر کول کوم حرام کار نه دی.

[117]- بخاري شريف : ۲جلد، ۷٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مقبرې زيارت کول. د حضرت محمدﷺ

د نبي عليه‌السلام د روضې مبارکي زيارت د اهل سنت والجماعت په نزد يو په زړه پورې سفر دی او د ټولو پر يقين دی چي، د نبي عليه‌السلام د قبر زيارت کول يو ښه او نېک عمل دی ځکه؛ د حديثو کتابونه په دې اړه يې ډېر احاديث رانقل کړي دي مګر زه دوومره وس نه لرم چي، هغه ټول رانقل کړم خو زه به يو څو احاديث رانقل کړم او هم داسې به د حنيفي مذهب د کتابونو عبارات او اقوال درته بيان کړم.

(**عن ابن عمر**رضي‌الله‌عنه **قال: قال رسول الله** ﷺ **من زار قبري و جبت له شفاعتي**).[118]

ژباړه: د عبدالله ابن عمر رضي‌الله‌عنه څخه روايت دی چي، نبي عليه‌السلام وفرمايل: هر چاچي زما د قبر زيارت وکړ پر ما يې شفاعت لازم دی.

د اهل سنت والجماعت څلورو مذاهبو علماء کرام د دغه حديث شريف له مخې فتوی ورکړېده.

د ښه معلوماتو لپاره د تقي الدين علي بن عبدالکافي سبکي رحمه‌الله د (شفاء السقام) کتاب ۳ او ۱۱ مخونه وګورئ.

شفاء السقام يو ډېر ښه کتاب دی چي د اهل تسنن ليکوالو د نبي عليه‌السلام د قبر د زيارت لپاره د سفر د منعې په باب د شيخ ابن تيمه د فتوی په ځواب کي ليکلی دی.

[118]- شفاء السقام : ۳، ۱۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(من جاء زائرا لاتعمله حاجة الا زيارتي كان حقاً على ان اكون له شفيعايوم القيامة)

ژباړه: څوک چي ماته د زيارت په نيت راغلی، په مايې حق سو چي د قيامت په ورځ يې شفاعت وکړم.

دغه حديث شريف (**١۶**) حافظانو او محديثينو په خپلو کتابونو کي رانقل کړی دی او په (شفاء السقام) کي په **١٣** مخ کي يې د دغه حديث شريف ښه څېړنه کړې ده هغه وګورئ او (الوفاء الوفاء) کي په **۴**جلد او **١٣۴** مخ کي يې مطالعه کړئ.

(من حج وزار قبرئ بعد موتي كان ممن زارني في حياتي)

ژباړه: څوک چي حج وکړي او بيا زما زيارت وکړي لکه: په ژوند کي چي يې زما زيارت وکړي. دا حديث شريف **٢۵** لوړ رتبه محديثينو او حافظانو په خپلو کتابونو کي رانقل کړی دی او په (شفاء السقام) کي په ١٢ مخ کي د دغه حديث شريف ډېره ښه څېړنه سوې ده هغه وګورئ او د (الوفاء الوفاء) نومي کتاب د **۴** جلد په **١٣۴** مخ کي هم در سره وګورئ.

(من حج البيت فلم يزرني فقد جفاني)

ژباړه: څوک چي حج وکړي او زما زيارت ونه کړي له ما سره يې جفا وکړه. دا حديث شريف (**٩**) مشائخو کرامو او حافظان و رانقل کړی دی (الوفاء الوفا) **۴** جلد ، **١٣۴٣** مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(من زارني بعد موتي فكانما زارني في حياتي)

ژباړه: چاچي زما تر وفات وروسته زما زيارت وکړ لکه: په ژوندوني چي يې زما زيارت وکړي. دا حديث **۱۳** محديثينو او حافظان رانقل کړی دی. (وفاء الوفاء) **۴** جلد، **۱۳۴۷** مخ.

داد نبي عليه السلام د پرېمانه احاديثو هغه بېلګي دي چي خلک يې په کښي خپل زيارت ته رابللي دي او د (الغدير) د معلوماتو له مخي د دغسي حديثونو شمېر **۲۲** ته رسيږي او دوفاء الوفاء) مصنف **۱۷** راجمع کړي دي.

ملا علي القاري رحمه الله وايي: ځيني کسان چي مخالف دي (د نبي عليه السلام) د زيارت کولو سره په هغو باک نسته او په اجماع (اتفاق) د مسلمانانو زيارت د نبي عليه السلام د اعظم القربات، افضل الطاعات، وانحج المساعي شخه دی بلکي ژډېږ ده و درجې ته د واجب حتې ځيني علماء کرام د نبي عليه السلام زيارت د واجباتو د درجې بللی دی بلکي ځنګه چي، دا خبره په (الدرة المضئةفي الزيارة المصطفوية) کي سوېده که د چا طاقت و د زيارت کولو بيا يې هم د نبي عليه السلام زيارت پرې ښودی دا يو لوی غفلت او غټه جفا ده.

دغه بيان ما د ملاعلی القاري رحمه الله د مناسک نه را خلاصه کړی دی.[119]

صاحب الدر المختار وايي:

[119]- مناسک ملا علي القاري: ۳۳٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و مكة افضل منها علي الراجع الاضم اعضاء ه عليه الصلاة و السلام فانه افضل مطلقا حتى من الكعبة والعرش والكرسي و زيارت قبرهٔ مندوبة بل قيل واجبة لمن له سعة اه)[120]

ژباړه: يعني له كومي مځكي سره چي د نبي عليه السلام بدن مبارك موښتى وي، يعني په كومه حصه د مځكي چي نبي عليه السلام پر پروت دى دغه مځكه تر مكې، عرش او كرسي بهتره ده او زيارت د نبي عليه السلام مستحب دى ځيني كسانو ويلي دي چي د نبي عليه السلام زيارت واجب دى په هغه چا باندي چي طاقت يې ولري.

اعلاء السنن په حواله د العلامة الشوكاني وايي:

(و قد اختلف اقوال اهل العلم فذهب الجمهور الى انها مندوبة و ذهب بعض المالكية و بعض الظاهرية الى انها واجبة و قال الحنيفة انها قريبة من الواجبات)[121]

ژباړه: او د نبي عليه السلام د زيارت اړوند د علماء كرامو رايي مختلفي دي. د جمهورو علماء كرامو په نزد مستحب دى. ځيني مالكي او ځيني اهل ظواهر بيا وايي: واجب دى او احناف وايي: د نبي عليه السلام د قبر زيارت نز دې واجب ته دى. تر اوږده بيا ن وروسته د علاء السنن ليكوال وايي:

---

[120]- د رد المختار بهامش رد المختار: ٢ جلد، ٢٥٧ مخ. بيروت.
[121]- اعلاء السنن ٤ جلد، ٣٢٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قلت و قوله ﷺ من زار قبري عام لكل زائر سواء كان من اهل المدينة او من غير هم ولا دليل على كونه خاصاً لمن كان قريباً من المدينة اومن اهلها كما لايخفي فثبت جواز شد الرحال لزيارة قبره ﷺ) [122]

ژباړه: وايي: زه وايم د نبي عليه السلام دا وينا (**من زار قبري**) عامه ده د هر زيارت كوونكي لپاره هغه كه د مدينې منورې استوګن وي او كه د بل ځاى وي. په دې كې هيڅ دليل نسته چي دا وينا دې خاصه سي چي، هغه به مدينې منورې ته نژدې وي او يا به د اهل مدينه څخه وي لكه څنګه چي دا خبره پټه نه ده، نو دا خبره ثابته سوه چي (**شدالرحال**) د نبي عليه السلام د زيارت لپاره سته او په دې اړه علامه عسقلاني رحمه الله وايي:

(ومن اتعقد غير هذا فقد انخلع من ربقة الاسلام و خالف الله ورسوله. ﷺ و جماعت العلماء الا علام و قد اطلق بعض المالكية، انها واجبة وقال عياض انها سنة من سنن المسلمين مجمع عليها و فضلية مرغب فيها) [123]

ژباړه: يعني كه چا د دې عقيدې سوا بله عقيده درلوده. ده كړ ى د اسلام له غاړې څخه وكښل او مخالفت د الله تعالى جل جلاله او دهغه د رسول ﷺ او د ټولى د علماء كرامو څخه وكړ. څكه؛ ځيني علماء كرام د امام مالك رحمه الله د مذهب د نبي عليه السلام د

122- اعلاء السنن: ١٠ جلد، ٣٣٠ مخ.
123 مواهب الرحمان : ٢ جلد، ٣٨٣ مخ.-

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبر زیارت واجب بللی دی او عیاض رحمه الله وایي: دا سنت دی په اجماع د مسلمانانو په دې کې ډېر فضلیت سته.

که څوک دا خبره کوي چي، نبي علیه السلام خپل امت ته فرمایي:

(**لاتتخذو اقبري عیداً**)

ژباړه: یعني زما زیارت مه نیسئ د اختر په څېر .د دې خبرې لپاره علماء کرامو دوه ځوابه کړي دي.

اول : د اختر په څېر زما د قبر د زیارت لپاره یو خاص تاریخ مه معلومه وئ .

دوهم : زما پر قبر مبارک د اختر په څېر زېب او زینت او د لهو لعب لپاره مه جمع کېږئ بلکي زیارت د دعا ، سلام او استغفار لپاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو لپاره د قبرونو زيارت:

د قبرونو د زيارت په مسائلو کي يوه مسئله د ښځو لپاره زيارت ته تلګ دی چي ايا جائز دی او که نه.

په دې اړوند بايد موږ اول د حديثو په رڼا کي دا مسئله و څېړو او دا خبره هم بايد واضح کړو چي ولي ځيني علماء کرام په دې مسئله کي دومره سختي کوي چي ښځي دي د قبرونو زيارت ته نه ځي.

ښه خبره داده چي دحديث شريف په حضور کي د خپلي رايي څخه لاس پر سر سو ځکه؛ دحديثو له مخ ه دا خبره معلوميږ چي، په ځينو او قاتو کي احوال تغير کوي او يا يو حکم د منع او جواز پر شرائطو بنا وي. په هر صورت.

(**ثابت عن ابيه قال لعن رسول الله ﷺ زوارات القبور**)[124]

ثابت رضي الله عنه د خپل پلار څخه روايت کوي چي نبي عليه السلام لعنت ويلی دی پر هغه ښځوباندي چي د قبرونو زيارت ته ځي.

دغه حديث شريف هغه علماء کرامو د ځان لپاره دليل ګرځولی دی چي وايي: ښځي دي زيارت ته نه ځي خو بايد وکتل سي چي، د دغه حديث شريف له مخي او استدلال سره بايد پرښځو باندي د زيارت پرتلګ بنديزونه ولګول سي هغه د څو وجهو په خاطر.

[124]- ابن ماجة ١١٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول : ډېر علماء کرام دغه نهي کراهتي بولي او د کراهت وجه يې هم هغه خاص شرائط وو چي په هغه وخت کي حاکم وو. و دغي خبري ته اشاره د (مفتاح الحاجة) مصنف د دغه حديث شريف لاندي په حاشية کي هم کړېده دی وايي:

علماء کرام د نبي عليه السلام د نهي په باب دوې ډلي دي چي ايا دا نهي تحريمي دي او که کراهتي مګر زياتره پر دې معتقد دي چي که ښځي له فتنې نه مطئينه وي د قبرونو زيارت ته تلای سي.[125]

دوهم: (**عن عائشه ان رسول الله ﷺ رخص في زيارة القبور**)[126]

بي بي عائشة رضي الله عنها وايي: نبي عليه السلام د قبرونو د زيارت کولو اجازه وکړه. په دغه حديث شريف کي عامه اجازه د قبرونو د زيارت ده. هم نارينه ته او هم ښځينه ته. نو که چيري ښځه له دې حکم څخه بېله وای، نو په کار ده چي، ويل سوي وای چي دا حکم يوازي د نارينه ؤ لپاره دی نه د ښځو لپاره.

بل د دغه حديث شريف روايت کوونکې ښځه د.د دې څخه دا معلوميږي چي، نبي عليه السلام دغه حکم په هغه وخت کي کړی دی چي په مجلس کي ښځينه هم موجودي وې. دا خبره طبعي ده چي کله څوک په مجلس کي ناست وي. که چيري متکليم دا قصد وي زما خبره دي تر هغه معلوم مخاطب پوري ورسيږي، نو هغه د نور اشخاصونه ممتاز کړي او که دا قصد يې وي چي، ټولو ته دي زما دا خبره ورسيږي

---

[125]. ١ جلد، ١٦٤ مخ. - مفتاح الحاجة شرح ابن ماجة ددغه حديثلاوند

[126]- ابن ماجه : ١١٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو خپله خبره عامه کړي. دلت موږ يوه داسي کرښه نه وينو چي هغه تخصيص دي د يو چا په کښني وي بلکي په دې حديث شريف کي خبره عامه سوېده.

دريم: په ځينو احاديثو کي راځي چي، نبي عليه‌السلام و بي بي عائشة ته د زيارت کولو طريقه ور وښودله ځکه؛ بي بي عائشته رضي‌الله‌عنها وايي چي نبي عليه‌السلام راته وويل:

د دې ځای پر مؤمنانو، مسلمانانو زموږ تېر او راتلونکو سلام ووايه، الله تعالی جل‌جلاله دي پر دوی رحم وکړي. موږ هم ژر له تاسي سره يو ځای کېږو.[127]

څلورم: امام ترمذي رحمه‌الله نقل کوي چي، د بي بي عائشة رضي‌الله‌عنها ورور عبدالرحمن بن بکر رضي‌الله‌عنه په حبشي کي وفات سو. جنازه يې مکې مکرمې ته يووړه او هلته په مکه کي دفن سو. کله چي بي بي عائشة رضي‌الله‌عنها و مکې ته راغله د مدينې څخه د خپل ورور د قبر زيارت ته ورغله او د قبر سره يې دغه دوه بيتة هم وويل:

(و كناكزلا ماني جذيمة حتبه – من الدهر حتى قيل لن يتصدعا.

(فلماتفرقنا كاني ومالكا- لطول اجتماع لم نبت ليلة معا.

وروسته په دغه حديث شريف کي داسي راځي.

(ثم قالت والله لو حضرتك مادفنت الاحيث مت و لوشهد تك ما زرتك)[128]

127- ابن ماجه : ۱۱۱ مخ.
128- ترمذي :۱ جلد، ۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیث شریف په دغه اخرنۍ جمله باندي ځیني خلک اعتراض کوي.

۱ په دې حدیث کي خو بې بې عائشة ﷺ خپل عذر بیان کړی؟

۲ نبي علیه السلام په زیارت کوونکو ښځو باندي لعنت ویلی کڅه هم بې بې عایشة ﷺ عذر بیانه وي؟

د دې خبرو جواب په ترمذي کي د دغه حدیث اړوند حاشیې کړي.

(و یمکن ان یجاب عند ان النهي مح مول علی تکثرالزیارة لانه صیغة مبالغه ولزاقالت لو شهد تک ما زرتک لان التکرار ینبي الاکثار)[129]

د ترمذي شارح امام حافظ ابن العربي په خپلو تعلیقا تو کي لیکي. صحیح داده چي، نبي علیه السلام ښځي او نارینه دواړوته د زیارت نبوي اجازه ورکړې ده که څني خلک یې زیارت ته تلل مکرو ګڼي هغه پر قبر باندي د تلوسې بې صبرۍ او یا د پوره ستر د نشتوالي له امله دي.

پنځم: پر دې سربېره نور احادیث او واقعات هم راغلي دي چي په هغو کي ښځي د قبرونو د زیارت کولو څخه نه دي منع سوي. (وفاء الوفاء) کي ویل سوي دي چي بې بې فاطمة ﷺ به د هري جمعې په ورځ د حضرت حمزه ﷺ و زیارت ته تلل او هلته به یې ژړل او هم به یې لمونځ نفلي وکړ.[130]

---

[129]- د ترمذي حاشیه : ۱ جلد،۲۰۳ مخ.
[130]- وفاء الوفاء : ۱۱۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام قرطبي رحمه الله وايي: نبي عليه السلام پر هري زيارت کونکي ښځي لعنت نه دی ويلی بلکي: هغه ښځي يې يادکړي دي چي، ډېري زيارتونو ته ځي دا ځکه په حديث کي د ﴿ **زيارت القبور** ﴾ لفظ راغلی دی. دغه لفظ د مبالغې صيغه ده او بل کېدای سي په ډېر تلګ سره وزيارتونو ته د ښځي څخه د خاوند حقوق پاته سي او يا هغه واجب کارونه ځيني پاته سي کوم چي د دې پر ذمه دي او په وخت او ناوخته تلګ باندي زيارت ته کمه ستونزه نسته ځکه، د نبي عليه السلام په ډېرو احاديثو کي عام خطاب سوی دی. هغه هم نارينه ته او هم ښځينه ته متوجه دی.

په هر صورت د حديثو څخه دامعلومېږي چي ښځه زيارت ته تللای سي مګر حالتوته په کتو سره چي په نن وخت کي د فتنو باران دی، په هرلوري شيطاني دروازې راخلاصي دي. په انسانانو کي د الله تعالی جل جلاله څخه ببره ورځ تر بلي په کمېدو ده. په هم دې خاطر علماء کرام رحمهم الله دا فتوی ورکوي چي د ښځي لپاره و زيارت ته تلګ مکروه دی او له دې کراهته د نبي عليه السلام زيارت مبارک و تلی دی يعني د نبي عليه السلام زيارت مبارک ته هم ښځينه او هم نارينه تللای سي.

زه دلته د هغه علماء کرامو اقوال را نقل کوم چي د ښځي لپاره زيارت ته تلګ مکروه بولي.په فتح ابوداؤد حاشية ابوداؤ کي وايي:

﴿ **قيل کان ذالک حين النهي ثم اذن الهن حين نسخ النهی و قيل لبقين تحت النهي لقلة صبر هن و کثرة جز عهن و هوالا قرب الی تخصيصهن بالذکر** ﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ملا علي قاري رحمه الله په شرح مشکوة کي وايي:

(في الشرح السنة قيل هذا قبل الترخيص فلما رخص د خل في الرخصة الرجال و النساء و قيل بل نهي انساء باق لقلة صبر هن و کثرة جز عهن)

او د قاضي عياض رحمه الله نه د ښځو اړوند پوښتنه وسوه چي ايا د قبر و زيارت ته تلای سي او که يا؟

ده ورته وويل: اې سوال کوونکې! د دې جواز او فساد پوښتنه له مانه مه کوه بلکي د دې د ګناه د اندازې پوښتنه وکړه او د لعنت اړوند پوښتنه وکړه. پوسه چي کله ښځه د زيارت لپاره ووځي. پر دې د الله تعالی جل جلاله او ملائکو لعنت وي او له هر طرفه شيطان ور سره ملګری سي او د قبر مړي پر دې لعنت وايي تر هغه وخت چي بيرته کورته راستنه کيږي.

له حضرت سلمان رضي الله عنه او ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی. يوه ورځ نبي عليه السلام د مسجد څخه د کور پر طرف راغلی که ګوري په دې وخت کي بې بي فاطمه رضي الله عنها راغله. نبي عليه السلام پوښتنه څني وکړه. لوري له کوم ځای څخه راغلې؟ بي بي فاطمې رضي الله عنها ورته وويل: فلانکی ښځه وفات سوې وه د هغې کورته تللې وم. نبي عليه السلام ورته وويل: د هغی قبر ته هم ولاړې؟ بي بي فاطمې رضي الله عنها ورته وويل: د الله تعالی جل جلاله نه پنا غواړم. زه به هغه کار څنګه کوم چي له تا څخه مي د هغه په اړوند کي څه نه وي اورېدلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي علیه‌السلام ورته وویل: که چیري ته د هغې قبر ته تللې وای نوبه د جنت بوی هم نه وای لیدلی.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه‌الله په مالابد منه کي وايي: زيارت د قبر د نارينه وو لپاره جائز دی، نه د ښځو لپاره .

په هر صورت موږ چي و احاديثو ته وکورو او د علماء کرامو اقوالته وګورو دا خبره څني معلوميږي چي د قبر زيارت کولو حکم په وخت او زمان، طبيعت او شرائطو پوري اړه لري. که موږ دا موضوع ښه په تحقيق او په عميق نظر و څېړو هم دغه دري خبري څيني راته څرګنديږي او بل په دې تړوله بيان کي چي نهي ذکر سوې، هغه هم په دې خبرو پوري اړه لي لکه وخت او زمان، طبيعت او شرائط.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولیاء الله له قبرو سره لمونځ او دعا کول

زموږ د اهل سنت و الجماعت دا عقیده ده چي، په کوم ځای کي چي د الله تعالی پېغمبر، اولیاء الله، شهیدان، علماء کرام پراته وي، هغه ځای د فیض او برکت څخه برخمن دی. د دوی د قبرونو سره دعا کول، هم داسي نفلي لمونځ کول او د صوفیه کرامو په اصطلاح و ظیفه کول جائز او روا کار دی.

دالدر المختار مصنف رحمه الله وایي:

(الاماضم اعضاء ه علیه الصلاة و السلام فانه افضل مطلقا حتی من الکعبة والعرش والکرسي) [131]

ژباړه: یعني له کومي حصې د مځکي سره چي دنبي علیه السلام بدن مبارک موښتی دی، هغه مځکه تر مکي مکرمې، عرش او کرسي هم بهتره ده.

دا ځکه چي دغي مځکي چي کوم شرافت پیدا کړی دی داله وجهي د دغه شریف او صالح انسان. هم داسي ددنیا په هر کنج کي چي د الله تعالی جل جلاله صالح بنده وي، هغه ځای به خامخا له برکت او فیض څخه برخمن وي.

د اصحاب کهف د مدفن اړوند ویل سوي دي.

(لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا) سورة الکهف ایات- ۲۱-

[131]- الدر المختار بهامش ردالمختار ۲جلد، ۲۵۷ مخ.بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني موږ پر دوی باندي مسجد جوړه و. د اصحاب کهف پر مدفن باندي مسجد جوړول کوم بل غرض لپاره نه جوړېږي، بلکي د لمانځه او عبادت لپاره او همدارنګه د دعا او استغفار لپاره ځکه؛ دا د هغه وخت د انسانانو چي موحدین وو، دا عقیده وه چي دلته د الله تعالی ﷻ صالح بندګان مدفن دي، دا ځای خامخا د فضلیت او برکت څخه برخمن دی. دوی د تبرک حاصلو لو لپاره دا کار کاوه. د مسجد جوړونه د اصحاب کهف پر مدفن دا کار په هغه وخت کي هغه چا تې وراندیز وکړ چي هغوی محدین وو. که چیري د موحدین دغه کار الله تعالی ﷻ ته ناخوښه وای. ارو مرو به د الله تعالی ﷻ له لوري دغه عمل بد بلل سوی وای مګر د دوی دغه عمل ته په سپکه ونه کتل سوه.

امام زمخشري رحمه الله د دې ایات په تفسیر کي وایي:

(یصلي فیه المسلمون و یتبرکون بمکانهم)

ژباړه: یعني په دغه مسجد کي به مسلمانان لمونځ کوي او تبرک به کوي په دغه ځای کي هم. دغسي تفسیر په تفسیر نشاپوري کي هم سوی دی. الله تعالی ﷻ بیت الله شریفي زیارت کوونکو ته وایي.

(وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) سورة البقره ۱۲۴ ایة.

ژباړه: په کوم ځای کي چي ابراهیم علیه السلام د عبادت لپاره دربده.هغه ځای مخصوص د لمانځه لپاره کړئ. ښایي هلته ابراهیم علیه السلام د الله تعالی عبادت کړی وي. د ده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت له خاطره دغه ځای تبرک پیداکړی وي، نو کله چي یو ځای د ابراهیم علیه السلام له درېدلو څخه د شرافت او تبرک وړ ګرځي نو د الله تعالی ﷻ نورو پېغمبرانو، اولیاو الله کرامو، د حق د لاري دشهیدانو، صالحو بندګانو او بزرګانو د ښخېدو ځای به تبرک او فضلیت ونه لري؟

خامخا به د دوی مزارات تر نورو ځایو نو تبرک او فضلیت ولري او لمونځ او دعا به ښه قبلیږي. داسمه ده چي ایت یوازي د ابراهیم علیه السلام په باب نازل سوی دی، ایا موږ له هغه نه کلي حکم نه سورا ایستلای؟

په مسجد نبوي کي منصور د وانقي له امام مالک رحمه الله نه پوښتنه کوي. د دعا په وخت کي د قبلې په لور مخ کړم او که د نبي علیه السلام د قبر مبارک په لور.؟

امام مالک رحمه الله ورته وویل: ولي د نبي علیه السلام نه مخ اړوې. په داسي حال کي چي هغه مبارک ستاسو او ستاسو د پلار ادم علیه السلام وسیله دی. د نبي علیه السلام قبر ته مخ کړه او له هغه مبارک څخه و غواړه چي ستاسو په حق کښي شفاعت وکړي.[132]

له دې واقعې نه دا خبره معلومه سوه چي، د نبي علیه السلام د قبر سره دعا منعه نه ده او په دې واقعې کي دې خبري ته اشاره ده چي د دعا په وخت کي بهتره داده چي د نبي علیه السلام و قبر ته مخ سي او که قبلې ته؟ امام مالک رحمه الله په دې نظر دی چي د نبي علیه السلام قبر ته مخ کول بهتره خبره ده په نسبت قبلې ته او یا دواړو ته فرق نه لري.

[132]- وفاء الوفاء ٤ جلد، ١٣٧٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني کسان په دې نظر او عقيده دي چي د قبرو سره نفلي لمونځ کول او دعا کول روا نه دی لکه څنګه چي دغه خبره د غېر مقليدينو په کتابونو کي ذکر سوې ده.

د غېر مقليدينو پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي په زيارت القبور کتاب کي ليکلي دي.

(لم يذكر احد من ائمة السلف ان الصلاة عند القبور وفي مشاهد ها مستحبة ولا ان الصلاة و الدعا هناك افضل).

ژباړه: يعني مخکنيو يوه هم نه دي ويل چي، د قبرونو د اولياوو او مشائخو سره لمونځ کول مستحب کار دی او نه تر نورو ځايونو هلته لموونځ او دعا ښه کار دی.
په را وروسته کي غېر مقليدنو دغه مسئلې ته ښه زرو ورکړی دی چي داسي کول شرک دی او هغه کسان چي داسي عمل کوي هغه مشرکين دي.

موږ مقليدين يعني اهل سنت والجماعت وايو څوک چي له قبرو سره لمونځ کوي او دا عقيده ولري چي لمونځ خاص د قبر د خاوند لپاره کوم او کومه دعا چي په هغه کي خپله غوښتنه د قبر له خاوند څخه کوي او قبر د قبلې په څېر ګڼي بېشکه داسي وينا کول او عقېده درلودل شرک دی او عمل کوونکی يې مشرک دی.

مګر د مځکي پر مخ به يو څوک داسي مسلمان پيدا نه کړي چي هغه قبر دانبياء، صالحانو او اولياوو کرامو د قبلې په څېر مني او خپل عبادت دي د قبر د څښتن

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره کوي او يا خپلې غوښتنې دي د قبر له خاوند څخه و غواړي چي ، کله داسي نه وي نو بيا مسلمانانو ته مشرک ويل ډېره بې ځايه خبره ده.

اهل سنت والجماعت چي کومه دعا او لمونځ کوي، د قبرو سره دا په دې نيت کوي چي دوی د الله تعالی ﷻ پاک صالح بندګان وو چي دلته مدفن سوي دي او دا ځای د خاص شرافت نه برخمن دی او د تبرک په سترګه ورته ګوري، نو ځکه دلته به لمونځ او دعا کول ډېر ثواب ولري.

مخکي يو څه دلايل د دې مسئلې اړوند ذکر سول. د هغوی په رڼا کي دا خبره واضح سوه. د ښه وضاحت لپاره يو څه دلايل نور هم ذکر کوم تر څو دا خبره نوره هم ښه روښانه سي.

د معراج په باب چي کوم روايت راغلی دي چي نبي عليه السلام طيبه، طور سينا او بيت الحم په څېر ځايونو کښې لمونځ وکړ. جبرائيل عليه السلام ورته وويل: اې د الله تعالی رسوله! ته پوهېږې چي، په کوم ځای کي دي لمونځ وکړ؟ تاد عيسی ﷻ د زېږېدو په ځای کي لمونځ وکړ. [133]

موږ چي دې خبري ته وګورو بل مطلب په لاس نه راځي بېله دې چي د غه ځاي تبروک حاصل کړی دی په سبب د عيسې عليه السلام د زېږدو.

[133]- الخصائص الکبري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي هاجري ا رضي الله عنها و اسماعيل عليه السلام چي د الله تعالی جل جلاله په لاره کي زغم او غربت و ګالـه نو الله تعالی جل جلاله هم دوی د قدمونو نخښي د عبادت ځايونه و ټاکل يعني د صفا او مروا مابين.[134]

که حقيقت ته وګورو دا خبره راته معلوميږي چي، د بي بي هاجري رضي الله عنها او اسماعيل عليه السلام زغم، صبر او اخيستي قدمونه دونـدي مبارک سول چي د مسلمانانو د عبادت يوه حصه وګرځېدل. په همدې خاطر چي نبي عليه السلام د ټولني د اصلاح او سمون لپاره کوم کړاونه ګاللي دي او ډېر صبر يې کړی دی، نو د ده مبارک قبر به څنګه مبارک نه سي او څنګه به دلته لمونځ او دعا منع سي او بل که چيري د نبي عليه السلام او اولياؤ قبرونو ته د دوی په خاطر فضيلت نه حاصليږي نو بيا ولي که موږ د سيرت کتابونه مطالعه کوو، دا خبره راته مخکي کيږي چي، شېخينو مبارکانولکه: حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه د دې خبري اسرار کړی دی يا يې کوي چي، موږ د نبي عليه السلام د مبارک قبر سره او د نبي عليه السلام و اړخ ته ښخ کړئ. دوی مبارکانو دا کار د دې لپاره کاوه چي دوی د دې ځای د فيض او برکت څخه برخمن سي.

که څوک دا پوښتنه وکړي چي، نبي عليه السلام خپله پر مايي: (**اللهم لاتجعل قبري وثنا، الحديث**)

ژباړه: يعني يا الله! زما قبر د بت غوندي مه ګرځوه چي راته عبادت وسي.

[134]- جلاء الافهام ک ۲۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په نورو احاديثو کي راغلي دي چي نبي عليه السلام فرمايي: الله تعالی جل جلاله دي پر يهودو او نصاراوو لعنت وکړ چي دوی د خپلو پيغمبرانو له قبرونو څخه جوماتونه جوړ کړي وو. هم داسي نور. که چيري و دغو حديثونو ته وګورو نو بيا ولي اهل سنت د قبرونو سره لمونځ او دعا جائز بولي؟ د دې خبري ځواب موږ داسي کوو.

که په رښتيا د قبر تر څنګ لمونځ او دعا روانه وای نو بيا ولي ام المؤ منين حضرت عائشة رضي الله عنها په خپل خونه کي د نبي عليه السلام د قبر تر څنګ لمونځونه کول؟

که د دې حديث چي وايي: (خدای جل جلاله دي پر يهودو او انصارو لعنت وکړي ځکه چي د پيغمبرانو له قبرونو يې جوماتونه جوړ کړي وو.) معنی همداسي وي لکه غير مقلدين چي وايي: نو بيا ولي د همدې حديث راوي حضرت بې بې عائشة رضي الله عنها نژدې ۵۰ کاله په هماغه خونه کښي لمونځ کاوه او د خدای تعالی په عبادت بوخته وه او له بلي خوا يهودو او نصاراوو خو د خپلو پيغمبرانو قبرونه قبلې ګرځولي وو او هغوی يې لمانځل. په داسي حال کي چي مسلمانان داسي نه کوي نو ځکه نبي عليه السلام ويلي دي (**اللهم لاتجعل قبري وثنا**)[135]

ژباړه: خدايه زما قبر د بت غوندي نه کړې چي راته عبادت وکړل سي)

[135]- مسند احمد بن حنبل : ۳ جلد، ۲٤۸ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولیاوو کرامو وسیله کول

یا ایهاالذین امنوا اتقوالله حق تقاته ولا تموتن الا وانتم مسلمون. فان خیر الحدیث کلام الله و خیر الهدي هدي محمد، وشرالامور محدثاتها و کل محدثة بدعة و کل بدعة ضلالة و کل ضلالة في النار.

په مسئله د توسل کي ډېر اختلاف دی. د حلال او حرام دروا او ناروا، د الله تعالی د دربار د دوستانو و سیله کول د نړۍ په مسلمانانو کښي ډېر زیات دود دی. د احادیثو له لاري یې مشروعیت هم په ډاګه سوی دی.

یوازي په اتمه هجري پېړۍ کي د شیخ ابن تیمه له خوا تري انکار و سو او تر هغه دوي پېړۍ وروسته، محمد بن عبدالوهاب چي د غیر مقلدینو بنسټ ایښودونکی بلل کیږي له خوا یې ډېر زور واخیست او د الله تعالی د اولیاوو وسیله کېدل ناروا او بدعت وګڼل سو او کله هم ور ته د اولیاوو عبادت او شرک وویل سو او په دې کي شک نسته چي بېله الله تعالی عبادت د بل چا کول بېله شکه حرام دی.

مګر د اولیاوو وسیله کول، د ډېرو پخوانیو د جمهور علماء کرامو عادت دی. څکه د دوی په اکثره اقوالو کي داسي راغلي.

(اللهم بحق نبیک او بجاهه او یقدره عندک عافني وعف عني. و اللهم اني اسالک بحق البیت الحرام ان تغفرلي. و اللهم بجاه الاولیاء والصالحین و مثل فلان و فلان) او یا داسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اللهم بكرامة رجال الله عندك، و بجاه من نحن في حضرته و تحت مدده فرج اللهم عناو عن المهمومين. و اللهم اناقدبسطناالیک اکف الضراعة . متوسلين اليک بصاحب الوسيلة و الشفاعة ان تنصر الاسلام والمسلمين الخ) (التوصل الی حقيقه التوسل ۱۲ مخ بيروت چاپ.

هم داسي نور اقوال. و دغه ته توسل وا يي. په دې مسئلې کې ځينې کسانو ډېره لاره خلاصه کړې ده چې، عوامو د درختو او ډبرو توسل شروع کړی دی او ځينې بيا دوندې سختې کړې ده چې، هغه څوک چې مشروع توسل هم کوي هغه ته مشرک وايي.

ښه خبره داده چې، اصله مسئله د ايات او احاديثو په رڼا کې ښکاره سي او زموږ اهل سنت والجماعت مسلک څرګندسي، نو په دې اساس زه اول دا خبره کوم چې، دا موضوع ډېره پيراخه ده پر دې موضوع ډېر کتابونه ليکل سوي دي خو زه صرف په مختصره طريقه يو څه بيان کوم. د الله تعالی په فضل سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توسل په لغت کي

التوسل (وسيله) عربي لغت دی. دغه لغت په قرآن او حديث او په کلام عرب کي په شعر او نثر کي ذکر سوی دی.

ابن الاثير رحمه الله په النهاية کي وايي:

الواسل. الراغب والوسيلة القربة والواسطة و مايتوسل به الى الشیء و يتقرب به و جمعها وسائل)

فيروز ابادي په قاموس کي وايي:

(وسل الي الله تعالى توسيلاً عمل عملاً تقرب به اليه کتوسل)

يو بل معنا هم ورته سته.

(المنزلة عند الملک والدرجة والقربة)

لکه څنګه چي دا معنا له حديث شريف څخه هم معلوميږي چي نبي ع فرمايي:

(اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل مايقول. ثم صلوا على فانه من صلي على صلاة صلي الله عليه بها عشراً. ثم سلوا الله اي الوسيلة فانها منزلة في الجنة لاتنبغي الا

(c) ketabton.com: The Digital Library

العبد من عباد الله و ارجو ان اكون انا هو فمن سال لي الوسيلة حلت له الشفاعة .
[136] (

مخکنیو عباراتو ته په کتو سره موږ ته د توسل دري معناوي په لاس راځي.

اول: واسطة . دوهم: هغه عمل چي په هغه سره و الله تعالی ﷻ ته څوک په نژدي کیږي یعني مقبول عبادت . دریم: درجة او مرتبه .

اول مثال:

اللهم اني اتوسل اليک نبيک محمد ﷺ انتقضي حاجتي)

ژباړه: یعني یا الله ﷻ زه درته ستانبي ﷺ واسطه کوم چي زما اړتیا تر سره کړه.

دوهم مثال:

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا.)(البقرة أية **57**)

د دغه ايات شريف به تفسير کي الحافظ ابن کثير رحمه الله د عبد الله بن عباس رضي الله عنه څخه نقل کوي.

(ان امعنی الوسیلة فیها القربة)

[136]- سنن ابوداؤد حدیث نمبر ٥٢٣.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسي د مجاهد، ابي وائل، الحسن، عبدالله بن كثير، اسدي، ابن زيد هم داسي له نورو نه چي، هغوی نقل کوي له قتاده ﷺ څخه.

(اي تقربوا اليه بطاعته ،العمل بما يرضيه)

وروسته ابن كثير رحمه الله وايي: دا هغه معناده چي په دې کي هيڅ اختلاف نسته.

دريم مثال:

(ثم سلوا الله لي الوسيلة فانها منزلة في الجنة: الحديث)[137]

کله چي مورږ د توسل معنا وي و پېژندلې چي په معنی د واسطه، عمل مقبول، منزلة، (مرتبه او درجة) ده اوس نو تقسيم د وسيلې کوو.

د توسل اقسام:

په اول تقسيم کي وسيله يا توسل پر دوه ډوله دی.

وسيلة **كونية** ، وسيلة **شرعية**

سيلة كونية ، هري هغي واسطې ته ويل کيږي چي طبعي وي، هغه که د انسان په خلقت وي او که د الله تعالی په خلقت وي.يوازي په دې واسطه سره د مقصود موندل

---

137 - حواله سابقه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. دغه ډول وسیله په مسلمان او کافر پوري تخصیص نه لري بېله فرقه ده. د دې قسم د مثاله ، اوبه واسطه او سیله د تندي لپاره د انسان ، خوراک وسیله د مړتیاده، کالي وسیله د ساتني د ګرمي او له یخنۍ څخه، موټر وسیله ده د انتقال د یوه ځایه بل ځای ته،

وسیله شرعیة:

هغه واسطه ، مرتبه، منزلت او عمل صالح دی چي، په طریقه شرعیه سره ګرځول د ي کوم چي د کتاب الله او سنت نبوي ﷺ یې څرګندوي، دغه طریقه د وسیلې خاص ده په مسلمان پوري.

دغه ډول وسیله خپل ډولونه لري چي په لاندي ډول دي.

(التوسل باسماء الله تعالی و صفاته)

(التوسل بعمل صالح قام به الداعی)

(التوسل بالانبیاء ع)

(التوسل بدعاء الرجل الصالح)

(التوسل بالانبیاء من قبل نبینا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(التوسل بالاولياء كرام)

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل باسماء الله تعالى و صفاته

التوسل په اسماء الله او صفاتو سره يو جائز عمل دی، لکه څرنګه چي موږ د غه توسل په عام او قاتو او خاصو حالاتو کي کوو دمثال په توګه:

(**اللهم اني اسالک بانک الرحمن الرحيم اللطيف الخبيران تعافيني**)

(**اللهم اسالک برحمتک التي وسعت کل شیءٍ ان ترحمني و تغفر لي**)

د دغه ډول لپاره دليل دروا والي دغه ايت کريمه دی.

(وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا) سورة الاعراف ۱۸۰

تاسي له الله تعالى ﷻ غوښتنه وکړئ او هغه ته وسيله ږنکي سئ په اسماء حسنى سره هم داسي نور اياتونه هم سته چي پر جواز او روا والي د توسل د الله تعالى د اسماء حسنى او په حديثو کي هم د دې لپاره ډېر دلا ئل سته. زه دلته له هغي جملې څخه يو څو حديثونه رانقلوم.

يوه صحابي ﷺ په لمانځه کي د ناستي په وخت کي داسي وويل:

(**اللهم اني اسالک يا الله الواحد الاحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد، و لم يکن له کفواً احد. ان تغفرلي ذنوبي انک انت الغفور الرحيم.**)

کله چي نبي عليه السلام له هغه صحابي څخه دغه وينا واورېدل نو نبي عليه السلام وويل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قد غفرله قد غفرله)[138]

یو بل صحابي بیا په اتحیات کې داسي وویل:

(اللهم اني اسالک بان لک الحمد لااله الاانت و حدک لا شریک لک المنان یابدیع السماوات ولارض یا ذاالجلال والاکرام یاحي یا قیوم اني اسالک الجنة و اعوذبک من النار).

کله چې نبي علیه السلام له صحابي رضی الله عنه څخه دغه وینا واورېدل. نو یې نورو صاحبه کرامو ته وویل: تاسي پوهېږئ چي ، ده په څه شي باندي غوښتنه وکړه؟ صحابه کرامو ورته وویل: الله تعالی جل جلاله او د هغه رسول صلی الله علیه وسلم په خبر دی. نبي علیه السلام ورته وفرمایل:

(والذي نفسي بیده لقد دعا الله به اسمه العظیم.)

په بل روایت کي بیا داسي راغلي دي:

(الاعظم الذي اذا دعي به اجاب و اذا سئل به اعطی)

په یوه بل حدیث شریف کي راځي که پر چاغم د هر سو دغه دعا دي وه وایي:

الهم اني عبدک و ابن عبدک او ابن امتک، ناصیتي بیدک، ماضی في حکمک، عدل في قضاؤک، اسالک بکل اسم هولک سمیت به نفسک او علمته احدمن خلقک او انزلته في کتابک او استاثرت به في علم الغیب عندک ان تجعل القران

138 - التوسول الی حقیقة التوسل بحواله ابوداؤد و ترمزي : ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ربيع قلبي، و نور صدري، وجلاء حزني. و ذهاب همي الاذهب الله همه و حزنه و اجد له مكانه فرجا. [139]

دغه احاديثو ته په کتو او هغه احاديثوته په کتو چي د دې مشابه وي د ټولو څخه دا معلوميږي چي، توسل د الله تعالی ﷻ په اسما الحسنی او صفاتو سره کول يو امر مشروع دی او په داسي توسل سره الله تعالی ﷻ راضي کيږي هم څکه. دغه مخکني توسل چي، ذکر سوی، د نبي عليه السلام له لوري خپل امت ته درس کول سوی دی او نبي عليه السلام د دې لپاره راستول سوی دی چي د الله تعالی ﷻ بندګان يو داسي عمل وکړي چي هغه د الله تعالی ﷻ د رضا سبب وګرځي او د نبي عليه السلام اقوال او اعمال ټوله زموږ لپاره زريعه د هدايت دي. الله تعالی ﷻ فرمايي:

(وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ) سورة الحشر ٨

---

[139] التوصل الی حقيقة التوسل مخ ۳۱ په حواله ابوداود،ترميذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بعمل صالح قام به الداعي

دا ډول توسل هغه توسل دی چي یو بنده خپل نیک عمل او عبادت و الله تعالی ﷻ ته وسیلة کړي. هغه اعمال او عبادات چي د شریعت له لوري مشروع بلل سوي وي لکه: یو صالح بنده چي وایي.

(**اللهم بایماني بک، و محبتیک، و اتباعي لرسولک اغفرلي**)

(**اللهم اني اسالک بحبي محمد و ایماني به ان تفرج عني**)

دغسي توسل یو مشروع توسل او الله تعالی ﷻ هم په راضي کیږي. په دغه توسل باندي موږ ډېر دلائل لرو. هغه هم د قرآن او حدیث دواړو څخه.

(الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) سورة ال عمران ١٦)

(رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ..

(رَّبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا ۚ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ)

(إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ)

دغه دري دلائل د کتاب الله تعالی څخه ما رانقل کړل مګر که موږ په کتاب الله کي و ګورو دغسي ډېر ایاتونه په لاس راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه ډول توسل لپاره ډېر احادیث سته چي یو بنده خپل نېک عمل و الله تعالی ﷻته وسیله کړی دی. د هغه نېک عمل په خاطر د الله تعالی ﷻخخه د خپل مشکل د خلاصون غوښتنه وکړي او دا داسي توسل دی چي وسیله کوونکی یې دالله تعالی ﷻ مخلص بنده ګڼل کیږي او کومو کسانو چي په خپلو صالحو اعمالو وسیله نیولې هغه کسان الله تعالی ﷻ کامیابه کړي دي او خپل مقصد ته رسېدل دي. دا حدیث صحاح رانقل کوي.

(**عبدالله ابن عمر ﷺ قال، سمت رسول الله يقول انطلق ثلاثة رهط ممن كان قبلكم حتى او واالمبيت الى غار فدخلوه فانحدرت صخرة من الجبل فسدت عليهم الغار. فقالوا، انه لاينجيكم من هذه الصخرة الا ان تدعوا الله بصالح اعمالكم. الحديث رواه البخاري.**

عبدالله ابن عمر ﷺ وايي: ماله نبي عليه‌السلام نه اورېدلي دي چي، دري نفره هغه ترتاسو مخکي وو. يعني په پخوا وخت کي دوی ولاړل د خوب یا استراحت لپاره یو غار ته. د غره نه یوه لویه ډبره د غار خولې ته را ولوېده . د غار خوله بنده سوه دوی په خپل مابین کي سره وویل:له دې ډبري څخه نه خلاصیږو مګر نه هغه وخت چي الله تعالی ﷻته خپل نېک عمل او عبادت وسیله نه کړو.

دغه حدیث شریف ډېر اوږد دی ما نور پرېښودځکه؛ دا قصه ډېره مشهوره ده. په هر صورت توسل په عمل صالح او عبادت سره هغه توسل دی چي الله تعالی ﷻ او د هغه رسول خوښ بللی دی. الله تعالی ﷻموږ ته د داسي عمل او عبادت توفیق را

(c) ketabton.com: The Digital Library

نصیب کړې چې موږ یې هم الله تعالی ته وسیله کړو او د هغه په خاطر زموږ نه دغه فتنې او عذابونه لیرې کړي

امین ثم امین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بالانبياء

په مخکني بيانونو کي د توسل کوم حکم چي ذکر سو زما په اند په هغه کي به څوک اختلاف و نه لري ځکه؛ هغه اقسام په ښکاره د ايات او حديث څخه معلومېدل مګر توسل په دې نورو قسمو نو کي لږ غوندي کسان سته چي اختلاف لري خو دغه اختلاف هم د ناپوهۍ له امله دی. که چيري موږ په احاديثو کي ښه پلټنه وکړو حق به خامخا راته څرګندېږي مګر نه هغه کسانو ته چي ستر ګي له حق څخه پټوي.

په هر صورت دغه بيان دی په بيان د توسل بالانبياء. يعني د الله تعالی ﷻ انبياء وسيلة کول. دا مسئله زموږ د اهل سنت والجماعت په مذهب يو جائز عمل دی مګر ځيني کسان داسي توسل نه منع کوي. دوی و دغه ډول توسل ته عبادت د عبادو وايي او حرام يې بولي. موږ اهل سنت والجماعت چي دغه ډول توصل جائز بولو ښه واضح دلائل لرو هغه دلائل زه اوس ستاسو په مخ کي ايږدم . انشاء الله

دغه توسل پر دوه ډوله دی.

اول: د انبياء کرامو په ذات توسل لکه چي وايي:

(**اللهم اني اتوسل اليک نبييک محمدﷺ ان تقضي حاجتي**.)

ژباړه: يا الله! زه درته ستا پېغمبر وسيله کوم چي ته زما مقصد پوره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: د انبياء کرامو مقام، مرتبه، منزلت او درجه، الله تعالی ﷻ ته وسيله کول لکه چي وايو.

(اللهم اني اتوسل اليک بجاه محمدﷺ و حرمته وحقه ان تقضی حاجتي)

ژباړه: اې الله ! زه د پېغمبر عليه السلام هغه مقام چي له تا سره يې لري درته وسيله کوم چي ته زما اړتيا تر سره کړه.

د غېر مقلدينو پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي او غېر مقليدين ټول دغه دواړه ډوله د توسل منع بولي.

که موږ د نبي عليه السلام احاديث او اسلامي سيرت ته په کتو سره د ژوند فيصله وکړو دابه راته معلومه سي چي دغه دواړه ډوله توسل جائز دی.

(ان رجلا ضريراً اتي الی النبي ﷺ فقال ، ان يعافني فقال ان شئت دعوت و ان شئت صبرت و هو خير قال فادعه فامره ان يتوضاً فيحسن و ضوه و يصلي ركعتين و يد عو بهذا الدعاء اللهم اني اساء لک والتوجه اليک بنبيک محمد نبي الرحمة يا محمد اني اتوجه بک الی ربي في حاجتي تقضی. اللهم شفعه في قال ابن حنيف فوالله ما تفرقنا و طال بنا الحديث حتی دخل علينا كان لم يكن به ضر (التوصل الی حقيقة التوسل ۱۵۸ مخ طبع بيروت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني یو ړوند کس و نبي علیه‌السلام ته راغی او ورته و یې ویل: اې د الله تعالی ﷻ رسوله! د الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چې ماته صحت او بینایي راکړي. نبي علیه‌السلام ورته وفرمایل: که ته غواړې چې دعا راته وکړه، دعا درته کوم او که ته صبر وکړې، صبر ستا لپاره ډېر ښه دی.دغه ړانده کس ورته وویل: یا صبر نه سم کولای، دعا راته وکړه. نبي علیه‌السلام ورته و فرمایل: ورسه ښه اودس تازه کړه، بیا دوه رکعته لمونځ وکړه وروسته دا دعا وکړه.

(اې پر ور دیګاره ز ه درنه غواړم او ستا د پېغمبر محمد ﷺ درحمت د پېغمبر په وسیلة تاته مخامخ کېږم چې، الله تعالي ﷻ زما حاجت تر سره کړي. یا الله تعالی! ﷻ زما اړوند د هغه شفاعت ومنه.

ددې حدیث شریف څخه د توسل بالانبیاء لپاره ښکاره جواز معلومیږي. هم دغه حدیث د توسل بالانبیاء لپاره ښه دلیل دی.

کېدای سي ځیني کسان دا ووایي چې: دا توسل د نبي علیه‌السلام په ژوند کي سوی دی موږ اهل سنت والجماعت تل دا وایو چې، توسل په نبي ﷺ هغه، که وفات وي او که ژوندی وي جائز بولو او عبادت د نبي لپاره کول، هغه که ژوندی وي او که وفات شرک او حرام یې بولو.

د دې حدیث شریف په سند کي هیڅ شک نسته چې، دا حدیث صحیح دی. د دې حدیث شریف د سند اړوند محترم مولوي سید محمود حکمي په خپل کتاب (

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهابيت د قرآن او سنتو په رڼا کې، ډېرښه معلومات راجمع کړي دي. د هغو معلوماتو څخه يو را نقل کوم تر څو تاسو ته هم خ ښه ښه واضح سي. دى محترم وايي:

د دې حديث د سند او صحت په باب څه خبره نسته. ان چي شيخ ابن تيمه يې هم سند صحيح بولي او ويلي يې دي. له ابوجعفر څخه چي د حديث په سند کي دى مراد. هغه ابو جعفر خطمي دى او هغه د منلو وړ دى. د امام احمد رحمه الله په مسند کي (ابو جعفر) د خطمي په لفظ ستايل سوى دى خو په صحيح ابن ماجه کي مطلق ابو جعفر راغلى دى.

د محمد ابن عبدالوهاب دږلي معاصر رفاعي د دې حديث په باب وايي:

ولا شک ان هذا الحديث صحيح و مشهور و قد ثبت فيه بلا شک و لاريب ارتداد بصرالاعمى بدعاء رسول الله ﷺ. [140]

ژباړه: يعني شک نسته چي، دا حديث صحيح او مشهور دى او په دې کي هم شک نسته چي يوه ړانده سړي د نبي عليه السلام په دعا سترګي و غړولې.

رفاعي په خپل کتاب التوصل کي وايي: دا حديث نسائي، طبراني، ترمذي او حاکم په خپل مستدرک کي را وړى دى او دى وروستيو دووکسانو د (وشفعه في) پرځاى (اللهم شفعني فيه) را وړي. [141]

[140] - التوصل لی حقيقة التوسل : ۱۵۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکونکی دا حديث له لاندنيو مدارکو څخه را نقلوي.

سنن ابن ماجه ۱جلد، ۴۴۱ مخ د دار احياء چاپ. د محمد فواد عبد الباقي څېړنه **۱۳۸۵** حديث. ابن ماجه له ابو اسحاق څخه نقل کوي چي (هذا حديث صحيح) بيا زياته وي. دا حديث ترمذي په (ابواب الادعيه) کي را اخيستی دی او وايي:

(**هذا حديث حق صحيح غريب**) مسند بن حنبل. ۴جلد **۱۳۸** مخ چاپ المکتب الاسلامي بيروت. په درو طريقو را نقل کړی دی. مستدرک حاکم **۱** جلد: **۳۱۳** مخ چاپ حيدر آباد افست.

د دغه حديث شريف د نقل وروسته وايي:

(**هذا حديث صحيح على شرط الشيخين و الم يخرجا**)

الجامع الصغير. سيوطي. له ترمذي. مستدرک او د حاکم څخه رانقل کړی دی. هم دغسي التاج په ۱جلد (**۲۸۶**)مخ کي رانقل کړی دی هم داسي نورو کتابونو را وړی دی.

که موږ و دغو کتابونو ته وګورو. ايا د حديث په سند کي به د شک خبره پيداسي؟ په هر صورت تاسي دا حديث له عربي ژ ـ ې سره يو بلد سړي ته ورکړئ، داسي يو سړي ته چي، د (توسل بالانبياء) په مسئله کي يې د وهابيانو يا غېر مقل ـ ېينو له

141 - مخکنی حواله:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نانډریو نه ذهن ببخي پاک وي او پوښتنه ځني وکړئ چي، د پېغمبر ﷺ په هغه دعا کي چي راغلي ده ته يې وښودل څه امر کړی دی؟ او هغه ته يې د دعا په قبلېدو کي څه لار ښوونه وکړه؟ له واره به درته ووايي چي، پېغمبر ﷺ ورته وويل چي، د رحمت پېغمبر ﷺ وسيله کړه او له الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چي حاجت دي پوره سي.

دا خبره له لاندنيو جملو څخه ښه معلوميږي.

الف: (اللهم اني اساءلک واتوجه اليک بنبيک)

ژباړه: اې الله! له تا نه غوښتنه کوم او تاته ستا د پېغمبر ﷺ په مخ- مخ در اړوم. د (نبيک) ټکي په مخکني دوو جملو پوري اړوند دی. يو (اساءلک) او بل (الوجة اليک) په ښکاره وينا هم د نبي عليه السلام په وسيله له الله ﷻ څخه سوال کوي.او هم د هغه ﷺ په وسيله الله تعالی ﷻ ته مخ کوي او له نبي څخه مراد خپله نبي عليه السلام دی نه د نبي عليه السلام دعا، او غرض دادی چي، د هغه ﷺ په دعا سره تاته مخ در اړوم. (متوجه کېږم) او په تنيجه کي د دعا غوښتنه له پېغمر ﷺ څخه ده ځکه د دعاء د کلمې نه شتوالی او تقدير پر دې سر بېره چي بې ځايه او بې دليله ده. د بلاغت پر خلاف هم ده. د (توجه) منظور د پېغمبر ﷺ دعا ده نه د هغه ﷺ خپل ذات او دا فرادو دعا ته توجه څه خبره نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د دې لپاره چې څرګنده سي چې له الله تعالی ﷻ څخه د سوال مقصد د پېغمبر ﷺ لاره او د هغه په وسیله خدای تعالی ﷻ ته توجه ده. د (نبیک) لفظ یې له (**محمد نبي الرحمة**) جملې سره توصیف کړی دی چې حقیقت څرګند او روښانه دی.

ج: د (**یا محمد اني اتوجه بک الی ربي**) جمله دا ښیي چې نبي علیه السلام دعا لپاره وجه ګرځوي نه د خپلې وجهې (**توجه**) لپاره د هغه دعا.

د: د (**وشفعه فی**) جملې مطلب دادی چې، پرور دګاره. هغه ﷺ زما شفیع وګرځوې او زما په باب د هغه شفاعت ومنې.

په دغو ټولو جملو کې چې څه د څېړنې او خبرو وړ وي، هغه په خپله پېغمبر اکرم ﷺ او د هغوی ﷺ ستر مقام دی او د پېغمبر ﷺ د دعا خبره نه ده او توسل بالانبیاء څه نوې خبره نه ده. دا مسئله د حضرت ادم علیه السلام له واقعې څخه ښه څرګندیږي.په هغه واقعه کې راځي چې، ادم علیه السلام ته الله تعال ﷻ مخصوص کلمات ور وښودل چې د هغه کلماتو د ویلو په خاطر یې د الله تعالی رضا حاصله کړه. الله تعالی ﷻ فرمایي.

(فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّهُ هُوَالتَّوَّابُالرَّحِيمُ) [142]

ژباړه: آدم علیه السلام له خپل رب ﷻ څخه ځینې خبرې (کلمې) په خضوع او اطاعت سره زده کړ ې دي او په هغه سره یې توبه وکړه. ربښتیا چې هغه الله تعالی ﷻ توبه قبلوونکی او مهربانه دی.

142- سورة البقره : ٣٨ اية،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي امت مفسرينو او محدثينو د هغه کلمو په اړوند چي آدم عليه السلام ته د الله تعالى جل جلاله لوري ورښودل سوي دي، داسي په خپلو کتابونو کي ليکي لکه:
المعجم الصغير، مستدرک صحاح، دلائل النبوه، الدرمنثور، روح المعاني، هم داسي نور.

دغه ټولو مفسرينو د (کلمات) په تفسير کي د حضرت عمر رضي الله عنه هغه قول رانقل کوي کوم چي ده د نبي عليه السلام نه اورېدلی دی.

(لما اذنب ادم بالذنب الذي اذنبه رفع راسه الى السماء فقال اساء لک بحق محمد الاعفرت لي؟ فاو حى الله اليه و من محمد ﷺ؟ فقال تبارک اسمک. لماخلقتني رفعت راسي الى عرشک فاذا فيه مکتوب لا اله الا الله محمد رسول الله. فقلت انه ليس احد اعظم عندک قدر ممن جعلت اسمه مع اسمک فاو حى الله اليه يا ادم انه اخر النبيين من ذريتک ولولا هو لما خلقتک) [143]

ژباړه: يعني کله چي ادم عليه السلام خطا وکړه مخ يې اسمان ته کړ. ويې ويل: اې الله! جل جلاله تاته د محمد ﷺ په خاطر سوال کوم چي، ما و بخښه. الله تعالى جل جلاله ورته په وحي وويل: محمد ﷺ څوک دی؟ آدم عليه السلام ځواب ورکړ. زه چي دي څه وخت پيدا کړم عرش تمی وکتل ومي ليد چي پر ليکلي سوي و.

(لا اله الا الله محمد رسول الله)

143- الدرالمنثور : ١ جلد، ١٤٢ مخ.طبع پيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ځان سره مي وويل: محمد ﷺ د هغه الله ﷻ ستر مخلوق دی چي الله تعالی ﷻ يې نوم له خپل نامه سره يو ځای کړی دی، نو بيا و آدم عليه السلام ته وحي وسوې چي، هغه ﷺ ستا د زامنو څخه ورستنی پېغمبر دی او که هغه نه وای ته مي نه پيدا کولې.

د دغه حديث شريف متن په ذکر سوي کتابونو کي يو شان نه دی مګر مضمون د ټولو يو دی او له دې حديث شريف څخه دا څرګندېږي سوه چي، په ايات کښي چي کوم لفظ (کلمات) ذکر سوی دی له هغه څخه نبي عليه السلام مراد دی. هم داسي په قرآن کريم کي ډېر ځايونه سته چي د کلمې لفظ ذکر سو ی او مراد ځني ستر شخصيتونه دي.

الله تعالی ﷻ فرمايي:

(يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ آل عمران ۴۵ آيه

هم داسي نور اياتونه . په ټولو کي له کلمات څخه مراد ستر شخصيتونه دي او همدارنګه د تاريخ ، سيرت، احاديثو کتابو څخه دا خبره ښه معلومه ده چي ادم عليه السلام د دعا په وخت کي نبي عليه السلام وسيله کړی دی. دا خبره مخکي هم تېره سوه چي امام مالک رحمه الله منصور دوانقي ته وويل:

(**هو وسليتک ووسيلة ابيک ادم**)[144]

[144]وفاء الوفاء ٤جلد، ١٣٧٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني نبي عليه السلام ستا او ستا د پلار ادم عليه السلام وسیله ده. د دې مخکنۍ خبرو څخه موږ ته دوه مطلبه په لاس راغله اول وسیلة جائز عمل دی او دوهم: توسل بالانبیاء هم روا دی.

که چیري غیر مقلدین د مطلق توسل څخه منکر سي او که د توسل بالانبیاء څخه دواړي خبري یې باطلي دي. که دوی موږ ته په دې عمل کولو سره مشرک وایي او یا بدعات پسنده راته وایي دا اعتراض پر موږ نه دی ځکه؛ هغه دي زموږ په وړاندي د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ ویناوي پرتې دي. موږ د هغه د قول موافق عمل کوو.

په اصل کي د غیر مقل دینو څخه خطا سوې ده چي، ځان ته د اهل حدیث نوم ورکوي مګر نور مسلمانان یې تر سترګو بد ایسي. بې دریغه د مشرک الزام پر لګوي.

قد اجاب الله آدم اذدعا ونجا في بطن السفینة نوح

قوم بهم غفرت خطیئه آدم و هم الوسیلة و النجوم الطلع

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بدعاء الرجل صالح

دغه ډول توسل هم یو مشروع او روا توسل دی. دا توسل هغه دی چي، یو مسلمان ته یو تکلیف او مصیبت ورسیږي نو دغه مسلمان یو داسي صالح او تقوا درلودونکي ته ورسي چي، هغه په کتاب الله او د هغه د رسول ﷺ په اقوالو خبر وي. یعني عالم وي یا ولي وي، یا سیدوي، یا زوي مور او پلار ته ورسي، یا شاګرد خپل استاذ ته ورسي چي، ته زما په حق کي دعا وکړه چي، زه ددې تکلیف او مصیبت څخه خلاصون پیدا کړم او د الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چي، زما کامیابي په برخه سي.

دغه ډول توسل یو مشروع عمل دی. د دې پرصحت باندي په حدیثونو او شریعت کي خورا ډېر دلایل سته چي، زه له هغو څخه یو څو حدیث د نمونې لپاره را اخلم.

(عن عائشة قالت شکاالناس الی رسول الله ﷺ قحوط المطر فامر بمنبر فوضع له في المصلي الحدیث) [145]

ژباړه: بي بي عایشة ﵂ وایي: نبي علیه السلام ته خلکو د وچکالی (د باران د نه اورېدو) شکایت وکړ ویل یې. اې د الله ﷻ رسوله! ته دعا وکړه چي، الله تعالی ﷻ پر موږ باران وکړي. د الله ﷻ پېغمبر ﷺ هم دعا وکړه په دې وخت کي باران وسو.

[145]- مشکواة ١جلد: ١٣٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينو محدثينو را اخيستي دي چي يو صحرايي عرب پېغمبر ﷺ ته راغی او داسي يې وويل:

(لقد اتيناک ومالنا بغيريط والا صبي يغط)

ژباړه: موږ تا ته په داسي حال کښ راغلي يو چي، نه مو اوښ سته چي، فرياد وکړي او نه مو کوچنی چي ويده سي او دا شعرونه يې وويل:

(اتيناک والعذراء بدمي لبانها

و قد شغلت ام الصبي عن الطفل

ولاشيئ همايا كل الناس عندنا

سوی الحنظل العامي و العلهزالغسل

وليس لنا الا اليک فرارنا

و اين فرار الناس الا الی الرسل.

ژباړه: يعني موږ تاته راغلي يو په داسي حال کي چي، داسونو له سينوويني څاڅي، مور له خپل کوچني نه جلاکړای سوي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره څه را سره نسته چي، څوک يې و خوري (هن) هغه ترخه مړه غونې سته چي د لوږي په کال خوړل کيږي او د وينو او کارغانو له غذا پرته نور څه نه لرو او د خلکو پنا ځای له پيغمبرانو پرته بل کوم ځای کيدای سي.

وروسته بيا:

(فقال رسول الله ﷺ يجر ردائه حتى صعدالمنبر، فرفع يديه. اللهم اسقنا غيثاً .... فمارد النبي ﷺ يديه حتي القت السماء ....ثم قال الله درابي طالب لوكان حيالقرت عيناه. من ينشدنا قوله؟ فقام علي بن ابي طالب و قال وكانک تريد يا رسول الله قوله.

و ابيض يستسقي الغمام بوجهه

ثمال اليتامي عصمه للارامل

يطوف به الهلاک من ال هاشم

فهم عنده في نعمه و فواضل

ژباړه: هغه سپين مخ چي په خاطر يې له وريځو څخه باران غوښتل کيږي او د يتيمانو پنا ځای او د بيوسو کونډو مرستندوی دی. د ب ني هاشم محتاجان تر ې راټول وي او د ده له برکته په نعمتونو او بخششونو کي ډوب دي.

نبي عليه‌السلام وفرمايل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو زما مقصد همدا دی چي، و مولوست. بيا حضرت علي رضي الله عنه د هغه د قصيدې يوه برخه ولوستله. بيا د بني کنانه قبيلې يو سړی ولاړ سو، يو څو بيته يې وويل چي، د اول بيت مضمون يې دادی.

ژباړه: الله تعالی جل جلاله ستاينه تالره ده. ستا شکر کوونکي بندګان ستاينه کوي. موږ د پېغمبر صلی الله علیه وسلم له مخه په باران او به سوو.[146]

حافظ ابن عساکر رحمه الله وايي: د معاوية بن ابو سفيان په وخت کي وچکالي راغله. د دعا لپاره يې يزيد بن الاسود الجرشي.را وغوښت ورته و يې ويل:

(**يا يزيد ارفع يديک الي الله . فرفع يديه ورفع الناس ايديهم الحديث**)

ژباړه : يعني اې يزيده د الله تعالی جل جلاله و لورته لاس پورته کړه او دهغه جل جلاله نه باران وغواړه او خلکو هم لاسونه د دعا لپاره پورته کړل.

په هر صورت. توسل د صالح سړي په دعاسره يو مشرع عمل دی. که څوک يو چاته ورسي چي دعا راته وکړه ډېر ښه کار دی. د دې م وضوع لپاره په شريعت او په حديثو کي ډېر مثالونه سته خو زموږ لپاره دومره بس دي

انشا ء الله تعالی.

[146]- عمدة القاري : ٧ جلد، ٣١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(التوسل بالانبياء من قبل نبيناء)

موږ اهل سنت والجماعت دا وايو، توسل په انبياء کرامو باندي جائز دی. هغه که ژوندی وي او که د وفات وروسته وي. يعني که زموږ نبي وي او که مخکني انبياء کرام وي. د دې توسل د جواز لپاره موږ دغه حديث راوړو.

فاطمه د اسد لور چي، څه وخت وفات سوه. رسول الله ﷺ يې د مرګ په خبرېدو سره راغلی او سر ته يې کښېنوست او وې فرمايل:

(له مور څخه مي وروسته مور يې. يا الله ﷻ ته باندي ورحمېږه. بيا يې اسامه، ﷺ ابوايوب ﷺاو عمر بن الخطاب ﷺ او يو تور مريي يې را وغوښتل چي قبر جوړ کړي. قبر جوړ سو. لحد يې پېغمبر ﷺ په خپل لاس جوړ کړ اوخاوره يې په لاس کي را واخيسته او په قبر يعني په لحد کي په اړخ سو او دا دعا يې وکړه.

ژباړه: يا اللهﷻ چي ژوندي کول او مړه کول کوې او ته ژوندی يې او نه مرې. مور مي فاطمه د اسد لور و بخښه او کور يې پراخه کړه. دخپل پېغمبر او له ما نه د مخکنيو پېغمبرانو په خاطر. د (خلاصة الکلام) مؤلف وايي:

رواه الطبراني في الکبير والاسط و ابن حبان والحاکم صحيح و صححوه....) [147]

147- کشف الاستياب. ۳۱۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبراني في الكبير والاوسط کښي روايات کړی او ابن حبان او الحاکم صحيح کړی او تصديق کړی يې دی. سيد احمد ذيني د حلان په خپل کتاب (الرد السنية في الرد على الوهابية) کښي وايي:

مشهور محديث ابن ابي شيبه له جابر رضي الله عنه څخه دا احديث رانقل کړی دی او همدارنګه ابن عبدالبر له ابن عباس رضي الله عنه او ابو نعيم له انس رضي الله عنه څخه رااخيستی دی او جلال الدين سيوطي بيا دا ټولي خبري په جامع کبير کي راوړي دي.[148]

همداسي (الاستيعاب) ۴ جلد، ۳۸۲ مخ. مسندرک حاکم: ۱ جلد. ۱۰۸ مخ. اصول کافي: ۱ جلد، ۴۵۳ مخ. حلية الاولياء: ۳ جلد، ۱۲۱ مخ. د توسل پر مشرعيت دا حديث شريف ډېر ښه دلالت کوي او ددغه حديث د بيان د صحت لپاره دغه کابونه وګورئ. که تاسي دغه کتابونه مطالعه کړئ ارومرو به دا درته څرګنده سي چي توسل په مخکنيو انبياء کرامو باندي هم جائز دی.

148- الدرر السنية : ٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بالاولياء كرام

داسي نه ده چي توسل يواځي د اوس وخت د امت عمل دی بلکي د پېغمبرانو او تر هغه په راوروسته زمانه کي د مسلمانانو چلند تل دا و چي، د الله تعالى ﷻ او اولياء کرامو ذات، مقام او منزل به يې وسيله کاوه چي، دلته يې يو څو بېلګې رااخلو.

ابن اثير عزالدين علي بن محمد عبدالکريم رحمه الله په (اسد الغابة في معرفة الصحابه) کي ليکي، کله چي د حضرت عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کي وچ کالي سوه نو حضرت عمر رضي الله عنه د حضرت عباس رضي الله عنه په وسيله د باران غوښتنه وکړه. د الله تعالى ﷻ د هغه په وسيله هغوی په باران خړوب کړل سول او ځمکي يې سمسوري کړې.

حضرت عمر رضي الله عنه خلکو ته مخ کړ او وې ويل: په الله تعالى ﷻ قسم چي عباس رضي الله عنه، الله تعال ﷻ ته زموږ وسيله دی او د الله تعالى ﷻ په وړاندي يو مقام او مرتبه لري.[149]

همداسي پر دغه واقعه باندي احسان بن ثابت رضي الله عنه څو اشعار هم وويل.

سال الامام و قدتتابع جدبنا ... فسحقنى الغمام بغراة العباس

عم النبي و صووالده الذي ... ورث النبي بذاك دون الناس

---

[149]- اسدالغابة: ۳ جلد، ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احیا الاله به البلاد فاصبحت مخضر ة الاجناب بعد الیاس

ژباړه: امام داسي وخت د باران غوښتنه وکړه چي، قحطي پر ځای خپره وه او د اسمان وریځي د عباس رضي الله عنه په نورانیت خلک خړوب کړل. عباس رضي الله عنه د پیغمبر علیه‌السلام اکا او د پیغمبر ﷺ د پلار سیال دی.

مقام او منزلت ورته له هغه نه په میراث پاته دی الله تعالی ﷻ هغه له مخه ځمکي ژوندی کړې او هر ځای تر نا امیدی، وروسته سمسور سوی دی.

په اسدالغابة کي وایي:

(**و لما سقي الناس طفقوا یتمسحو بالعباس و یقولون، هنیاً لک ساقي الحرمین**) 150

ژباړه: کله چي باران هر ځای ته ورسېد، خلکو به تبروکاً د عباس رضي الله عنه پر بدن ځانونه مښل او ورته ویل به یې. اې د دواړو حرمینو ساقي! آفرین.

د دغې واقعې یوه برخه یې په صحیح البخاري کي هم راغلې ده. داسي چي دوسیلة کول یو مصداق هم د عزتمنو اشخاصو او د منزلت د خاوندانو وسیلة کول چي په خپله د داعي او متوسل تر منځ د نژدېکت او وړتیا سبب ګرځي.

تر دې به بل روښانه تعبیر د وسیلة کولو لپاره څه وي.

150- خواله سابقه ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هذا والله الوسيلة الی الله والمکان منه)

جلال الدین سیوطي رحمه الله په خپل کتاب (المواهب اللدینه بالمنح المحمدیه في السیرة النبویة) کي وایي: کله چي حضرت عمر رضی الله عنه د حضرت عباس رضی الله عنه په وسیلة د باران غوښتنه وکړه ویې ویل:

خلکو رسول الله صلی الله علیه وسلم به عباس رضی الله عنه ته د پلار په سترګه کتل، په ده پسي ولاړسئ او الله جل جلاله ته یې خپله وسیلة وګرځوئ.په همدې څرګندونو کي د توسل (وسیلة کول) جواز پروت دی او د هغو کسانو نظر چي، بیخي او یاله پېغمبر صلی الله علیه وسلم څخه پرته توسل نه مني باطل سوی دی.[151]

امام حسین رضی الله عنه بهد روژې د میاشتي په راتلو سره داسي دعا کول.

ژباړه: اې الله جل جلاله تا څخه د دې میاشتي او د هغه چا پر مخ دعا غواړم چي، د دې میاشتي له اولي شپې څخه تر پایه پوري ستا نمانځنه کوي. هغه که ستا ملائیکه وي، که نبي مرسل دي او یا ستا کوم ګران نېک بندګان دي.

امام شافعي رحمه الله به ویل: د نبي علیه السلام کورنۍ الله جل جلاله ته زما وسیلې ده او د همدوی په وسیله امید لرم چي، ماته به زما عمل نامه په راسته لاس کي راکړي.[152]

151- المواهب ۳ جلد، ۳۸۰ مخ. فتح الباري ۲ جلد، ٤۱۳ مخ.
152- الصواعق المحرقة: ۱۷۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت زموږ د اهل سنت والجماعت دا عقیده ده چي، توسل (وسیلة کول) په هغه مخکني ټولو اقسامو جائز ده پر دې اقسامو سر بېره زموږ دا هم عقیده ده چي، د نبي عليه‌السلام په وربښتانو، نوکانو، کالو، هم داسي نورو باندي توسل کول جائز دی.

دغه د توسل په مسئله کي غیر مقلدین زموږ سره مخالف دي. ځیني بیا دا وایي: توسل په ژوندوني کي سته یعني د نبي په ژوند کي په نبي توسل، د ولي په ژوند کي په ولي توسل کول جائز دي اګر که وفات سي بیا توسل نسته.

د توسل بیان خورا پیراخه بیان دی مګر ما ستاسو حضورته یوائې خپله د اهل سنت والجماعت عقید لږ قدري روښانه کړه، که د چا شوق وي چي په دې مسئله ښه ځان پوه. کړي د دغه لاندي کتابونو مطالعه دي وکړي. په دې کتابونو کي د مخالفینو د لائل هم ورسره ذکر سوي دي. په ځینو کي دومره وضاحت سوی وي چي د دغي مسئلې لپاره یې ځانګړی باب ایښی دی او ځینو بیا اشاره ورته کړې ده.

ردالمختار بهامش: ۱ جلد، ۳۸ مخ.

احیاء العلوم: ۲ جلد، ۲۴۷ مخ.

فیض الباري: ۲ جلد ۴۵ مخ.

امدادالفتاوه: ۲ جلد، ۱۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقائد د یوبند: ۲۲۰ مخ.

شواهدالحق: ۸۲ مخ.

اشعة اللمعات: ۱ جلد، ۷۱۲ مخ.

شرح الصدور: ۱۲۹ مخ.

البصائر: ۳۳ مخ.

هم داسي نور کتابونه هم سته چي د توسل د وضاحت لپاره ډېر ښه بیان کوي.

اولیاء راهست قدرت ازاله

تیر جسته بازیگر داند زراه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: خوردې او مالګې له زیارته را اخیستل جائز بولو...

د خوردو را اخیستل له زیارتونو څخه مسلمانان د دې لپاره کوي چې، دوی په دې سره تبرک حاصله وي. په خوردو سره د امراضو دفع کول داسې نه ده چې، دا شرک دی او یا مسلمانان په خورده سره قضاء الهي باطله وي بلکې داله دې امله ده چې مسلمانان ورته درناوی لري. د نبي علیه السلام د قبر مبارک خاورې او د اولیاء کرامو د زیارتونو خاورې هم داسې نورې ټولې یورقم خاورې دي. ټولې یو رقم مالګې دي مګر کله چې د دې خاورې او مالګې نسبت و نبي علیه السلام ته یا یو ولي ته وسي د هغه په خاطر یې موږ مبارکې بولو.

بګفتا من ګلي ناچیز بودم   ولیکن مدتي باګل نشستم

جمال همنشین درمن اثر کرد   و ګر نه من خاکم که هستم

تبرک حاصلول په داسې شیانو سره چې، د هغو نسبت د الله تعالی جل جلاله و سترو دوستانو ته سوی وي. موږ اهل سنت والجماعت یې جائز بولو.

ځینې کسان و دغسې عمل ته شرک وایي لکه: د محمد بن عبدالوهاب نجدي پیروان. ښه خبره به دا وي چې موږ دا مسئله د ایات او حدیث په رڼا کې روښانه کړو تر څو دا معلومه سي چې هغه مسلمانان چې د اولیاء کرامو د اثارو تبرک کوي چې، ایا دا عمل د دوی شرک دی او که د نبي علیه السلام او د الله تعالی جل جلاله دوستانو سره مینه او محبت دی. په دې اړه الله تعالی جل جلاله په قرآن کریم کې فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ... ﴾

ژباړه: زما دغه قميس در سره يو سئ او زما د پلار پر مخ باندي يې و غورځوئ، د هغه د سترګو بينايي به بيرته ورکړل سي او خپله ټوله کورنۍ ماته راولئ.

نو که اوس يو مسلمان د نبي عليه السلام د قبر خاوره د نور اولياو کرامو د قبرونو خاوري د تبروک لپاره و کاروي او په هغه کي تبرک ولټوي او ووايي چي، الله تعالی په دې خاورو او مالګه کي داسي تاثيرات او برکات ايښي دي. د وخت د پيغمبر حضرت يعقوب عليه السلام پيروي وکړي نو ولي ورته مشرک وويل سي.

او که موږ د نبي عليه السلام و تاريخ ته وګورو. صحابه کرامو به دنبي عليه السلام په حضور کي د ده په نارو، د اوداسه په ابو، وربښتانو تبروک کاوه. که چيري دغه تبرک حرام وای، نبي عليه السلام به دوی منعه کړي وای. زه د دې خبري د اثبات لپاره يو څو احاديث مبارکان درته را اخلم.

﴿ عن انس بن مالک رضي الله عنه قال: کان النبي صلی الله علیه وسلم يدخل بيت ام سليم فينام علي فراشها وليست فيه قال: فجاء ذات يوم فنام على فراشها فاتت فقيل لها هذا النبي صلی الله علیه وسلم نائم في بيتک على فراشک قال فجاءت وق د عرق واستنقع عرقه على قطعة اديم على الفراشف فتحت عتيدتها فجعلت تنشف ذالک العرق فتعصره في

(c) ketabton.com: The Digital Library

قواريرها ففزع النبي ﷺ فقال ما تصنعين يا ام سليم فقالت يا رسول الله نرجو بركته لصبياننا قال اصبت. [153]

د دې حديث شريف خلاصه داده چې نبي عليه السلام بيده و. د ده مبارک بدن خوله کړې وه. ام سليم رضي الله عنها دغه خوله په ښيښه کې اچول. نبي عليه السلام چې کله پوه سو پوښتنه يې وکړه. ام سلم دا څه په کوې؟ ام سليم رضي الله عنها ورته وويل: زه اراده لرم چې په دې سره تبرک حاصل کړم د خپلوماشومانو لپاره (يعني ستا سو دغه مبارکه خوله خپلو ماشومانو ته د خور دې او تبرک په خاطر ورکړم.

(**عن انس** رضي الله عنه **ان رسول الله** ﷺ **لما حلق راسه، كان ابو طلحه اول من اخذمن شعره**). [154]

ژباړه: حضرت انس رضي الله عنه وايي: کله چې نبي عليه السلام خپل سر مبارک وخرايه، ابوطلحه رضي الله عنه اول کس و چې، د نبي عليه السلام وربښتنان يې واخيستل.

(**عن ابن سيرين قال: قلت لعبيدة عندنا من شعر النبي** ﷺ **اصبناه من قبل انس او من اهل انس فقال لان تكون عندي شعرة احب الى من الدنياو مافيها**). [155]

---

[153]- صحيح مسلم: ۲ جلد، ۲۵۷ مخ.
[154]- صحيح البخاري : ۱ جلد. ۲۹ مخ.
[155]- صحيح البخاري : ۱ جلد، ۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: ابن سيرين وايي: ما وعبيدة رضي الله عنه ته وويل: زما څخه د نبي عليه السلام ورېښتنان سته، هغه ماته د انس رضي الله عنه يا د انس رضي الله عنه د كورنۍ له خوارا كول سوي دي. دغه ورېښتان ماته تر دواړو جهانونو ارزښتناک او غوره دي.

تا سو فكر وكړئ چي، د نبي عليه السلام ورېښتان دوى د څه لپاره ساتل؟ او ولي دومره په خوشحاله وو؟ داد دې لپاره چي دوى به تبرک په حاصلا وه او د خور دې كار به يې ځيني اخيسته.

(ابا حجيفة يقول خرج علينا النبي ﷺ بالهاجرة فاتي بوضوء فتوضاء فجعل الناس يا خذون من فضل و ضوء فيتمسحون به ، الحديث) .[156]

ژباړه: يعني د نبي عليه السلام د اوداسه له ابو څخه يو څه پاته سوې. صحابه كرامو دغه اوبه پر بدن و موښلې، لاسونه او مخونه يې په مسح كول، لپاره د تبروک.

هم داسي په بل حديث شريف كي راځي:

(ثم توضاء فشربت من وضوئه)

ژباړه: يعني نبي عليه السلام ماته دعا وكړه. زما تر سر يې لاس را تېر كړ، بيا نبي عليه السلام او دس وكړ . ما هغه پاته سوى اوبه د اوداسه و څښلې.

[156]- صحيح البخاري: ١ جلد، ٣١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابه کرامو د نبي عليه‌السلام په اثارو دومري تبرک حاصلاوه چي کله به دوی ته د نبي عليه‌السلام د اوداسه اوبه ورسېدې. د تبرک او خور دې په نیت به یې څښلې او کله کله به، د دغه اوبو پر سر خبره جنجال ته ورسېده. لکه په حاشیه کې چې وایي:

(**کادو یقتلون علی وضوئه**)

هم داسې ډېر احادیث سته چې د نبي عليه‌السلام په ناړو مبارکو، ورېښتیانو او هم دغسې نورو باندې صحابه کرامو تبرک کاوه. او د خوردې لپاره یې خوړل.

موږ چې کوم احادیث رانقل کړل، په دې ټولو کې د صحابه کرامو مینه او محبت و د نبي عليه‌السلام سره چې، د نبي عليه‌السلام په اثارو کې به یې تبرکات لټول.

د محمد بن عبدالوهاب پیروان چې خلک د انبیاوو او اولیاوو د اثارو له تبرکاتو منع کوي. داسې فکر کوي چې، د مړي احترام د هغه عبادت دی. په داسې حال کې چې په اسلام کې د عبادت لپاره ټاک لی حد او پولې سته او داسې نه ده چې، هر احترام به عبادت وي.

موږ اهل سنت د ا وایو ایا احترام عبادت دی که احترام عبا دت وي نو تاسو د دې ایات او احادیث په اړوند څه وایاست.

(إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ..)

د دغه ایات شریف په تفسیر کې ابن کثیر رحمه‌الله وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ان الاحد عشر كوكبا عبارة عن اخوته و كانوا احد عشر رجلا سواه و الشمس والقمر عبارة عن ابيه و امه، روي هذا عن ابن عباس والضحاک)

ژباړه: يعني يو ولس ستوري عبارت د يو ولس ورو ڼو څخه دي، ماسېوا د ده عليه‌السلام څخه او د لمر او سپوږمۍ څخه مراد د يوسف عليه‌السلام پلار او مور دي.

هم داسي د نبي عليه‌السلام په معجزاتو کي راځي چي، درختي و نبي عليه‌السلام ته سجده وکړه. اوس زموږ پوښتنه داده ، ايا دا سجده کول د يوسف عليه‌السلام په قصه کي او د درختي سجده و نبي عليه‌السلام ته د احترام په خاطر وه او که د عبادت په خاطر؟. ارو مرو به تاسي واياست چي دا د احترام په خاطر وه، نو کله چي احترام يو امر مشروع د ی، نو موږ هم د انبياء کرامو او اولياء کرامو و اثارو ته د احترام په سترګه ګورو او په هغه کي د ځان لپاره تبرک لټوو.

(عثمان بن عبدالله بن موهب رضي‌الله‌عنه قال: ارسلني اهلي الی ام سلمة بقدح من ماء وکان اذا اصاب الانسان عين او شی بعث اليها مخضبة فاخرجت من شعر رسول الله ﷺ و کانت تمسکه في جلجل من فضة فخضخضته له فشرب منه قال فاطلعت في الجحل فرايت شعرات حمراء). [157]

عثمان بن عبدالله وايي: زه واستولم خپل اهل يعني کورنۍ د ابو په يوه کاسه سره. ام سلمة رضي‌الله‌عنها ته. داسي عادت وو چي، کله به يو انسان ته د سترګو ناجوړي او يا نظر

---

157 - مشکواة : ۲ جلد، ۳۹۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا یو بل مرض ورسېدی هغه به یې ام سلمة ﷺ ته استوی. په یوه پیاله د اوبو سره. ام سلمة ﷺ د نبي علیه السلام وربښتان مبارک را و ایستل. دې دغه وربښتان د زرو په لوښي کې ساتلي وو. دغه وربښتان به دې په اوبو کې وښورول بیا به وڅښل سول.

موږ اهل سنت والجماعت و دغو ټولو احادثو ته په کتلو سره دا حکم کوو چې د خوردې څښل په نیت د تبرک جائز دي.

که څوک دا پوښتنه کوي چي، دا خو د نبي علیه السلام د اثارو خصوصیت دی مګر په نورو مخلوقاتو کي دا خصوصیت نسته.

موږ یې په دې اړوند داسي ځواب کوو. ایا یعقوب علیه السلام د یوسف علیه السلام قمیص د بترک په خاطر پر مخ نه و اچولی. او بل د نبي علیه السلام د اثارو بر سېره هغه دي د بیت الله شریفي خاوري د خوردې لپاره په نیت د تبرک وړل جائز دی. لکه په ردالمختار کي چي وایي:

(لاباس باخراج التراب والا حجار التي في الحرام و كذا قيل في تراب البيت المعظم اذاكان يسير اللتبرک)[158]

په دې کي هیڅ باک نسته (یعني جائزده) خاوري شګي د حرم شریف را ایستل هم داسي خوردې د بیت الله شریفي خاوري د تبرک او خوردې لپاره. هم داسي (الحموي على الاشباه والنظائر) کي وایي:

[158]- ردالمختار ۲ جلد. ۳۷۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اما ان اخزه للتبرک فجائز کما قالوا في تراب الکعبة)[159]

ژباړه: د مسجدو خاوري اخیستل د تبرک لپاره جائز دي لکه څرنګه چي، د مکې شریفې خاوري د تبرک لپاره اخیستل جائز دي.

هم داسي پیر طریقت صاحب شریعت محترم حاجي اغا صاحب رحمه الله متن هم د خوردې د جائز والي لپاره ځینو کتابونو ته اشاره کړې ده.

دی مبارک وایي: کله چي امام بخاري رحمه الله وفات سو، د امام بخاري رحمه الله د قبر د خاورو بوی د مشکو و. خلکو بعد امام بخاري رحمه الله د قبر خاوري د تبرک او خور دې لپاره وړلې. حاجي اغا صاحب رحمه الله و دغو کتابونو ته حواله کړې ده.[160]

د دې مخکنیو ټولو عباراتو څخه دا خبره ښکاره سوه چي، د انبیاء کرامو او اولیاء کرامو، د کعبې شریفې او مساجدو څخه خاوري، مالګي، لرګي، شګي او داسي نور د تبرک او خوردې لپاره وړل جائز دي.

[159]- حموي ٤ جلد، ٥٤ مخ.

[160]- مرقات ١ جلد، ١٥ مخ. تیسرالقاري : ١جلد، ٦مخ. شیخ الاسلام برهامش تیسرالقاري : ١جلد، ٩ممخ. رحمت بیان : ١جلد، ١٧٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/دور اسقاط جائز بولو.........................

دور اسقاط یا د اسقاط د دورې په مسئله کې د نن وخت م تعصب کسان غېر مقلدین ډېر سخت مخالفت کوي. و دور اسقاط ته د بدعات او حرام په سترګه ګوري. د دور اسقاط د ابطال لپاره ډول ډول دلائل راوړاندي کوي آن چې دا خپل بې مفهومه اواز یې د عوامو تر غوږ او ذهنونو پوري هم رسولی دی. امت مسمله یې په تشویش کې اچولی دی. د دې مسئلې اړوند دوخت علماء کرامو د خپل مسئولیت له مخې پر دې موضوع ډېري ښې رسالې لیکلي دي او هر یوه یې ډېر واضح او قناعت کونکي دلائل وړاندي کړي دي. کوم اشخاص چې په ځان کې د ادراک ماده ولري. هغوی ډېر ژر دغه د لائل قبول کړ ي.مګر نه هغه اشخاس چې منکر او معاند دی.زه به ددې موضوع اړوند یو څه بحث نور هم اضافه کړم. الله تعالی ﷻ امید لرم چې قناعت وړ به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حيلة الاسقاط

حيلة الاسقاط يو مركب اضافي دی. د حيلة اضافه و اسقاط ته سوی دی. کله چې جمله مرکبه سي. هلته ضروري ده چې، د مضاف او مضاف اليه جلاجلا تشريح وسي ځکه؛ د مرکب پېژندل موقوف پر اجزاوو دی.

(حيلة) د بخاري په حاشيه کې وايي: (حيل جمع ده او مفرد يې حيلة ده او حيلة ويل کيږي. هغه مباح کار يا خبري ته چې په هغه سره يو مقصد ته په پټه او خفيه توګه څوک ورسيږي.[161]

دې ته ورته نورو علماء کرامو هم د حيلې تعريف کړی دی. فتح الباري کې وايي:

(**الحيلة مايتوصل به الی مقصود بطريق خفي مباح**)[162]

په مفردات کې وايي:

(**الحيلة مايتوصل به الی حالتٍ مافي خفية**)[163]

په الاشباه والنظائر کې واي:

(**الحيلة هی تقليب المنکر حتي يهتدي الی المقصود**)[164]

161- بخاري : ۲ جلد، ۱۰۲۸ مخ.
162- فتح الباري : ۱۲ جلد، ۲۷٤ مخ.
163- مفردات ۱۳۸ مخ.
164- الاشباه والنظائر : ٤۱۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الاسقاط) اسقاط مصدر دی د باب الافعال څخه د سقط، یسقط څخه دی مذکر دی په معنا د ذمه فارغولو دي هغه چي د چاپر ذمه وي.

کله چي حیلة الاسقاط سره مرکب سي، بیا ویل کیږي ساقطول یا فارغول د ذم ې ده د لمانځه، روژې هم داسي له نورو څخه، کوم چي په خپل وخت کي لازم سوي وو پر مکلف باندي.

کله چي موږ معنی د حیلة الاسقاط و پېژندل اول به اثبات د نفسی حیلې په ایت او حدیث سره وکړو،

انشاء الله تعالی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثبات د نفسي حيلې

د نفسي حيلې د اثبات لپاره په قرآن کريم کې واضح دلائل موندل کيږي. فکر نه کوم چې له دغسې واضح دلايلو څخه يو عاقل ان کار وکړي. الله تعالى ﷻ د يوسف عليه السلام په واقعه کې وايي:

(كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ) سورة يوسف ۷۶ .)

ژباړه: همدارنګه موږ يوسف عليه السلام ته حيله وروزده کړه لپاره د ورور خپل (بنيامين) چې ځان سره يې را وګرځوي.

(**كما احتال يوسف** عليه السلام **لاخيه**) **منهاج السنن لمفتي فريد**) **۴** جلد **۲۲** مخ.

ژباړه: لکه څنګه چې حيلة جوړه کړه يوسف عليه السلام د خپل ورور لپاره.

الله تعالى ﷻ د ايوب عليه السلام په اړوند فرمايي:

(**وخذ بيدك ضغثا فاضرب به ولا تحنث**)

ژباړه: او ونيسه په لاس خپل يو موټ خاشې، ناړې، وروسته ووهه په دغو سره خپله ښځه او ځان مه حانث کوه.

(**هذه رخصة من الله تعالى لعبده ورسوله ايوب** عليه السلام **فيما كان من حلفه ليضربن امراته مائة سوط فقيل حلفه ذالک لبيعها ضفايرها وقيل لانه عرضها الشيطن في**

(c) ketabton.com: The Digital Library

صورة طبيب يصف لها الدواء لايوب عليه‌السلام **فاتته و اخبرته فعرف انه الشيطن فحلف ه) البدايه والنهاية. 1جلد ، 210** مخ .

ژباړه: يعني حضرت ايوب عليه‌السلام ته الله تعالی جل‌جلاله د خپل قسم څخه د حانث کېدو يعني خلاص والي لاره ور وښودله چي، قسم يې کړی و چي، خپله بې بې به سل لښتي وهي ځکه چي، هغې خپلې کوڅې لپاره د نفقې د ايوب عليه‌السلام بېله اجازې د ده خرڅې کړې وې او يا داچي، شيطان په شکل د يوه طبيب دې ته د يوې دوا مشوره ور کړې وه حال داچي دې شيطان نه پېژانده او د ايوب عليه‌السلام اجازه هم نه وه.

(**فقال الله تعالى و خذبيدک ضغثا فاضرب به ولاتحنث الاية و قد استعمل کثير من الفقهاء هذه الرخصة في الاحکام من الايمان والنذر و توسع اخرون حتى و ضعوا هذه . الاية في کتاب الحيل) البداية والنهاية** : ١ جلد: **220** مخ.

د اقول د الله جل‌جلاله چي (**وخذ بيدک**) په تحقيق سره ډېرو فقهاو د اقول رخصت لره استعمال کړی دی. په ځينو احکامو لکه د قسمونو او نذرونو کي او ځينو نورو بيا وسعت ورکړی دی تر دې چي دا ايت شريف يې په کتاب د حيلو کي اېښی دی.

(**و في المحيط باب مشروعية الحيل د ليلها قصة ايوب** عليه‌السلام)

ژباړه: او په محيط کي په باب د روا والي د حيلو کي يې هم د ايوب عليه‌السلام قصه دليل ګرځولې ده او بل د ابراهيم عليه‌السلام د واقعې څخه د حيلې ثبوت معلو مېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و كما روي ابراهيم عليه السلام **في ثلاثه مواضع الاول: ماقال في شان امراته هذه اختی و الثاني: بل فعله كبير هم ولثالث قوله اني سقيم والتشريح في الكتب و هذ اليس موضع التفصل) منهاج السنن** . **۴** جلد **۲۲** مخ .

ژباړه: او لکه څرنګه چي خبره پټه کړه ابراهیم عليه السلام په دریو ځایونو کي. لومړی هغه چي د خپلي بي بي په شان کي يې وويل چي، دامي خور ده. دوهم هغه چي د بتانو د ماتولو په اړوند يې وويل چي، دا کار دغه لوی بت کړی دی او دريم هغه چي، نمرود يانو ته يې وويل چي، زه مريض يم. تشريح يې په نورو کتابو کي وګورئ. دا ځای د تفصيل نه دی. د حيلې جواز د دې واقعې نه هم ثابتيږي، هغه واقعه کومه چي رسول الله ﷺ د يوه مريض سړي چي واده يې هم نه و کړی د حد زنا په باره کي يې حيله جوړه کړه چي تفصيل يې په لاندي ډول دی.

(قالوا مارايناباحد من الناس من الضر مثل الذي هو به لو حملنا اليک لتفسخت عظمامه ما هوالاجلد على عظم فامر سول الله ﷺ ان ياخذوا له مائة شمراخ فاضربوه بها ضربة واحدة) [165]

ژباړه: رسول ﷺ ته صحابه کرام راغله چي، د دغه سړي غوندي مريض موږ په خلکو کي نه دی ليدلی، که يې موږ تاته راوړو نو هډونه يې ماتيږي او په بدن يې خالص پستوکی پاته دی. وروسته رسول الله ﷺ خپلو اصحابو کرامو ته وفرمايل چي، سل ښاخه وړي د خرما راوړئ او په يو واريې پرې ووهئ.

[165]- ابوداؤد: ۲جلد، ٦١٤.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اذا احدث احد كم في الصلوة فلياء خذ بانفه حتى يظن الناس انه رعف)

ژباړه: کله چي له تاسونه څوک په لمانځه کي بې اودسه سي، نو خپله پزه دي ونسي تر څو نور خلک دا فکر وکړي چي پزه يې وينې سوې ده.

د دې مخکي بيان څخه دا ثابته سوه چي، مطلق حيلة هغه حيلة چي د شريعت سره موافقه وي روا او جائز ده او که د شريعت خلاف حيلة وي بيا حرامه ده لکه څنګه چي دې خبرې ته عيني شرح بخاري کتاب الحيل کي اشاره کړې ده.

(الحيل للفرار عن الحرام و التباعد عن الوقوع في الاثام لاباس به بل هو مندوب اليه و اماالاحتيال لابطال حق المسلم فاثم و عدوان وقال النسفي في الكافي عن محمد بن الحسن قال ليس من اخلاق المسلمين الفرار عن احكام الله بالحيل الموصلة الي ابطال الحق)

ژباړه: هغه حيلې چي لپاره د تښتې وي، له حرامو څخه او يا لپاره دلري والي وي له پرېوتو څخه په ګناهونو کي. نو مباح دي بلکي غوره سو ي دي او کومه حيله چي د مسلمان د حق د باطلولو لپاره وي پس هغه ګناه ده او ظلم دی او نسفي صاحب په کافي کي، د محمد بن حسن څخه روايت کوي چي، وايي: دا د مؤمنانو له اخلاقو څخه نه ده چي، څوک تېښته وکړي له حکمونو د الله تعالی ﷻ څخه په سبب د هغو حيلو کوم چي انسان حق باطلولو ته رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي نفس حيله ثابته سوه فکر نه کوم چي يو متعصب شخص دي هم د حيلې ځخه منکر سي. مګر زموږ او د غير مقلدينو د اختلاف مسئله (حيلة الاسقاط) ده. و دغي حيلې ته غير مقلدين بدعات وايي او دا وايي چي، د دې حيلې لپاره شرعي دليل نسته موږ اهل سنت والجماعت وايو:

(ما راه المؤمنين حسن فهو عند الله حسن)

کوم شی چي مسلمانان يې خوښ و بولي هغه د الله تعالی په وړاندي هم خوښ دی. موږ هم دا وايو چي دغه حيله د امت علماء کرامو خوښه کړې او په دې حيلې کولو باندي يې اسرار هم کړی دی او کوم شی او کار چي د امت علماء کرامو خوښ بللی وي و هغه کار ته بدعت او حرام ويل راته سخته ګناه معلوميږي. د شواهدو په خاطر د امت د علماء کرامو د کتابونو يو څه عبارات درته رانقلوم.

په رد المختار کي وايي:

(ولو لم يكن له مال اي اصلاً او كان ما اوصي به لا يفي زاد في الامداد او لم يوصي بشی يستقرض ورثه نصف صاع مثلاً ويد فعه لفقير ثم يدفعه الفقير للموارث ثم و ثم حتی يتم . [166]

په فتوای هندية کي وايي:

[166] - ردالمختار : ١ جلد، ٤٩٢ مخ.طبع بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و ان لم يترک مال يستقرض ورثتهٔ نصف صاع و يدفع الی مسکين ثم يتصدق المسکين علی بعض ورثته ثم يتصدق ثم وثم حتی يتم لکل صلوة ماذکرنا کذافي الخلاصة)[167]

په نورالايضاح کي وايي:

(و ان لم يف ما اوصی به عما عليه يدفع ذالک للفقير فسيقط عن الميت بقدره ثم يهبه الفقير للولی و يقبضه ثم يدفعه للفقير فسيقط بقدره ثم يهبه الفقير للولي و يقبضه ثم يدفعه الولي للفقير و هکذا حتی يسقط ماکان علی الميت من صيام و صلاة و يجوز اعطاء فدية صلوات لواحد جملة بخلاف کفارة اليمين والله سبحانه و تعالی اعلم.[168]

په مراقي الفلاح کي وايي:

قوله و ان لم يف ما اوصی به بالميت عما وجب عليه من الفدية او لم يکف ثلث ماله او لم يوصی بشیء و اراد احدالتبرع بقليل لايکفی فحيلة لابراء ذمة الميت عن جميع ماعليه ان يدفع ذالک المقدار السيربعد تقريره بشیء من صيام او صلاة او نحو هما ..... للفقير بجهة الاسقاط متبرعاً به عن الميت اهـ)[169]

---

[167] - فتوی هندية ۱ جلد ، ۱۲۵ مخ.
[168] - نورالايضاح : ۱۰۱ مخ.
[169] - مرافي الفلاح:

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداسي نورو کتابونو ته په کتو سره دا خبره جوته کيږي چي، دورة الاسقاط يوه شرعي حيله ده او د ټولو علماء کرامو په دې خبره اتفاق سته. که موږ د اهل سنت والجماعت اقوال او عبارات وګورو دېر ژر به دا معلومه سي چي، حيله د اسقاط يوه شرعي حيلة ده او دا حيلة د مړي لپاره منفعت ده او د ژوندو له خوا ور سره تبروع او نيکي ده. داسي نه ده چي، موږ دغه حيله پر ژوندو باندي د مړي لپاره واجب بولو مګر دا فسوس خبره خو داده چي. ځيني کسان دغه حيله له سره نه مني او ځيني خو بيا په ظاهره دغه حيله مني مګر په باطن کي لږ شک موجود وي. د دې کسانو پر حال افسوس دی. دوی د خپل امامت او شخصي منفعت په خاطر دا کار کوي.

يو وخت له يوه ملا امام سره مخامخ سوم راته وايي: په څه بوخت يې؟ ما ورته وويل د پير حاجي اغا صاحب رحمه الله پر رسالهٔ شرح ليکم. ده راته وويل: په دې رساله کي د دورة الاسقاط مسئله هم سته، هغه به څنګه کړې. دا مسئله خو يو رقم بل رقم نه ده؟

ما ورته وويل: محترم مول وي صاحب! دورة الاسقاط هغه مسئله ده چي د امت محمدي پر اتفاق سته، موږ هم دا مسئله منو او موږ د دې مسئلې د جواز لپاره ښه دلائل هم لرو هغه داچي، په کوم شي باندي چي د امت محمدي د علماء کرامو اتفاق وي هغه موږ ته قبوله ده څکه چي نبي عليه السلام فرمايي:

(وعن ابن عمر رضي الله عنه قال، قال: رسول الله ﷺ ان الله لايجمع امتي او قال امة محمد علي ضلالة و يدالله على الجماعة و من شز شز في النار رواه الترمذي و عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قال قال: رسول الله ﷺ اتبعو السواد الاعظم فانه من شز شز في النار. رواه ابن ماجة من حديث انس رضی الله عنه مشکوة . ۳۰ مخ.

ژباړه: يعني عبد الله ابن عمر رضی الله عنه وايي: نبي علیه السلام وفرمايل: الله تعالی جل جلاله زما امت پر ګمراهۍ نه سره جمع کوي او د الله تعالی جل جلاله ملګرتيا او مرسته له جماعت (ټولۍ) سره ده. او که څوک د دې ټولۍ څخه بېل سو، هغه به په اور کي وي او نبي علیه السلام وايي: دغسي وويل: تاسي له سواد اعظم سره سئ. سواد اعظم يعني د مسلمانانو لويه ډله.

محترمو لوستونکو تاسو فکر وکړئ دورة الاسقاط له کوم وخته راشروع سوی دی؟ او لږ علماء کرام په دې مسئله باندي با ور لري که ډېر؟ خامخا به دا ورته معلومه سي چي د پېړۍ نه تر پېړۍ دا مسئله را روانه ده او په هر وطن کي لږ اشخاص د دې مسئلې څخه اعراض کوي او اکثره علماء کرام د دې مسئلې په جواز اعتراف کوي.

موږ تل دا دعا کړې او کوو يې چي، يا الله تعالی جل جلاله موږ ته د سواد اعظم اتباع رانصيب کړه

امين ثم امين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غېر مقلدینو سوالونه

غېر مقلدین د دورة الاسقاط پر حیلة یو څو اعتراضونه او سوالات کوي. د دوی دغه سوالات سطحي دي. په اصل کي د دوی مقصد دادی چي په داسي سوالاتو سره د عوامو ذهنونه خراب کړي. حقیقت دوی ته هم معلوم دی. مازي سترګي پټوي تر څو د مسلمانانو په سترګو کي خاوري واچوي.

اول سوال: د اسقاط په حیله کي خو رجوع په صدقه او هبې باندي راځي ځکه چي، یو وار یې فقیر ته ورکړي او بیا یې بیرته ځني غواړي. دغسي کول خو په حدیث شریف کي ډېر بد مثال لري لکه نبي علیه السلام چي فرمایي:

(العائد في هيبه كالكلب العائد في قيئه)

ژباړه: یعني خپلي هبې ته بیرته رجوع کول داسي ده لکه سپی چي قی وکړي او بیا بیرته یې وخوري او دا خو حرام کار دی.

ځواب: د غېرمقلدینو د داسي سوالاتو څخه داسي معلومېږي چي، دوی تش په نامه اهل احادیث دي، یعني داسي نه دي چي د حدیثو په مطلب پوهېږي او نه د عربي ژبي له عباراتو سره ښه بلد تیالري چي په مقصد پوهـ سي. موږ به د دوی دغه سوال په څو وجوهو سره ځواب کړو د الله ﷻ په مرسته سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوله وجه: په دور اسقاط کي مطالبه (غوښتنه) د هبه ورکونکي د لوري نسته بلکي هبه اخیستونکی په خپله رضا سره یې ورکوي لپاره د مړي د ګټې.

دوهمه وجه: تاسي د غسي کار حرام بولئ او موږ دا وایو چي، سپی کله مکلف وچي تاسو د سپي فعل او کار حرام بولی او موږ دا منو چي د سپي دغه کار مکروه طبعي دی حرام نه دی.

دریمه وجه: په حدیث شریف کي راځي (**الواهب احق بهیبة مالم یثب**). له دې څخه دا معلومیږي چي، هبه کوونکی د هبې په اخیستلو کي حقداره دی تر هغه چي د هبې عوض یې نوي اخیستی.

څلورمه وجه: اوله هبة خو پوره سوه، په ایجاب ، قبول او قبض سره. دویم، دریم وار هبه، دا بله هبه ده په ایجاب او قبول کي نوی قبض غواړي.

پنځمه وجه: رجوع پر هبه خو صحیح ده تر څو چي موانع د رجوع نه وي موجود سوی. هغه موانع چي فقهاوو یاد کړی دي.

شپږمه وجه: په اصل کي غېر مقل‌یږین د (العائد) رجوع معنی نه پېژني، ځکه؛ رجوع د اقالې او فسخې د صدقې او د هبې ته وایي لاکن دلته خو غوښتنه ده رجوع نه بلل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم سوال: غېرمقلدین وایي: تاسي مقلدین خو د هر چا لپاره دوره اسقات حیله کوئ هغه که یو چا په ژوند کي د لمانځه، روژې او نورو عباداتو ښه احتمام هم کړی وي. نو د ده لپاره د حیلی څه اړتیا ستهٔ؟.

ځواب: موږ مقلدین د هر چا لپاره د اسقاط حیله جوړه و. دا په دې خاطر چي انسان عاجز دی کېدای سي له ده څخه په عباداتو کي یو خلل راغلی وي او دی په خبر نه وي او بل موږ دا حیله د عباداتو د ساتني او پوره والي په خاطر احتیاطاً کوو په عباداتو کي احتیاط واجب دی. په رساله ابن عابدین کي وایي:

(**هکذا ینبغي ان یفعل و ان کان الشخص محافظا علی صلوته احتیاط خشیة ان یکون وقع خلل ولم یشعربه اهه منة الجلیل**)[170]

ژباړه: دغسي ښایي چي، داکار (دوره اسقاط) وسي که څه هم (مړ ی) احتیمام د لمونځونو کړی وي. احتیاطاً پر دې ببره ده چي کېداسي له ده څخه یو خلل واقع سوی وي دی په خبر نه وي.

په دې اړه د ردالمختار ملاصاحب وایي:

(**من الاخذ بالاحتیاط في باب العبادات واجب**) [171]

---

[170] - رسالة ابن عابدین : ۱ جلد، ۱۲۱ مخ.
[171] - ردالمختار : ۲ جلد، ۷۷ مخ.طبع بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: احتیاط په عباداتو کې واجب دی. دلته د اسقاط په حیله کې موږ د دغسې کس لپاره د دغه حیلې احتیاطاً عملي کوو.

بل ځای د ردالمختار ملاصاحب صراحتاً وایي.

(**صلوة عمره مع انه لم یفته منها شئٍ لایکره لانه اخذ بالاحتیاط**) .[172]

ژباړه: چې په ټول عمر کې یې لمونځ نه وي قضا کړی، د داسې کس په حق کې د اسقاط دوره هم نه ده مکروه ځکه؛ دا عمل په احتیاط سره دی.

دریم سوال: تاسې مقلدین خو دا وایاست چې، د اسقاط دوره حیله یو نېک کار دی. نېک کارونه خو نور هم ډېر دي، ولې پر دغه نېک کار دومره ټینګار کوئ؟.

ځواب : الحمد لله موږ مقلدین یو. مقلدین تل د خپلو مشرانو په اقوالو عمل کوي. زموږ د مذهب دا پرېکړه ده چې، د اسقاط په دوره باندې خلکو ته ترغیب ورکول په کار دی مګر د هغه شرائطو سره کوم چې، په وروسته کې به انشاء الله راسې ځکه چې، په دې حیلې سره انسان د الله تعالی ﷻ له عذابه نجات پیدا کوي او نه ښایي چې په دې کار کې څوک سستي وکړي.

(**کما قال الفقهاء ولا ینبغي ان یساهل في هذا الامر فان به نجات الانسان من عذاب الله و غضبه. فاسئلوا هل الذکران کنتم لا تعلمون**)[173]

---

[172] - ردالمختار : ۱ جلد، ۵۴۲ مخ.طبع بیروت

[173] - مجموع الرسائل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم سوال: تاسي مقلدين چي، د اسقاط په دوره دومره ټينګار کوئ دا خو ستاسو ملايانو او طالبانو ته يو څه ورکول کيږي. د خپلي ګټي لپاره دومره ټينګار کوئ.

ځواب: موږ مقلدين اول دا وايو چي د (اسقاط په دوره) کي ګټه د مسلمانانو د مړو ده. ځکه؛ مړي ډېر احتياج در لودونکي دي نسبت و ژونديو ته او بل موږ کله دا وايو چي، د اسقاط دوره د حيلې وروسته ده. خامخا يو څه ملايانو او طالبانو ته ورکړئ بلکي فقيرانو ته دي يې ورکړي او موږ دانه وايو چي خامخا دي يو څه طالبانو ته ورکړي ځکه؛ که مړي وصيت نه وي کړی او ورثه يې کوچنيان وي، په داسي وخت کي ډېر ځله د اسقاط دوره وسي، مګر ټوله مال بيرته وارث ته حواله سي، تاسي زموږ د مذهب کتابونه وګورئ تاسي ناخبره ياست.

(فان كنت لاتدري فتلك مصيبة، و ان كنت تدري فالمصيبة اعظم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الاسقاط د دورې شرطونه .

د اسقاط دوره یوه حیله ده. موږ مقلدین د غه حیله جائز او ښه کار بولو. داسي هم نه ده چي د اسقاط دوره جائز سوه، نو چي هر چا هر ډول کول، کوي به یې، بلکي موږ د دې حیلې لپاره ځانګړې شرائط وضع کړي دي. که چیري د غه شرائط په کښې موجود وو، نو دا هغه حیله ده کومه چي موږ مقلدینو جواز ورکړی دی او ستائلې موده او که د غه شرائط په کښي نه وه بیا دا حیله و مړي ته هیڅ کله ګټه نه رسوي، بلکي یو رسم او رواج دی.

اول شرط: د اسقاط په دوره کي به غني، غلام، وصي، لېوني، ماشوم، بېعقل، کافر، د مړي وارث او مدبر مریی نه وي، که چیري د اسقاط په دوره کي کښېناستل نو اسقاط په هغه صورت کي نه صحیح کیږي.

(**والمنصوص علیه في المذهب و علیه العمل ان یجمع الوارث عشرة رجال مثلاً لیس فیهم غني، ولا عبد، و لا وصي، ولا مجنون، ولا سفیه، ولا کافر، ولا وارث، ولامدبر**).[174]

دویم شرط په اسقاط کي چي کوم شی ورکوي، هغه به خالص مسکینانو او فقیرانو ته ورکوي ځکه چي، دا د دوی حق دی.

(**منها الدفع الی الفقیر او المسکین**) **منهاج السنن ۴** جلد، **۲۵** مخ.

---

[174] - مجموع الرسائل لابن عابدین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم شرط: فقیرانو ته به یې د مسخرو په توګه نه ورکوي او نه به یې د خلکو د شرم او رواج په خاطر ورکوي بلکې دا به یو شرعي کار بولي.

(و منها الا جتناب عن الدفع الى الفقير هذلاً)[175]

څلورم شرط : په وارثانو کې به غائب سړی او یتیم کوچنی نه وي. که چیرې یې وصیت و نه کړ او که یې وصیت وکړو ، نو بیابه یې د دریمي برخې مال څخه خامخا ورکوي که څه هم په وارثانو کې یتیم او یا څوک غائب وي.

(و منها ان لايكون في الورثة يتيم يعني صغير ولاغائب اذالم يوصى كما صرح به ابن عابدين في رسائله)[176]

پنځم شرط: د مړي وارث به له داسي خلکو څخه روپۍ او يا نور شيان نه راټولوي کوم چې، هغه يې په خپله مالک نه وي او نه به له داسي چا څخه پور قرض اخلي چي له هغه سره بل څوک شريک وي اود شريک اجازه يې نه وي او که د شريک اجازه وه بيا پر وا نه لري.

(ويجب ان يخترزعن جمع الصرة و استها بها و استقراضهامن غير مالك او من احد الشريكين بدون اذن الاخر)[177]

175 - حواله سابقه.
176 - حواله سابقه.
177 - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم شرط: که چیري د اسقاط دوره داسي سرې ګرځوله چي، د وارث او یا د وصي له طرفه وکیل و، نو بیا به یې په طریقه د وکالت له مؤکل (یعني هغه سړي چي، دی یې وکیل جوړ کړی دی) څخه ورکوي او چي کله یې بیرته له فقیر څخه هبه غواړي نو دا غوښتنه به یې په طریقه درسالت لپاره د مؤکل وي. په نیت کي به هم دغه نیسي او په خوله به هم چي کله یې له فقیر څخه اخلي دا وایي چي، زه یې قبلوم خو دا قبلول مي لپاره د مؤکل دی چي، دوارث او یا وصي دی او که چیري دغه ګرځوونکی چي، په دې علم و نه لري نو بیا په دغي دورې باندي د مړي غاړې نه خلاصیږي، بلکي یوازي یې ثواب ورسیږي. ښه خبره دا ده چي د اسقاط دوره په خپله د مړي ولي یعني وارث یا وصي وګرځوي او که دا وارث یا وصي نه پوهېده بیا دي یو عالم وکیل و نیسي تر څو د اسقاط دوره په پورتني ډول سره وګرځول سي او که دغه وکیل بیا بل وکیل و نیسي هغه به پوهوي چي داسي به وایي چي ځما قبول ده د مؤکل د مؤکل لپاره په طریقه د رسالت سره. دا خبره ډېره ضروري ده د مساجدو امامانو ته چي خلکو ته یې ورسوي تر څو اسقاط په صحیح طریقه سره اداسي او دمړو غاړې خلاصي سي .

(والا حسن لا داره الصرة ان یدروها الولي ای المتصرف في ماله بالوراثة او الوصیة و اذاکان جاهلاً لا یدر بطریق دورة الاسقاط فلابد من یعلم و یدرک ذالک کله من اهل العلم و الصلاح فیکون وکیلا في الدفع الی الفقیر ورسولاً في الاستهاب منه یعني یخرج الکلام من مخرج الرسالة هکذه استو هبت منک لمن و کلني فلو لم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يخرج الكلام مخرج الرسالة فقد ملک الوکيل الذالک المال و قبض النفسه لا للتوکل ثم اذا وقع الوکيل الی الفقير يکون دفع الاجنبي عن الميت و هو لايصح من الاسقاط لانه تبرع من الاجنبي و ان وصل الی الميت ثوابه لکن لايفرغ ذمته من الواجبات لحديث انسايي يطعم عند وليه)[178]

اوم شرط: په وخت د ورکولو کي و فقير ته به نيت د هزل، مسخرو او د حيلې نه کوي بلکي په دې نيت به يې فقير ته ورکوي چي په حقيقت کي هم فقير د دغو روپو او يا نورو شيانو مالک ګرځي او په بيرته ورکولو کي به فقير مجبوره کيږي نه.

(و يجب ان يحترز في الدورة الدفع الی الفقير بطريق الهزل او الحيلة سواء کان الدافع الولي او وکيله بل يجب ان يدفع عازما علی تمليکها اليه حقيقة لاتحيلاً ملا حظا ان الفقير اذا ابي عن هبتها کان له ذالک و لايجبر علی الهيبة)[179]

اتم شرط: فقير به په دې پوه وي او يا به يې څوک پوهوي او ورته به وايي چي دا درکول سوی شی ستا ملک دی، کوم چي ته يې قبض کوې.

(و يجب ان يعلم الفقيران ماقبضه ملکه) [180]

نهم شرط: د اسقاط د دورې وروسته به د فقير د زړه له بدولو څخه به ځان ساتې او دومره شی به د خيرات په شکل ورکوې چي، د فقير زړه په خوشاله سي.

---

[178] - حواله سابقه.
[179] - حواله سابقه.
[180] - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و يجب ان يحترز عن كسر خاطر الفقير بعد ذالك بل يرضيه بما طيب به نفسه و يتصدق بشيءٍ من ذالك المال على الفقيراء) [181]

لسم شرط: اسقاط که د دورې په شکل وي یا د حقیقت په شکل وي (**حقیقت لکه** فقیرانو ته یو څه ورکول بېله دورې) غوره خبره دا ده چې تر دفن کولو نه مخ کې ورکړل سي. هغه که تر لمانځه مخته وي یا وروسته او که عذر وي بیا په هروخت کې جائز دی.

(و ینبغي ان یغذي قبل الدفن و ان جاز بعده کما في القهستا) رسائل ابن عابدین.

---

[181] - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسقاط د دورې کفیت او ترتیب

اول به تر هر څه مخکې د مړي عمر معلوم کړي.مثلاً: که مړی نارینه وي او عمر یې ۶۰ کاله وي ۱۲ کاله به یې تر بلوغ مخکې عمر ځیني وباسي، نو ۴۸ کاله پاته سوه او که ښځه وه عمر یې ۶۰ کاله و نو ۹ کاله ځیني وباسئ نو ۵۱ کاله پاته سول. د یوې ورځي له و ترو سره شپږ لمنځونه کیږي په ورځ کي ۱۲ رکعة سنت دی چي د هغو قضاء نسته یوازي د مړي پر زمه فرض او واجب پاته دي چي هغه د ورځي شپږ لمنځونه دي.چي د میاشتي ۱۸۰ او د کاله ۲۱۶۰ او د اته ځلویشت ۴۸ کلونو کي (۱۰۳۶۸۰) لمنځونه کیږي چي، د اسقاط په دوره کي به د هرلمانځه پر سر نصف صاع (نیم من) غنم او یا د غنمو او یا د غنمو قیمت ورکوي.

که چیري د مړي عمر معلوم نه و بیابه په غالب ګمان سره د مړي عمر په تخمین سره معلوموي، لیکن د زیاتوالي طرفته به ترجیح ورکوي ځکه چي فقهاء کرامو غالب ګومان په ډیرو ځایونو کي معتبر ګڼلی دی او احتیاط یې هم خوښ کړی دی.

(ثم یحسب سن المیت فطرح منه اثنی عشرة سنة یعني ادنی مدة البلوغ في الذکر وتسع سنین ان کان انثی و ان لم یعلم سنه فیقدر عمره بغلبة الظن فان یوقف قصد الی الزیادة لان ذالک احوط ثم بعد تخمین علی عمره یخرج الکفارة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر کله چې د مړي عمر معلوم سو او دولس کاله د نارينه او نه کاله د ښځې څني وباسېږئ بيا به نو ټولو روپوته حساب وکړئ چې، څومره غنم په کيږي. د يوه لمانځه په فديه کې به نيم من غنم حساب کړئ.

مثلاً: که ټوله يو لک (۱۰۰۰۰۰) افغانۍ وي او غنم يو من په سل افغانۍ و چې دغه افغانۍ يوه فقير ته ورکړ ئ نو د ۲۰۰سوو لمنځونو فديه پرې ادا کيږي او تر هغو پوري به يې فقيرانو ته ورکوي ترڅو چې ټوله لمنځونه پرې پوره سي.

کله چې د لمنځونو فديه پوره سي بيابه د روژو فديه وګرځه وي. د يوې روژې فديه هم نيم من غنم ده. بيابه يې د روژو د کفارې په فديه کې وګرځوي او بيابه يې د کفاره ظهار په فديه کې وګرځوي. که مړی نارينه و او که مړی ښځينه و. بيابه يې د ظهار په فديه کې نه ګرځوي. کفاره د ظهار شپېته ۶۰ قبضې غواړي يعني ۶۰ فقيرانو ته به يې ورکوي بيابه يې په کفاره د ايمان (قسمونو) کې وګرځوي خو دلته۱۰ قبضې غواړي، يعني ۱۰ فقيرانو ته به يې ورکوي. ټوله فديه يوه مسکين ته نه سي ورکول کېدای. بيابه يې د قتل خطا د کفارې په فديه کې وګرځوي داهم ۶۰ قبضې غواړي. بيابه يې د واجب اخترې په فديه کې وګرځوي او وروسته به يې د ټولو شرعي حقوقو په فديه کې وګرځوي. دغه ټولو ډولونو ته د فقهي عامو کتابونو په داسې عبارت اشاره کړې ده.

(قال الفقهاء يعطي في فدية الصلوة والرمضان و كفارة الرمضان والاضحية و الايمان و كفارة القتل الخطاء وكفارة الظهار ان كان الميت ذكر او جميع الحقوق الشرعيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: فقهاء کرام داسي فدیه ورکوي. د لمانځه، روژې، کفاره د روژې، اختري، قسمونو، کفاره د قتل خطاء، د ظهار، که چیري مړی نارینه و او د ټولو حقوقو شریعه وو چي ټوله اته دورې کیږي، ماد هر ډول دورې سره خپل تعداد د قبضې هم ذکر کړ. د احتیاط خبره داده. په هر ډول کي خامخا هغومره تعداد به لحاظ کوي نه، بلکي هم یو څو کسان دي زیات په نظر کي و نسي د اسقاط دوره دي په ترتیب سره وکړي. په دې کي دوې فایدې دي. یوه به د فقهاؤ د عبارت سره سمه راغلی وي او بله نښاسانه هم وي. که چیري بیا هم ترتیب غلط سي کوم باک نه کوي.

اول اسقاط نماز است عیان	ثاني اسقاط روزه رمضان
دورثالث کفاره رمـــــضان	شد کفاره ظهار رابع دان
شصت قبض شرط است درین دوجا	اگر خواهي گردن میت رها
باپنجم گردن ایمـــــــــان را	شرط درین ده قبض شدای جانما
بارششم گردن اســـقا ط را	از حقوق جمـــلها شاید رها

در راالفرائد ۱۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دورة الاسقاط اړوند مسائل)

اوله مسئله: که چیري د مړي خپل مال و او وصیت یې هم کړی و، نو په ولي باندي واجب ده چي، د مال له دریمي حصې به اسقاط ورکوي چي، ذمه یې پرې فارغه سي او که وارث نه و او داسي وصیت یې چاته کړی و چي زما به ټول مال مسکینانو ته ورکوئ په دغه وصي باندي واجب ده چي ټول مال به یې مسکینانو ته ورکوي.

که چیري مړي مال نه درلود. یا یې وصیت نه و کړی نو وارث ته مستحب ده چي له خپل ماله اسقاط ورکړي او که وارث هم مال نه درلود، نو بیا دي له بل چا څخه ور ته قرض کړي او د اسقاط دوره دي پرې وکړي. الله تعالی ﷻ به مړي او وصي، وارث دواړو ته ثواب نصیب کړي.

(ویلزم اي یجب اطعام الوارث عن المیت من الثلث ان کان له وارث والا فمن الکل ان اوصی المورث اي المیت والا اي و ان لم یوصی فلا لزوم علی الورثه عند نا لانها عبادة لا لزوم لعبادة الغیر علیه و ان تبرع الوصي بالاطعام من عنده من غیر وصیة صح و یکون له ثواب ذالک)[182]

دویمه مسئله: د اسقاط په دوره کي دا ضروري نه ده چي، خامخا به پیسې ګرځي، بلکي هر هغه شی چي قیمت ولري لکه ساعت، جواهرات، سره زر، سپین زر او همداسي نور. و دغو شیانو ته به حساب وکړي او بیا به د غنمو اندازه ورته معلومه

182 - رسائل ابن عابدین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي چي څومنه غنم په کیږي. هر څومنه غنم چي په وسول په مخکني حساب او ترتیب به دورة الاسقاط وکړي.

په ردالمختار کي وايي:

(ثم مما تعارفه الناس و نص عيل المذهب ان الواجب اذا كثر اداروا صرة مشتملة على نقد او غيرها كالجواهر او الحلى او الساعة و بنوا للامر على اعتبار القيمة)

دريمه مسئلة: د اسقاط دوره د فقيرانو په تعداد پوري نه ده منحصره چي هر څومره وي صحيح ده تر دې پوري که يو فقير هم وي. د مړي ولي کولای سي چي د غه يوه فقير ته يې ورکړي او بيرته يې څني وغواړي تر هغه پوري چي دوره پوره کړ ي بيا به دغه فقير ته څه صدقه ورکړي چي زړه يې په خوشحاله سي.

(قال الفقهاء ان يجمع الوارث عشرة رجال مثلاً اه : مجموع الرسائل. (يدفع الولي ذالك المقدار للفقير ثم يهبه ذالك الفقير للولي و يقبضه ثم يدفع الولي الى الفقير ثانياً و هكذا حتى يستوفي ماكان على الميت من الواجبات : رد المختار.

خلورمه مسئله: د اسقاط په دوره کي به مالداره، وصی، لېوني، کوچنی، بېعقل، د مړي وارث او مدبر مريی نه کښيني هم داسي کافر.

(ليس فيهم غني ولا عبد و لا وصى، ولا مجنون، ولا سفيه، ولا صغير، ولا كافر، ولا وارث ولا مدبر. مجموع الرسائل ابن عابدين) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه مسئله: د اسقاط په دوره کي که پیسي ډیري وي مکمل نصاب و، نو دا پیسي دي پر حصو تقسیم کړي ترڅو پر فقیر حج، اختری، سرسایه. لاژمه نسي په خپل وخت کي تر نصاب کم ورکړل سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ مولد شریف.

و نشهد ان سیدنا محمدا عبد ه ورسوله ماولدت امراة مثیله ولا تلد نظیره والدة عبادالله لقد اظلکم هذا الشهر شهر ربیع الاول شهر ولد فیه الحبیب الشفیع الا کمل علی اصح الاقوال الراضیة فاکثر وافیه الصلوة والسلام علي سیدنا محمد و علی اله و اصحابه الکرام البررة)

(میلاد نبوي ﷺ)

مولد په لغت کي و ولادت وخت او د ولادت ځای ته ویل کیږي او په اصطلاح کي د امت یا دخلکو یو ځای یا جمع کېدل دي. د قرآن کریم تلاوت او هغه روایات بیانول چي رانقل سوي دي په اړوند د انبیاء کرامو او الیاء کرامو د پیدا ایښت وخت، افعالو او اقوالو اړوند داخبره اعانة الطالبین کړي ده.

(في اصطلاح الامة فهو اجتماع الناس و قراة ما تیسر من القران الکریم و روایة الاخبار الواردة في ولادة نبي من الانبیاء او ولي من الاولیاء و م دحهم بافعالهم و اقوالهم . [183]

په دي اړه د اردو فیروز اللغات وایي: میلاد ، د پیدا ایښت وخت ته وایي او میلاد النبي. د نبي علیه السلام د پیدا ایښت ورځي ته وویل کیږي.

[183] - اعانة الطالبین : ۳ جلد، ۳۶۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ)

د نبي عليه السلام د پيدا ايښت تاريخ يو د هغه بحثونو څخه دی چي علماء كرام ډول ډول اقوال په كښي لري. د نبي عليه السلام د پيدا ايښت تاريخ په اړوند به زه هغه اقوال رانقل كړم چي د جمهورو علماء كرامو په وړاندي معتبر وي خو د نبي عليه السلام د پيدا ايښت تاريخ څو اړخه لري.

اول: هغه چي په كوم كال كي پيدا سوی دی.

دوهم: هغه چي په كومه مياشت او تاريخ كي پيا سوی دی.

دريم: هغه چي په كومه ورځ پيدا سوی دی.

اول: نبي عليه السلام په هغه كال و دې نړی ته تشريف راوړ ، په كوم كال چي د فيل واقعه پېښه سوې ده. د فيل د واقعې څخه وروسته نبي عليه السلام زېږېدلی دی. په دې اړوند الحافظ ابن كثير الدمشقي رحمه الله په خپل كتاب البداية والنهايه كي ډېر اقوال رانقل كړي دي خو زه يو څو اقوال څني رانقل كوم.

اول قول: (**قال ابن اسحاق و كان مولده ـ عليه السلام عام الفيل، و هذا هوالمشهور عند الجمهور**)

دوهم قول : (**قال ابراهيم بن المنذر الخزامي. و هوالذي لايشك فيه احدمن علمائنا انه عليه السلام ولد عام الفيل وبعث على راء س اربعين سنة من الفيل**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم قول: (**وروي الحافظ البيهقي من حديث عبدالعزيز بن ابي ثابت المديني. حدثنا الزبير بن موسى عن ابي الحويرث قال سمعت عبدالملك بن مروان يقول لقباث بن اشيم الكتاني ثم الليثى. ياقباث انت اكبر ام رسول لله ﷺ قال: رسول ﷺ اكبر مني، و ان اسن ولد رسول الله ﷺ عام الفيل ووقفت بي امي على روث الفيل محيلاً اعقله. و تنبأ رسول الله ﷺ على راس اربعين سنة**)

هم داسي نور اقوال هم الحافظ ابن كثير رانقل كړي دي. په دې ټولو كې په اتفاق سره دا خبره معلومېږي چې نبي عليه السلام د فيل د واقعې په كال زېږېدلى دى مګر په دې خبره كې اختلاف دى چې ايا نبي عليه السلام د فيل له واقعې څخه څومره وروسته زېږېدلى دى او داسي اقوال هم سته چې، نبي عليه السلام د فيل د واقعې مخكې زېږېدلى دى. په هر صورت و دغه اختلاف ته په كتو سره دا راته څرګندېږي چې، نبي عليه السلام د فيل د واقعې په كال پيداسوى دى او د فيل د واقعې څخه چې، څومره ورځې وروسته نبي عليه السلام زېږېدلى دى په هغه اړوند كره دليل نه تر سترګو كيږي لكه ابن كثير رحمه الله چې وايي:

(**والمجتمع عليه انه عليه السلام ولد عام الفيل**)[184]

دوهم: نبي عليه السلام چې په كومه مياشت كې زېږېدلى دى، په دې خبره كې هم اختلاف سته او په دې كې هم اختلاف سته چې د دغې مياشتې په څوومه ورځ نبي عليه السلام زېږېدلى دى. د دې دواړو خبرو اړوند الحافظ ابن كثير رحمه الله ډېر اقوال رانقل كړي

[184] - البداية ولانهاية : ٢جلد، ٥٩٠ او ٥٩١ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خو زه يوازي په دې اړوند هغه اقوال را نقلوم چي ده د جمهورو علماء کرامو اقوال بللي دي.

اول قول: (**عن ابي قتاده ان اعرابيا قال: يا رسول الله، ما تقولو في صوم يوم الاثنين ؟ فقال (ذالک يوم ولدت فيه و انزل على فيه**)

دوهم قول: (**عن عباس قال ولد رسول الله ﷺ يوم الاثنين الحديث**)

دريم قول: (**عن جابرو ابن عباس انهما قالا. ولد رسول الله ص عام الفيل يوم الاثنين الثاني عشرمن شهر ربيع الاول..... و هذا هوالمشهور عند المجهور**) [185]

د حافظ ابن کثير رحمه الله له عبارت څخه دا معلوميږي چي، د جمهورو علماء کرامو په نزد دغه خبره معتبره ده چي، نبي عليه السلام د ربيع الاول په مياشت کي پر دولسم تاريخ زيږېدلی دی. که څه هم د نبي عليه السلام د زيږېدني د تاريخ اړوند بېل اقوال راغلي دي خو په ټولو کي د جمهورو علماء کرامو قول دا دی چي،نبي عليه السلام د فيل د واقعې په کال د ربيع الاول پر دولسمه د دوشنبې په ورځ ودې نړۍ ته تشريف رواړی دی.

ملک دنيا را بسامانش ببين	ملک عقبی را بآن شانش ببين
خطبه اينها بگو برنام کيست؟	اين همه تزيين پئ اکرام کيست؟

185 - البداية والنهاية : ٢جلد، ٥٨٩ ، مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

این دوکشور راشد کشور کدام　　دولت دارین را سرور کدام

ان شد مسند نشین اصطفا　　آن امین حق امام انبیاء

خاک را از مولدش گوهر بلند　　اسمان ازخاک پایش سربلند

عزوتو قبر بني آدم ازو　　روشني دیده عـــــالم ازو

بارگاه هش مشرق انوار غیب　　درس گاه دفتر اسرار غیب

آن شد کشورستان و تاج گیر　　فخر فقرش از سلاطین باج گیر

مدتي بابینوائي ساذ کرد　　تا در دولت ید امت باز کرد

بر فلک ازوی مقام خاکیان　　خاک کویش سرمه افلاکیان

دست او بحر عطای عالم نواز　　تیغ او ظلمت زد باطل گداز

پیش لطفش دوست و دوشمن یکي　　نزد قهرش فوج باطل اندکي

روز محشر د ستگیر ماست　　او شافع ما و نصیر ماست او

گر خرد داري دلادیوانه باش　　گرد شمع نام او پروانه باش

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدعت

د بدعت په نامه بحث او عنوان مي ځکه دلته کښښود چي، په راتونکي بيان کي لوستونکي له مشکل سره مخامخ نه سي. تر څو چي موږ بدعت نه وي پېژندلی دابه ګرانه وي چي، د مولد شريف د ثبوت په بيان کي په دلائلو سم پوه سو. په دې بيان کي به دا خبره واضح او ښکاره سي چي، ايا هر بدعت حرام دی؟ او د بدعت اقسام به و پېژنو.

د بدعت لغوي تحقيق

د لغتو مشهور امام ابوالفتح ناصر بن عبدالسيد المطرازي الحنفي وايي:

(البدعة اسم من ابتداع الامرا ذبتداه و احدثه، کالرفعه اسم من الارتفاع والخلفة اسم من الاختلاف ثم غلب علی ماهو زيادة في الدين او نقصان منه)[186]

ژباړه: بدعت د ابتداع اسم دی. معنی یې دا ده چي د یو شي ایجادول، لکه رفعت د ارتفاع او خلفت د اختلاف اسم دی، لیکن د بدعت لفظ غلبه حاصله کړې ده په استعمال کي په هغه شیانو چي سبب د زیاتي او کمي کیږي.

علامه مجدالدين فيروز ابادي وايي:

186 - مقرب : ۱جلد، ۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(بدعة بالكسر الحدث في الدين بعدالاکمال او ما ستحدث النبي ﷺ من الاهواء ولاعمال)[187]

ژباړه: بدعت په حرکت د زبر د بې د لفظ داسي شي ته ویل کیږ چي، د دین د پوره والي وروسته پیدا سوي دي. هغه شیان چي، د نبي علیه السلام د وفات وروسته د خواهشاتو پر بنا عبادت او اعمالو په بڼه ښکاره سوي دي.

امام راغب اصفهاني رحمه الله وایي:

(البدعة في المذهب ایراد قول لم یستن قائما او فا علها فیه بصاحب الشریعة و اماثلها المتقدمة و اصولها المتقنة)[188]

ژباړه: په مذهب کي بدعت ویل کیږي و هغه شي ته چي، ویونکی او کوونکی د صاحب شرع پر طریقه نه وي او د شریعت په مثالو کي نه ورته مثال وي او نه د شریعت په اصولو وي.

علامه محمد بن ابوبکر بن عبدالقادر الرازي رحمه الله وایي:

(والبدعة الحدث في الدین بعدالا کمال)[189]

187 - قاموس ۲جلد، ٤او ۳ مخونه.
188 - مفردات قرآن کریم : ۳۷ مخ.
189 - مختار الصحاح : ۲۸۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: بدعت په دين کي د نوي شي پيدا کولو نوم دی چي، د دين د پوره کېدو وروسته پيدا سي.

امام نوي رحمه الله په شرح د مسلم شريف کي وايي:

(**کل شئٍ عمل على غير مثال سابق**)[190]

ژباړه: هر هغه شی چي، د هغه لپاره مخکي مثال نه وي.

[190] - شرح مسلم ۱جلد، ۲۸۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدعت شرعي تحقيق

په شریعت کې د بدعت معنا علماء کرام داسې کوي. و دغې شرعي معنا ته اصطلاحي معنی هم ویله سوېده.

حافظ بدرالدین عیني الحنفي رحمه الله وايي:

(**البدعة ي اصل احداث امر لم يكن في زمن رسول الله ﷺ**)[191]

ژباړه: بدعت په اصل کې ویل کېږي و هغه شي ته چې، پیداسي او هغه د نبي عليه السلام په زما نه کښې نه وي.

حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله وايي:

(**و البداعة اصلها ما احدث على غير مثال سابق و تطلق في الشرع في مقابل السنة فتكون مذمومة**)[192]

ژباړه: بدعت په اصل کې ویل کېږي و هغه شي ته چې مخکې ورته مثال نه وي او په شریعت کې بدعت ویل کېږي و هغه څه ته چې په مقابل کې يې سنت وي، نو بدعت بد دی.

علامه مرتضی الذبیدي الحنفي رحمه الله وايي:

---

191 - عمدة القاري : ١جلد، ٣٥٦ مخ .

192 - فتح الباري: ٤جلد، ٢٧١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(كل محدثة بدعة انما يريد ما خالف اصول الشريعة ولم يوافق السنة)[193]

ژباړه: كل محدثة بدعة (د حديث معنا) دا ده چي، هر شی د شريعت د اصولو مخالف وي او د سنت نبوي سره موافق نه وي بدعت دی.

حافظ ابن رجب رحمه الله وايي:

(المراد بالبدعة ما احدث ممالا اصل له في الشريعة يدل عليه و اماما كان له اصل من الشرع يدل عليه فليس بدعة شرعا و ان بدعة لغة)[194]

ژباړه: د بدعت څخه مراد هغه شی دی چي، په شريعت کي ورته اصل نه وي چي، دلالت پر وکړل سي او که په شريعت کي ورته اصل وي چي، دلالت پروکړل سي، بيا بدعت نه دی. شرعاً که څه هم په لغت کي بدعت ورته ويل کيږي.

علامه ابو اسحاق غرناطي رحمه الله وايي:

(طريقة في الدين مخترعة تضاهي الشريعة يقصد بالسلوک عليها المبالغة في التعبد الله سبحانه)[195]

193 - تاج العروس : ٥جلد، ٢٧١ مخ.
194 - جامع العلوم والحكم : ١٩٣ مخ.
195 - الاعتصام ١جلد، ٣٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په دين کي داسي طريقه پيدا کول چي، د شريعت سره مشابه وي. پر دې عمل کول او پيروي د دې لپاره وي چي د الله تعالى په عبادت کولو کي مبالغة مقصود وي

او په درالمختار کي وايي:

(**هي اعتقاد خلاف المعروف عن رسول الله ﷺ لابمعاندة بل بنوع شبهه**)

ژباړه: کوم شی چي له نبي عليه السلام څخه په ښکاره را نقل سوی وي، د هغه خلاف عقيده درلودل د ضد او عناد له امله نه بلکي د شبهې له وجهي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدعت اقسام

د بدعت تقسیم په اعتبار د لغت سره دی، په اصل کي بدعت یو ډول دی د لغت په اعتبار سره. بدعت پر دوه ډوله دی.

اول ډول: بدعت اعتقادي دی.

دوهم ډول: بدعت عملي دی.

اعتقادي بدعت: هغه دی چي یو کس یا یوه ډله داسي عقائد او فکر څرګند کړي چي، د نبي علیه‌السلام او صحابه کرامو او تابعینو د اقوالو او افعالو په پوره ډول سره مخالف وي. دغه ډول بدعت ډېر ډولونه لري. ځیني یې داسي دي چي ښکاره کفر دی لکه: عقیده د خوارجو او یا په اوس وخت کي عقیده د قادیانیانو چي وایي: اوس هم د نبوت دروازه خلاصه ده، یعني دنبي علیه‌السلام وروسته هم بل نبي راځي او ځیني بیا داسي بدعات او اعتقادات دي چي، مرتکب یې کافر نه بلل کیږي بلکي ګمراه بلل کیږي لکه: معتزله غېرغالي، وهابیان او سلفیان هم داسي نور.

بدعت عملي: هغه دی چي په عقیده کي یې کوم تغیر نه وي. عقیده یې هغه عقیده وي چي د اسلام مبارک دین او د دین له اصولو سره برابره وي. مګر ځیني اعمال او کارونه یې دا وي چي، په خېرالقرون کي نه وي تر سره سوي. دا بدعت عملي په خپل ځان کي پر دوه ډوله دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - بدعت حسنه:

۲ - بدعت سیئه:

بدعت حسنه : چي معلوم سي، بدعت سیئه په خپله ځيني معلوميږي. هغه بدعت سیئه چي مرتکب يې ګمراه بلل سوی دی لکه: په حديث شريف کي چي د بدعت سیئه اړوند راځي.

(**كل بدعة ضلالة و كل ضلالة في النار**)

بدعت حسنة: په خپل ځان کي پر پنځه ډوله دی. (**واجب**) (**حرام**) (**مندوب**) (**مباح**) (**مکروه**)

د بدعت پنځه ډوله دپېژندلو طريقه ډېره اسانه ده چي، ته بدعت د شريعت پر اصولو او قانون باندي عرض کړې، که په هر حکم کي داخل سو، هغه حکم د بدعت هم دی. د مثال په توګه:

واجب بدعت،لکه: زده کړه د علم نحوي د قرآن او احاديثو د پېژندلو لپاره.

حرام بدعت، لکه: مذهب د قادياني، قدرية او ټوله ګمراه فرقې.

مندوب بدعت، لکه: جوړول د مدرسو، قواعدو صوفيه، خانقا او رباط.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مباح بدعت، لکه: تر لمانځه وروسته مصافحه ، ښار ابادول، خوراکونه او څښاک او کالي.

مکروه بدعت، لکه: د مساجدو رنګول، د کتابو ښايسته کول.

کوم بدعت چي حرام بلل سوی دی هغه بدعت حرام (او بدعت اعتقادي) دی چي دغه پنځو ډولونو ته فتواحدثيه او ردالمختار اشاره کړې ده.

(و تنقسم الى خمسة احكام[196]

فقد تكون (اى البدعة) و اجيبة الخ)[197]

(البداعة منقسمة الى واجبة و محرمة و مندبة و مكروهة و مباح)

198

[196] - فتوا حدشية : ۲۰۳ مخ.
[197] - ردالمختار : ۵۳۰ مخ.
[198] - و هكذا في الحاوي للفتاوي ، ۲۰۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میلاد النبي ﷺ په ورځ جلسه جوړول .

د مولود شریف په نامه جلسه او محفل جوړول قطع نظر د بدعتونو او محرماتو څخه یو مشروع عمل او نېک کار دی. د مولود شریف محفل جوړول که څه هم بدعت دی ځکه چي د صحابه کرامو په وخت کي نوو لیکن ډېر داسي بدعتونه سته چي هغه حسنة بدعتونه دي او ټولو علماء کرامو د هغوی پر حسن اتفاق کړی دی. لکه مدرسې، خانقاګاني او داسي نور، نو مولود شریف محفل هم بدعة حسنه دی. کله چي موږ د مولود شریف محفل مسئله د شریعت پر احکامو عرض کړو، هغه احکام چي پنځه دي او بیان یې د بدعت په بیان کي ذکر سو، نو حکم د مندوب ځیني څرګندیږي، نو ځکه وایو چي د مولود شریف محفل جوړول یو مندوب کار دی.

په دې جلسه کي اهل سنت والجماعت د نبي علیه السلام اخلاق، عدالت، طریقه، معجزات هم داسي نور خبري او کارونه بیانوي، تر څو د راغلو اشخاصو و جلسې ته په زړه کي د محبت نبوي ﷺ ولوله بیا تازه کړي.

اهل سنت والجماعت په مسلک کي او په څلورو مذهبو کي یو داسي څوک به و نه لیدل سي چي د نبي علیه السلام د سیرت د بیانولو سره مخالف وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر د وخت په تېرېدو سره کېدای سي په ځينو شيانو کي تغير راسي اويو د هغوی له جملې څخه د مولود شريف اړوند محفلونه دي. په دې خاطر د وخت علماء کرام د نظريو له مخي پر دوو برخي وېشل سوي دي.

ځيني علماء کرامو د مولود اړوند ډېره نرمي کړې ده او ځينو بيا ډېره سختي کړې ده. هغه کسان چي د دې محفل او جلسې په ورځ کوم نامشروع عمل کوي، لکه رقص، ډول، اصراف، فرض عبادت م عطل کېدل، هم داسي نور دغسي مولود شريف په نامه جلسه جوړول، موږ اهل سنت والجماعت دغسي کول په مطلق ډول سره حرام بولو او د دغه سي کسانو مخ نيول د هر مسلمان فرضي او واجب ه زمه واري بولو او هغه علماء کرام چي د مولود شريف د جلسو، په دغه ورځ د خيرات او نورو کارونو سره مخالف دی او دا وايي چي، دا يو بدعت دی. د نبي عليه‌السلام او صحابه کرامو او تابعينو په وخت کي يې وجود نه درلود. د دې په څنګ کي د خپلو اهدافو د تقويې په خاطر د جاهلو عوامو افعال هم د ځان لپاره د منع دليل و ګرځوي خو موږ اهل سنت والجماعت تل دا اقرار کړی دی او اقرار کوي چي، موږ مذهب خوښي يو او په مذهب عمل کول د ځان لپاره ستره لاسته رواوړنه بولو او کوم کسان چي په دې ورځ نا مشروع عمل کوي هغه موږ غندو. هغه که د مولود شريف په ورځ وي او که بل وخت وي. بد بد دي ښه ښه دي. زموږ د مذهب علماء کرامو او هم داسي د څلورو مذاهبو عمده علماء کرام و په دې مسئله اقرار کړی دی چي، د مولود شريف لمانځنه يو ښه عمل دی. جلسه جوړول د نبي عليه‌السلام سيرت په کښي بيانول

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترعمل دی هم دغو علماء کرامو پر دغه موضوع باندي ډېري ليکنې کړي دي خو زه د عجز په خاطر هغه ټولي نه سم کولای چي را نقل يې کړم بلکي يواځي به د هغو کتابونو نومونه رانقل کړم چ ي، دغه ټول کتابونه په دې خبره دي چي د مولود شريف په ورځ جلسه جوړول، د نبي عليه‌السلام سيرت بيانول، د نبي عليه‌السلام په زېږېدلو خوشحالي کول او دغه ورځ لمانځل، خيراتونه کول، روا او مشروع عمل دی خو په دې شرط سره چي دا هرڅه د شريعت سره موافق وي بايد له هغه کارون و او عقائدو څخه ځان‌ونه و ساتل سي چي هغه د شريعت له خوا منع سوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کتابونه چي د مولود په جواز اقرار کوي.

١ ميلاد النبي ﷺ. ٢١٣ مخ،العلامة محمد طاهري اللاهوري رحمه الله.

٢ عرف التعريف باالمولدشريف ٨٢مخ، العلامة الحافظ شمس الدين ابن الجزري رحمه الله.

٣ اللفظ الجميل في مولد النبوي ﷺ ٤٥مخ،العلامة الامام محمد المدني، رحمه الله. مړينه په ٨٥٠ کي.

۴ الدر المنظم في مولد النبوي ٢۵ ﷺ مخ، العلامة الامام محمد بن عثمان رحمه الله، مړينه په ٨۵٠ کي.

۵ السنته والبدعة ٨٨مخ، شيخ عبدالله الحداد رحمه الله.

۶ الاعلام باعلام بيت الله الحرام ١٩٢مخ، العلامة قطب الدين الحنفي رحمه الله.

٧ فتاوى مظهري ٢٣۵مخ،العلامة المفتي محمد مظهر الله الدهلوي رحمه الله.

٨ حول الاحتفال بذكر المولدالنبوي ﷺ ٢٢مخ،العلامة محمد بن علوى المالكي رحمه الله.

٩ اقوال الاخيار في تشرح مولد ۴٩مخ، العلامة عبدالله الذاكري الحنفي رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ المولدالنبوي ﷺ **۵۸**مخ، العلامة الامام ابن الجوزي، رحمه الله. مړینه په **۵۷۹** کي.

۱۱ الباعث على انکار البدع والحوادث **۱۳**مخ، العلامة الامام ابو شامة شیخ نووي رحمه الله.، مړینه په **۵۹۹** کي.

۱۲ المولد الجسماني والروحاني **۳۵**مخ، العلامة الامام محي الدين، رحمه الله. مړینه په **۲۳۸** کي.

۱۳موعدالکرام لمولد النبي ﷺ **۴۰**مخ، العلامة الامام برهان الدين براهيم رحمه الله. مړینه په **۷۳۲** کي.

۱۴ سير اعلام النبلاء **۲۴۵**مخ ۱۲جلد: العلامة الحافظ الامام الذهبي. رحمه الله. مړینه په **۷۴۸** کي.

۱۵البداية ولنهاية ۱۲۰مخ ۷ جلد. ۱۲۱ مخ ۱۳ العلامة الامام ابن کثیر رحمه الله.، مړینه په **۷۷۴** کي.

۱۶ المولد النبوي **۵۰**ﷺمخ، العلامة الامام ابن کثیر رحمه الله.، مړینه په **۷۷۴** کي.

۱۷ مولود مولدالنبي **۲۵**مخ، العلامة الامام سليمان البرسوي رحمه الله.، مړینه په ۸۰۰ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸المورد الهري في مولد النبي ﷺ ۲۵مخ، العلامة الحافظ عبد الرحيم العراقي رحمه الله. مړینه په ۸۰۸ کي.

۱۹ تواريخ حبيب الله ۵۵مخ، العلامة المفتي عنايت الله كاكوروي رحمه الله.. مړینه په ۸۱۳ کي.

۲۰ تشنيف الاذان ۱۳۲مخ، العلامة الامام ابوزرعة العراقي رحمه الله.. مړینه په ۸۲۲ کي.

۲۱ جامع الاثار في مولد النبي المختار ﷺ ۷۵مخ، العلامة الحافظ محمد الدمشقي رحمه الله . مړینه په ۸۴۲ کي.

۲۲ اللفظ الرائق في مولد خير الخلائق ﷺ۲۹مخ، العلامة محمد بن ابي بكر. رحمه الله.مړینه په ۸۴۳کي.

۲۳ المورد الصادي في مولد الهادي ۳۹مخ، العلامة الحافظ بن ابي بكر. مړینه په ۸۴۲ کي.

۲۴ التنوير في مولد البشير النذير ۳۰ﷺمخ، العلامة الامام ابو الخطاب ابن دحية رحمه الله.. مړینه په ۲۷۳ کي.

۲۵ المولد الشريف ۱۵مخ، العلامة الامام السخاوي رحمه الله.. مړینه په ۹۰۲ کي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶حسن المقصد في عمل المولد ۲۵ مخ، العلامة المفسر الامام جلال الدين لاسيوطي رحمه الله ، مړینه په ۹۱۱کي.

۲۷ الحاوي الفتاوی ۱۸۱مخ، العلامة المفسر الامام جلال الدين السيوطي رحمه الله ، مړینه په ۹۱۱ کي.

۲۸المواهب اللدنيه ۱۴۵مخ، العلامة القطلاني شارح بخاري رحمه الله. ، مړینه په ۹۲۳ کي

۲۹سبيل الهدی والرشاد ۳۲۲مخ، العلامة الامام محمد الصالحي رحمه الله، مړینه په ۹۴۲ کي.

۳۰مولداً نبوياً ﷺ۲۹مخ، العلامة الحافظ عبدالرحمن رحمه الله.. مړینه په ۹۴۴ کي.

۳۲التفاوی الحديثية ۲۰۲مخ، العلامة الامام ابن حجر المكي، رحمه الله. مړینه په ۹۷۳ کي.

۳۳النعمة الكبری على العالم ۱۲۲مخ، العلامة الامام ابن حجر الهيشي المكي. رحمه الله.مړینه په ۹۷۳ کي.

۳۴الجامع اللطيف في فضل نباء البيت ۳۰۱مخ، العلامة الامام محمد ابن ظهيره القريشي. رحمه الله . مړینه په ۱۰۱۰ کي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵ المورد الروي في مولد النبي ﷺ ۱۳مخ، العلامة الفقيه الملاعلی القاري رحمه الله.. مړینه په ۱۰۱۴ کي.

۳۶ ماثبت بالسنة ۲۰مخ، العلامة الفقيه عبدالحق المحدث الدهلوي. رحمه الله.مړینه په ۱۰۵۲ کي.

۳۷ الدرالثمين ۴۰مخ، العلامة الشاولي الله المحدث الدهلوي. رحمه الله . مړینه په ۱۱۷۴ کي.

۳۸ حجة الله علی العلمن ۲۳۳مخ، العلامة اللنبهاني رحمه الله . مړینه په ۱۳۵۰ کي.

۳۹ الانوار المحمدية ۲۰ﷺمخ، العلامة يوسف بن اسماعيل النبهاني رحمه الله، مړینه په ۱۳۵۰ کي.

۴۰ فيوضات الحرمين ۸۰مخ، العلامة الشاولي الله المحدث الدهلوي. رحمه الله . مړینه په ۱۱۷۴ کي.

۴۱ شمائم امداديه ۹۲۱مخ، مرشد كامل حاجي امدادالله المهاجر المكي رحمه الله. مړینه په ۱۲۳۳کي.

۴۲ شرع الزرقاني على المواهب ۲۵۸مخ، العلامة الامام محمد الزرقاني رحمه الله.. مړینه په ۱۱۲۲ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۳ تفسیر روح البیان ۲۸مخ ۹ جلد العلامة مفسر اسماعیل صفی البروسوي. رحمه الله. مړینه په ۱۱۳۷ کې.

۴۴ اثباد المولد النبوی ﷺ ۲۴۸مخ، العلامة حضرت شاه احمد سعید. رحمه الله. مړینه په ۱۲۳۷ کې.

۴۵ مجموعة الفتوی ۳۳۵مخ ۴ جلد العلامة الامام عبدالحی لکنوی. رحمه الله. مړینه په ۱۳۱۷ کې.

۴۶الحقائق في قرائة المولد النبي ﷺ ۲۰مخ، العلامة الامام السید عبدالخالق الاسکندراني. رحمه الله. مړینه په ۱۳۲۸ کې.

۴۷فتاوای کاملة ۲۲۳مخ، العلامة الفقیه محمد کامل الحنفي الطرابلسي. رحمه الله.

۴۸ محمد رسول الله ﷺ ۲۲مخ، العلامة محمد رضا المصری. رحمه الله.

۴۹المهند علی الم قهند ۷۸ مخ،العلامة خلیل احمد سهارنپوري. رحمه الله. په کې وفات سوی دی. ۱۳۴۶.

۵۰حول الاحتفال بزکرالمولد النبوي ﷺ ۲۲مخ، العلامة محمد بن علوي المالکي. رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۱ فصل الخطاب بين الصواب والخطا ۲۱۷مخ، العلامة شاه محي الدين قادري ديلوري رحمه الله.

۵۲ امداد الفتاوی ۲۴۹ مخ ۵جلد حکیم الامت مولانا اشرف علي تهانوی رحمه الله.

۵۳ احسن الفتاوی ۳۴۷ مخ ۱جلد فقیه العصر مفتي رشید احمد رحمه الله.

۵۴ روح المعاني ۲۱۳مخ ۳جلد العلامة شهاب الدین محمد ابن عبدالله رحمه الله.

۵۵ البصائر ۲۰۱مخ، العلامة مولانا حمدالله جان الداجوی رحمه الله.

دغه پورته ذکر سوي کتابونه ټول پر دې خبره دي چي، د نبي علیه السلام د پیدا ېښت په ورځ خوشالي کول، د نبي علیه السلام د یاد تازه کولو لپاره جلسې جوړول، په جلسو کي د نبي علیه السلام اخلاق، معجزات اوسیرت بیانول یو روا او مشروع عمل دی. په دغه ورځ خیرات کول هم نېک کار دی خو دغه ټول کتابونه د مولد شریف غونډې جوړول بدعت عمل بولي مګر بدعت حسنه یې بولي نه بدعت قبحه.

په دغه ورځ چي ځیني کسان هغه اعمال کوي چي هغه د شریعت د دائرې څخه وتلي وي هغه موږ هم حرام بولو، په هروخت کي چي د حلال سره حرام ګډ سي حلال، حلال دي او حرام حرام دی او که د حرامو سره حلال یو ځای سي، بیا هم حرام حرام دي حلال حلال دي. موږ هم د مولد شریف ورځ لمانځل روا بولو مګر ځیني کسان چي په دغه ورځ حرام افعال کوي موږ هغه په سخته سره غندو. د هغوی د بدو افعالو په خاطر موږ خپله عقیده نسو پرېښودلای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه یادونه: دغه کتابونه چي مايې نومان ذکر کړل دغه ټوله مانه دي مطالعه کړي مګر ډېری یې ما لوستلي دي خو ما ټولو ته حواله ورکړل ځکه؛ زما دا یقین دی چي دا کتابونه د کندهار د مشهوري دارالافتاء (دارالافتاء مدرسة الاحناف کندهار) له خوا په ښه دقت سره مطالعه سوي دي.

زما په اند د یوه مقالې لپاره دغه لاندي عبارت ځلېدونکې توره ده.

(اعلم انه اى ان عمل المولدبدعة..... لكنها بدعة حسنة لما اشتملت عليه من الاحسان الكثير للفقراء و من قرائت القران واكثار الذكر و الصلوة والسلام على النبي ﷺ و اظهار السرور الفرح به ﷺ محبته و اغاظة اهل الزيع والعناد من الزنادقة والملحدين والكفرة والمشركين ... و لولم يكن في ذالك الا ارغام الشيطان و سرور اهل الايمان لكفي و قال اذاكان اهل الصليب اتخذ واليلة مولد نبيهم عيدا اكبر فاهل الاسلا اولى و اجدر ... وروئي ابولهب عمه ﷺ في النوم فقيل ماحالك قال في النار الا انه خفف عني كل ليلة اثنين و امص من بين اصبعي هاتين ماء وان ذلك عند اعتاقي لثويبة عند مابشرتني بولادة النبي ﷺ قال ابن الجزري و اذاكان ابولهب الكافر الذي نزل القران بزمه الذي لاذم فوقه جوزي في النار بفر جه ليلة مولده فما حال المسلم الموحد من امته يسر بمولده و يبذل مايقدرعليه في محبة ﷺ لعمري انما يكون جزاءه من الله الكريم ايدخله بفضله العميم في جنات النعيم انتهت عبارت الهيتمي بلفظه) فصل الخطاب ۶۷ مخ.

و ذکرک للمشتاق خیر شراب و کل شراب دونه کسراب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي د نبي عليه السلام وفات نه لمانځو؟

که څوک دا پوښتنه وکړي چي، تاسو د نبي عليه السلام د پيدا ايښت ورځ لمانځئ او په دغه ورځ جلسې جوړه وي. د نبي عليه السلام راتلل و دې نړۍ ته د الله تعالى ﷻ له لوري يو ستر نعمت بولئ او دا ورځ د خپل ژوند تر ټولو ښک بختـه ورځ بولئ. نو ښه په دغه ورځ خو نبي عليه السلام له دينا څخه رحلت هم کړی دی ولي دغه ورځ د خپل ژوند توره ورځ نه بولئ. بايد تاسو په دغه ورځ خوابدي سئ.

زه د دې پرځای چي لومړی د دې پورته پوښتني ځواب وکړم غواړم چي، اول بايد د نبي عليه السلام د وفات تاريخ واضح سي او بيا به د دې خبري ځواب وکړو چي، ولي موږ د نبي عليه السلام د پيدا ايښت ورځ لمانځو او د وفات ورځ يې نه لمانځو.

علامه صفي الرحمن المبارکپوري رحمه الله د نبي ﷺ د وفات د تاريخ اړوند وايي:

(وقع هذا الحادث حين اشتدت الضحى من يوم الاثنين ۱۲ ربيع الاول سنة ۱۱ ه [199]
.

ژباړه: دا واقعه يعني د نبي عليه السلام د وفات واقع سو په هغه وخت کي چي غټ څاښت سو. يعني د غرمې خوا وه په ورځ د دوشنبې د ربيع الاول دولسمه او د هجرت يوولسم کال و.

علامه ابن کثير رحمه الله په البداية والنهاية کي وايي:

[199] - رحيق مختوم : ٤٤٠ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(والمشهور قول ابن اسحاق والواقدي، ورواه المواقدي عن ابن عباس و حدثني محمد بن عبدالله عن الزهري عن عروة، عن عائشه،قالا: توفي رسول الله ﷺ يوم الاثنين لثنتي عشرة لية خلت من ربيع الاول)[200]

ژباړه: مشهوره خبره (د نبي عليه السلام د وفات اړوند د اسحاق او واقدي ده. بي بي عائشة رضي الله عنها وايي: نبي عليه السلام د دوشنبې په ورځ د ربيع الاول د مياشتي پر دوولسمه وفات سو.

مخکي موږ دا خبره کړې وه چي، د ربيع الاول پر دولسمه او د دوشنبې په ورځ نبي عليه السلام زېږېدلی دی اوس دا هم معلوه سوه چي د ربيع الاول پر دولسمه او د دوشنبې په ورځ هم وفات سوی دی. اوس دا خبره چي، موږ اهل سنت والجماعت د ربيع الاول په دولسمه ورځ ولي مولد شريف لمانځو او وفات د نبي عليه السلام نه لمانځو؟.

دا ځکه؛ موږ شريعت امر کړي يو په دې سره چي که يو ماشوم و زېږېدی، تاسو عقيقه وکړئ لپاره د شکر او خوشالي او که بيا يو انسان وفات سي بيا شريعت امر د صبر راته کړی دی او دا موږ منو چي د شکر او د خوشالۍ ورځ زموږ لپاره د نبي عليه السلام د مولود ورځ ده او د ټول امت مسلمه لپاره لويه د خفګان ورځ د نبي عليه السلام د وفات ورځ ده او نبي عليه السلام په خپله موږ امر کړي يو چي، تاسو پر مړي غم تر درو ورځو بلا مه کوئ او نه خفګان په اسلام کي تر درو ورځو وروسته په دې خبره باندي د حديثو کتابونه شاهدان دي چي، د نبي عليه السلام له دغسي اقوالو څخه برخمن

---

[200] - البداية والنهاية : ٤ جلد، ١٧٠ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. هم داسي دې خبرې ته علامه الامام جلال الدين سيوطي رحمه الله په الحاوي للفتاوى کې هم اشاره کړې ده چې وايي: د الفاکهاني په ځواب کې.

(و قوله (مع ان الشهر الذي ولد فيه) الى اخره جوابه ان يقال. اولاً ان ولادته ﷺ اعظم النعم علينا ووفاته اعظم المصائب لنا. والشريعة(حثت)على اظهار شكر النعم والصبر والسكون والكتم عند المصائب. وقد امر الشرع بالعقيقة عند الوالادة وهي اظهار شكر و فرح بالمولود. ولم يامر عندالموت بذبح ولا بغيره. بل نهي عن النياحة والظهار الجزع فدلت قواعد الشريعة على انه يحسن في هذالشهر اظهار الفرح بولادته ﷺ دون اظهار الحزن فيه بوفاته. [201]

لنډه دا چې، د نبي عليه السلام زېږېدل يو لوی نعمت دی چې، موږ ته راکول سوی دی او وفات يې يو لوی غم دی زموږ لپاره خو چې کله يو ماشوم و زېږي شريعت امر په عقيقه سره کوي لپاره د ښکاره کولو د شکر او خوشالي په ماشوم سره او موږ شريعت امر کړی نه يو د انسان په وفات کې په حلالېدو سره د پسه او نه بل شي. بلکي منع کړي يې يو له چيغو او خفګان څخه او د شريعت قواعدي پر دې دلالت کوي چې، موږ د دغي مياشتي چې، ربيع الاول ده او د نبي عليه السلام مولود دی چې موږ خوشالي وکړو او نه غم او خفګان په وفات د نبي عليه السلام.

ماذا عالی من شم تربه احمد ان لايشم مدي الزما نغواليا
صبت علی مصائب لوانها صبت علی الايام صرن لياليا

[201] - الحاوي للفتاوی: ۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولود شریف اول چا ولمانځی

د نبي علیه السلام د میلاد زېږېدنه او په دې اړوند جلسه او محفل جوړول د نبي علیه السلام او د صحابه کرامو او تابعینو په وخت کې وراج نه و. د مولود اړوند غونډې جوړول د ۶ پېړۍ په اخر کې او د ۷ پېړۍ په پیل کې د مسلمانانو په منځ کې مشروعیت و موند. د تاریخ له کتابو څخه دا څرګندېږي چې په لومړي وار د میلاد نبوي ﷺ په نامه جلسه او محفل د مظهرالدین ابوسعید کوکبوی بن زین الدین علی بن بکتګین چې د موصل پادشاه و په وخت جوړه سوه.

د دغه پاچا اړوند ډول ډول اقوال راغلي دي. ځیني کسانو په ډېرو سپکو او بې باکو نومونو نومولی دی او ځینو علماء کرامو دغه پادشاه په ډېرو ښایستو نومونو یاد کړی دی خو زه دا فکرکوم چې تاریخ د تېر وخت هنداره ده. په هنداره کې ک له ښه ، بد معلوم سي او کله بد ، ښه معلوم سي .ګنې تاسو یې تجربه کړئ خو موږ په اوس وخت کې هم مولود شریف لمانځنه یو روا عمل بولو اول چاچې دغه کار کړی دی هغه هم د ستاینې وړ بولو او بل موږ یې هم ښه شخص بولو او د ده په حق کې دا دعا کوو چې، الله تعالی ﷻ دې رحمت باندې وکړي.

علامه ابن کثیر الدمشقي ددې اړوند واي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(له اثار حسنة و قد عمر الجامع المظفري بسفح قاسيون و كان مع ذالك شهماً شجاعاً فاتكاً بطلاً عاقلاً عالماً عادلاً رحمه الله و اكرم مثواه)[202]

علامة جلال الدين سيوطي رحمه الله وايي:

(صاحب اربل الملك المظفري ابو سعيد كوكيري... احدالملوك الامجاد والكبراء الا جواد، وكان له اثار حسنة و هوالذين عمرالجامع الظفري بسفح قاسيون)[203]

حال دا چي د الحافظ ابن كثير الدمشقي او د جلال الدين سيوتي رحمه الله غوندي علماء كرامو و دغه پاچا ته په درنه سترګه کوري، نو مونږ ته هيڅ ضرورت نسته او نه دا حق لرو چي سپكاوى يې وكړو. الله تعالى جل جلاله دي پر دغه پاچا رحمت وكړي او د مولد شريف د محبت او رواجولو په خاطر دي الله جل جلاله اجر او خير وركړي

امين ثم امين.

(من سن في الاسلام سنة حسنة فله اجرها و اجرمن عمل بها)

---

[202] - البداية والنهاية : ۷ جلد، ۳۸۷۵ مخ.

[203] - الحاوي الفتاوی : ۲۰۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مولود شريف کې له لاندې شيانو څخه ځان ساتنه اړينه ده.

اول: د ټولو څخه عظيم او ډېر خطرناک دادې چې، واعظان په دې محفل او جلسه کې موضوعي احاديث، روايات او د دروغو قصې خلکو ته بيانوي، يعني خلکو ته يې وايي چې، هغه اکثره د اسلام د دين د دښمنانو له خوا څخه جوړې سوې وي او د خلکو د عقيدو او افکارو د خرابولو باعث ګرځي او بايد واعظان ښه علماء کرام وي چې احکام او قصې سمې او غلطې سره بيلې کړي.

بل داچې، په وعظ کې دې له هغه کتابونو څخه ګټه وسي چې، په هغو کې ضعيفه او موضوعي قصې او روايات نه وي او په دې هکله پوره اهتمام وسي لکه: په حديث شريف کې چې راغلي دي.

(**من کذب علی فليبوء مقعده من النار**) بخاري **1**جلد، **21** مخ.

دوهم: زائد او بې ضرورته مصارف کول لکه: د ډيرو قالينو او د اعلى درجه نالیو او بالښتانو اهتمام کول او کله په بعضې ځايونو کې د منبرونو او چوکيو اهتمام په ډېره اعلی درجه سوی وي. د داسې فعلو نو څخه بايد اجتناب وسي. ولې چې په ايت مبارک کې راځي:

(ولاتبذر تبزيرا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبي عليه‌السلام سره په محبت کي هغه څوک صادق دی چي، دده د اخلاقو، اقوالو او اعمالو زيات متابعت کوي او ده مبارک په داسي شيانو سره اهتمام نه کاوه، بلکي ساده او بې تکلف ژوند يې خوښا وه.

دريم: ډېر شاعران او نعت ويونکي داسي شعرونه وايي چي، که څه هم په ظاهره نعت وي خو په باطن کي د نبي عليه‌السلام په حق کي کستاخي او بې ادبي وي. د مثال په ډول: ډېر شعرونه داسي سته چي، په هغوی کي ده مبارک عليه‌السلام ته په خپل محضه نوم سره خطاب کوي او وايي: (اې محمده) بېله ذکر څخه د درود شريف چي دلته منظور يوازي د خپل شعري وزن برابرول وي او دې ټکي ته فکر نه کوي چي، که موږ يو څوک چاته دغسي ساده خطاب وکړو بېله ضميمې څخه د حاجي ملاصاحب. اغا صاحب. نو دا بې ادبي بلل کيږي، نو د نبي عليه‌السلام په حق کي به څنګه بې ادبي نه وي. تاسو فکر وکړئ چي الله تعالی ﷻ په قرآن کريم کي خطاب په خپل محضه نوم نه ورته کوي بلکي وايي : (ياايها النبي. يا ايها الرسول) هم داسي نور.

از خدا جويـــــــــم توفيق ادب

بې ادب محروم ماند از فضل رب

څلورم: د نبي عليه‌السلام په هکله داسي قصې کول چي، مستلزم وي دې لره چي، د بعضي عوامو د نورو انبياء عليه السلام يا ملائکة کرامو په ه کله اعتقاد ضعيف سي يا د هغوی د توهين واسطه وګرځي نعوذبالله تعالی، نبي عليه‌السلام فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**لاتطروني كما اطرت النصارى الحديث**) (**لاتخيروني علي موسى و قال ماينبغني لعبد ان يقول اني خير من يونس بن متى**) (**لا تفضلوا بين انبياء الله الحديث**) **اى تفضيلاً يوءدي الى تحقير بعض**) **امدادالفتاوى** ، **۵**- جلد ، **۲۴۹** مخ.

پنځم: دا عقیده ساتل چي، نبي عليه السلام دې محفل او جلسې ته تشريف راوړ ی دی دا خبره ثبوت نه لري.

شپږم : څوک چي په دې محفل او جلسه کي شرکت نه کوي په دې شرط چي، عقیده سالمه وي، هغه ته به بد نه وايې نه به يې ملامته وې څکه چي الله تعالى فرمايي:

(وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ)

اووم : په ځينو ځايونو کي، په دغسي محفلونو کي عکسونه هم اخيستل کيږي او فلمبرداری کيږي چي، دا قطعي حرام دي او په دغسي مجالسو کي شرکت حرام دی. د عکسونو اخيستل اړوند د شريعت حکم ډېر روښانه دی.

اتم: اول خو بايد داسي مجالس او محافل په مساجدو کي نه وي او که په مساجدو کي وي هم بايد د ډوډی انتظام له مساجدو څخه دباندي بل ځای وي. د مساجدو احترام په پوره ډول بايد وساتل سي.

نهم: که اړتيا نه وي، نو د ګويا څخه بايد ګټه و نه سي او که اړتيا وي بايد په مسجد کي د دننه ګوياوو څخه ګټه واخيستل سي چي، ږغ يې د اړتيا په اندازه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي، د نورو خلکو د تکليف باعث ونه ګرځي او له خوبه و نوزي او که د داخلي ګويا اساتنيا نه وي نو بايد د شپې تر نا وخته پوري پروګرام جوړ نه کړل سي چي، خلق له خوبه څخه و زي که داسي وسي په هغه صورت کي به يې تر ثواب عذاب ډېر سي.

لسم: ډول وهل، چک چکي کول، نارې وهل او داسي نور غ ېړي مشروع کارو نو څخه بايد په کلکه ځان و ساتل سي ځکه؛ دغه ناوړه اعمال په نور وخت کي هم حرام دي. په داسي يو مبارک مجلس کي خو بيخي حرام دی.

(و اما الالات فيحرم في المشهور من المذاهب الاربعة الحنيفه رحمهم الله والمالكية، و الشافعية والحنابلة) ۳ جلد، ۵۷۴ مخ الفقه الاسلامي.

يوولسم: اکثر د دغسي محافلو د جوړولو په وجه او بيا په دغه محفلونو کي د ډيري ستړيا، يا ډيرو ويلو او اوربدلو په وجه په ځينو عباداتو کي تغير راځي لکه: د جماعت لمونځ چي، د دې خبرې زياته پاملرنه په کار ده. بلکي پر واعظانو دا لازمه ده چي، د دغسي محفلونو څخه په ګټه اخيستني سره خلکو ته د فرائضو او واجباتو خصوصاً د جماعت د لمانځه په هکله ډېري توصييې وکړي او خلک دي د جماعت لمانځه ته تشويق کړي.

دوولسم: دا به اړينه نه بولي چي، خاص د ربيع الاول دوولسمه د مولد شريف د غونډې، جلسې او وعظ لپاره مناسب ده بلکي د ربيع الاول د مياشتي په هره روځ کي د نبي عليه السلام د سيرت د بيانولو لپاره يو مجلس جوړ سي هغه ثواب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم: د مولد شریف په ورځ که چا دوکان نه وي بند کړی یا و جلسې ته نه وي راغلی یا یې خیرات نه وي کړی باید بد پر ونه ویل سي.

مولد شریف او د دیوبند د علماء کرامو عقیده او فتوی.

زموږ په ټولنه کي ځیني داسي کسان سته چي په ظاهره دا دعوه کوي چي، موږ د دارالعلوم دیوبند د علماء کرامو پر مسلک او عقیده یو مګر که د دوی و کارونو ته وګورو، هغه د دیو بند د علماء کرامو له عقائدو څخه خلاف وي.

د دې خبري د اثبات لپاره یو ښه مثال د مولود شریف لمانځنه ده. دا کسان تل د مولد شریف لمانځني ته بدعت سیئه په سترګه ګوري او یا د ځینو ناخبره عوامو افعال پر موږ تفي او حال دا چي، موږ د مولد شریف لمانځنه یو روا او مستحب عمل بولو خو سره د خپلو شرائطو او کوم څوک چي، په دې ورځ ناروا عمل کوي هغه موږ هم بد بولو. هغه ناروا که په هر وخت کي وي لکه: څنګه چي و دغي خبري ته په (المهند علی المفتد) کي اشاره ورته سوې ده. هغه داسي لیکي.

د نبي علیه‌السلام د ولادت ذکر د اعلی درجې مستحب دی. موږ خو څه، یو مسلمان هم هیڅ کله داسي نه دی چي، د انحضرت ﷺ د ذکر ولادت شریف بلکي د هغه ﷺ د چمپلانو د ګرد او د هغه د سپرلۍ، د خره د بولو بیانولو ته بد او بدعت سیئه یا حرام ووایي، هغه ټول حالات له کوموسره چي د نبي علیه‌السلام یو څه تعلق دی د هغه ذکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيان زموږ په نزد ډېر خوښ او د اعلی درجې مستحب دی. هغه که د ولادت شريف ذکر وي يا د هغه ﷺ د ناستي ولاړي، بيدارۍ، خوب يا بل څه ذکر وي لکه: څنګه چي زموږ په رساله براهين قاطعه کي په بېلو حسابه ځايونو کي په وضاحت سره ذکر سوی دی او زموږ د مشايخو په فتوی کښي مسطور دی، څرنګه چي د شاه محمد اسحاق صاحب د هلوی مهاجر مکي رحمه الله شاګرد مولانا احمد علی سهارنپوري رحمه الله فتوی په عربي کي ترجمه کړل سوې ده را نقل کوو، لپاره د دې چي، د ټولو د تحريرونو مجموعه زموږ څخه جوړه سي.

(استفتاء)

د مولانا صاحب څخه چا پوښتنه کړې وه چي، مجلس شريف څنګه جائز دی او څنګه ناجائز دی؟

د ولادت د ذکر په فضليت کي د مولانا احمد علی سهانپوري رحمه الله فتوی.

فتوی

مولانا صاحب د هغه دا ځواب وليکه چي، د سيدنا رسول الله ﷺ د ولادت شريفه ذکر له صحيح رواياتو څخه دی. په هغه وختونو کي چي د واجب عباداتو څخه خالي وي. په هغه کيفياتو سره چي، د صحابه کرامو او د اهل قرون ثلثه د طريقې څخه خلاف نه وي د کوم د خبر کېدلو چي، حضرت محمد ﷺ خبرو ورکړی دی. د هغه عقيدو څخه چي، د شرک او بدعت وهم، هم په کښي نه وي. په هغه ادابو سره چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابه کرامو، د هغه سیرت څخه مخالف نه وي کوم چي، د نبي عليه السلام د ارشاد (**ماانا علیه و اصحابي**) مصداق دی.هغه مجلسونه چي، د منکرات شرعیه څخه خالي وي د خیر او برکت سبب د ي په شرط د دې چي په رښتني نیت او اخلاص او په دې عقیده سره وسي چي داهم د نورو ټولو ښو ذکرونو څخه یو ښه ذکر دی او له هیڅ یوه وخت سره خاص نه دی، نو هر کله چي داسي وسي، نوز موږ په علم کي به هیڅ یو مسلمان هم د ناجائز یا بدعت کېدو حکم نه ورکوي.

له دې څخه معلومېږي چي، موږ د ذکر ولادت شریف منکر نه یو بلکي د هغه ناجائز کارونو منکر یو کوم چي، له دې سره یو ځای سوي دي لکه څرنګه چي، د هندوستان د مولود په مجلسونو کي تاسو لیدلي دي چي، د موضوعي روایات بیانیږي، د ښځو او سړو اختلاط کیږي. په شمعو بلولو او نورو سینګارونو باندي فضول خرڅي کیږي او دا مجلس واجب ګڼي. څوک چي په کښي ګډون ونه کړي، په هغه ملامتیا او تکفیر کیږي. د دې څخه علاوه نور هم څه منکرات شرعیه دي چي، د هغه څخه به شاید چي، کوم یو مجلس میلاد خالي وي. که چیري د مولود مجلس له ناروا وو څخه خالي وي، نو خدای مکړه چي، موږ به دا ووایو چي، د ولادت شریفة ذکر نا جائز او بدعت و ي او د داسي خرابي وینا د یو مسلمان طرف څخه چیري ګومان کېدای سي، نو په موږ دا بهتان د دروغجنو بې دینو او دجالانو یو الزام دی چي، خدای جل جلاله دي دوی و شرموي او لعنت دي پر وکړي په وچه او لنده، نرمه او سخته مځکه کي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(السوال الواحد والعشرون)

اتقولون ان ذکر ولادته ﷺ مستقبح شرعاً من البدعات السيئه المحرمة ام غیر ذالک ؟

الجواب : حاشا ان یقول احد من المسلمین فضلا ان نقول نحن ان ذکر ولادته الشریفة علیه الصلواة والسلام بل و ذکر غبار نعاله و بول حماره ﷺ مستقبح من البدعاتالسیئه المحرمة فالا حوال لتي لها ادنی تعلق برسول ﷺ ذکر ها من احب المندوبات و اعلی المستحبات عند نا الخ .[204]

محترمو لوستونکو اوس تاسو فکر وکړ ئ چي، ایا دغه مولود شریف لمانځنه چي منکرات په کښي نه وي په هغه شرائطو برابره وي کوم چي مخکي موږ ذکر کړل. ایا دا د دیو بند د علماء کرامو خلاف کار دی؟ نه هیڅ کله نه دی. بلکي لکه څنګه چي موږ ځان ته اهل سنت والجماعت وایو اوپه مذهب حنیفي کي د دیو بند په مسلک یو نو زموږ اقوال او افعال هم د هغوی سره سم دي خو افسوس د هغه چا پر حال چي، ځان ته هم داپورته خطاب کوي مګر د همدې مسلک خلاف دی.

[204] - المهند علی المفتد : ۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مولد شریف شپه بهتره ده او که د قدر شپه .

په اقوال الاخیار في تشریح مولد النبي المختار کي په حواله د مجموع الفتاوی کي دا خبره رانقل کوي چي، ایا د نبي علیه‌السلام د زېږېدني شپه بهتره ده او که د قدر شپه. البته په هغه کتاب کي دا خبره په عربي سره سوې ده خو زه يې وتاسو ته دلته یوازي ژباړه راوړم.

اولسوال:

د قدر د شپې فضیلت د قرآن کریم په ایاتونو سره ثابت دی او له ځینو محدثینو څخه روایت سوی دی چي، د مولد شریف شپه د قدر تر شپې بهتره ده. نو کومه یوه افضله ده؟.

الجواب :

د قدر شپه تر ټولو شپو بهتره ده ځکه؛ د قدر د شپې ثبوت په ایاتو نو سره سوی دی او د دغي شپې شرف له وجهو څخه دی.

اول: د ملائکه وو راکښته کېدل مځکي ته.

دوهم : د الله تعالی جل‌جلاله انوار او فیوضات د دنیا اسمان ته راکښته کېدل له ماښام څخه بیا تر سهار پوري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم : د قرآن کريم نزول په دغه شپه کي. يعني په دغه شپه کي قرآن کريم نازل سوی دی له لوحي محفوظ څخه د دنيا و اسمان ته .

د دې شپې د عبادت برکات او ثواب تر نورو زرو شپو څخه ډېر زيات دي د مسلمان د زړه د تسکين او تسلا لپاره. په دې اړه الله تعالی ﷻ فرماي:

(لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ)

او په احاديثي نبوي کي په دې تاکيد سوی دی چي، دا شپه تاسو په عبادت سره رڼه کړئ. او ځينو محدثينو چي ويلي دي چي، د مولد شريف شپه د قدر تر شپې افضله ده. دا په دې حيثيت نه ده چي، د مولد شريف د شپې عبادت تر زرو شپو تر عبادت زيات دی. ځکه؛ د ثواب او عذاب حکم ثابتيږي. د شارع له لوري په کوم شي کي چي، د شارع له لوري څه نه وي ويل سوي، هلته به څنګه ثابته سي چي، ثواب يې دومره دي. هو دا خبره سته چي، د مولد شريف د شپې فضليت عبارت دی د لوړوالي د مرتبې په حضور کي د الله تعالی ﷻ د مولد شريف شپه په ذات کي د قدر تر شپې افضله ده.

په **القصدة العربية في الحوال خيرالبرية** ﷺ کي راغلي دي (**تتباهي بک العصور**) او شيخ عبدالحق دهلوي رحمه الله ويلي دي په (ماثبت بالسنة) کي وايي: چي موږ کله دا وايو چي د مولد شريف شپه د قدر تر شپې افضله ده . بېله شکه ده ځکه چي، د مولد شريف شپه، شپه ده د نبي عليه السلام د زيږېدني او د قدر شپه و نبي عليه السلام ته ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل سوې ده، نو هغه شپه چي مشرفه ده په ظهور د نبي ﷺ دا افضله ده پر هغه شپه چي و ده مبارک ﷺ ته ورکړل سوې ده او بل د قدر شپه په راکښته کېدو د ملائکو افضله ده او د مولد شپه په ظهور د نبي علیه السلام افضله ده.

بل د قدر شپه بهتر ه او افضله یوازي د دنبي علیه السلام پر امت ده او د مولد شریف شپه تر ټولو موجوداتو افضله ده.

شیخ الحدیث حافظ ابن حجر رحمه الله وایي:

وخت او ځای شرافت پیدا کوي په شرافت د هغه کس یا شي چي، په هغه وخت یا ځای کي وي، د هغه کس یا شي د زیات کمال او شراف له امله، نو له همدې امله ځینو کسانو ویلي دي چي (**ان لیلة مولد ﷺ افضل من لیلة القدر انتهي**) ۴۴مخ اقوال الاخیار في تشریح مولد النبي ﷺ المختار بحواله مجموعة الفتاوی ۳جلد ، ۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ او نور د ښو شپو خیراتونه جائز او روا بولو...........................

له دې عبارت څخه دوې خبرې معلومیږي.

اول: وخت لره فضیلت سته، یعني ځیني وختونه، شپې او ورځې پر نورو افضل دي.

دوهم: په دغو خاصو شپو، ورځو او وختونو کي خیراتونه عبادات د نورو عامو شپو، ورځو او وختونو تر خیراتونو او عباداتو بهتري لري.

زموږ اهل سنت والجاعت دا عقیده ده چي، په اسلام کي بد پالي نسته او ورځي او شپې، وختونه ټول مبارک دي، په ټولو وختونو او شپو کي خیراتونه کول، عبادات کول د الله تعالی ﷻ درضا سبب ګرځي خو الله تعالی ﷻ په ځینو ورځو کي خېر او برکت ډېر ایښی وي. حضرت مجدد الف ثاني رحمه الله وایي:

ددې امت، یعني امت محمدي ﷺ په هیڅ یوه وخت کي بد فالي نسته مګر په ځینو ورځو او تاریخونو کي خېر او برکت ډېر وي.[205]

ملا علي قاري صاحب د مشکاة شریف په شرح مرقات کي وایي:

(**والوقت اذاكان افضل كان العمل الصالح فيه افضل**)[206]

---

[205] - فتاوی محمودية : ١جلد، ٢٣٤ مخ.
[206] - مرقات : ٣ جلد، ٥١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: کله چي وخت بهتر سي، نو عمل صالح، يعني عبادات، ذکر، خيراتونه) هم په دې وخت کي بهتر دي.

امام غزالي رحمه الله په ډېر وضاحت سره وايي چي، وخت لره هم فضلت سته او افضله وخت کي خيرات او عبادات کول ډېر ثواب لري پر نورو وختونو باندي. زه د ده وينا مکمله رانقل کوم انشاء الله ډېره ګټوره ده لپاره دوخت د فضلت او په خاصو ورځو کي خيرات او عبادت هم ډېر ثواب لري تر نورو عامو ورځو، دی وايي:

(علم ان استجاب الصوم بتاكد في الايام الفاضلة، و فواضل الايام بعضها يوجد في كل سنة. و بعضها يوجد في كل شهر، و بعضها في كل اسبوع، اما في السنة بعد ايام رمضان فيوم عرفة و يوم عاشورا، و العشر الاول من ذي الحجة، والعشرالاول من المحرم، و جميع الاشهر الحرم، رمضان الصوم، وهي اوقات فاضلة، وكان رسول الله ﷺ يكثر صوم شعبان حتى كان يظن انه في رمضان و في الخبر، افضل الصيام بعد شهر رمضان شهر الله المحرم. لانه ابتداء السنة فبناؤها على الخيراحب و ارجي لدوام بركته. وقال ﷺ صوم يوم من شهر حرام افضل من ثلاثين من غيره. و صوم يوم من رمضان افضل من ثلاثين من شهر حرام وفي الحديث من صام ثلاثة ايام من شهر حرام الخمس والجمعة والسبت كتب الله له بكل يوم عبادة تسعمائة عام و في الخبر، اذ كان النصف من شعبان فلاصوم حتى رمضان، ولهذا يستحب ان يفطر قبل رمضان اياماً، فان وصل شعبان برمضان فجائز فعل ذالك.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ مرة و فصل مرارا كثيرة، ولايجوزان يقصد استقبال رمضان بيومين او ثلاثة الا ان يوافق ورداله، و كره بعض الصحابة ان يصام رجب كله حتى لايضاهي بشهر رمضان، فالاشهر الفاضلة، ذولحجة و المحرم ورجب، وشعبان، ولاشهر الحرم، ذولقعدة و ذلحجة والمحرم ورجب، و احد فردو ثلاثة سود، و افضلها ذولحجة لان فيه الحج والايام المعلومات والمعدودات و ذوالقعدة من الاشهرو الحرام و هو من اشهرو الحج. وشوال من اشهر الحج وليس من الحرم ، ورجب ليامن اشهر الحج و في الخبر. مامن ايام العمل فيهن افضل واحب الى الله وعزوجل من ايام عشرذي الحجة ان صوم يوم منه يعدل صيام ستة و قيام ليلة منه تعدل قيام ليلة القدر قيل ولا الجهاد في سبيل الله تعالى قال: ولا الجهاد في سبيل الله عزوجل الامن عقرجواده و اهريق دمه. و اماما بتكررفي الشهر. فاول الشهر و اوسط و اخره، ووسطه الايام البيض و هي الثالث عشر والرابع عشر، والخامس عشر، و اما في الاسبوع، فالاثنين والخميس والجمعة فهذه هي الايام الفاضلةفيستحب فيها الصيام و تكثير الخيرات لتضاحف اجورها ببركة هذه الاوقات الخ.[207]

د امام غزالي رحمه الله له دغه عبارت څخه دا خبره معلومه سوه چي، ښې ورځي په کال کي هم سته، په مياشت کي هم سته او په هفته کي هم سته. په کال کي د رمضان مبارک له مياشتي سېوا د عرفات، عاشورا اولس ورځي اولى د ذى الحجة، لس ورځي اولى د محرم او ټوله مياشت د حرم، دا ټوله اوقات فاضله دي..... او په

[207] - احياالعلوم الدين : ١ جلد، ٣٠٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشت کي اوله حصه، مابین او اخر دی او په مابین کي د میاشتي، دیارلسم، څوارلسم، پنځه لسم دي او په هفته کي دوشنبه، پنځشنبه او جمعه ده. دغه ټول ي ښې او د نیکۍ ورځي دي.

په دې ورځو کي روژه نیول ډېر خیراتونه کول مستحب دي او ثواب یې دوه برابره دی په برکت د دغه وختونو.

هم داسي شیخ عبدالقادر جیلاني رحمه الله په الغنیة کي د ښو ورځو اړوند ځانګړی باب ایښی دی چي وایي: په ځینو وختونو او شپو کي عبادت ډېر فضیلت لري نسبت نورو ورځو ته.[208]

علامه سیوطي رحمه الله وایي:

(کان ﷺ **یخص الاوقات الفاضلة بزیادة فعل البر فیها و کثرة الخیرات**) [209]

ژباړه: یعني نبي علیه السلام خاص والی، ښې ورځي او بهتره اوقات په ښه کولو لکه: عبادت، تلاوت او په ډېر ښت د خیراتونو سره.

په هر صورت موږ دا منو چي هم ښه وخت سته او هم ښه شپه او ورځ سته، په دې کي خیرات او نور عبادات ډېر فضلت لري نسبت نورو ورځو ته.

[208] - الغنیة : ۲ جلد، ۳۳۸ مخ.
[209] - الحاوي للفتاوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ دمونه، تعویذونه او ښاښتونه جایز او روا بولو.................

موږ اهل سنت والجماعت دمونه، تعویذونه او ښاښتونه روااو جائز بولو. موږ دا عقیده لرو چي، په دې کي الله تعالی ﷻ هغه تاثیرات اینښي دي چي، د ډیرو پوهانو عقلونه یې ادراک نسي کولای. ډیر پوهانو طبیبانو د ښه فکر کولو وروسته دا فکر کړی دی چي، د دې حکمت او تاثیر په وجود اقرار وکړئ.

د مونه، تعویذونه او ښاښتونه منل عقیده ورته درلودل، یو مشروع عمل دی. منونکي ته یې مشرک ویل راته سخته ګناه معلومیږي. زه به په دې اړوند اول د امراضو تقسیم او بیان وکړم او بیابه دا خبره معلومه کړو چي ایا دا زموږ په اسلام دین کي مشروعیت لري او کنه.

د مرض اقسام.

د مرض اړوند بحث د طیب په کتابونو کي په ښه وضاحت سره سوی دی مګر زه د خپل بیان د وضاحت په خاطر یو څو اقسام بیانوم تر څو مقصد اصلي واضح سي.

په اول کي مرض پر دوه ډوله دی. (مرض قلبي) دوهم (مرض ابدان) که د زړه مرض دی او که د بدن، د دغو دواړو اړوند په قرآن کریم کي بیان سوی دی.

د مرض قلبي یا د زړه د مرض اړوند الله تعالی ﷻ وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا﴾[210]

﴿وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ (48) وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ (49) أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (50)﴾[211]

﴿وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا (31)﴾[212]

کله چي موږ دغه ایاتونه د مذهب د تفسیرونو په رڼا کي و ګورو دابه راته معلومه سي، چي په دې کي د زړه و امراضوته اشاره ده، هغه حسد، شبهه، او شک وي او که د کافرانو د مسلمانانو او اسلام اړوند وي.

هم داسي شهوت، نفسي غوښتني هم د زړه په ناروغي کي یاديږي و دې ډول ته هم په قرآن کریم کي اشاره سوې ده. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ ۚ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾[213]

او د مرض ابدان په اړه الله تعالی ﷻ فرمائلي دي.

(لَّيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ)[214]

---

[210] - البقره : ١٠ - اية.
[211] - سورة النور : ٥٠-٤٨ اية.
[212] - المدثر : ٣١ اية
[213] - الحزاب :٣١ اية.
[214] - النور : ٤١ اية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ (184))[215]

(فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ)[216]

(وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ) الية[217]

په دې اياتونو کې و هغه امراضوته اشاره سوې ده چې د بدن سره تعلق لري. د بدن امراض پر دوه ډوله دي.

اول: ډول هغه امراض دي چې طبيب او دوا ته اړتيا نه لري لکه: تنده، ، لوږه، ګرمي، يخني او داسې نور.

دوهم: ډول هغه ناروغۍ دي چې طيب او د واته اړتيا لري. دا خبره معلومه ده چې الله تعالی ﷻ چې هره ناروغي پيدا کړې ده، د هغې ناروغۍ لپاره يې دوا هم پيدا کړې ده، نو څکه نبي عليه السلام فرمايي:

(لكل داءٍ دواء فاذا اصيب دواء برا باذن الله عزوجل)[218]

الله تعالی ﷻ د زړه د مرضونو لپاره دوا، خپل اتباع يعني د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ د حکم منل ورته دوا ګرځولې ده او د بدن د امراضو لپاره يې هم دوا پيدا کړې ده خو د بدن امراض کله په ظاهري دواسره ښه کيږي. د ظاهري دواو څينو

[215] - البقره : ١٨٤ اية.
[216] - البقره : ١٩٦ اية.
[217] - المائدة : ٦ اية .
[218] - مسلم : حديث نمبر ٢٢٠٤.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توکو ته په احادیثو کې هم اشاره سوې ده لکه عسل، خرما ، سیه دانه، هم داسې نور.

کلهٔ ظاهري امراض یعنې د بدن امراض په ظاهري دوا سره شفاء نسي موندلای. د هغوی لپاره هغه دوا ده چې، ډېر ژر تاثیر وکړي خو په دې شرط سره یې کوي لکه د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ پر اقوالو باور کول او دا یقین کول چې په دې اسماء الله تعالی ﷻ او قرآني آیتونو کې، الله تعالی ﷻ زما د مرض شفا ایښې ده. که چیرې اخلاص او ښتونولې نه وی فکر نه کوم چې تاثیر یې کړې وای. دا هغه دوا ده چې د طبیب او حکمت پوهانو نه ده کشف کړې بلکې دا هغه دوا ده چې الله تعالی ﷻ له لوري و خپل رسول ﷺ ته الهام سوې ده چې، موږ تعبیر په دم تعویذ او ځاښت ځنې کوو.

زه به د هر یوه لپاره په خپل ځای کې دلائل را نقل کوم چې، دا داسې دوا ده چې، په سند رسیدلې ده شرک نه بلکې د شرک له بوی هم پاکه ده خو کوښښ به کوم چې اول به د احادیثونو د جواز دلائل رانقل کړم خو که ما د خپل علم د نشتون له خاطره په احادیثو کې دلیل نه کی پیدا بیا په کوښښ کوم چې د مذهب د کتابونو څخه به یو څه را اخلم او دا ټول دالله تعالی ﷻ په توفیق سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دم د جواز دلائل .

دم هغه موثر علاج دی چي، د انسان په عقل پوري ارتباط نه لري او نه په عقل کشف سوی دی. په ظاهري دواکي چي کوم اثرات پراته دي، هغه داسي نه دي چي، دوا خپله تاثیر کوونکې ده. بلکي په دواکي تاثیر د دوا خالق الله تعالی ﷻ اېښی دی. دا د الله تعالی ﷻ حکمت دی چي، د ځینو امراضو لپاره یې دفع په ظاهري بوټو کي اېښې ده خو ځیني بیا داسي دي چي په ظاهري د واسره هم جوړیږي مګر کله کله کار و نه کړي ځکه؛ د الله تعالی ﷻ اراده نه وي سوې خو په هم داسي حالاتو کي الله ﷻ خپلو بنده ګانو ته نور علاجونه هم د خپل نبي په زریعه وربښوولي دي هغه لکه دم (رقیه).

زموږ اهل سنت والجماعت دا عقیده ده هغه دمونه چي، د شرک الفاظ په کي نه وي، د جهالت د وخت نه وي، یوازي هغه دم چي د الله تعالی ﷻ په کلام او د نبي علیه‌السلام نه رانقل سوي وي، هغه خامخا مؤثر دي.که موږ د احادیثو کتابونه و ګورو خامخا به داسي باب راته مخکي سي چي هغه به خاص سوی د نبي علیه‌السلام د دمونو لپاره وي چي، هم به نبي علیه‌السلام دم کړی وي او هم به یې نورو ته د دم لار ښونه کړې وي خو زه د دم اړوند یو څو احادیث را نقلوم د نومونې لپاره.

(عن انس رضي الله عنه ان النبي ﷺ رخص في الرقية من الحمه والعين والنملة .[219]

[219] - مسلم : حدیث نمبر ٢١٩٦ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عن عائشة قالت امرني النبي ﷺ اوامران نسترقي من العين)[220]

(عن ام سلمة ان النبي ﷺ راى في بيتها جارية في وجهها سفعة فقال استرقوالها فان بها النظرة)[221]

(من حديث علي قال، قال رسول الله ﷺ خيرالدواء القران)[222]

(عن عبيدالله بن مسعود قال بينا رسول الله ﷺيصلي اذا سجد فلدعته عقرب في اصبعه فانصرف رسول الله ﷺ و قال لعن الله لعقرب ماتدع نبيا ولا غيره قال ثم دعا باناء فيه ماء وملح فجعل يضع موضع اللدغة في الماء والملح و يقراء قل هوالله احد، والمعوذ تين حتى سكنت)[223]

هم داسي نور احاديث سته چي ټوله د دم د جواز لپاره دليل جوړېداى سي. دغه اړوند احاديث په دين اسلام كي خورا ډېر دي. فكر نه كوم چي يو مسلم د مسلمانانو دي، د دم له جواز څخه منكر سي. بلكي ټوله مسلمانان دم مني او د دم پر موثريت باندي اقرار كوي خو د اختلاف ټكى د تعويذ او ځابنت موضوع ده. د دوى اړوند به دا ووايو چي ځابنت او تعويذ دواړه مشروع عمل دى. د اثبات لپاره يې زموږ په مذهب كي شواهد موجود دى

220 - بخاري : حديث نمبر ٥٧٣٨.
221 - بخاري : حديث نمبر ٥٧٣٩ .
222 - ابن ماجه : حديث نمبر ٣٥٠١.
223 - ابن ابي شيبه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعویذ او ځانبت د جواز دلایل

دا خبره تېرلوته معلوه ده چي، دم (رقیه) جائز دی مګر د تعویذ اړوند ځیني کسان خبري کوي چي، تعویذ ثبوت نه لري بلکي تعویذ شرک دی. داسي خبري کول لوی جهالت دی.زموږ په اسلام او دین کي هره هغه خبره او کار د جواز حکم لري چي، صحابه کرامو کړی وي. دا خبره و هر هغه چاته معلومه ده چي لږ غوندي په احادیثو پوهیږي.

(عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده ان رسول الله ﷺ قال اذا فزغ احد کم في النوم فلیقل اعوذ بکلمات الله التامات من غضبه و عقابه و شرعباده و من همزات الشیاطین و ان یحضرون فانمالن تضره و کان عبدالله ابن عمر یعلمها من بلغ من ولده و من لم یبلغ منهم کتبها في صک ثم علقها في عنقه. رواه ابوداؤد و الترمذي. [224]

عمرو د شعیب زوی د خپل پلار څخه روایت کوي چي نبي علیه السلام و فرمایل: که له تاسو څخه یو څوک په خوب کي و ببریږي دغه کلمات دي ووایي: (**اعوذ بکلمات الله التامات من عضبه و عقابه و شرعباده و من همزات الشیاطین**)

عبدالله ابن عمرو به دغه کلمیات و غټانو ته وربښول چي پیاد یې کړي او که ماشوم و، وه هغه ته یې پر یوه کاغذ ولیکئ هغه ته یې ورپه غاړ کړئ.

[224] - مشکوة شریف : ۲۱۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ان قيصر ملک الروم کتب الی عمر بن الخطاب ﷺ ان بي صداعافارفله الی شياء من لدواء فانفذاليه قلنسوة فکان اذا وضعها علی راسه سکن مابه من الصداع و اذا رفعها عن راسه عادالصداع اليه فتعجب من ذالک فامر بفتحهاففشت فاذافيها رقعة مکتوب فيما (بسم الله الرحمن الرحيم) فقال ما اکرم هذا الدين و اعذه حيث شفافي الله تعالی باية واحدة فاسلم و حسن السلام)[225]

ژباړه: قيصر دروم پاچا حضرت عمر ﷺ ته يو خط واستاوه چي، زما پر سر درد کيږي که ستاسو سره يوه دوا وي هغه را واسته وه. حضرت عمر ﷺ يوه رخچينه ور واستول. پاچا دروم به چي کله دغه رخچينه پر سر کړل درد به يې ارام سو او چي ايسته به يې کړل بيرته به يې درد را وګرځېده. پاچا په تعجب کي سو چي په دې کي بيا څه راز دی. پاچا د معلوماتو د حاصلولو لپاره رخچينه څيري کړه، که ګوري په رخچينه کي يوه د کاغذ ټوټه ده. په هغه ليک سو ی دی. (بسم الله الرحمن الرحيم) پاچا چي دا وليدل نو وې ويل: څو نه ښه او عزت مند دين دی چي، په يوه ايات سره الله تعالی ﷻ ماته صحت راکړ. نو اسلام يې قبول کړ مسلمان سو.

په (بذل المجهود) کي وايي(**و من لطائف هذه الاسماء ما صرح به جماعة من شراح الصحيحين و غير هما من ارباب الطبقات بان هذه الاسماء اذا کتبت و علقت علی**

225 - المواهب اللدنية : ٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محموم كانت من انفع الرقي و جربت فكانت كذالک و قال عاصم انها رقية العقرب اى مع البسملة)[226]

په سنن الكبرى للبهيقي کي وايي:

(ان سعيد بن جبير كان يكتب لابنه المعاذة) [227]

په تيسر العزيز الحميد د توحيد په شرح کي وايي:

(اعلم ان العلماء من الصحابة والتابعين فمن بعد هم اختلفوافي جواز تعليق التمائم التي من القران و اسمائه الله و صفاته فقال طائفة يجوز ذالک و هو قول عبدالله بن عمروبن العاص و غيره و هو ظاهر ماروي عن عائشة وبه قال ابو جعفر الباقر و احمد في رواية و حملواالحديث على التمائم الشركية اماالتي فيما القران و اسماء الله و صفاته فكالرقية بذالک قلت و هوظاهر اختيار ابن القيم اه) [228]

په تفسير روح البيان کي وايي:

(و اما تعليق التعويذ و هوالدعاء المجرب او الاية المجربة او بعض اسماء الله لدفع البلاء فلاباس به) [229]

په فتواى عالمګيري کي وايي:

---

[226] - بذالمجهود : ١ جلد، ٢ مخ.
[227] - تيسيرالعزيز ١٣٧ مخ.
[228] - روح البيان : ٤ جلد، ٢٩٥ مخ.
[229] - عالمګيري : ٥ جلد، ٣٥٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ولاباس بتعليق التعويذ و لكن ينزعه عندالخلا والقربان كذا في الغرائب)[230]

او په ردالمختار کي وايي:

(الظاهران المراد بها مايسمونه الان بالهيكل والحمائلي المشتمل على الايات القرانية فاذا كان غلافه منفصلا عنه كالمشمع و نحوه جاز د خول الخلاء به و مسه و حمله للجنب و يستفاد منه ان ماكتب من الايات بنية الدعاء والثناء لايخرج عن كونه قرانا بخلاف قراءته بهذه النية فالنية تعمل في تغير المنطوق) (لا المكتوب) [231]

دغه ټوله احاديث مبارکان اودمذهب کتابونه په دې اقرار کوي چي تعويذ يو مشروع او رواشي دی خو هغه تعويذونه چي، د اسلام د دائرې څخه وتلي نه وي او هغه چي د اسلام په شرائطو نه وي برابر. هغه موږ هم حرام او ناروا بولو خو مطلق تعويذ حرام او شرک بلل ډېر لوی جهالت دی. ستاسو د معلوماتو لپاره د يو څو کتابونو نومان ذکر کوم چي، دغه ټولو کتابونو تعويذ روا بللی دی، تاسو کولای سئ چي، هغه کتابونه هم مطالعه کړئ.

(معين الحکام: ۲۳۰ مخ).(فتاوی رشيديه : ۲۱۵ مخ)الفتاوی الحديثية: ۸۸ مخ (فتاوای عزيزية : ۹ مخ)(فيض الباري : ۳ جلد ، ۲۷۷مخ)(عرف شزي : ۱۱۳ مخ

---

[230] - ردالمختار : ۱ جلد، ۱۱۹ مخ. بيروت چاپ.

[231] - سنن الکبری : ۹ جلد، ۳۵۱ مخ. بيروت چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احسن الفتاوی : ۸ جلد ، ۲۵۵مخ.

هم دغسي د مذهب ډېر نور کتابونه سته چي، تعویذ یو مشروع او روا عمل بولي خو په دغه مخکنی بیان کي نه یوازي دا خبره واضح سوه چي، تعویذ جائز دی. په دې وروسته بیان کي به دا خبره هم واضح سي چي، د څانبت څښل هم یو جائز کار دی. په دې خبره باندي د مذهب په کتابونوکي ښه په وضاحت بیان سوی دی خو زه دلته یو څه بیان را نقل کوم.

علامه شاه عبدالحق محدث دهلوي رحمه الله په اشعة اللمعات کي وایي:

(آز مجاهد آمده که باک نیست که نوشته شود قرآن و ششته شود نوشاهیده شود آب آن بمریض.)[232]

حضرت مولانا مفتي سید عبدالرحیم لاجپوري رحمه الله په فتاو ای رحمیه کي وایي: دغه څانبت او تعویذ د سحر لپاره دی. دی مبارک اول داسي وایي وروسته څانبت او تعویذ ورښیي.

(آیات ذیل لکهه کر مریض کي گلې مین ډال دین اور پاني پر پړه کر اس کو پلادین)[233]

[232] - اشعة اللمعات : ۳جلد، ٦٠٤ مخ.
[233] - فتاوی رحیمة : ۱۰ جلد، ۱۰۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني دغه وروسته ایات نوشته که، په غاړه یې که او یا پر ابو یې وواېه په وې ښنه. هم د غسي زموږ د مذهب ټوله کتابونه په دې قائل دی چې، تعویذ، څاښت او دمونه ټوله جائز دي . په دې کي چې کوم تاثیرات پراته دي، د هغو پېژندل و انسان ته ستونځمنه خبره ده ځکه؛ دا یو داسي طیب او دوا ده چې، د انسان د لوري نه ده کشف سوې بلکي د مونه، څاښتونه او تعویذونه ټوله یا د قرآن په ایا تونو سره دي او یا په هغه دعاګانو سره وي چې، نبي علیه‌السلام خپل امت ته ورښودلي دي. داسي هم نه ده چې موږ هر تعویذ، څاښت او دم منو بلکي موږ هغه منو چې د اسلام د قانون سره سم وي. په مذهب د اهل سنت والجماعت کي ورته ځانګړي شرائط ایښودل سوي وي. که هغه شرائط په کښي نه وي، هغه زموږ د عقیدې مخالف دي او سحر ورته وایي.

اول: **شرط**، د الله تعالی ﷻ په نومونو او صفاتو به وي.

دوهم: **شرط**، په عربي خط به وي او که په بل خط وي، په معنی بې ځوک پوهیږي.

دریم: **شرط**، تعویذ ورکونکی او اخیستونکی به دا عقیده لري چې، دا یو سبب دی، په اصل کي الله تعالی ﷻ نفع رسوونکی دی.

څلروم: **شرط**، د قرآن کریم الفاظ به چپه نه کاږي.

پنځم: **شرط**، په تعویذ، څاښت او دم کي به داسي کلمات نه وي چې، هغه د شرک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تعویذ یا څاښت کي د ابجد ، یا حساب توري راسي هغه پروا نه لري څکه، دا هم هر یو لفظ یې ځان ته معنی لري.[234]

یادونه: د څاښت، تعویذ لپاره ډېر ښکاره دلا ئل په کتاب د (مصنف ابن ابي شیبه) کي راغلي دي. د ښه معلوماتو لپاره د دغه کتاب **۳۹** مخ وګورئ.

---

[234] - احسن الفتاوی : ۸ جلد، ۲۵۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ ښه کار به ښه بولو او بد کار به بد بولو..................

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله د رسالې پوره متن داسي دی.

« او دا خبره دي معلومه وي چي، منکر او بدکار چي، له هره ښکه او ښه کاره سره ملګری سي هغه ښه نه دی خو لیکن ښه کار به ښه بولو او بد کار به بد بولو. ښه کار به کوو او بد کار به نه کوو.

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله دغه عبارت د هغه سوالونو جواب دی کوم چي، نن ورځ ځیني کسان د ځان د دفاع په خاطر په لاس کي نولی دی. دغه کسان غواړي په دې فلمه خپل ځان هدف ته ورسوي خو الحمد لله په هر وخت کي الله تعالی جل جلاله د دې امت په مابین کي داسي شېخان مبارکان پیدا کړي دي لکه محترم حاجي اغا صاحب مبارک رحمه الله، تر څو د دې بدبخته انسانانو د کلو، کلو خواری په یوه خبره سره په ابو لاهو کړي. دغه کسان وايي:

موږ ځکه زیارت نه منو چي خلک په زیارتونو کي شرک کوي. موږ ځکه مولد شریف نه منو چي، داخو بدعات دي او خلک ډولونه په کښبي وهي. نور ګناهونه هم په کښبي کوي یا د اسقاط دور نه منو ځکه؛ داحیله ده خو په شرائطو نه ده برابره او د ښو شپو خیراتونه نه منو ځکه؛ په دې کي تعین راځي هم داسي نور ي ډول ډول خبري کوي چي، په دې خبرو سره له اصله منکر سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله د دوی د ټولو سوالونو او شبهو جواب په یوه خوږه کړی دی، هغه دا چي، ښه ښه دي او بد بدي، موږ يې ښه منو او له بدو څخه مخ اړوو. موږ کله دا ويلي دي چي، ځيني جهال کسان چي دغه بد کارونه کوي هغه که په زيارت کي وي، که پهمولدشريف کي وي، که د اسقاط په دور کي وي او يا په نورو ښو شپو کي وي دا ښه عملونه دي. بلکي موږ يې هر وخت د مخنيوي کوښښ کړی دی او کوو يې.

که په حقيقت باندي سترګي پټي نه کړو، داسي وګورو چي، داکوم عقائد چي په دې رساله کي ذکر سوي دي ببيله دې چي ځيني جهالو څه کارونه قصداً يا رسماً ورسره يوځای کړي دي. دا يوه خبره د شريعت خلاف ده او که نه ده.

الحمد لله موږ ټوله په دې عقيده يو چي، اسلام سپېڅلی دين دی، د يو څو جهالو په افعالو سره نه سي ورکېدای او په هروخت کي چي د الله تعالی جل جلاله له لوري حکم انسان ته سوی دی، هغه انسان ته سوی دی چي عقل ولري. کوم څوک چي عقل و لري هغه ښه او بد سره بېلولای سي، نو موږ هم الحمدلله انسانان يو، عقلونه لرو د ښه او بد توپير کولای سو. په دغه ټولو کي ښه، ښه بولو او بد، بد بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په هیئت اجتماعي سره مستحب ده بدعت نه ده.

دعا کول وروسته تر لمانځه هغه فرض لمونځ وي او که سنت وي، په هيات اجتماعي سره مستحب کار دی. دغه دعا زموږ د اهل سنت والجماعت په مذهب کي د فرض، واجب او سنت حکم نه لري بلکي د فرض لمانځه وروسته سنت ده او د سنت لمانځه وروسته مستحب کار دی.

که چا وکړه موږ يې ښه بولو او که يې ونه کړه بد پر نه وايو. داسي هم نه ده لکه دا ځيني کسان چي، و دغسي دعا وو ته د بدعت په سترګه ګوري ځکه؛ بدعت نه ده. د دې ډول دعاګانو لپاره دلائل سته. اصل ور لره سته د مذهب ډېرو علماء کرامو داسي دعا مستحب بللې ده.

او کوم احاديث خاص د داسي دعا اړوند نه دی راغلی خو که سته، په هغه احاديثکي د سند اړوند خبري سوي دي مګر موږ داوايو، که په يو حديث کي خبري وسي په هغه حديث سره د شي استحباب ثابتيږي. که چيري دغه حديث موضوعي نه و. په فتح القدير کي وايي:

(**والاستحباب يثبت بالضعيف غير الموضوعي**)

ژباړه: يعني په ضعيف حديث سره د شي استحبا ب ثابتې د ای سي که چيري موضوعي نه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځينو حديثونو کي داسي راغلي دي چي، نبي عليه السلام لمونځ وکړ او بيا يې په هيات اجتماعي سره دعا وکړه. په فتواى رحيميه کي په حواله د ابن ابي شيبه وايي:

(عن اسودالعامري عن ابيه قال صليت مع رسول الله ﷺ الفجر فلما سلم انحرف ورفع يديه و دعا الحديث)[235]

ژباړه : يعني اسود العامري د خپل پلار څخه روايت کوی. ما د نبي عليه السلام سره د سهار لمونځ وکړ. کله چي يې مخ راواړاوه لاسونه يې پورته کړل دعا يې وکړه.

هم داسي نور احاديث سته چي، د فرضي لمانځه وروسته نبي عليه السلام دعا کړې او يا صحابه کرام يې و داسي دعا کولو ته متوجه کړي وو. البته دا خبره چي، هغه لمونځ چي، تر فرض وروسته سنت ولري او يا د فرضي لمانځه وروسته په هيات اجتماعي سره امام او مقتديان دعا کوي دا موږ مستحب بولو او که څوک التزام پر کوي (يعني تاريک يې ګناه ګار بولي) بيا موږ هم د بدعت په سترګه ورته ګورو په داسي صورت کي بيا پرېښودل ښه دي. خو زموږ د افغانستا علماء کرام ټوله په دې عقيده دي چي، دا دعا مستحب کار دی څکه؛ زموږ د مذهب ستر علماء کرامو دا دعا مستحب بللې ده. په فيض الباري شرح د بخاري کي وايي:

(و اعلم ان الادعية بهذا الهيئته الكذائية لم تثبت عن النبي ﷺ ولم يثبت عند رفع الايدی دبر الصلوات في الدعوات الا اقل قليل و مع ذالک وردت فيه تر

---

[235] - فتاوی رحمية : ٦ جلد، ٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غيبات قولية والافي مثله ان لايحكم عليه بالبدعة فهذه الادعية في زما ننا اليست بسنة بمعنى ثبوتها عن النبي ﷺ وليست ببدعة بمعزي عدم اصلها في الدين.[236]

په هم دغه کتاب کي په باب الدعا کي وايي:

(لاريب ان الادعية دبر الصلوات قد تواترت تواترلا ينكر. اما رفع الايدي فثبت بعد النافلة مرة او مرتين فالحق بها الفقهاء المكتوبة ايضاً و ذهب ابن تيمة ، و ابن القيم الى كونه بدعة. بمعنى ان المواظبة على امر لم يثبت عن النبي ﷺ الامرة او مرتين كيف هي ؟ فتلك هي الشاكلة في جميع المستحبات فانها تثبت طوراً فطوراً ثم الامة تواظب عليها نعم نحكم بكونها بدعة اذا افضى الامر الى النكير على من تركها.

علامة يوصف البنوري رحمه الله په معارف السنن کي وايي:

(الدعاء للامام والماموم و المنفرد ، مستحب عقب كل صلواة بلاخلاف و يقول و يستحب ان يقبل على الناس فيدعوا)[237]

په هر صورت دعا کول په هيئت اجتماعيه سره زموږ په مذهب کي وروسته تر فرضو او سنتو مستحب کار دی او په دې اړوند د مذهب حنفي په معتبره کتابونو کي د

---

[236] - فيض الباري : ٢ جلد، ١٦٧ مخ.

[237] - معرف السنن : ٣جلد، ١٢٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استحباب لپاره د لائل موجود د ي خو افسوس دی نن ورځ د هغه کسانو پر حال چي، پر یو داسي مستحب کار باندي یې د مسلمانانو پر لویه حصه انسانانو باندي د مشرک او بد عت تور لګوي. د مسلمانانو د طرقي او د خلاصون لپاره دغه فرعي مسائلو څېړنه نه ده بلکي طرقي او خلاصون لپاره نوري اصلي لاري سته چي هغه پر مخ بوزي.

اما موږ که د دې فرعي مسائلو لپاره دلائل راوړي او تشریح کړي مو دي، دا په دې معنی چي، زموږ د عامو مسلمانانو وروڼو څخه اصلي لاره ورکه نه سي. تش په نامه صوفیان او ملایان نن ورځ په ټولنه کي خورا ډیر تر سترګو کیږي. که چیري د حقیقي صوفیانو او ملایانو له لوري دغسي بیانونه او وضاحت د مذهب نه وي. دا لیري نه ده چي، په یوه کور کي به مقلید او غیر مقلید پر یوې کاسه سره ناست وي. په دې بیانونو کي کېدای سي په ټولنه کي اصلاح راسي او د الله تعالی ﷻ څخه د اصلاح امید لرم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: زموږ د افغانستان علماء او مشائخ او ټول عام خلک نه وهابيان دي، نه سلفيان دي او نه اهل احاديث او نه پنج پيريان دي او نه بريلويان دي. بلکې ټول اهل سنت والجماعت دي پرمذهب د حضرت امام اعظم مبارک رحمه الله باندي دي.

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله له دې وينا څخه مقصد دا دی چې، د افغانستان اکثره مسلمانان اهل سنت والجماعت دي او پر مذهب د امام عظم ابو حنيفه رحمه الله باندي دي. دا خبره لير نه ده کېدای سي ځيني کسان وهابي، سلفي، بر ېلوي مذهبه او يا نوري عقيدې ولري خو هغه کسان چي دا عقائد ولري په دومره لويه ټولنه کي پر نيست حساب دي

که موږ د افغانستان د علماء کرامو او مشايخو کرامو سوانح وګورو، دابه راته څرګنده سي چي، د افغانستان په هيواد يا ټولنه کي اهل سنت والجماعت او احناف تېر سوي دي.

پر دې سر بېره په ټوله بر صغير کي مسلمانان د امام اعظم صاحب رحمه الله پر مذهب باندي وو او د ټولو عقيده د اهل سنت والجماعت وه خو په برصغير کي د دغه اختلافاتو فتنه هغه وخت پيدا سوه کوم وخت چي په هندوستان کي د انګريز جنګ د ماتي سره مامخ سو او په افغانستان کي ټوله احناف وه خو هغه وخت چي روس پر افغانستان ناروا يرغل وکړ، په دې وخت کي د اختلاف مذهب لپاره دو ې لاري خلاصي سوې. يوه د ځينو عربي ممالکو خيريه مؤسساتو او ټولنو وه او بله د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانانو هجرت بهر ته و. په دې وخت کې د ګوتو په شمېر کسان د نورو د عقیدو تر تاثیر لاندي راغلل.

دا طبعي خبره ده هر څوک چي په کوم مذهب وي هغه د خپل مذهب لپاره تبلیغ کوي خو د دې فرقو لپاره هم دا مهم ه وه چي خپل پیروان ډېر کړي . دغه فرقو و خپلو اهدافو ته د رسېدو لپاره مالي سرچینې په د باندنیو هیوادونو کي اینبسي وې. د دغو هیوادو لپاره دا مهمه وه چي مسلمانان هیڅ کله هم په ظاهري جنګ کي ماته نه مني او نه ماتیږي خو که په فکري جنګ اخته سي کېدای سي موږ خپلو اهدافو ته ورسېږو. په هم دې خاطر دغو هیوادو و دغو فرقوته فوراً ډېر مالي امکانات برابر کړل.

محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله دا فرقې جلاجلاپه نامه یادي کړي دي. په هم دې خاطر زه هم د هري فرقې اړوند جلا جلابحث ایږدم تر څو د دوی عقائد او مؤسس ټوله واضح سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فريقه وهابيه يا وهابيت:

دغه ډله منسوب ده، شيخ محمد بن عبدالوهاب نجدي ته. په همدې خاطر دغه ډله د وهابيه په نامه ياده سوه څکه؛ د دې ډلې اول مؤسس هم دغه محمد بن عبدالوهاب نجدي دی.

د محمدبن عبدالوهاب لنډه پېژندنه

محمد بن عبدالوهاب نجدي په **1111** يا **1115** ه. کې د عينة په ښار کې زېږېدلی دی. عينة ښار د رياض په شمال کې پر **15** کيلومترۍ فاصله باندې پروت دی او نجدي په دې خاطر ورته وايي چې د ده دغه نوي عقائد د نجد په ښار کې ښکاره سول او د محمد بن عبدالوهاب پلار په عينة کې قاضي و.

محمد له کوچني والي څخه د تفسير، حديث او عقائدو د کتابونو له مطالعاتو سره مينه درلوده. حنبلي فقه يې پر پلار او نورو علماؤ وويل:

محمد بن عبدالوهاب له نجدڅخه بصرې ته تللی و او هلته يې په بصره کې د خلکو له ډيرو اعمالو سره مخالفت پيل کړ خو بصريانو له خپله ښاره وشاړه

له بصرې څخه يې قصد د (زبير) د ښار په لوري وکړ. په لاره کې د لوږې، ګرمۍ او تندي سره مخامخ سو. نژدې و چې ومري خو د (زبير) يو استوګن يې مرسته وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه او خوراک يې ورکړ. د ځان سره يې پر آس سپور کړ و (زبير) ته يې ورساوه او له دې ښاره (احساء) ته او بيا (حريمله) ته ولاړ.

دا مهال **۱۱۳۹** ه.يا **۱۱۴۹** ه. کال و. او پلار يې (شېخ عبدالوهاب) له عينيه څخه (حريملة) ته راغلى و. (محمد) پر پلار سبقان شروع کړل. په دې دوران کې، محمد د نجد د خلکو پر عقائدو اعتراضونه شروع کړل. د ده او د پلار تر مابين په دې مسائلو سره سخت اختلاف واقع سو. دغه اختلاف څو کاله دوام پيدا کړ تر هغه دا اختلاف و چې، پلاري يې په **۱۱۵۳** هـ کال کې وفات سو. [238]

محمد د پلار تر وفات وروسته د خپلو عقائدو په خپرولو او دخلکو د مذهبي اعمالو د يوې برخې په انتقاد لاس پورې کړ او د حريملة يو شمېر خلکو يې ملاتړ وکړ او دعوت يې مشهور سو. نوموړى له دې ښاره (عينة) ته ولاړ. په هغه وخت کې د (عينة) حکيم او امير عثمان بن حمد و.

عثمان بن حمد د محمد بن عبدالوهاب په راتلو ډېر خوښ سو. د ده يې ډېر احترام وکړ. د عثمان په زړه کې دا خبره ګرځېده چې د ده سره به کومک کوي. کله چې دى د عثمان په اراده پوه سو.په مقابل کې يې دا ورته وويل: چې ټوله (نجد) به د (عثمان) اطاعت ته راوبولم.

238 - الوسي د نجد تاريخ : ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد د دعوت خبره د (احساء) امیر ته ورسېده. امیر احساء (عثمان) ته لیک واستاوه چي، محمد د ځان سره مه ساته . د هغه عقائد سم نه دي. کله چي عثمان ته د امیر لیک ورسېده، عثمان محمد را وغوښت دایې ورته وویل: زه نسم کولای چي ستاسو همکاري وکړم. محمد په ځواب کي ورته وویل: ایاته دانه خوښه وې چي ټوله (نجد) ستاسو اطاعت وکړي.؟ خو عثمان دا خبره نه منل. له (عنیة) څخه یې وشاړه.

محمد په ۱۱۶۰ ه. کي له (عینة) څخه وروسته (درعیة) ته ولاړی. درعیة د نجد یو مشهور ښار دی. په درعیة کي امیر محمد بن سعود و. هغه د محمد په لیدو خوشحاله سو. خپله محمد بن سعود د محمد ډېر اعزاز وکړ او د همکارۍ زېری یې ورکړ. په همدې توګه د محمد او محمد بن سعود تر مابین خورا کلکي اړیکي پیدا سوې.

محمد له وخت څخه په استفاده خپل دعوت شروع کړ. چاچي به یې دعوت نه مانه، نو د کفر او شرک فتوای به یې پرلګول او د جنګي کافر په حیث به یې ور سره چلند کاوه. د دوی مال یې غنیمت باله او ښځو یې ورته د مینځو حیثیت درلود. په نجد، یمن، حجاز او د عراق او سوریې په شاوخوا کي یې ډېري عملي جګړې وکړې. ډېر مسلمانان یې په شهادتونو ورسول. د مسلمانانو مالونه یې لوټ کړل. محمدبن عبدالوهاب په ۱۲۰۶ ه. کي یا په ۱۲۱۰ هـ کي وفات سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده تر وفات وروسته د ده پیروانو د ده دعقائدو د ترویج لپاره فعالیت شروع کړ. په دې فعالیت سره په اسلامي ټولنه کې یوه نوې فریقه یا ډله رامنځ ته سوه. د دې ډلې مشرانو د نړۍ د سترو قدرتونو لکه: انګلستان، په څیر د مسلمانانو ضد او دښمن غربي هیواد سره د مسلمانانو د ټکولو په نیت، (هغه چې د دوی عقائد یې نه منل) د دوستۍ لاس یو کړ او د مسلمانانو مرکزي خلافت (خلافت عثماني) یې له منځه یو وړ او ټول عربي هیوادونه یې د وخت د سترو غربي اوشرقي کفري طاقتونو تر منځ وویشل او کله چې، دا فرقه پر مکه مکرمه او مدینه منوره برلاسې سوه، په دې وخت کې ټول اسلامي اثار یې له منځه یوووړل. د هغو له جملې څخه دغه مبارک اثارووو.

۱ د حضرت محمد ﷺ د پیدا ئینت ځای.

۲ د حضرت بي بي خدیجې رضي الله عنها کور.

۳ د مکې دحجر په کوڅه کې د حضرت فاطمې رضي الله عنها د زېږېدلو ځای.

۴د مکې په مسفله کې د حضرت حمزه رضي الله عنه کور.

۵ په احد کښې د حضرت حمزه رضي الله عنه قبر.

۶ د صفا غره سره د ارقم رضي الله عنه کور.

۷ د بدر د غزا د شهیدانو قبرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ د احد د شهیدانو قبرونه.

۹ د نبي علیه‌السلام د پلار عبدالله قبر.

۱۰ د امام حسین او امام حسن رضی‌الله‌عنهما د زړه‌دلو ځایونه.

۱۱ د عامه صحابه کرامو قبرونه اوارول.

۱۲ د نبي علیه‌السلام د مور او نورو ښځو قبرونه اوارول.

۱۳ د امام زین العابدین، امام باقر. امام جعفر صادق، امام مالک رحم الله علیه اجمعین د قبرونو اوارول.

۱۴ په مکه مکرمه کې د اسلامي کتابخانې سوځول.

۱۵ په مدینه منوره کې اسلامي کتابخانه سوځول.

په دې کتابخانو کې پخواني او وروستني کتابونه موجود وو. دمکې معظمې په کتابخانه کې (۶۰۰۰۰) زره کتابونه موجود وو. یوازې ۴۰ زره قلمي نسخې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غېر مقلدين په هندوستان کي

غېر مقلدين يا وهابيان په عربو کي موجود وو. د مسلمانانو په مابين کي دا يوه داسي فرقه وه چي، په ظاهره مسلمانان وو خو باطني مرض يې ډېر بد او له اضرارو ډک و، هغه داچي تل به دوی د مسلمانانو سره په مذهبي اختلافاتو اخته وو.
مسلمانانو به د دې اختلافاتو له امله وخت نه سوای پيدا کولای چي، په اتفاق سي خپل اصلي دوښمن انګلستان ته ماته ورکړي او يا بيرته خپل اسلامي خلافت جوړ کړي. کفري نړۍ تل دا کوښښ کوي چي، دا اختلافات، يعني د مسلمانانو تر منځ اختلافات تازه وساتي ځکه؛ دوی ته دا معلومه سوې وه چي، پر مسلمانانو د بريالیتوب وسیله هم دغه لار ده.

کله چي، په هندوستان کي د انګريزانو په مقابل کي جهاد پيل سو. په لږ وخت کي انګرېزان له سختي ماتي سره مخ سول. مسلمانان ورځ تر بلي مخ په طرقي تلل. دوی اخر مجبور سول چي، دا فيصله وکړي چي، بايد د مسلمانانو اتحاد له منځه يوسي. د دې مقصد لپاره يې ځيني کسان په مالي مرسته د ځان تابع کړل. هغه مسلمانانو هم خورا په اخلاص سره د خپلو بادارانو خدمت وکړ. په لږ وخت کي مسلمانان تيت او فرق سول.

په هندوستان کي د علماء کرامو لپاره دوه نومونه وو. (اهل القرآن) (اهل حدث) د اهل القرآن و مفسرينو ته او حافظانو ته ويل کېدل او له اهل حديثو څخه محدثين مراد دېدل. خو کله چي، د انګريزانو له خوا د غېرمقلدينو فتنه جوړه سوه، په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کي د اهل القران څخه منګرين اهل حديث او اهل احديث څخه منګرين فقه مراد ېدل.

په هر صورت، هغه کسان چي په تاريخ هند کي په علماء سوء سره ياد ېدل او ياد سوي دي. هغه غير مقلدين دي. د دوی مشرانو د حديث په نامه د فقه څخه انکار وکړ او د ائمه اربعه په مابين کي په اختلافي مسائلو باندي يا په هغه مسائلو باندي چي، هغه ترک سوي وي، دعمل کولو او د هغو د مروج کولو کوښښ يې وکړ او هغه مسائلي يې تخته مشق جوړي کړې چي، هغه د خېرالقرون څخه بيا تر هغه وخته پوري اتفاقي وې او د دې ثمره دا سوه چي، خلک د سلفو څخه بد ګمانه سوه. په دې سره د مسلمانانو په مابين کي خورا ډېر اختلافات راغلل. مخکي به مسلمانان د انګرېزانو د حکومت محاکمو ته نه تلل. کله چي دا اختلافات جوړ سول، نو خلک به د خپلو فيصلو لپاره د انګرېزانو محاکمو ته تلل او دا د انګرېزاانو لپاره لويه لاسته را وړنه وه. کله چي انګرېزانو د دغه تش په نامه مسلمانانو خدمات وليدل نو مالي کومکونه يې خورا ډېر ورسره وکړل. ښه ښه القاب يې ورته ورکړل. د انګرېزانو مخلصينو چي په دې دور کي اوسېدل خپله ښکمرغي بلل او د حنفي مذهب ختمول يې د برطانيې لپاره د حکومت بقابلل.

دا بيان خورا اوږد دی ما صرف دخلاصې په ډول له (کتاب، علماء هند کي شاندار ماضي) څخه راواخيست، نو راځئ چي نوري خبري د دوی يعني د غېر مقليدينو له مشرانو واورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نواب صدیق حسن خان وایي:

(د ټولو مسلمانانو لپاره د انګرېز د حکومت مخالفت کول نا جائز کار دی) [239]

بل ځای بیا داسي لیکي:

(فساد ته د جهاد نوم ورکول او د برطانیې د حکومت ختمول او دغه امن چي اوس سته ختمول دا ډېره د ناداني ور خبره ده.[240]

مولوي حسین بټالوي د برطانوي حکومت په وفاداري کي د جهاد په منسوخه کېدو کي یوه رساله (الاقتصاد في مسائل الجهاد) لیکلې ده. په دې رساله کي دی واي:

(د دغه مسئلې او دلائلو څخه دا ښکاره معلومېږي چي په هندوستان باندي که څه هم د عیسایانو حکومت دی مګر بیا هم دغه هندوستان دارالاسلام دی. د دې حکومت سره هیڅاته روانه ده چي جنګ وکړي. هغه که د عربو وي او که د عجمو وي، که حضرت سلطان شاه ایران وي او که امیرخراسان وي.[241]

مولوي عبدالمجید خادم، د مولوي حسین بټالوي اړوند وایي:

---

239 - ترجمان وهابية : ٤٨ مخ.
240 - ترجمان وهابية : ٨ مخ.
241 - اقتصاد في الاجهاد : ٥٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(مولوي حسين بټالوي د اشاعة السنت په ذريعه سره د اهل حديث ډېر خدمت کړی دی او د ده په خاطر د دغه ډلي نوم اهل حديث سو او ده د انګرېز د حکومت ډېر خدمت کړی دی په هم دې خاطر يې لوی انعامات هم تر لاسه کړی دي.[242]

مولوي حسين بټالوي بل ځای ليکي:

(د برطانوي انګرېز حکومت خلاف جنګ کول هيڅ روا نه دی)[243]

مولوي حسين بټالوي ليکي:

(د اهل ا حديث په دې خبره باندي دليل دادی چي، دوی د انګرېز (برطانوي) حکومت خېر خواهان دي چي، اهل حديث د انګرېز حکومت بقا په دې خاطر غواړي، تر څو دوی د يو اسلامي حکومت په سايه کي ژوند وکړي.[244]

که موږ د هندوستان تاريخ وګورو، دا به ضرور معلومه سي چي، په هندوستان کي اول جنګ د جهاد په نامه عامه مسلمانانو شروع کړ او د مسلمانانو په څنګ کي د هندوستان هغه اوسېدونکي چي هندوان وو (بودايان، بت پرسته) هغوی جنګ د وطن د دفاع په خاطر کاوه خو کله چي، انګرېز ته دا معلومه سول چي، نور پر مختګ په دې ملک کي راته ګران دی، نو د خپل شيطانت او مفکورې پر بنياد يې په مسلمانانو کي فرقې او ډلي پيدا کړې.

---

[242] - اهل حديث اور انګريز ۸۷ مخ بحواله سريرت تنائي، ۳۷۲ مخ.
[243] - الاقتصاد : ۱۹ مخ.
[244] - اشاعت السنة : ۸ جلد، ۲٦۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کسان چي د انګرېز په لومه کي ګير نه سول او نه يې د انګرېز و ظاهري عېش او عشرت ته سرنګون سول، په خپل جهاد او مبارزه يې لاس پوري کړ او دوام يې ورکړ، هغه د ځيني مسلمانانو او انګرېزانو له خوا په باغيانو و نومول سول لکه: نواب حسن خان په خپله فتوا کي وايي:

(جهاد او مذهبي جنګ کول د شريعت په اعتبار سره منع دی او کوم خلک چي د دوی په خلاف اسلحه را اخلي او مذهبي جنګ کول غواړي، دغه ټوله باغيان دي او په دغه باندي د اهل حديث د علماء کرامو اتفاق دی.[245]

او کوم کسان چي د انګرېز په همايت کي ولاړ وو، هغه ته به د انګرېزي حکومت له خوا تحفې او نوري مرستي ورکول کېدلې او ډول ډول القاب به ورته کارول کېدل.

د غېر مقلدينو مشهور عالم ، مولانا مسعود عالم ندوی ليکي:

(معتبر راويانو بيان دی چي، د (رسالة الاقتصاد في الاجهاد) په بدله کي مولوي حسين بټالوي ته د انګرېز له خوا ډېري جائزې ورکول سوې)[246]

د نواب حسن خان واده د (بهوپال) دواليه سره د انګرېزانو په خوښه وکړل سو. دی خپله وايي: (کله چي دريم کال تېر سو نو ماته درئسي معظمې سره په واده کول سره عزت ورسېدی او دغه کار د لوړ حکومت په اطلاع او د انګرېزي حکومت په خوښه

[245] - ترجمان وهابية : ٦١ مخ.
[246] - دهلي اسلامي تحريک : ٢٩ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره تر سره سو او دغه کار او علاقه غزت منده او ګټوره وه او کالنی ځلرویشت زره روپۍ او خطابونه را کول سول.[247]

په هر صورت په هندوستان کي د غیر مقلدینو پیدا کېدل د انګرېز د حکومت پیدا وار دی تر څو مسلمانان په یوه او بل نامه او مختلفو عقیدو په نامه یو په بل سره و جنګوي تر څو مسلمانان خپل د کور د ننه هم په کراره نه سي.

د ښه معلوماتو لپاره په تفصیل سره د بیان دغه کتابونه وګورئ.

۱ علماء هند کي شاندرا ماضي. اردو.

۲ علماء حق کي مجاهدانه کارنامې. اردو.

۳ نقش حیات. اردو.

۴ غیرمقلدین د احادیثو په رڼا کي. پښتو.

---

[247] - ترجمان و هابية : ۸۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غېر مقلدینو عقائد.

۱ مولوي شهود الحق وايي:

(د الله ﷻ څخه درواغ ممکن دي (العياذ بالله) صيانت الايمان. **۲**مخ

۲ مولوي حسين خان وايي:

(د انبياء عليهم السلام څخه په د يني احکامو ښو ولو کي هېره راځي) ردالتقليد بکتاب المجيد. ۱۲مخ.

۳ اخند صديق پشاوري د مولوي نذير حسين شاګرد وايي:

په خاتم النبين کي الف ولام عهدي دي، معنی يې دا جوړيږي چي نبي عليه السلام د بعضو انبياء خاتم دی نه د ټولو) نصرالمؤ منين. **۲۱۶** مخ.

۴(هغه اجماع د ټولو امت چي موږ ته يې سند معلوم نه وي شرعي حجت نه ده) معيار حق. **۱۲۱** مخ.

۵ (د مجتهد د شرعي قياس اعتبار نسته) معيار حق. **۷۹** مخ.

۶ هغه کسان چي د حضرت مهدي سره محبت لري، که د مهدي تر ظهور له مخه مړه سي. چي کله مهدي ظهور وکړي، دغه کسان به بير ته را ژوندي کيږي تر څو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهدي د فيض څخه برخمن سي. وروسته به بيا مړه کيږي) دراسات اللبيب. **۲۱۹** مخ.

۷ (د نبي عليه السلام عصمت عقلي دی او د مهدي عصمت نقلي دی) دراسات اللبيب. **۲۱۳** مخ.

۸ (څلور سره امامان تقليد کونکي مشرکين دي. اعتصام السنة. **۸** مخ.

۹ په اسلام کي د غلطۍ او بدۍ ريښه فقهه ده) ترجمان وهابيه) **۳۵** مخ.

۱۰ شل رکعته تراويح کول بدعت او ګمراهي ده او حضرت عمر رضي الله عنه په دغه کي بدعت کوونکی دی (العياذ بالله) کتاب الانتقاد الرجيح. **۶۲** مخ.

۱۱ (په عالم برزخ کي د نبي عليه السلام د امت په اعمالو باندي علم راتلل بدهي البطلان او په دغه عقيده درلودل موجب د ښکاره شرک دی) منجي المؤمنين. **۱۲۶** مخ.

۱۲ د نبي عليه السلام ټوله اعمال ښه نه وه او د ده لپاره عصمت مطلق ثابت نه دی) کتاب تحقيق الکلام في مسئلة البيعة والالهام. **۴۵** مخ.

محترمو دغه مخکښی عقيدې د غېر مقل ي ډينو زموږ په مذهب کي حرام ي دي. د دغه ټولو عقيدو اړوند زموږ په مذهب کي ښه کره کره دلائل موجود دي. ان تر دې چي په ځينو خبر و يې کتابونه ليکل سوي دي. که يو لوستونکي ته په دغه عقيده کي چي د غېر مقل ي ډينو دي ښه تحقيق ته زړه کېدی هغه دي ژر ورسي د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسجد له امام څخه دي په دې اړه پوښتنه وکړي او خبره دي له هغه سره شریکه کړي تر څو تاسو ته خپله اسلامي عقیده او خپله مذهبي عقیده هغه عقیده چي زموږ پلار او نیکه پر روان وو در وښیي تر څو په زړه کي مو شبهه پیدا نه سي. د غیر مقلدینو یوائي دغه عقاید نه دي بلکي د دوی په عقیدو کي داسي خراپات سته چي د هغو په رانقل کولو سړي ته شرم دریږي چي، دوی ځان ته مسلمانان هم وایي خو بیا همدغسي عقیدې لري. دا صرف یو نمونه د دوی د عقیدو ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وهابيانو نومان او ډلې.

لکه څرنګه چې زموږ د عوامو په منځ کې يوازې په وهابي سره شهرت لري نو همدارنګه، زموږ د ځينو علماء کرامو په منځ کې بيا په غېر مقل يډينو سره شهرت لري خو اصلي خبره دا ده چې، دوی لکه غله خپل نوم د وخت سره بدلوي، په کوم نامه سره چې، دوی خپل پر مخ تلګ ګټور وبولي هغه نوم پرځان ږدي.

همداسي دوی په خپل منځ کې څو فرقې دي چې، يوه فرقه د بلې فرقې نه داسې بد وړي چې، هيڅ کله خپل لمونځ يو په بل پسې جائز نه بولي.

د دوی اولنی نوم (موحد) و. نورو خلکو دوی ته (واهبي) وويل: وروسته دوی خپل موحد نوم پرېښود، نوم يې (محمدي) کښېښود.[248]

بيا د هغه وروسته دوی خپل نوم اهل حديث کښېښود. دغه نوم يې د انګرېزي حکومت څخه منظور کړی. کله چې په هندوستان کې د انګرېزانو حکم راني وه، زه د هغې عاريضې يو څو کرښې رانقل کوم، کوم چې دوی د انګرېز حکومت ته د دغه نامه اړوند ليکلې وه. عاريضه دا وه.

جناب سيکريټري حکومت په خدمت کې:

248 - الارشاد الهي سبيل الرشاد : ۱۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ستاسو په خدمت کي د ليکولو اجازت او معافي غوښتونکی يم. ماپه ۱۸۸۶ م کي په خپله ماهانه (مياشتنی) رساله کي اشاعت السنه کي ليکلي وه چي وهابي چي، عموماً د باغي او د نمک حرامه په معنی کي کارول کيږي.

د هغه اسلامي فرقې د نامه په توګه کار ول کيږي چي هغه تل د انګريزيانو د حکومت خېر خواه او نمک حلاله پاته سوې ده او دغه خبره هم ثابته سوې ده.په سر کاري خطونو کي دغه خبريه هم منل سوې ده چي، موږ په پوره احترام سره د حکومت څخه عاريضه کونکي يو چي، هغه په سرکاري سطحه دغه نوم منسوخه کړي او د دغه نوم د نه کارولو حکم صادر کړي او دوی د اهل حديث په نامه سره د نومولو حکم صادر کړي.

څه وخت چي دغه عريضه د انګريز حکومت ومنله دوی په جواب کي د شکريه په خاطر داسي جواب ورواستاوه.

سر چارلس ايجي سن لارډ ډفرن. ليډي ډفرن.

وهابي نوم منسوخه کولو او د اهل حديث په نوم سره نومولو سره ستاسو نه يو جهان مننه.[249]

بلکي په دې کي مختلفي ډلي سته د هغو نومانو څخه ځيني داسي دي.

249 - اشاعة السنة ۹ جلد، ۲۵۳ مخ. نمبر ۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلفي، غرباء اهل حديث، جماعت عرباء اهل حديث، تنظیم روپړ، کانګریس اهل حديث او په (رساله اهل حديث) کي چي د مولوي عبدالوهاب په نامه ده ليکي، په **۱۹۷۲** سنه کي غېر مقلدين په شپاړس **۱۶** فرقو کي تقسيم سوي دي چي يو څو يې دغه فرقې دي.

اول: جماعت غرباء اهل حديث، دا په ۱۳۱۳ هـ کي جوړه سوه.

دوهم: کانفرس اهل حديث. دا په ۱۳۲۸ هـ سنه کي جوړه سوه.

دريمه: فرقه ثنائيه: دا په ۱۳۳۸ هـ کي جوړه سوه.

څلورم: اميرشريعت صوبه بهار. دا په ۱۳۳۹ هـ کي جوړه سوه.

پنځم: فرقه حنفيه عطائيه دا په ۱۳۳۹ هـ کي جوړه سوه.

شپږم: فرقه شريفه: دا په ۱۳۴۹ سنه کي جوړه سوه.

اووم: جمعيت اهل حديث: دا په ۱۳۷۰ هـ کي جوړه سوه.

اتم: د محي الدين لکنوي فرقه: دا په ۱۳۷۸ سنه کي جوړه سوه.

د دې وروسته نوري هم په کښې پيدا سوي دي خو دغه يې تر يو حده مشهوري دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امت مسلمه فتوی د وهابیانو په حق کي.

هر هغه کس چي دغه ډول عقائد يې وي هغه بدعتي فاسق، فاجر، گمراه او بعضي کفري عقائدو درلودونکی او د زنادقو دي. تنبیه الوهابین ، ۴۹۹ مخ چاپ امیر محمد کتب خانه.

دغه کسان په مځکه کي فساد خپروونکي دي او دوخت په امام باندي واجب ده چي، د دغه فتنې څخه خلک وژغوري او دغه مفسدين او زنادقه دي پوه کړي که چيري نه پوهيږي نو له دوی څخه دي مځکه پاکه کړي.

(فيجب على ولاة الامور ضاعف الله لهم الا جور ردع هذالضال المضل بشديد النكال و لو بالقتل ،مفتي عبدالرحمن بن عبدالله الحنفي المفتي في المكة المكرمة)
تنبيع الوهابين ۵۰۰ مخ .

د اهل السنت والجماعت څخه خارج دي. د دغه سړي سره ولاړه او ناسته کول د هغو سره نکاح کول يا په نکاح کي ورکول او د هغوی مسجدونو ته تلل او هغه وخپلو مسجدونو ته پرېښول ممنوع دی او دغه باندي اجماع د اهل السنت والجماعت ده. يو څه حوالې زه ذکر کوم ټوله اقوال په تنبيه الوهابين په **۴۵۹** مخ کي و گورئ.

په يوه حديث شريف کي راځي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**عن انس ان الله اختارني و اختارلي اصحابي و اصهاري و سياءتي قوم يسبوهم و ينقصونهم فلاتجالسو هم والاتشاربو هم ولا تواكلهم و لاتناكحو هم .**) **الجامع الكبير للسيوطي**).

علامه شاه عبدالعزیز د دې ایت، (**و دوالوتد هن فيد هنون**) کي فرمايي:

(در حقائق تنزيل مذکور است که سهل بن عبدالله تسري فرموده اند که، **من صح ايمانه و اخلص توحيده فانه لايو النس الى المبتدع و لايجا لسه ولايو اكله ولايشاربه و يظهر من نفسه العداوة و من واهن بمبتدع سلبه الله حلاوة ايمان و من تحبب الى مبتدع نزع الله نور ايمانه من قلبه**)فتح الرحمن .

او په دوی پسې ګر سره لمونځ نه دی صحیح.

(**و اماالاقتداء بالشافعي فلاباس به اذالم يعتصب اى لم يبغض للحنفي**) **فتاوى عالمګير**.

دوی دي اهل سنت والجماعت و خپولو مساجدو ته نه پرېږدي. که چیري راسي نو باسي دې.

په مؤطا امام محمد کي راغلي دي چي، عمر ﷺ الله عنه یوه ښځه چي په جزام ناروغي سره اخته وه، په مکه باندي د طواف کولو څخه منعه کړه او ورته وې ویل په کور کي کښېنه او خلکو ته تکلیف مه رسوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قال النوی: قوله ﷺ من اکل هذه الشجره یعني الثوم فلا یقربن المساجد هذا تصریح بهي من اکل و نحوه عن دخول کل مسجد و هذا مذهب العلماء الکافة) شرح النووي للمسلم.

شاه عبدالعزیز رحمه الله د دې ایت (**واصبرعلی مایقولون**) په تفسیر کې وایي:

په سلفو باندې بد او رد ویل ډېر بد او د حد څخه زیات لساني تکلیف رسول دی.

په اشباه کې لیکلي دي. اذیت رسوونکی دی و مسجد ته د راتلو څخه منعه کړل سي که څه هم دغه اذیت لساني وي.

نوټ: په دغه فتوی باندې **۴۶۶** اشخاصو علماء کرامو د عربو او اعجمو او څلورو مذاهبو علماءکرامو او مفسیرینو او پوهانو د دین او مذهب لاسلیک کړی دی چې د هغوی نومان په لاندې ډول دي

ګڼه	نوم	ګڼه	نوم
۱	وصي احمد السني الحنفي رحمه الله	۹۸	محمد عبدالرشید رحمه الله
۲	السورقي دهلي رحمه الله	۹۹	محمد کریم الله رحمه الله
۳	محمد عبید الله الحسیني کانپوري رحمه الله	۱۰۰	احمد رحمه الله
۴	محمدشاه فتح پوري رحمه الله	۱۰۱	قاضي شیخ احمد دهلي رحمه الله
۵	محمد ګوهر علي رحمه الله	۱۰۲	محمد عبدالحق فتحپوري رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶	عبدالله خان رحمه الله	۱۰۳	فقير محمد حسين رحمه الله
۷	محمد يعقوب رحمه الله	۱۰۴	نظام الدين افغان رحمه الله
۸	محمد حبيب رحمه الله	۱۰۵	محمد علي مدريس مسجد بنوي رحمه الله
۹	محمد محمود رحمه الله	۱۰۶	عبدالجليل افندي مدرس رحمه الله
۱۰	حضرت محمد شاه جهان رحمه الله	۱۰۷	عبدالله بن احمد مدرس رحمه الله
۱۱	سيد عبدالحق رحمه الله	۱۰۸	محمد بن عبدالله مفتي الحنابله بمكه رحمه الله
۱۲	احمد شفيع رحمه الله	۱۰۹	فصيح الدين رحمه الله
۱۳	محمد عابدحسين رحمه الله	۱۱۰	محمد هدايت الله رحمه الله
۱۴	سيد محمد الحنفي مدرس بالمسجد الحرام رحمه الله	۱۱۱	امير محمد رحمه الله
۱۵	عبدالرحمن المدرس باالمسجد الحرام رحمه الله	۱۱۲	محمد مصطفى الياس مفتي المدينة المنورة رحمه الله
۱۶	عبدالرحمن بن حامد المكي المدرس رحمه الله	۱۱۳	جعفر بن اسماعيل مفتي الشافعيه بالمدينة رحمه الله
۱۷	سيد عبدالرحمن رحمه الله	۱۱۴	محمد جلال الدين قاضي مدينه رحمه الله
۱۸	رحمت الله مكي رحمه الله	۱۱۵	حسن بن حسين مدرس مسجد نبوي رحمه الله
۱۹	مصطفى بن محمد المدرس بمكه رحمه الله	۱۱۶	السيد يوسف الغزي مدرس مدرسه محمودية رحمه الله
۲۰	محمد قطب الدين هندي رحمه الله	۱۱۷	فقير محمد حسين دهلوي رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢١		١١٨	محمد لطف الله رحمه الله
٢٢	محمد عادل حاکم محکمه شرع دهلي رحمه الله	١١٩	حسين شاه رحمه الله
٢٣	منصور احمد علي امام مسجدحوض رحمه الله	١٢٠	محمد شفيع رحمه الله
٢٤	قاضي احمد نصيرالدين رحمه الله	١٢١	عثمان خان رحمه الله
٢٥	محمد ابراهيم بن خيار مدرس رحمه الله	١٢٢	ولي النبي رحمه الله
٢٦	محمد علي دهلي رحمه الله	١٢٣	محمدحسن رامپوري رحمه الله
٢٧	محمد عمر ابن کريم الله رحمه الله	١٢۴	عنايت الله رحمه الله
٢٨	محمد عبدالحق رحمه الله	١٢۵	قادر بخش رحمه الله
٢٩	سيد محمد نذير رحمه الله	١٢۶	محمد اعجاز حسين رحمه الله
٣٠	محمد اسماعيل دهلوي رحمه الله	١٢٧	محمد عبدالحق خان رحمه الله
٣١	محمد عبدالغفورخان رحمه الله	١٢٨	سيد محمد رحمه الله
٣٢	محمد قاسم رحمه الله	١٢٩	محمد فضل الرحمن رحمه الله
٣٣	الهي بخش دهلوي رحمه الله	١٣٠	عبدالقادر خان رحمه الله
٣۴	محمد عبدالنبي رحمه الله	١٣١	عبدالقادر رحمه الله
٣۵	محمد عبدالورؤف رحمه الله	١٣٢	محمد عبدالکريم رحمه الله
٣۶	فتح الدين رحمه الله	١٣٣	عبدالرحمن حنفي مفتي بمکه رحمه الله
٣٧	عبدالعزيز رحمه الله	١٣۴	احمد دهلان مفتي رحمه الله
٣٨	عبدالرحمن رحمه الله	١٣۵	عبدالغفار رحمه الله
٣٩	احمد علي رحمه الله	١٣۶	غلام حسين رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۰	محمد عبدالعزیز رحمه الله	۱۳۷	حاجي دوست محمد رحمه الله
۴۱	سعیدالرحمن رحمه الله	۱۳۸	محمد عطاء رحمه الله
۴۲	سعید احمد رحمه الله	۱۳۹	محمد عبدالرب رحمه الله
۴۳	عبدالحمید انصاري رحمه الله	۱۴۰	الهي بخش رحمه الله
۴۴	فخرالدین نورعلي رحمه الله	۱۴۱	محمد تراب علي رحمه الله
۴۵	شهاب الدین رحمه الله	۱۴۲	محمد نور الحسن رحمه الله
۴۶	قاضي سعدالدین کندهاري رحمه الله	۱۴۳	احمد علي سهارنپوري رحمه الله
۴۷	مفتي محمد سعید کندهاري رحمه الله	۱۴۴	وحید محمد رحمه الله
۴۸	مفتي غلام محمد امین افغاني رحمه الله	۱۴۵	قادر بخش رحمه الله
۴۹	ادریس محمد رحمه الله	۱۴۶	عبدالرب پنجابي رحمه الله
۵۰	فیض احمد رحمه الله	۱۴۷	عبدالرحمن ملتاني رحمه الله
۵۱	عبدالرحمان کابل رحمه الله	۱۴۸	غلام نبي ملتاني رحمه الله
۵۲	انشاء الله افغاني رحمه الله	۱۴۹	قادر بخش ملتاني رحمه الله
۵۳	محمد علي دهلوي رحمه الله	۱۵۰	فتح محمد ملتاني رحمه الله
۵۴	محمد کریم الله رحمه الله	۱۵۱	غلام غوث رحمه الله
۵۵	محمد عاشم رحمه الله	۱۵۲	نور احمد لاهوري رحمه الله
۵۶	میر محبوب علي رحمه الله	۱۵۳	نور محمد ملتاني رحمه الله
۵۷	محمد مسعود رحمه الله	۱۵۴	خدابخش ملتاني رحمه الله
۵۸	محمدیوسف دهلوي رحمه الله	۱۵۵	محمد عبدالرحمن رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۹	خواجه ضیاءالدین هندي رحمه الله	۱۵۶	مولانا عبدالعزیز رحمه الله
۶۰	احمد الدین رحمه الله	۱۵۷	عبدالواحد رحمه الله
۶۱	محمود سلطان رحمه الله	۱۵۸	غیاث الدین رحمه الله
۶۲	عبدالله مسکین رحمه الله	۱۵۹	محمد علاء الدین رحمه الله
۶۳	خان محمد رحمه الله	۱۶۰	محمد امیرالدین رحمه الله
۶۴	فتح محمد رحمه الله	۱۶۱	محمد امیرالدین رحمه الله
۶۵	سید محمد اسماعیل رحمه الله	۱۶۲	فخر محمد محسن رحمه الله
۶۶	محمدمحمدامین ګلاب رحمه الله	۱۶۳	احمد المکي مدرسه سلیمانیه رحمه الله
۶۷	محسن علي رحمه الله	۱۶۴	حسین بن ابراهیم المالکیه ببلدالله المجید رحمه الله
۶۸	محمدپسهدار خان رحمه الله	۱۶۵	عبدالرحمن بن محمد مراد رحمه الله
۶۹	حافظ محمد عبدالحق رحمه الله	۱۶۶	محمد برکات الشامعي رحمه الله
۷۰	محمد عبدالکریم رحمه الله	۱۶۷	عبدالله رحمه الله
۷۱	حاجي محمد رحمه الله	۱۶۸	فقیر ضیاء الدین رحمه الله
۷۲	محمد غریب الدین رحمه الله	۱۶۹	لطف الرحمن رحمه الله
۷۳	احمد رحمه الله	۱۷۰	ضیاء الله رحمه الله
۷۴	عبدالحکیم رحمه الله	۱۷۱	احمد یار رحمه الله
۷۵	محمد فیض الله رحمه الله	۱۷۲	عبدالحکیم صدیقي رحمه الله
۷۶	عبدالرشید رحمه الله	۱۷۳	محمد مهدي الفرنجي رحمه الله
۷۷	احمد حسین رحمه الله	۱۷۴	علامة الله رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

٧٨	مجددالدين رحمه الله	١٧٥	نورغلي رضوي رحمه الله
٧٩	نورالنبي رحمه الله	١٧٦	عبدالرحمن رحمه الله
٨٠	عبدالجبار مفتي حنابلة بمدينة رحمه الله	١٧٧	محمد ارشاد حسين رحمه الله
٨١	حافظ فتح محمد الفاروقي دهلوي رحمه الله	١٧٨	عبدالعلي رحمه الله
٨٢	فضل الله رحمه الله	١٧٩	محمد عبدالطيف رحمه الله
٨٣	عمادلاسلام رحمه الله	١٨٠	محمد علي رحمه الله
٨٤	قاضي احمد رحمه الله	١٨١	محمد عبدالواحد رحمه الله
٨٥	محمد عبدالصمد رحمه الله	١٨٢	سيف الدين خان رحمه الله
٨٦	حافظ محمد كشميري رحمه الله	١٨٣	سيد حسن علي رحمه الله
٨٧	حسن شاه بتهالوي رحمه الله	١٨٤	محمد عبدالمجيد رحمه الله
٨٨	حافظ عزيزالله رحمه الله	١٨٥	محمد انعام الله احمد خان رحمه الله
٨٩	رحيم بخش رحمه الله	١٨٦	سيد محمد يعقوب پنجابي رحمه الله
٩٠	ابرار علي رحمه الله	١٨٧	محمد حسين خان رحمه الله
٩١	محمد اكرم رحمه الله	١٨٨	حبيب الله قاضي الندوة رحمه الله
٩٢	محمد فضل الرحمن رحمه الله	١٨٩	رضي الدين رحمه الله
٩٣	محمد عبدالرحمن رحمه الله	١٩٠	برهان الحق رحمه الله
٩٤	شيخ لعل محمد رحمه الله	١٩١	محمد سليم الزمان رحمه الله
٩٥	فقير عبدالله رحمه الله	١٩٢	نصيرالدين احمد رحمه الله
٩٦	محمد ابوسعيد رحمه الله.	١٩٣	قاسم علي رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۷	سکندر علي خان رحمه الله		

د هم دغه علماء کرامو سر بيره دوخت او زمان د ام ت محمدي مشهوره علماء کرام چي، په عربو او اعجمو کي پېژندل سوي شخړې دي، دهغو لاسليکونه هم پرسته لکه:

د حضرت علامة مولانا يعقوب نانوتوي رحمه الله.

❁حضرت مفتي علامة رشيد احمد گنگوهي رحمه الله.

❁حضرت مولانا شيخ سيد احمد رحمه الله.

❁حضرت مولانا محمد الحسن رحمه الله.

❁حضرت مولانا محمد محمود رحمه الله.

❁حضرت مولانا شيخ عبدالحكيم رحمه الله ولد حضرت مولانا علامة شيخ عبدالحی الکنوي رحمه الله.

❁حضرت مولانا شيخ فقه العصر صاحب تحقيق و تدقيق عبدالحی لکنوی رحمه الله.

❁حضرت مولاناشيخ خليل احمد سهارنپوري رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه فتوی په کتاب (تنبیة الوهابین) کي موجود ده. په صفحه ۴۶۶ کي. د دې کتاب (تنبیة الوهابین) لیکوال حضرت مولانا عبدالعلي رحمه الله دی چي په دارالعلوم د یوبند کي مدرس دی او حنفي فقه پر مشهوره کتاب شرح الوقایة باندي حاشیة هم کړې ده. د ښه معلوماتو لپاره تنبیة الوهابین کتاب وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو په اړوند د دارلعلوم دیوبند نظر

د اسلامي نړۍ د مشهوره د ينې مرکز (مدرسه دارالعلوم دیو بند) له لوري یوه رساله د (خطیبه صدارت) په نامه په دې روان کلونو کي خپره سوه. په دې رساله کي د موجوده غیرمقلدینو په اړوند د دارلعلوم دیو بند نظر څرګند سوی دی. دا رساله په اصل کي د دیوبند د مدرسې د مشر د هغې وینا لیکلی متن دی چي د یادي فتنې (غیر مقلدینو) په اړه یې یوه رابلل سوي کنفرانس ته کړې وه چي، د یادي فتنې (د غیرمقلدینو) په اړه یې یو رابلل سوي کنفرانس ته کړی وه. د همدې رسالې په یوه برخه کي داسي یوه د فهم وړ وینا موجوده ده چي، زه به هغه ستاسو حضور ته وړاندي کړم.

د لوړ عزت ددلودونکو درنو علماء کرامو، د دغي ناستي غرض ، هدف، ضرورت او اهمیت تاسو ټولو ته ښه معلوم دی لکه څرنګه چي، په بلنلیک کي ورته اشاره سوې وه چي، دغه ناسته په دغه هدف او موخه جوړه سوې ده چي، زموږ غیرمقلدین ورو ڼه چي، ځانونو ته اهل حدیث وایي، په بېلابیلو سیمو کي د دوی له لوري څخه چي کوم حالت منځ ته راځي پر هغه باندي غور او فکروسي او د راکابو کولو تدارک لاري چاري یې باید تنظیم سي.

صورت حال د ادی چي د تیرو څو کلونو راهیسي غیر مقلد ينو د خپلو هڅو د لټوندیتوب تر څنګ جارحانه رویه هم غوره کړې ده. دوی په ب ېلا بېلو سیمو کي په حدیث باندي د عمل کولو په نامه د ساده عوامو یا د هغه عصري زده کړو زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکو مسلمانان څخه لاره ورکوي یا ورکه کړې ده چې، د دیني علومو څخه ناخبره او هغوی ته داسې تاثر ورکوي چې، ګواکې په حدیث طبندي د عمل کولو ویاړ یوازې او یوازې د دوی په برخه دی او پاته نورو ټولو خلکو احادیث پرې ایښې دي.

دا په دې معنی چې ټول هغه مسلمانان چې په دین باندې د عمل کولو یا قرآن کریم او احادیثو باندې د پوهېدلو لپاره د حضرات آئمه کرامو څخه لارښوونه تر لاسه کوي او په هغوی کې د یوه امام تقلید کوي، دغو ټولو ګواکې احادیث پرې ایښې دي ګمراهان دي او باطل پرست دي.

اوس خو خبره تر دې اندازې رارسېدلې ده چې غېرمقلدین بېله تکلیفه پر امامانو مبارکانو د تهمت ژبه اوږدوي په خاص ډول امام ابوحنیفه رحمه الله د دوی د بې ادبۍ او سپین سترګۍ نښان وي او دې خبرې ته خو د بد بختۍ انتها ویل کیږي چې، په دوی کې یو شمېر داسې هم سته چې، د صحابه کرامو په سپېڅلي شان کې د سپین سترګۍ او بې ادبۍ کې بې ځایه جرئت کوي.

د دوی د دغې جارحانه رویې په نتیجه کې په ډېرو سیمو کې خپل منځي شخړې رامنځ ته سوي دي او په ځینو سیمو کې د یو شمېر مسلمانانو د خپلو مخکنیو علماء کرامو او اسلافو سره په تړاو او تعلق اغېز من سو ي هم د ي. په ځانګړي ډول په هغو سیمو کې دا فتنه زیاته ده چې، ډېر او سېدونکي یې په خلیجي هیوادونو کې مزدوري کوي. په ځینو سیمو کې یې خپل نمائنده ګان په تنخوا ټاکلي دي چې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پرله پسې ډول د دغې فتنې په خپراوي کې بوخت دي. خلاصه دا چې د غېر مقلدينو فتنه په ډېره چټکيا سره خپرېږي. په دې کې شک نسته چې د حق نمائنده ګان هم په شخصي شکل د دغې فتنې پتعقيب او مخنيوي کې بوخت دي.

لکه: دارلعلوم ديوبند ته په کله نا کله رارسېدونکو راپورونو کې چې، اندازه کېداى سي، ياچې کله د دارلعلوم ديو بند خادمان بېلا بيلو سيموته ولاړ سي او په خپله يې ووينې.

په خپله په دارالعلوم ديو بند کې د (تحفظ سنت) په نامه د ځو کلونو راهسې ځانګړې شعبه سته چې په کښې پر دغه موضوع باندې د طالبانو د روزنې کار جاري دی او له ضرورت سره سم د هيواد په بېلابيلو سيمو کې د همدغې فتنې د مخنيوپه اړه په هځو کې برخه اخلي.لکن اوس د حالاتو غوښتنه داده چې، دغه کار د پخوا په نسبت بايد په ډېر منظم او پرله پسې شکل تر سره سي او يوه مناسبه کاري لايحه ورته جوړه سي.د دې رسالې په يوه برخه کې د (غېرمقل يدينو د جارحانه افکارو لنډيز) تر عنوان لاندې داسې راغلي دي.

که چيرې تاسو د غېرمقلدينو کتابونو ته يوه لنډه کتنه وکړئ او د هغې په رڼا کې د هغوی افکار رالنډ کړ ئ نو يو ډېر دردوونکی انځور او حالت به راڅرګند سي په لنډه توګه يې وړاندې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ غیر مقلدین د اصحابو کرامو په اړه د جمهور امت خلاف نظر لري. حضرات صحابه کرام حجت نه مني بلکي د هغوی په اړه نامناسب تعبیرات استعمالوي د دوی د علماوو، عادي خبره او عادت دی تر دې اندازې چي، خلفاي راشدین او نور اکابرین او فقیه صحابه کرام په اړه د کتاب او سنت سره نابلدتیا د نصوصو خلاف عمل په غټو غټو مسائلو کي تېروتنه او په قهر کي غلط ه فتوای ور کول او داسي نور تهمتونه او دبې ادبی. څخه ډک الفاظ د غیر مقلدینو په کتابونو کي عام دي.

۲ غیر مقلدین د اجماع پر خلاف لاره غوره کوي.

۳ دغه خلک د سلف صالحینو بلکي په احادیثو ثابت د قرآني تفاسیرو په مقابله کي د خپل زړه د خوښي سره سم تفاسیروته ترجیح ورکوي.

۴ په اختلافي فروعي مسائلو کي شدت د دوی ځانګړی شعار دی په کومو مسائلو کي چي، تر یوه د زیاتو رایو او نظرونو کنجائش وي په هغوی کي یوازي یو اړخ حق او بل باطل ګڼل د دوی عادت دی . په داسي حال کي دغسي فکر ي طرز د امت د جمهورو علماوو په اند غلط دی.

۵ دغه خلک د مجتهدینو امامانو، فقهاوو، محدثینو او اولیاء کرامو په شان کي بې ادبي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلفیان

که څه هم زموږ په ټولنه کي سلفیان خلک ځانګړې ډله بولي مګر په اصل کي سلفي او وهابي کوم توپیر نه لري. صرف دومره فرق یې سته چي، وهابي ډل مخکي پیدا سوې ده او سلفي ډله وروسته پیدا سوې ده.

دغه ډله د سید محمد رشید رضا له خوا تائسیس سوې ده، سید محمد رشید رضا په **۱۲۶۲** ه. کي په سوریه کي زیږېدلی دی او په **۱۳۵۶** ه. کي وفات سوی دی.

سید محمد رشید رضا د شیخ محمد عبده خاص شاګرد دی. سید محمد رشید رضا د سلفي په نامه عقیده او ډله په مصر کي جوړه کړه. وروسته دغي ډلي په ورو ورو له مصر څخه د باندي نورو هیوادونو ته لاره پیدا کړه.

په هندوستان کي دې ډلي ته علامه شوکاني او مولوي نظیر احمد دهلوي ډېر روشد او طرقي ورکړه. د دوی دواړو کوښښ و چي، سلفي ډله په لږ وخت کي د مشهوره ډلو څخه و بلل سوه. سره له دې چي په اوسني پاکستان کي او افغانستان کي هم ځیني کسانو و دې ډلي ته لبیک وویل. په افغانستان کي د دې ډلي او پیروانو لپاره یې مولوي عبدالله نورستاني ډېر عزت لري.

سلفي ډله ځان ته یو ځانګړی هدف، عقائد، او پیرېندل ګلوي نه لري. دوی په ټولو اهدافو، عقائدواو پیرېندلګلوي په مثل د وهابیانو دی. موږ دا خ بره مخکي واضح

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې ده چي، وهابيان پر يوه قرار نه دي خپل نوم د وخت سره سم بدلوي. کله اهل احديث ، کله وهابيان، کله بيا سلفي وي.

په هر صورت زموږ د اهل سنت والجماعت په وړاندي سلفي داسي حکم لري لکه څرنګه چي، د وهابي دی. ځکه د دوی دواړو عقائد او هدايت يو شان دی.[250]

[250] - شناخت گروها : ۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنج پیریان:

پنج پیر په اصل کي د پاکستان په صوبه سرحد کي په (صوابی) والسوالۍ کي د یوه کلي نوم دی چي اوس و هغه ډلي ته پنج پیر یان ویل کیږي کوم چي د مولوي طاهر پنج پیري له خوا ایجاد سو ې ده. مولوي طاهر پنج پیر، د پنج پیر د علاقې او سېدونکی دی، نو په همدې خاطر و دغي ډلي ته د پنج پیریانو نوم کارول کیږي.

دغه ډله په مثل د سلفي نجدي ده. دوی په ظاهره د حنفي مذهب دعوه کوي. په قرآن کریم کي ډېر لري تاویلات کوي چي، هغه زموږ د مذهب سره سمون نه لري. د دوی عقائدو ته که سړی متوجه سي دابه معلومه سي چي، د دوی او سلفي نجدي عقیده کوم توپیر نه لري خو په ظاهره د ځینو مسائلو څخه منکر دي، هغه مسائل چي په مذهب کي ثابت دي.په فتوی فریدیه کي علامة شیخ القرآن والحدیث مفتي فرید صاحب رحمه الله داسي راپېژني. لکه دعا وروسته ترجنازې، دعا وروسته تر سنتو حیلة دورة الاسقات، توسل، په ذ وات فاصله، زیارت قبور، تعویذ، مطلقا [251] دا ټوله هغه مسائل دي چي په مذهب کي ثابت دی او دهري مسئلې لپاره موږ پوره پوره په وضاحت سره دلائل ذکر کړي دي. په هر صورت که څه هم دغه ډله په ظاهره (حنفي مذهب دعوه کوي مګر د دوی اقوالو ته چي، وګوري د حنفي مذهبه څخه ناخبره خلک دي ځکه حنفي مذهب ډېر پراحتیاط بنا مذهب دی. په حنفي مذهب کي پر مسلمانان د کافر حکم کول پر خپلو شرائطو بنا دی. په هره خبره سره مسلمان

[251] - فتاوی فریدیة : ۱ جلد، ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کافر کوي. د احنافو چي وس وسي بېمسلمان د کافر کولو څخه ځان ساتي که څه هم هغه په تاویلاتو سره وي خو پنج پیري عقیده درلودونکی شخص لپاره یوه علامه داده چي دوی ژر د کفر حکم کوي.[252]

[252] - شناخت گروها : ۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بریلویان

د ادیان باطل او صراط مستقیم په حواله تر ۱۲۹۷ ه. کاله پورې د برصغیر ټولو خلکو څانونه اهل سنت والجماعت او احناف بلل او د تصوف څلور سره مشهوره طریقې، قادریه شریفه ، نقشبندیه شریفه، سهرور دیه شریفه ، او چشتیه شریفه په کښې رائج وی او خلکو په دې طریقو کې بیعت هم کاوه. خلکو په فقهي مسائلو کې د امام اوبوحنیفه رحمه الله او په عقائدو کې د امام ابوالحسن اشعري او امام اوبو منصور ماتوریدي رحمهم الله تعالی مقتدیان ګڼل.

دا طریقه تر حاجي امدادالله مهاجر مکي صاحب پورې را روانه وه. د برصغیر په خلکو کې کوم اختلاف مذهبي نه و موجود. د برصغیر ټول مسلمانان په اتفاق او اتحاد سره اوسېدل مګر کله چې په هندوستان کې سیاسي حالات راغلل، په دې وخت کې د هند مسلمانان د ترکیانو ملګري وو او انګرېز دا نه غوښتل څکه؛ انګرېز د ترکو سره مخالف درلود.

انګرېزانو یابرطانوي حکمرانو د خپل سیاست له مخې چې مسلمانان په خپل منځ و جنګوي او انګرېز حکومت پر وکړي، دا پرېکړه چې اول باید د مسلمانانو اتحاد او اتفاق ختم کړو.د دې کار لپاره یې دا غوره و بلل چې باید د مسلمانانو په مابین کې مذهبي ډلې پیدا سي. هغه و چې، انګرېز د دې لپاره د احمد رضا خان بریلوي په نوم یو شخص اماده کړ. انګرېزانو د احمد رضا خان څخه دوه موهم کارونه واخیستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ څنګه چې مسلمان ه   ېوادونه د ترکیانو ملګري و   و او له همدې خاطره پر انګرېزانو د مسلمانانو پوره رعب پروت وو.نو د همدې اتفاق او اتحاد د ختمولو په کار کښې احمد رضاخان برېلوي ډېر لوی کردار کړی دی او د (دوام المعیس) په نوم یې پر دې موضوع مستقل کتاب ولیکه چې تر کان د خلافت هیڅ حق نه لري چې پر نورو هیوادنو یې وکړي.

۲ بل احمد رضاخان د انګرېزانو لپاره دا کار وکړ چې، د وخته مسلمانان سره متحد وو هغه یې د مذهب په نامه په ډلو او فرقو سره ووېشل. د د ه په کوښښ سره د هندوستان هغه مسلما نان چې یو الله ﷻ یو رسول ﷺ او یوه کتاب ته یې عقیده درلوده په ډلو ډلو سره و وېشي.[253]

قاري احمد پیلي نهیستي وایي: په ۱۲۹۷ ه.کي مولانا شاه احمد رضا خان قلم په لاس کي واخسیت کتابونه یې لیکل. فتوی وي یې ورکولې. حرمینو شریفینو ته یې سفر وکړ. د حرمینو د مشهوره علماء کرامو سره یې وکتل. د یوبند د علماء کرامو پر خلاف یې تصدیق حاصل کړ چې په نامه د (حسام الحرم) سره په کتابي بڼه سره توضیح سوه. مولانا احمد رضاخان پنځوس کاله مسلسل د غسي کو ښښ وکړ. دوه جلاجلا فکرونه یې جوړ کړل. یو د برېلوي او بل د یوبندي په نامه، د دواړو فرقو

[253] - ادیان باطله اور صراط المستقیم : ۲۹۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علماء او اعوام يې په جنجال کې سره واچول او دا کار د مسلمانانو لپاره په هیڅ وخت کې مفید نه وو.[254]

254 - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد رضاخان بریلوي لنډه پېژندنه .

احمد رضا خان د تقي علي ځوی او د رضا علي لمسی دی.د هندوستان په صوبه اتراپردېش کي په (یوپي) کي د بریلوي په ښار کي زېږېدلی دی. احمد رضاخان بریلوي ته ځکه بریلوي وایي چي، دی په بریلوي ښار کي زېږېدلی دی. احمد رضا خان د جون په ۱۸۶۵ ع کي زېږېدلی دی. پلار یې د احمد میا نوم پرکښېښود نیکه د احمد رضا او مور د امن میا خو کله چي احمد رضاخان بریلوي لوی سو، د دخپل ځان لپاره عبدالمصطفی نو م غوره کړ.

په اول کي یې پر خپل پلار سبقان وویل. په مدرسه مصباح العلوم کي. بیا هم داسي پر نورو علماؤ باندي یې درسونه لوستل. په ۱۸۹۴ ع کي یې د اشاعت العلوم په نامه مدرسه جوړه کړه. له هغه وروسته یې په ۱۹۰۴ کي بله مدرسه په نامه د دارالعلوم منظر اسلام سره جوړه کړه. څو کاله یې د مدرسې او فتوی کار وکړ. اخر ډېر په فتوی او لیکوالي کي مشغول سو. په هم دې خاطر یې د مدرسې کار او انتظام و مولانا حامد رضا خان بریلوي ته وسپاره.

د احمد رضا خان بریلوي پیروانو دا یادونه کړې ده چي، د ده تصنیفات د ۲۰۰ بیا تر ۱۰۰۰ پوري دي مګر حقیقت دادی کومي نویشتې ته چي کتاب ویل کیږي، هغه یې تر ۱۰ زیات نه دي. تر ټولو غټ کتاب یې (فتاوی رضویه) دی چي، په ۸ جلدو مشتمل دی. احمد رضا خان بریلوي په ۱۳۴۰ ه. کي د صفري د میاشتي په ۲۵ نېټة وفات سوی دی. البته د ۵۶ کالو پر عمر وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بریلویانو عقائد.

دغه ډله که څه هم په ظاهره د حنفي مذهب دعوه کوي مګر په اصل کې دوی داسې اقوال او افعال کوي چې، هغه په حنفي مذهب کې مردود دي. د دوی عقیده د احنافو د عقیدې سره ډېر تو پیر لري. زه یو څه د نمونې په ډول رانقلوم تر څو تاسو ته معلومه سي چي، دا عق اید د احنافو له عقیدو څخه نه د ي بلکې د بریلوي عقایدو څخه دي.

بریلویان په بدعاتو کې داسې غرق سوي دي چې د اصلي دین، مذهب او بدعت فرق اوس دوی نه سي کولای. د انبیاء کرامو او اولیاء کرامو په شان کې داسې خبري کوي. که چیري انبیاء کرام او او لیاءکرام ژوندي وای، دوی به خپله له دغسې اقوالو او افعالو څخه بېزاري ښکاره کړې وای. د دیو بند د علماء کرامو سره ډېر تضاد لري. ځیني مستحبات، سنت بولي او سنتو ته د فرضو په سترګه ګوري. د تصوف په اړه خورا ډېره عقیده لري. د ډېر افراط له خاطره حقیقي تصوف ځني پاته دی اوس په بدعاتو کې غرقاب دي. کوم څوک چې د دوی سره مخالفت ولري. هغه د وهابي په نامه تورنه وي. د دې خبرو بر سېره نوري خاص عقائد هم لري لکه داسې.

❁نبي علیه السلام عالم بالغیب بولي، وايي نبي علیه السلام په هرڅه خبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

❁د اولیاء کرامو په حق کي ډېر افراط کوي. دوی وایي د معراج په شپه نبي علیه السلام د شېخ بغداد رحمه الله په کومک پر بوراک سپور سو او د شېخ بغداد په امر لمر را خیژي او لوېږي.

❁مجذوب معاف دی. که د جذب په حالت کي هرڅه وکړي هغه ورته معاف دی.

❁نبي علیه السلام نور دی.

❁نبي علیه السلام مختار کل دی.

❁د غېر الله څخه کومک غوښتنه جائز ده.

❁د درود شریف د ویلو په وخت ولاړېدل.

❁قبرونه پاخه جوړول، ګنبده پرجوړول.

❁پر قبرو څراغان شمعي بلول.

❁د جنازې وروسته دعا حتمي کول.

❁چي کله د نبي علیه السلام نوم مبارک ذکر سي ګوتي مچول.

❁احمد رضاخان برېلوي په لاس کي شېخ عبدالقادر جیلاني دی او شېخ عبدالقادر جیلاني په لاس کي د نبي علیه السلام دی. داسي په لاس کي کېدل لکه قلم چي د کاتب په لاس کي وي. د نبي علیه السلام په حضور کي د الله تعالی جل جلاله دی (ما ینطق عن الهوی) دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره معلومه سوه چي بريلوي صاحب په حضور كي د الله تعالى دى (ماينطق عن الهوى) العياذ بالله.

۞رضا د الله تعالى رضا د پيغمبر ﷺ ده او رضا د پيغمبر ﷺ په رضا كي ده. احمد رضاخان بريلوي ده.

۞د احمد رضاخان بريلوي ژبه او قلم الله تعالى دواړه د خطاء څخه ساتلي دى، همداسي نور عقائد لري چي، په مذهب حنفي كي ورته په كلكه جواب ويلى سوى دى كه څه هم دوى په ظاهر ځان حنفي بولي خو حنفي نه دي بلكي دا يو ګمراه ډله ده او نه په حنفي مذهب كي داسي عقائد ولالره ځاى نسته. د ښه معلوماتو لپاره دغه كتابونه وګورئ.

۱ اديان باطله.

۲ صراط المستقيم.

۳ شناخت ګروها.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کتابونه:

چې د ماخذونو په توګه استفاده ځیني سوېده په لاندي ډول دي.

۱ قرآن مجید
۲. بخاري شریف.
۳ مسلم شریف
۴. ابوداؤد شریف.
۵ ترمذي شریف
۶. مشکوات شریف.
۷ مکتوبات امام رباني
۸. تلویح توضیح.
۹ مجالس ابرار
۱۰. غنیة الطالبین.
۱۱بحرالرائق
۱۲. ابوالمنتهي .
۱۳ د ستور اساسي مع ائین دارالعلوم دیوبند.
۱۴ فتاوی رحمیه
۱۵. شرح منار.
۱۶ نامي شرح حسامي
۱۷. الاجتهاد.
۱۸ حدیث او تقلید شخصي
۱۹. اعلام الموقعین.
۲۰ مجموع الرسائل ابن عابدین.
۲۱. الاقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲عقد
۲۳ کلمة الفصل.
۲۴ تذکرة الحفاظ
.۲۵ انصاف .
۲۶ اشرف جواب
.۲۷ فتاوی ابن تیمه.
۲۸ محمد بن عبدالوهاب
.۲۹ الهدیة السنیة.
۳۰ حطة في ذکر صحاح السته
۳۱ نزهة الخواطر .
۳۲ قول المختار في مولد نبي المختار
.۳۳ . فتاوی فردیة
۳۴ حدائق حنفیة
.۳۵ انوار الباري.
۳۶ تذکرة محدثین
.۳۷ تفسیرات احمدیة.
۳۸ الاعتدال في مراتب الرجال
.۳۹ . شرح مؤطاء
۴۰ هدیة الهدی
.۴۱ بدورالاهله.
۴۲ اسرار اللغة
.۴۳ عرف البحاري.
۴۴ العزاب المهین
.۴۵ احیاء العلوم الدین.
۴۶ جامع بیان العلم
.۴۷ اشاعة السنة.
۴۸ الجواهر المضیة.
۴۹ جامع المسانید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۰ حجة الله بالغة
.۵۱ انصاف مع کشاف.
۵۲ سبیل الرشاد
.۵۳ تقلید ائمة.
۵۴ اللمع لابي النصر السراج الطوسي
.۵۵ فتاوی محمودیة.
۵۶ ردالمختار.
۵۷ درلمختار.
۵۸ تفسیر عثماني
.۵۹ تفسیر ابن کثیر.
۶۰ جلالین
.۶۱ معارف القرآن.
۶۲ تفسیر الرازي
.۶۳ فتاوی عزیزي.
۶۴ ادیان باطله اور صراط مستقیم
.۶۵ . حقیقت تصوف
۶۶ عرفان
.۶۷ ابن ماجة.
۶۸ مناسک لملا علي القاري
.۶۹ . فتح الباري
۷۰ اعلاء السنن
.۷۱ مواهب الرحمن.
۷۲ مفتاح البحاجة
.۷۳ وفاء الوفاء.
۷۴ شفاء السقام
.۷۵ الخصائص الکبری.
۷۶ جلاء الافهام
.۷۷ مسند احمد بن حنبل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٧٨ الوصل الى حقيقة التوسل
.٧٩ الدرالمنثور.
٨٠ عمدة القاري
.٨١ السيرة حلبي.
٨٢ كشف الارتياب
.٨٣ الدررالسنية.
٨٤ اسدالغابة
.٨٥ الصواعق المحرقة.
٨٦ امدادالفتاوى
.٨٧ عقائد ديوبند.
٨٨ شواهد الحق.
٨٩ اشعة اللمعات.
٩٠ شرح الصدور
.٩١ البصائر.
٩٢ فيض الباري.
٩٣ فيض الباري.
٩٤ بذل المجهود
.٩٥ حموي.
٩٦ شيخ الاسلام علي تيسير القاري
٩٧ . مرقات.
٩٨ رحمت بيان.
٩٩ شناخت كروها.
١٠٠مفردات
١٠١الاشباه و النظائ
١٠٢مرواج السنن
١٠٣فتوى هندية
١٠٤نورالايضاح
.١٠٥مراقي لفلاح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰۶مجموع الرسائل محمد امین صفدر
۱۰۷درر الفوائد.
۱۰۸اعاتة الطالبين
۱۰۹البدية والنهاية.
۱۱۰مغرب
۱۱۱قاموس.
۱۱۲مختار الصحاح
۱۱۳تاج العروس.
۱۱۴جامع العلوم والحکیم
۱۱۵الاعتصام.
۱۱۶فتوی حدثية
۱۱۷الحاوي للفتاوی.
۱۱۸رحيق مختوم
۱۱۹مجموع الفتاوی.
۱۲۰الغنية
۱۲۱مصنف ابن ابي شيبة.
۱۲۲تيسير العزيز
۱۲۳روح البيان.
۱۲۴سنن الکبری
۱۲۵احسن الفتاوی.
۱۲۶الوسي تاریخ نجدي
۱۲۷ترجمان و هابية.
۱۲۹اقتصاد في الاجهاد
۱۳۰اهل حديث اور انګریز.
۱۳۱پهلي اسلامي تحریک.
۱۳۲غیر مقلدینو د احدیثو په رڼا کي.
۱۳۳تنبيع الوهابين.
۱۳۴مثنوي معنوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

. الحمدلله حمداً موافیاً لنعمه و موکافیه لمزیده و الصلوة و السلام علی رسوله محمد و آله
و اصحابه اجمعین

تمت بالخیر

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library